

Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2017-2019

Rzeczpospolita
Polska

Województwo
Kujawsko-Pomorskie

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

Grudzień 2020 r.

Opracowanie przygotowane przez:

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, Departament Funduszy Europejskich:

Wydział Analiz i Ewaluacji, Biuro Analiz Funduszy Europejskich (koordynacja opracowania; rozdziały 1, 3 i 4.6 – zebranie i opracowanie danych oraz analiza wskaźników, wypracowanie wstępnych wniosków w zakresie demografii, edukacji i wykształcenia, zestawienia kartograficzne do rozdziału odnoszącego się do rynku pracy i integracji społecznej, opracowanie rozdziałów 5 i 6)

Wydział Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym (wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS oraz zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe),

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu (rozdział 4 – zebranie i opracowanie danych oraz analiza wskaźników i wypracowanie wstępnych wniosków w zakresie integracji społecznej),

Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu (rozdział 2 – zebranie i opracowanie danych oraz analiza wskaźników i wypracowanie wstępnych wniosków w zakresie rynku pracy),

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	8
1. Demografia	16
1.1. Liczba ludności i jej zmiana w latach 2010-2019	16
1.2. Udział ludności zamieszkującej w miastach	20
1.3. Liczba ludności w podziale na płeć (obowiązkowy).....	21
1.4. Współczynnik feminizacji	24
1.5. Gęstość zaludnienia	27
1.6. Typologia Webba – (przyrost naturalny na 1 tys. ludności (obowiązkowy), saldo migracji na 1 tys. ludności)	29
1.7. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (obowiązkowy).....	34
1.8. Liczba ludności w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)	36
1.9. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (obowiązkowy).....	38
1.10. Liczba i udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem	40
1.11. Liczba i udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem	43
1.12. Wskaźniki obciążenia demograficznego (obowiązkowy).....	45
1.12.1. Ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)	45
1.12.2. Ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym.....	47
1.12.3. Ludność w wieku 75 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym	48
1.14. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy).....	51
1.15. Prognoza ludności gmin do 2030 r.	53
1.15.1. Ludność ogółem.....	53
1.15.2. Ludność w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia)	54
1.15.3. Ludność w wieku produkcyjnym (kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata)	55
1.15.4. Ludność w wieku poprodukcyjnym.....	57
1.15.5. Ludność w wieku 80 lat i więcej.....	58
1.15. Demografia woj. kujawsko-pomorskiego w ujęciu lat 2010-2020.....	60
1.16. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie	64
2. Rynek pracy	66
2.1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata (obowiązkowy)	66
2.2. Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi (obowiązkowy)	66
2.3. Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS (obowiązkowy)	69

2.4.	Udział liczby osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych w ogólnej liczbie osób zatrudnionych, w tym analiza osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy	70
2.5.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto.....	70
2.6.	Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON (obowiązkowy).....	72
2.7.	Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (obowiązkowy)	76
2.8.	Lista zawodów deficytowych (obowiązkowy)	77
2.9.	Stopa bezrobocia rejestrowanego (obowiązkowy).....	80
2.10.	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.....	83
2.11.	Liczba i udział bezrobotnych kobiet.....	84
2.12.	Liczba i udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	86
2.13.	Czas poszukiwania pracy (obowiązkowy)	88
2.14.	Liczba i udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy.....	89
2.15.	Liczba i udział bezrobotnych wg grup wiekowych.....	90
2.16.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej (obowiązkowy).....	93
2.17.	Liczba i udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy	95
2.18.	Liczba i udział osób bezrobotnych niepełnosprawnych (z niepełnosprawnościami) zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (obowiązkowy)	97
2.19.	Liczba i udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia	99
2.20.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (obowiązkowy).....	101
2.21.	Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy (obowiązkowy).....	102
2.22.	Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej (obowiązkowy)	103
2.23.	Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć (obowiązkowy).....	106
2.24.	Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa (obowiązkowy)	107
2.25.	Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS	108
3.	Edukacja i wykształcenie	112
3.1.	Liczba dzieci w wieku do lat 3 (obowiązkowy).....	112
3.2.	Liczba miejsc opieki na dziećmi do lat 3 wg formy sprawowania opieki (obowiązkowy)	115
3.3.	Liczba dzieci w wieku do 3 lat na 1 miejsce opieki.....	118
3.4.	Współczynnik użłobkowania (obowiązkowy).....	119
3.5.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) (obowiązkowy).....	121
3.6.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat).....	123
3.7.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia (obowiązkowy).....	126

3.8.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (obowiązkowy).....	129
3.9.	Liczba obiektów przedszkolnych i dzieci do nich uczęszczających - na podstawie danych RSPO.	131
3.10.	Liczba szkół podstawowych i gimnazjów w których jest doradca zawodowy (obowiązkowy)	135
3.11.	Uczestnictwo osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym – uczących się i doksztalających się (obowiązkowy)	136
3.12.	Liczba uczniów i szkół podstawowych.....	137
3.13.	Liczba uczniów i szkół zawodowych (obowiązkowy)	140
3.14.	Szkolnictwo podstawowe i średnie (ogólnokształcące i zawodowe) - na podstawie danych RSPO	142
3.15.	Wybory uczniów po szkole podstawowej i gimnazjum (obowiązkowy)	151
3.16.	Struktura wykształcenia ludności.....	152
3.17.	Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie w obszarze edukacji i wykształcenia	155
4.	Integracja społeczna	159
4.1.	Korzystający z pomocy społecznej.....	159
4.1.1.	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności (obowiązkowy)	159
4.1.2.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymania świadczeń (obowiązkowy)	161
4.1.3.	Liczba i udział długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 36 miesięcy).....	162
4.1.4.	Liczba osób bezdomnych	164
4.1.5.	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (obowiązkowy)	167
4.1.6.	Liczba pracowników socjalnych	169
4.1.7.	Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	172
4.1.8.	Liczba asystentów rodziny.....	174
4.1.9.	Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny	176
4.2.	Pieczą zastępczą	178
4.2.1.	Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (obowiązkowy)	178
4.2.2.	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14 (obowiązkowy)	181
4.2.3.	Liczba dzieci przebywająca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci.....	183
4.2.4.	Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego (obowiązkowy)	185
4.3.	Ekonomia społeczna	187
4.3.1.	Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności (obowiązkowy).....	187

4.3.2.	Liczba funkcjonujących KIS/CIS/WTZ/ZAZ (obowiązkowy).....	188
4.3.3.	Liczba korzystających z WTZ/ZAZ.....	190
4.4.	Infrastruktura pomocy i integracji społecznej.....	190
4.4.1.	Liczba osób przebywających i oczekujących na miejsce w DPS (obowiązkowy).....	190
4.4.2.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w ŚDS (obowiązkowy)	192
4.4.3.	Liczba Dziennych Domów Pomocy Społecznej (obowiązkowy).....	194
4.4.4.	Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych	195
4.4.5.	Liczba schronisk, noclegowni oraz ogrzewalni.....	196
4.4.6.	Liczba Klubów Seniora	198
4.4.7.	Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku	199
4.4.8.	Liczba Gospodarstw Opiekuńczych	200
4.5.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	203
4.6.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	204
4.7.	PKB na 1 mieszkańca.....	207
4.8.	Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie w obszarze integracji społecznej	209
5.	Ujęcie przestrzenne sytuacji społeczno-gospodarczej w 2018/19 roku	214
6.	Ujęcie przestrzenne wsparcia z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WK-P w latach 2014-2020.....	223
7.	Zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe	227
8.	Spis rycin.....	234
9.	Spis wykresów	237
10.	Spis tabel	239

Wykaz skrótów

BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL – Bank Danych Lokalnych
CIS – Centrum Integracji Społecznej
DDP – Dzienny Dom Pomocy
DPS – Dom Pomocy Społecznej
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
EFS + - Europejski Fundusz Społeczny Plus
GUS – Główny Urząd Statystyczny
KIS – Klub Integracji Społecznej
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
MRPiPS – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej
OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZPS – Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PT – placówka terenowa
PUP – Powiatowy Urząd Pracy
REGON – Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO WK-P 2014-2020 – Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
SIO – System Informacji Oświatowej
SzOOP – Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych
ŚDS – Środowiskowy Dom Samopomocy
UE – Unia Europejska
UMWK-P – Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego
UTW – Uniwersytet Trzeciego Wieku
UW – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy
WAiE DFE – Wydział Analiz i Ewaluacji, Departament Funduszy Europejskich
WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej
WUP – Wojewódzki Urząd Pracy
ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
ZOL – Zakład Opiekuńczo-Leczniczy
ZPO – Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy
ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wstęp

W perspektywie 2014-2020 Unia Europejska (UE) przeznaczyła dla Polski 82,5 mld euro i tym samym nasz kraj stał się największym beneficjentem pomocy unijnej z pięciu głównych funduszy:

1. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)
2. Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS),
3. Funduszu Spójności (FS),
4. Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
5. Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego.

Podział środków i kierunki ich wykorzystania były przedmiotem dyskusji i uzgodnień władz centralnych i samorządowych z różnymi partnerami oraz Komisją Europejską.

Na realizację projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) Polska otrzymała 13,2 mld euro. Środki z EFS-u są wykorzystywane na dwóch poziomach: krajowym i regionalnym. Na poziomie krajowym funkcjonuje jeden Program Operacyjny – Wiedza Edukacja Rozwój (POWER), który otrzymał 4,7 mld euro, co stanowi około 34% ogółu środków. Pozostałe ponad 66% zostało rozdzielone między 16 programów regionalnych. Taka decentralizacja zarządzania ma na celu przybliżenie decyzji o finansowaniu projektów do ich głównych odbiorców tak, by jak najlepiej zaspokoić potrzeby regionów i ich społeczności.

W województwie kujawsko-pomorskim w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 (RPO WK-P 2014-2020), który finansowany jest z dwóch źródeł: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, na realizację różnego rodzaju inwestycji, przedsięwzięć i inicjatyw społecznych znajduje się ponad 1,9 mld euro. Około 28% budżetu programu stanowi wkład z EFS (tj. 535,5 mln euro).

Europejski Fundusz Społeczny wspiera działania służące podnoszeniu poziomu zatrudnienia i wysokiej jakości miejsc pracy, a także skierowane na poprawę dostępu do rynku pracy oraz mobilność geograficzną i zawodową pracowników. Ponadto zachęca wszystkich do wysokiego poziomu kształcenia i szkolenia oraz wspiera przechodzenie młodych ludzi z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia, zwalcza ubóstwo, wzmacnia włączenie społeczne, a także wspiera równość płci, niedyskryminację i równe szanse.

Istotną kwestią jest zatem znajomość potencjału i zróżnicowań stanu rozwoju społeczno-ekonomicznego swojego regionu, aby móc efektywnie prowadzić interwencje za pomocą RPO WK-P 2014-2020, w tym finansowane z EFS, jak również prowadzić skuteczne programowanie wsparcia w przyszłej perspektywie 2021-2027.

Niniejsza *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2017-2019* dotyczy kilku obszarów merytorycznych, istotnych dla ustalania kryteriów wyboru projektów dofinansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Warto podkreślić, że wszystkie podejmowane zagadnienia są także ważnym tłem dla pozostałych procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie, a więc mogą być pomocne dla programowania działań leżących poza zakresem EFS. Opracowanie przygotowywane jest cyklicznie (co 2 lata) począwszy od roku 2016¹.

Głównym celem opracowania jest pomoc Komitetowi Monitorującemu RPO WK-P 2014-2020 w podejmowaniu decyzji, zwłaszcza przy ustalaniu kryteriów wyboru projektów dla uruchamianych

¹ W 2020 roku, z uwagi na zaistniałą sytuację związaną z pandemią, KE zwolniła regiony z obowiązkowego opracowania. Analiza zostanie zrealizowana na poziomie krajowym, natomiast IZ RPO WK-P podjęła decyzje o kontynuacji niniejszej analizy dla zachowania ciągłości gromadzonych informacji.

konkursów. Regularna aktualizacja danych społeczno-gospodarczych służy nie tylko wypełnieniu wymagań formalnych programu operacyjnego, ale także jest pomocna przy ocenie zgodności wdrażania EFS w regionie z celami strategii *Europa 2020* i kluczowymi rekomendacjami zawartymi w Country Specific Recommendations.

Opracowanie, podobnie jak 2 lata wcześniej, podzielone zostało na cztery główne działy: *Demografia, Rynek pracy, Edukacja i wykształcenie* oraz *Integracja społeczna*, w ramach których przedstawiono:

- *zagadnienia obligatoryjne wskazane do analizy przez Komisję Europejską,
- *zagadnienia dodatkowe mające na celu uzupełnienie lub poszerzenie stanu wiedzy z danego obszaru tematycznego,
- *wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS,

Wykorzystane w analizie dane pochodzą w przeważającej części z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS)². Udostępnione zostały także przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (Oddział Regionalny w Bydgoszczy), Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, Narodowy Fundusz Zdrowia (Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy), Powiatowe Urzędy Pracy w województwie i Zakład Ubezpieczeń Społecznych (Oddział w Toruniu). Przy tworzeniu opracowania korzystano również z publikacji GUS, Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu, Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu oraz z danych publikowanych na stronach: Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Urzędu ds. Cudzoziemców. W rozdziale poświęconemu edukacji wykorzystano zasoby pochodzące z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych (RSPO).

Wszystkie dane wykorzystane w trakcie prac nad analizą załączone zostały do opracowania w formie plików programu Excel. Dane obrazują stan w okresie 2017-2019, z wyjątkiem danych demograficznych które przedstawiono w szerszym ujęciu lat 2010-2019 oraz prognozy liczby ludności gmin z wartościami na 2030 rok. Częściowo niektóre wskaźniki z obszaru edukacji, odnoszące się do wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego i średniego zaprezentowano na okres 2017-2018, jednakże w ich przypadku dodatkowo wykorzystano zasoby RSPO wg. stanu na 02.11.2020 r.

Zagadnienia zostały adekwatnie do dostępności danych przedstawione na poziomie gmin, powiatów lub podregionów. Dane dla niektórych wymaganych wskaźników dostępne były wyłącznie na poziomie województw. Na uwagę zasługuje fakt stosowania w RPO WK-P 2014-2020³ podziału jednostek przestrzennych województwa wg klasyfikacji DEGURBA⁴. Zgodnie z nią stopień urbanizacji dzieli lokalne jednostki administracyjne (gminy) na następujące 3 kategorie:

- obszary miejskie (o dużej gęstości zaludnienia),
- obszary miejskie i podmiejskie (o średniej gęstości zaludnienia),
- obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia).

W województwie kujawsko-pomorskim do obszarów miejskich (kod klasyfikacji 1) zaliczone zostały następujące miasta: Bydgoszcz, Grudziądz, Inowrocław, Toruń i Włocławek. W grupie obszarów

o średniej gęstości zaludnienia (kod klasyfikacji 2) znajduje się 10 gmin miejskich (Aleksandrów Kujawski, Brodnica, Chełmno, Chełmża, Ciechocinek, Golub-Dobrzyń, Lipno, Radziejów, Rypin,

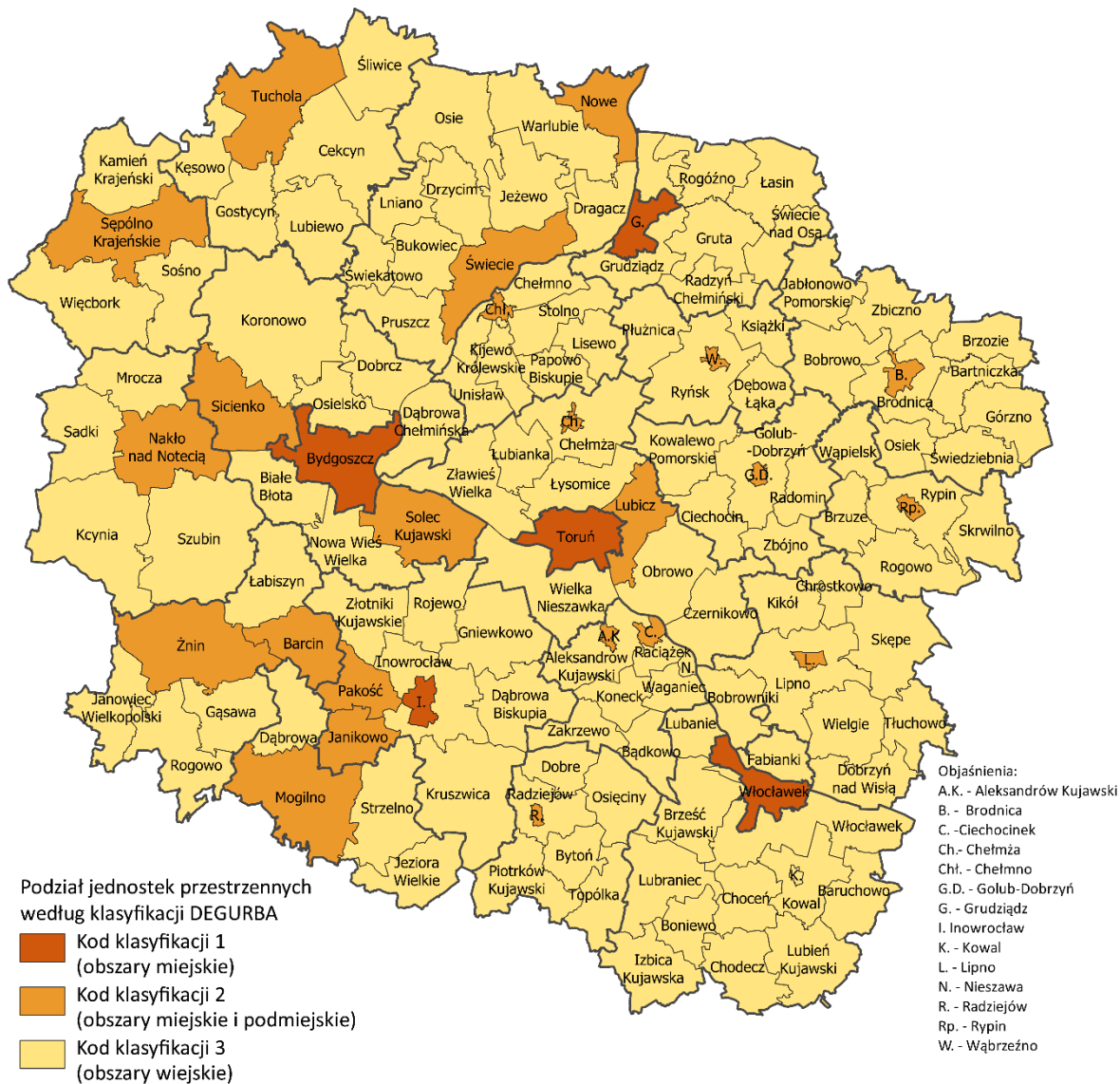
² O ile nie wskazano innego źródła, dane prezentowane w poszczególnych działach zaczerpnięte zostały z BDL GUS.

³ Załącznik nr 8 Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P 2014-2020.

⁴http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/miscellaneous/index.cfm?TargetUrl=DSP_DEGURBA (dostęp: 20.05.2020 r.).

Wąbrzeźno) i 11 gmin miejsko-wiejskich (Barcin, Janikowo, Mogilno, Nakło nad Notecią, Nowe, Pakość, Sępólno Krajeńskie, Solec Kujawski, Świecie, Tuchola, Żnin) oraz dwie gminy wiejskie (Lubicz i Sienko). Pozostałe 116 gmin stanowi zgodnie z klasyfikacją DEGURBA obszary wiejskie o małej gęstości zaludnienia (kod klasyfikacji 3).

Ryc. 1. Podział gmin w województwie kujawsko-pomorskim wg klasyfikacji DEGURBA

Źródło: opracowanie własne WAIE DFE UMWK-P na podstawie Załącznika nr 8 SzOOP RPO WK-P 2014-2020

W kontekście zastosowanej metodologii oraz obowiązujących klasyfikacji jednostek podziału administracyjnego należy wyjaśnić, że podstawę analiz stanowiły jednostki administracyjne (w zależności od konkretnej cechy – wszystkie lub wybrane kategorie powiatów i gmin), a w żadnej części opracowania nie odnoszono się do klasyfikacji DEGURBA.

Ryc. 2. Podział administracyjny woj. kujawsko-pomorskiego wg gmin w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (stat.gov.pl) [dostęp: 29.05.2020 r.]

Województwo kujawsko-pomorskie jest jednym z szesnastu województw utworzonych na mocy ustawy z dnia 24 lipca 1998 w ramach nowego podziału administracyjnego obowiązującego od 1999 roku, umiejscowione w centralnej części kraju i graniczące z woj. pomorskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim, łódzkim i wielkopolskim. W skład kujawsko-pomorskiego wchodzi 19 powiatów, oraz 4 miasta na prawach powiatu (tj. Bydgoszcz, Toruń, Grudziądz i Włocławek), które następnie dzielą się na 144 gmin – 17 gmin miejskich, 35 miejsko-wiejskich oraz 92 wiejskich (Ryc. 2). Stolicami administracyjnymi regionu są dwa największe miasta: Bydgoszcz – siedziba Wojewody, oraz Toruń – siedziba Sejmiku. Według klasyfikacji NUTS (Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych) region kujawsko-pomorski (NUTS 2) dzieli się na pięć podregionów (NUTS 3) – bydgosko-toruński, włocławski, grudziądzki, inowrocławski i świecki, a całość województwa wchodzi w skład makroregionu północnego (NUTS 1).

Poniżej znajduje się zestawienie tabelaryczne zagadnień, które omówione zostały w niniejszym opracowaniu wraz z informacją o ich źródle danych, przedstawionym okresie czasowym oraz wykorzystanym poziomie podziału administracyjnego (lub terytorialnego w odniesieniu do

placówek terenowych KRUS i powiatowych urzędów pracy). Należy wskazać, że w dziale dotyczącym demografii wszystkie zagadnienia odnoszące się do grup ekonomicznych ludności (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny, poprodukcyjny), przedstawione są wg jednej z klasyfikacji dostępnych w BDL GUS, wg której dla grupy produkcyjnej przyjmowany jest wiek 15-60/65 lat (zgodnie z wymogami Komisji Europejskiej). Wyjątek stanowią: *współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym, prognoza ludności gmin do 2030 r. oraz udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym* (w dziale rynek pracy), w których dane dla grupy produkcyjnej dostępne są jedynie w przedziale wiekowym 18-60/65 lat (zgodnie z metodologią GUS).

Tab. 1. Wykaz zagadnień⁵ przedstawionych w opracowaniu

Lp.	Rozdział	Nazwa zagadnienia (wskaźnika)	Źródło danych	Okres czasowy objęty analizą	Najniższy przedstawiony poziom danych ⁶
DEMOGRAFIA					
1.	1.1.	Liczba ludności i jej zmiana w latach 2010-2019	BDL GUS	2010-2019	gminy
2.	1.2.	Udział ludności zamieszkującej w miastach	BDL GUS	2010-2019	powiaty (gminy)
3.	1.3.	Liczba ludności w podziale na płeć	BDL GUS	2010-2019	gminy
4.	1.4.	Współczynnik feminizacji	BDL GUS	2010-2019	gminy
5.	1.5.	Gęstość zaludnienia	BDL GUS	2010-2019	gminy
6.	1.6.	Typologia Webba (przyrost naturalny na 1 tys. ludności, saldo migracji na 1 tys. ludności)	BDL GUS	2010-2019 (2010-2019)	powiaty (gminy)
7.	1.7.	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	BDL GUS	2010-2019	gminy
8.	1.8.	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2010-2019	gminy
9.	1.9.	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	BDL GUS	2010-2019	gminy
10.	1.10.	Liczba i udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem	BDL GUS	2010-2019	gminy
11.	1.11.	Liczba i udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem	BDL GUS	2010-2019	gminy
12.	1.12.1.	Ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2010-2019 2010-2019	powiaty (gminy)
13.	1.12.2.	Ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	BDL GUS	2010-2019 2010-2019	powiaty (gminy)
14.	1.12.3.	Ludność w wieku 75 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2010-2019 2010-2019	powiaty (gminy)
15.	1.13.	Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2010-2019⁷	powiaty
16.	1.14.1.	Ludność ogółem	GUS, „Prognoza ludności gmin do 2030 r.”	2019-2030	gminy
17.	1.14.2.	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia)	GUS, „Prognoza ludności gmin do 2030 r.”	2019-2030	gminy
18.	1.14.3.	Ludność w wieku produkcyjnym	GUS, „Prognoza ludności gmin do 2030 r.”	2019-2030	gminy
19.	1.14.4.	Ludność w wieku poprodukcyjnym	GUS, „Prognoza ludności gmin do 2030 r.”	2019-2030	gminy
20.	1.14.5.	Ludność w wieku 80 lat i więcej	GUS, „Prognoza ludności gmin do 2030 r.”	2019-2030	gminy
RYNEK PRACY					
21.	2.1.	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata (%)	BDL GUS (BAEL)	2017-2019	województwo

⁵ Wskaźniki/zagadnienia obligatoryjne (wymagane przez Komisję Europejską) zostały wyeksponowane w tabeli poprzez pogrubienie czcionki.

⁶ Informacje w nawiasie opisują najniższy poziom dostępnych danych (zawarty w plikach źródłowych Excel), w przypadku, gdy jednocześnie jest on niższy od przedstawionych w treści opracowania.

⁷ Brak danych dla roku 2015 w BDL GUS w zakresie migracji zagranicznych osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat i mężczyzn w wieku 18-64 lata).

22.	2.2.	Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi	BDL GUS	2017-2019	powiaty
23.	2.3.	Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS	KRUS Oddział Regionalny w Bydgoszczy	2017-2019	placówki terenowe KRUS (15)
24.	2.4.	Udział liczby osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych w ogólnej liczbie osób zatrudnionych	BDL GUS (BAEL)	2017-2019	województwo
25.	2.5.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	BDL GUS	2017-2019	powiaty
26.	2.6.	Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON (w tym liczba podmiotów wpisanych, nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców)	BDL GUS	2017-2019	gminy
27.	2.7.	Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy	Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, „Popyt na pracę w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.”	2017-2019	województwo
28.	2.8.	Lista zawodów deficytowych	WUP w Toruniu, „Barometr Zawodów”	2017-2019	województwo
29.	2.9.	Stopa bezrobocia rejestrowanego (na poziomie powiatu)	BDL GUS	2017-2019	powiaty
30.	2.10.	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2017-2019	gminy
31.	2.11.	Liczba i udział bezrobotnych kobiet	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
32.	2.12.	Liczba i udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
33.	2.13.	Czas poszukiwania pracy	BDL GUS (BAEL)	2017-2019	województwo
34.	2.14.	Liczba i udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
35.	2.15.	Liczba i udział bezrobotnych wg grup wiekowych	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
36.	2.16.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	gminy
37.	2.17.	Liczba i udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
38.	2.18.	Liczba i udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
39.	2.19.	Liczba i udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
40.	2.20	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
41.	2.21.	Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2017-2019	powiaty
42.	2.22.	Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy	2017-2019	powiaty
43.	2.23.	Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć	BDL GUS (BAEL)	2017-2019	województwo

44.	2.24.	Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa	migracje.gov.pl Centralny System Analityczno-Raportowy (CeSAR)	2017-2019	województwo
EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE					
45.	3.1.	Liczba dzieci w wieku do lat 3	BDL GUS	2010-2019	gminy
46.	3.2.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 wg formy sprawowania opieki	BDL GUS ZUS, Oddział w Toruniu	2017-2019	gminy powiaty
47.	3.3.	Liczba dzieci w wieku do lat 3 na 1 miejsce opieki	BDL GUS	2017-2019	gminy
48.	3.4.	Współczynnik uźłobkowania (dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3)	BDL GUS	2017-2019	gminy
49.	3.5.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat)	BDL GUS	2010-2019	gminy
50.	3.6.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat)	BDL GUS	2010-2019	gminy
51.	3.7.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia	BDL GUS	2017-2018	gminy
52.	3.8.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	BDL GUS	2017-2018	gminy
53.	3.9.	Liczba obiektów przedszkolnych i dzieci do nich uczęszczających - na podstawie danych RSPO	RSPO	02.11.2020	powiaty (gminy)
54.	3.10.	Liczba szkół podstawowych i gimnazjów, w których jest doradca zawodowy	Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, SIO	2019 ⁸	powiaty (gminy)
55.	3.11.	Uczestnictwo osób w wieku 25-64 w kształceniu ustawicznym (odsetek osób w wieku 25-64 lata uczących i doksztalających się)	BDL GUS (BAEL)	2010-2019	województwo
56.	3.12.	Liczba uczniów i szkół podstawowych	BDL GUS	2017-2018	powiaty (gminy)
57.	3.13.	Liczba uczniów i szkół zawodowych	BDL GUS	2017-2018	powiaty (gminy)
58.	3.14.	Szkolnictwo podstawowe i średnie (ogólnokształcące i zawodowe) - na podstawie danych RSPO	RSPO	02.11.2020	powiaty (gminy)
59.	3.15.	Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (podstawowej)	Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, SIO	2017-2019	województwo
60.	3.16.	Struktura wykształcenia ludności	BDL GUS (BAEL)	2010-2019	województwo
INTEGRACJA SPOŁECZNA					
61.	4.1.1.	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	ROPS w Toruniu, OZPS	2017-2019	gminy
62.	4.1.2.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymywania świadczeń	ROPS w Toruniu, OZPS	2017-2019	gminy
63.	4.1.3.	Liczba długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 36 miesięcy)	ROPS w Toruniu, OZPS i Materiał uzupełniający OZPS	2017-2019	gminy
64.	4.1.4.	Liczba osób bezdomnych	MRPiPS, Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych	2017, 2019 ⁹	gminy
65.	4.1.5.	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	ROPS w Toruniu, OZPS	2017-2019	gminy
66.	4.1.6.	Liczba pracowników socjalnych	UW, Sprawozdanie MPiPS-03	2017-2019	gminy/OPS
67.	4.1.7.	Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	ROPS w Toruniu, OZPS UW, Sprawozdanie MPiPS-03	2017-2019	gminy/OPS
68.	4.1.8.	Liczba asystentów rodziny	ROPS w Toruniu, OZPS	2017-2019	gminy
69.	4.1.9.	Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny	ROPS w Toruniu, OZPS	2017-2019	gminy

⁸ Zgodnie z informacją przekazaną przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy doradcy zawodowi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych mogli być zatrudniani od 1 września 2017 r. (dlatego należy przyjąć, że w poprzednich latach nie było doradców zawodowych w tych szkołach).

⁹ Badanie prowadzone co 2 lata przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

70.	4.2.1.	Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	ROPS w Toruniu, OZPS; UW, Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych	2017-2019	powiaty
71.	4.2.2.	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14	UW, Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych	2017-2019	powiaty
72.	4.2.3.	Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci	UW, Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych	2017-2019	powiaty
73.	4.2.4.	Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego	UW, Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonania zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej	2017-2019	gminy
74.	4.3.1.	Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności	KRS	2017-2019	powiaty
75.	4.3.2.	Liczba funkcjonujących KIS/CIS/WTZ/ZAZ	ROPS w Toruniu, OZPS; UW, Rejestr CIS i KIS	2017-2019	powiaty (gminy)
76.	4.3.3.	Liczba korzystających z WTZ i ZAZ	ROPS w Toruniu, OZPS	2017-2019	gminy
77.	4.4.1.	Liczba osób przebywających i oczekujących w DPS	ROPS w Toruniu: OZPS, Informator dla seniora	2017-2019	powiaty
78.	4.4.2.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w ŚDS	UW, Sprawozdania MPIPS-03 i MPIPS-05	2017-2019	powiaty (gminy)
79.	4.4.3.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w dziennym domu pomocy	ROPS w Toruniu, OZPS i dane własne	2017-2019	powiaty (gminy)
80.	4.4.4.	Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych	ROPS w Toruniu, dane własne	2017-2019	powiaty
81.	4.4.5.	Liczba schronisk, noclegowni i ogrzewalni	ROPS w Toruniu, Projekt Informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim „Akcja Zima”	2017-2019	gminy
82.	4.4.6.	Liczba Klubów Seniora	ROPS w Toruniu, Informator dla seniora	2017-2019	powiaty (gminy)
83.	4.4.7.	Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku	ROPS w Toruniu, Informator dla seniora	2017-2019	powiaty (gminy)
84.	4.4.8.	Liczba Gospodarstw Opiekuńczych (tzw. zielona opieka)	ROPS w Toruniu, badanie własne	2017, 2019	powiaty (gminy)
85.	4.5.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	BDL GUS	2017-2019	województwo
86.	4.6.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	BDL GUS	2019	gminy
87.	4.7.	PKB na 1 mieszkańca	BDL GUS	2015-2017	podregiony

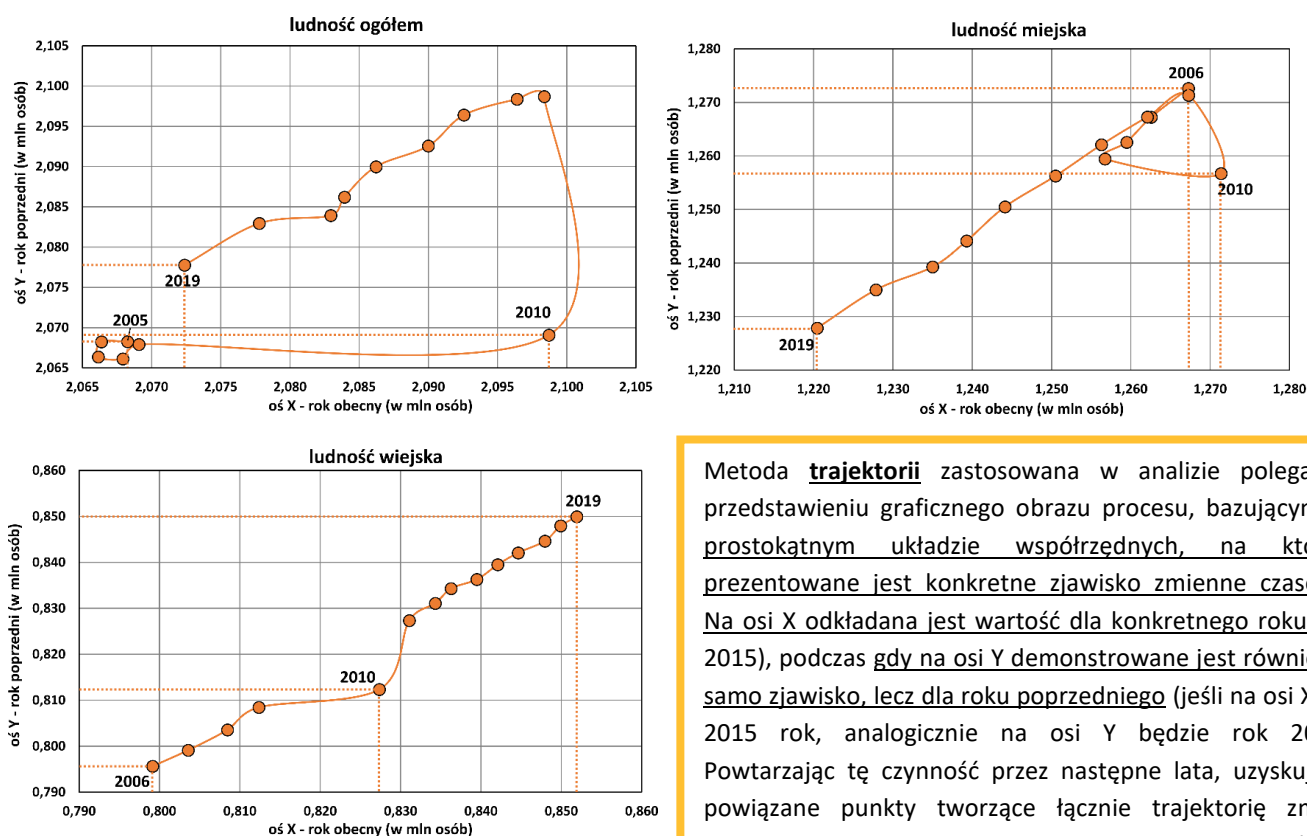
Źródło: opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich WAiE DFE UMWK-P

1. Demografia

1.1. Liczba ludności i jej zmiana w latach 2010-2019

Łączna powierzchnia województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. wyniosła 17 871 km², zaś liczbę ludności oszacowano na 2 072 373 osób – tj. o 26 338 osób mniej w porównaniu do 2010 r. Kujawsko-pomorskie odpowiadało za 5,75% obszaru kraju oraz 5,40% całkowitej populacji Polski. Stopień urbanizacji określono na 58,9% (1 220 444 osób), (w przeciągu dekady zmniejszył się o 1,69%), plasując region na 7 miejscu w kraju. Region kujawsko-pomorskiego charakteryzuje się ubytkiem rzeczywistym populacji, widocznym szczególnie w drugiej dekadzie XXI wieku. Spadek ludności zauważalny jest przede wszystkim na obszarach miejskich, w których wobec m.in. procesów suburbanizacji i dezurbanizacji występuje odpływ mieszkańców. W 2019 roku miasta na terenie kujawsko-pomorskiego zamieszkiwało 1,220 mln osób, wobec 1,271 mln osób w 2010 r., co oznaczało spadek o ponad 50 tys. mieszkańców. Ubytek ludności miejskiej częściowo wynika z migracji miejsko-wiejskich, przekładając się w znacznej mierze na wzrost populacji na obszarach wiejskich. Systematycznie, od ponad dekady, notowany jest wzrost ludności wiejskiej. W 2019 r. obszary wiejskie zamieszkiwało 851 929 osób, a więc o blisko 25 tys. więcej niż w 2010 r. Kujawsko-pomorskie charakteryzuje się więc niekorzystną, odwrotną trajektorią zmian liczby ludności ogółem i populacji miejskiej, jednakże w przypadku liczby ludności wiejskiej trajektoria wykazuje systematyczny rozwój (Wyk. 1).

Wyk. 1. Trajektorie zmian liczby ludności ogółem, ludności miejskiej i wiejskiej w woj. kujawsko-pomorskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Metoda **trajektorii** zastosowana w analizie polega na przedstawieniu graficznego obrazu procesu, bazującym na prostokątnym układzie współrzędnych, na którym prezentowane jest konkretne zjawisko zmienne czasowo. Na osi X odkładana jest wartość dla konkretnego roku (np. 2015), podczas gdy na osi Y demonstrowane jest również to samo zjawisko, lecz dla roku poprzedniego (jeśli na osi X jest 2015 rok, analogicznie na osi Y będzie rok 2014). Powtarzając tę czynność przez następne lata, uzyskujemy powiązane punkty tworzące łącznie trajektorię zmian. Metoda trajektorii pozwala na szczegółowe zaprezentowanie zmian – jej kierunku, oraz dynamiki, a także daje możliwość analizy porównawczej między poszczególnymi zjawiskami lub obszarami.

Ryc. 3. Udział ludności gmin w populacji ogółem woj. kujawsko-pomorskiego w 2019 r.

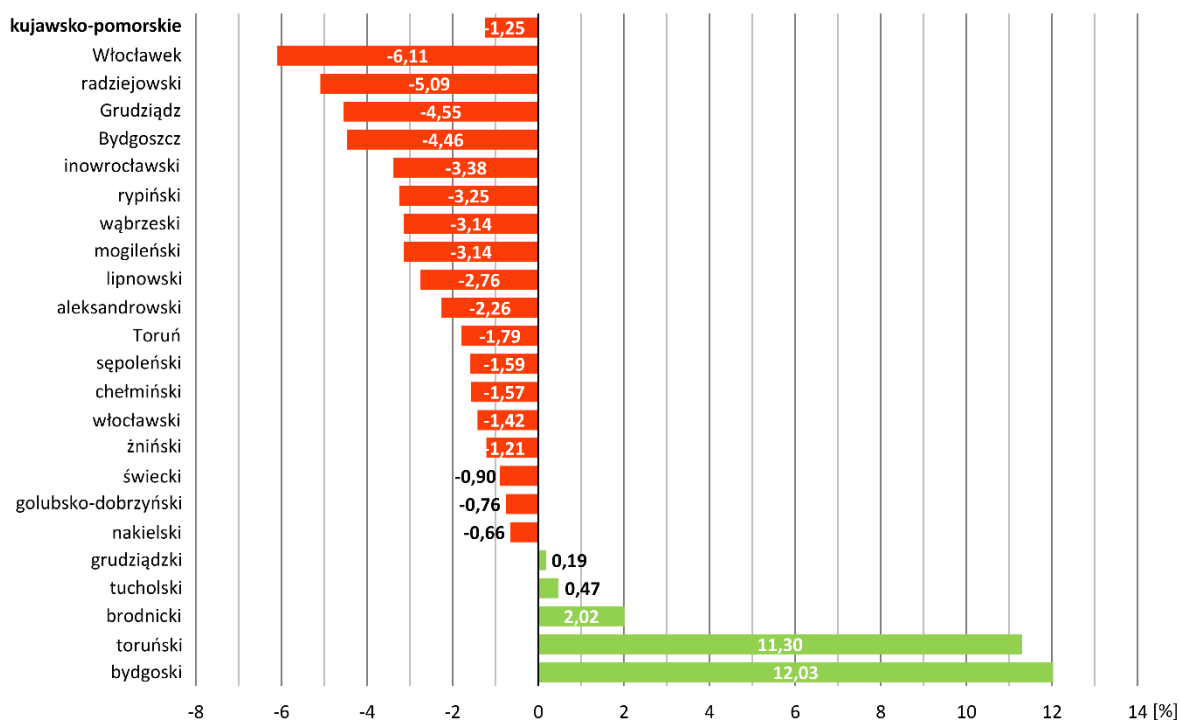

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Największą liczbę ludności w województwie mają miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (348 190 osób), Toruń (201 447 osób), Włocławek (109 883 osób) oraz Grudziądz (94 368 osób). Spośród gmin wiejskich największą liczbę mieszkańców w 2019 roku zanotowano w gminach: Białe Błota (pow. bydgoski) 22 450 osób oraz Lubicz (pow. toruński) 20 181 osób. Najniższa populacja z kolei przypada na miasto Nieszawa (pow. aleksandrowski) 1 843 osób, oraz gminy wiejskie Chrostkowo i Bobrowniki (pow. lipnowski) – odpowiednio 2 870 i 3 086 osób. W 43 gminach (w tym 2 miejsko-wiejskich i 2 miejskich) populacja nie przekracza 5 tys. mieszkańców. W kolejnych 53 gminach (m.in. 13 miejsko-wiejskich i jedna miejska) liczba mieszkańców wahała się między 5 a 10 tys. osób, zaś w 43 jednostkach gminnych (w tym 20 miejsko-wiejskich i 9 miejskich) mieściła się w przedziale między 10 a 35 tys. osób. Gminy o największej populacji rozmieszczone są głównie w zachodniej części województwa, m.in. w powiatach bydgoskim, toruńskim i nakielskim. Jednostki o

najmniejszej liczbie mieszkańców położone są przede wszystkim we wschodniej części kujawsko-pomorskiego w powiatach brodnickim, rypińskim czy wąbrzeskim (Ryc. 3).

Wyk. 2. Zmiana liczby ludności w powiatach woj. kujawsko-pomorskiego w latach 2010-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim liczba ludności spadła o -1,25%, co wynikało z ubytku ludności w aż czternastu powiatach i czterech miastach na prawach powiatu. Najsilniejszy spadek dotyczył miast: Włocławka (-6,11%), Grudziądza (-4,55%) i Bydgoszczy (-4,46%) oraz powiatu radziejowskiego (o -5,09%). Najmniejszy spadek dotyczył powiatów nakielskiego i golubsko-dobrzyńskiego (odpowiednio o -0,66% i -0,76%). W pięciu powiatach wystąpił wzrost liczby mieszkańców szczególnie widoczny w powiecie bydgoskim (12,03%) i toruńskim (11,30%), natomiast w pozostałych trzech jednostkach przyrost populacji jest na relatywnie umiarkowanym (pow. brodnicki) lub niewielkim poziomie (pow. grudziądzki i tucholski) (Wyk. 2).

W podziale na jednostki gminne lata 2010-2019 wyróżniały się spadkiem populacji w 97 gminach (w tym w pięciu największych miastach województwa). Największy spadek dotyczył miast: Nieszawa (-8,94%), Radziejów (-7,09%) i Chełmno (-6,98%) oraz gminy wiejskiej Koneck (-7,35%). Odwrotną sytuację demograficzną odnotowano w 47 gminach, przede wszystkim w obrębie powiatów toruńskiego i bydgoskiego, w których granicach znajduje się aż dziewięć z dziesięciu gmin z największym przyrostem populacji. W trzech jednostkach wzrost liczby ludności przekroczył pułap 20%, są to gminy wiejskie: Obrowo (40,41%), Osiesko (31,34%) i Białe Błota (28,96%). Gminy z pozytywnymi zmianami tj. wzrostem liczby ludności dla okresu 2010-2019, rozmieszczone są przede wszystkim w centralnej części województwa, tj. wokół dwóch największych miast regionu, Bydgoszczy i Torunia. Rozwój demograficzny zaznacza się również w jednostkach położonych w regionach północno-zachodnim (pow. tucholski) oraz północno-wschodnim (pow. brodnicki), a także w gminach okalających zarówno większe ośrodki miejskie (Włocławek, Grudziądz, Inowrocław), jak i kilkunastotysięczne miasta powiatowe (Rypin, Aleksandrów Kujawski, Chełmża czy Wąbrzeźno).

Tendencja spadkowa liczby mieszkańców zauważalna jest głównie w gminach południowej części województwa: w powiecie radziejowskim, inowrocławskim i aleksandrowskim. Ubytek ludności można również dostrzec m.in. w regionie wschodnim (tj. pow. rypiński i lipnowski), powiecie grudziądzkim, oraz pasie gmin wzdłuż zachodniej granicy województwa (Ryc. 4).

Ryc. 4. Zmiany liczby ludności w gminach woj. kujawsko-pomorskiego w latach 2010-2019

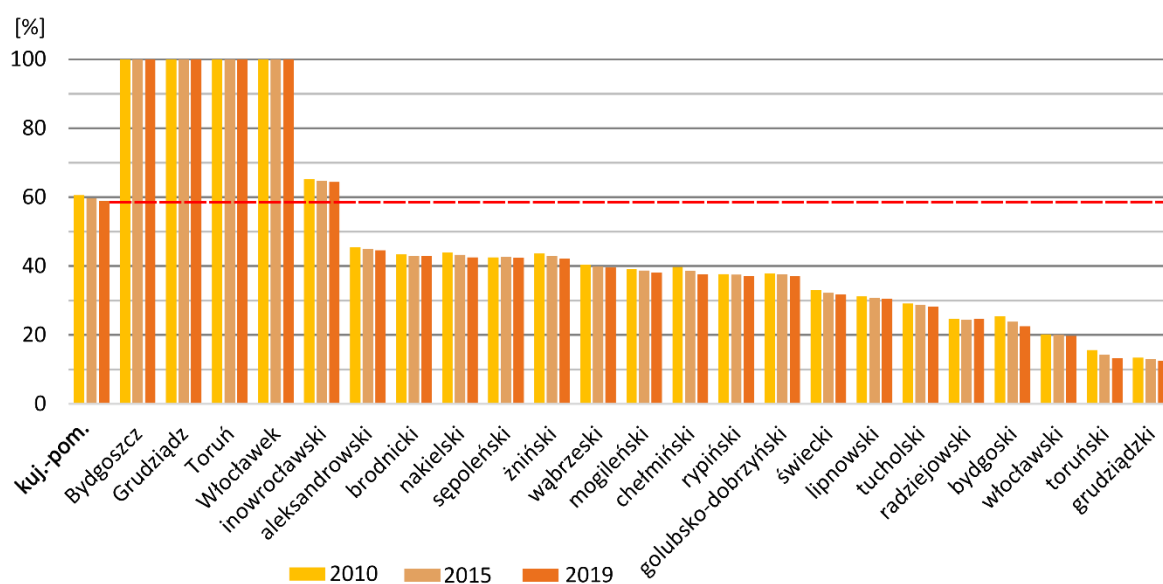

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

1.2. Udział ludności zamieszkującej w miastach

W 2019 r. ludność miejska stanowiła 58,9% populacji województwa, odpowiadając za największy odsetek mieszkańców (oprócz czterech miast na prawach powiatu) w powiatach: inowrocławskim (64,4%), aleksandrowskim (44,6%) i brodnickim (43,0%). Z kolei najniższą wartością miernika charakteryzowały się powiaty: grudziądzki (12,5%), toruński (13,3%), włocławski (19,7%) oraz bydgoski (22,5%), a więc jednostki okalające największe ośrodki miejskie w regionie. Niski poziom urbanizacji w tych powiatach jest konsekwencją zjawiska suburbanizacji, czyli odpływu ludności z miast na sąsiadujące obszary, w tym przypadku przemieszczania się mieszkańców miast do pobliskich gmin wiejskich takich jak Lubicz, Obrowo, Osielisko, czy Białe Błota.

Wyk. 3. Udział ludności zamieszkującej miasta w latach 2010-2019

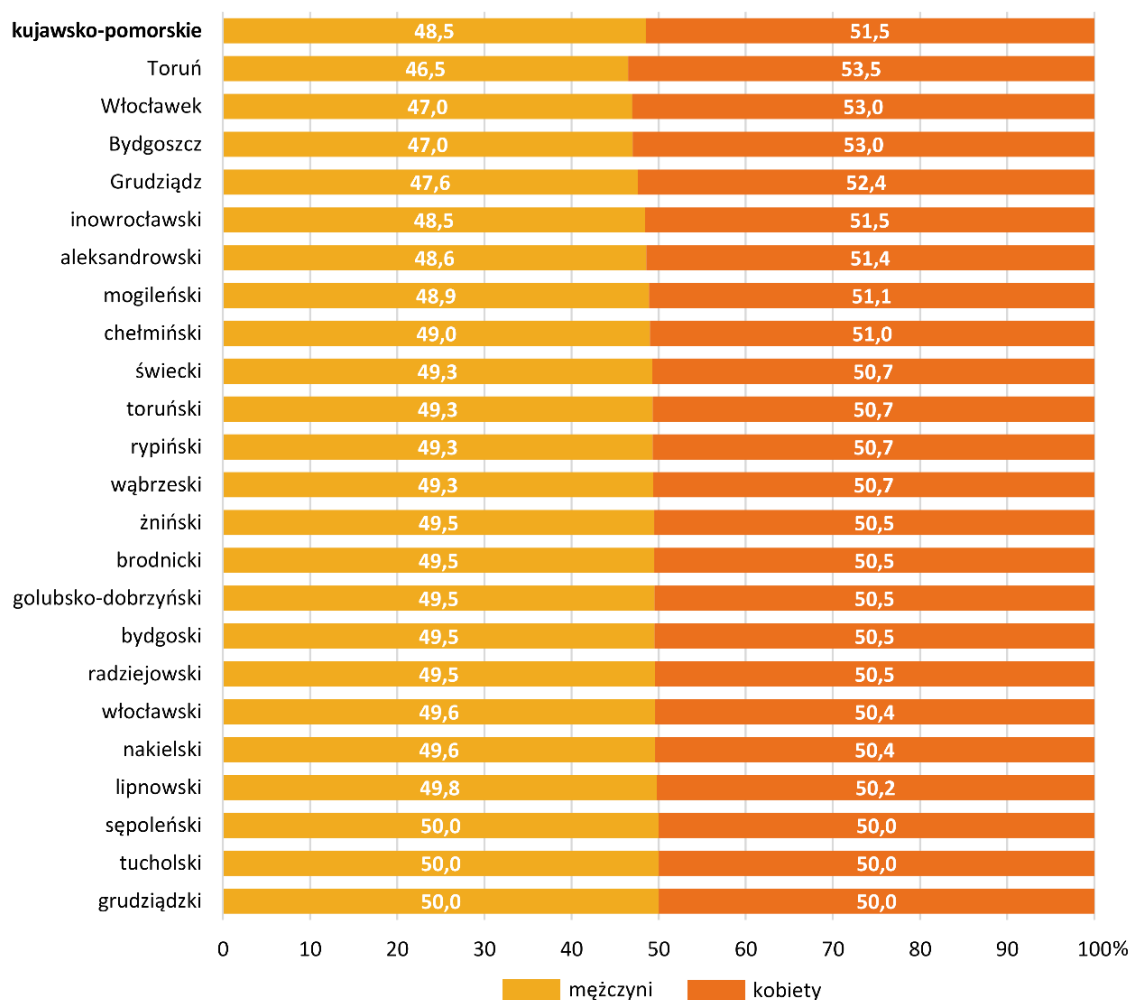
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim zaznacza się powolny, lecz systematyczny spadek udziału ludności miejskiej w populacji ogółem, w 2010 roku wynosił 60,6%, w 2015: 59,6%, zaś w 2019 już 58,9%. W przeciągu dekady odsetek populacji miejskiej zmniejszył się o ok. - 1,7 p.proc., notując spadek we wszystkich 19 powiatach ziemskich, najwyższy w bydgoskim (-2,89 p.proc.), toruńskim (-2,34 p.proc.) i chełmińskim (-2,19 p.proc.), z kolei najniższy w radziejowskim i sępoleńskim (< -0,1 p.proc.). Przyczyn w postępującym spadku wskaźnika urbanizacji należy szukać w ogólnej tendencji ubytku ludności w województwie oraz napływie mieszkańców ośrodków miejskich do blisko leżących obszarów wiejskich. W przyszłości należy spodziewać się dalszego ubytku ludności miejskiej i wynikającego z tego zmian w strukturze zamieszkania populacji na korzyść regionów wiejskich.

1.3. Liczba ludności w podziale na płeć (obowiązkowy)

Województwo kujawsko-pomorskie w 2019 r. charakteryzowało się przewagą liczby kobiet nad liczbą mężczyzn. Kobiety stanowiły 51,5% populacji (1 068 067 osób), zaś mężczyźni 48,5% wszystkich mieszkańców regionu (1 004 306 osób). W latach 2010-2019 odsetek kobiet w ogólnej liczbie ludności nie uległ poważniejszej zmianie, wzrósł tylko o niecałe 0,01 p.proc, mimo spadku liczby kobiet o 13,4 tys. osób. W układzie powiatów, kobiety stanowiły największy procent populacji we wszystkich czterech miastach na prawach powiatu: Toruniu (53,5%), Włocławku (53,0%), Bydgoszczy (53,0%) i Grudziądzu (52,4%). Istnieje dosyć silny związek między poziomem urbanizacji powiatu a odsetkiem kobiet w strukturze ludności, co najczęściej jest konsekwencją korzystniejszych warunków dla rozwoju w ośrodkach miejskich. Obszary wiejskie charakteryzują się trudniejszymi warunkami życiowymi, a możliwości rozwoju zawodowego dla kobiet, są szczególnie utrudnione. Warto również podkreślić, że w trzech powiatach (tj. grudziądzki, tucholski i sępoleński) występowała względnie równomierna struktura płci, zaś w pozostałych jednostkach zaznaczała się dominacja kobiet.

Wyk. 4. Struktura ludności w podziale na płeć wg powiatów w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W przeciągu dekady (2010-2019) wzrost udziału kobiet w liczbie mieszkańców zauważalny jest w 12 powiatach, najwyższy w mieście Włocławku (0,28 p.proc) i w powiatach grudziądzkim (0,27

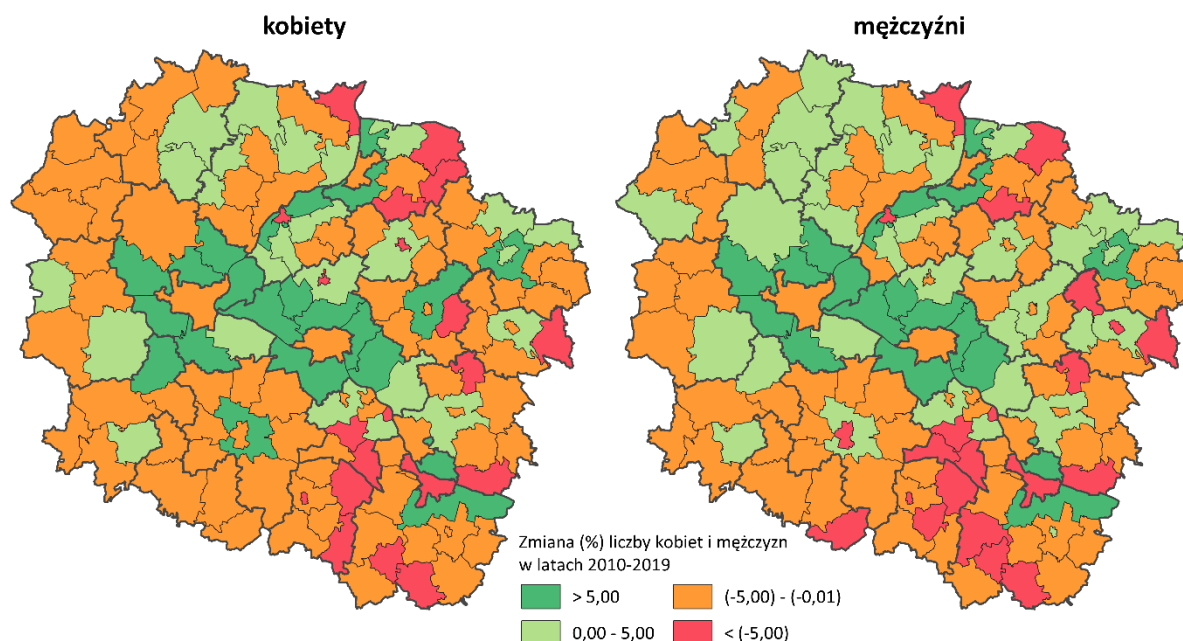
p.proc) i mogileńskim (0,13 p.proc). Natomiast spadek odnotowało 11 powiatów, najbardziej widoczny w tucholskim (-0,20 p.proc), lipnowskim (-0,19 p.proc) i sępoleńskim (-0,15 p.proc). Przechodząc na poziom gmin największy odsetek kobiet w 2019 r. widoczny był w gminach miejskich, szczególnie w Ciechocinku (54,5%), natomiast najmniejszy w gminach wiejskich, takich jak Kowal czy Sośno (48,2%). W 87 gminach występuje przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, zaś w 56 gminach zauważalna jest tendencja odwrotna, a w jednej równowaga płciowa, liczba kobiet równa liczbie mężczyzn. (gmina wiejska Baruchowo)

W ujęciu liczb bezwzględnych największa populacja kobiet i mężczyzn występowała w miastach na prawach powiatu:

- Bydgoszcz: 163,7 tys. mężczyzn i 184,5 tys. kobiet,
- Toruń: 93,6 tys. mężczyzn i 107,8 tys. kobiety,
- Włocławek: 51,6 tys. mężczyzn i 58,3 tys. kobiet,
- Grudziądz: 44,9 tys. mężczyzn i 49,4 tys. kobiet.

Ponadto wysoką populację odnotowano w gminie miejskiej Inowrocław (34,3 tys. mężczyzn i 38,2 tys. kobiet), a także gminach miejsko-wiejskich Świecie (16,3 tys. mężczyzn i 17,7 tys. kobiet) oraz Nakło nad Notecią (15,5 tys. mężczyzn i 16,2 tys. kobiet). Najmniejszą liczbą osób charakteryzowały się: miasto Nieszawa (907 mężczyzn, 936 kobiet) oraz gminy wiejskie Chrostkowo (1 454 mężczyzn, 1 416 kobiet), Bobrowniki (1 571 mężczyzn i 1 515 kobiet) oraz Koneck (1 584 mężczyzn, 1 541 kobiet).

Ryc. 5. Zmiana liczby kobiet i mężczyzn w latach 2010-2019 wg gmin

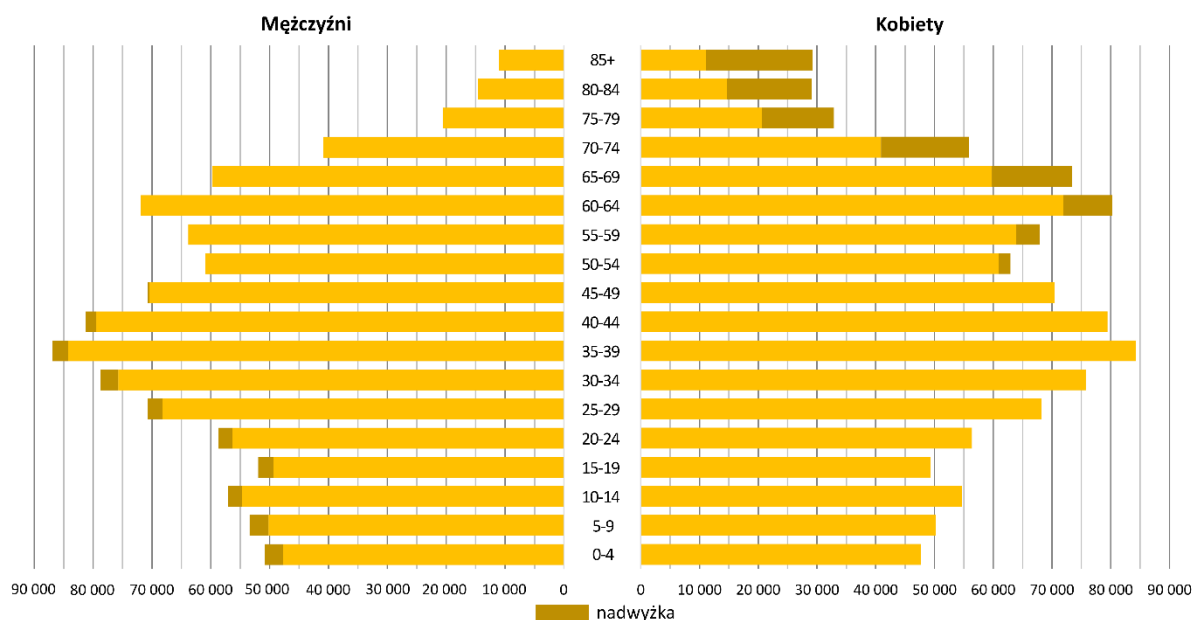

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W latach 2010-2019 liczba kobiet w kujawsko-pomorskim zmniejszyła się o -1,24%, (-13,4 tys. osób), podczas gdy liczba mężczyzn o -1,27% (-12,9 tys. osób). W przeciągu dekady (lata 2010-2019) w 99 gminach liczba kobiet zmniejszyła się. Najbardziej widoczny spadek widoczny jest w mieście Nieszawa (-10,8%) oraz gminach wiejskich Koneck (-8,0%) i Bądkowo (-7,5%). Z kolei wzrost zanotowało 45 jednostek, najintensywniejszy w gminach wiejskich: Obrowo (40,5%), Osielsko (33,2%) oraz Białe Błota (29,0%). Analizując zmiany w liczbie mężczyzn, w 92 gminach obserwowana była tendencja spadkowa, największa w mieście Chełmno (-7,3%), gminie miejsko-wiejskiej Radzyń

Chęłmiński (-7,1%), oraz wiejskiej Bytoń (-7,0%). Podczas gdy w 52 jednostkach mieliśmy do czynienia z tendencją wzrostową, najsilniejszą, identycznie jak w przypadku kobiet, w gminach wiejskich Obrowo (40,4%), Osielsko (29,4%) i Białe Błota (29,0%).

Wyk. 5. Piramida płci i wieku dla województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r.-

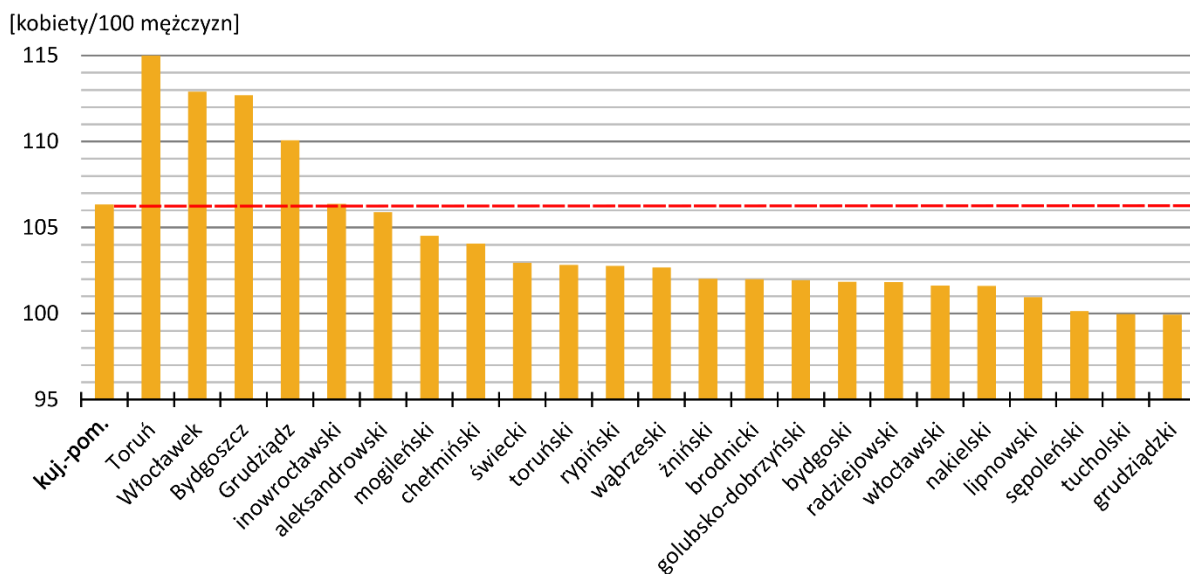
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Piramida płci i wieku dla województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. przyjmuje coraz wyraźniej kształt piramidy regresywnej, cechującej się coraz większym wzrostem osób starszych przy jednoczesnym spadku osób młodych. Typ regresywny informuje o negatywnych trendach demograficznych takich jak brak zastępowalności pokoleń oraz proces starzenia się społeczeństwa, powodującej zjawisko ubytku ludności. Widoczne w piramidzie dwa „wybrzuszenia” będące w rzeczywistości wyżami demograficznymi, są konsekwencją tzw. „wyżu kompensacyjnego” po II wojnie światowej (w przypadku pierwszego), oraz wejścia w okres prokreacji nadwyżki osób z wysokiego przyrostu rzeczywistego po 1945 r. (w przypadku drugiego). Warto podkreślić, że w przedziale wiekowym od 5 do 49 lat istnieje niewielka nadwyżka liczby mężczyzn, która u osób po 50 roku życia przybiera już postać nadwyżki kobiet, szczególnie widocznej wśród najstarszych mieszkańców województwa.

1.4. Współczynnik feminizacji

Wskaźnik feminizacji w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r., podobnie jak w 2010 r., oscylował na poziomie 106 kobiet przypadających na 100 mężczyzn. W podziale na jednostki powiatowe, współczynnik feminizacji osiągnął największą wartość w miastach na prawach powiatu tj. w Toruniu (115), Włocławku (113), Bydgoszczy (113) i Grudziądzu (110), zaś najniższą w powiatach grudziądzkim, sępoleńskim i tucholskim (w zaokrągleniu 100 kobiet na 100 mężczyzn). Oznacza to, że tylko w trzech powiatach występuje sytuacja równowagi płciowej, zaś w pozostałych jednostkach podkreśliła się już dominacja kobiet, szczególnie zauważalna w największych ośrodkach miejskich.

Wyk. 6. Współczynnik feminizacji w 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Analizując gminy w 2019 r. w 79 jednostkach gminnych wskaźnik feminizacji charakteryzuje się wyraźną przewagą liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, z największą wartością w gminie miejskiej Ciechocinek, w którym 120 kobiet przypada na 100 mężczyzn. Dwanaście gmin, w których istnieje największa przewaga kobiet to jednostki sklasyfikowane jako gminy miejskie, w tym największe miasta regionu. W 45 gminach, w zdecydowanej większości wiejskich, występuje z kolei sytuacja odwrotna, w której akcentuje się dominacja liczby mężczyzn, najbardziej zaznaczająca się w gminach wiejskich Kowal i Sośno, gdzie na 100 mężczyzn przypadają 93 kobiety. Warto również podkreślić, że pozostałe 20 gmin (głównie wiejskie) charakteryzują się względną równowagą w strukturze płci, gdyż współczynnik feminizacji wynosi w nich 100.

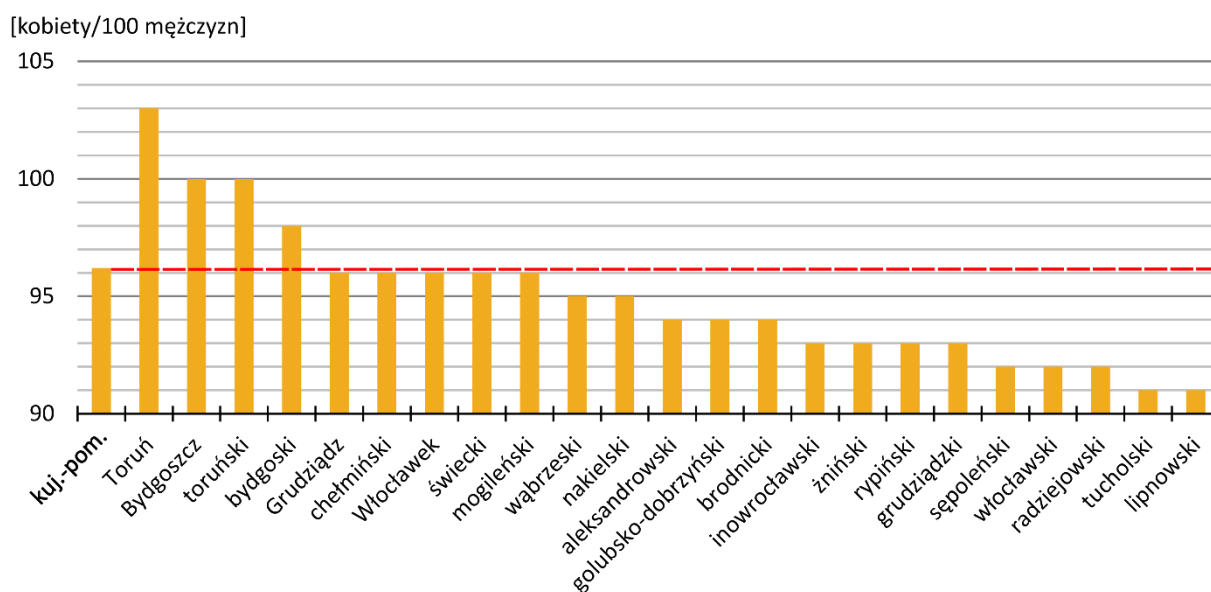
Ryc. 6. Wskaźnik feminizacji w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Przewaga liczby kobiet na liczbą mężczyzn, określona we wskaźniku feminizacji, wynika z dużej nadwyżki kobiet w wieku 60+ w strukturze wiekowej województwa kujawsko-pomorskiego. Średnia długość trwania życia wśród kobiet to 81,1 lat, podczas gdy mężczyzn zaledwie 73,5 lat. Powoduje to nierównomierną strukturę płci wśród osób starszych. Warto więc pochylić się nad wskaźnikiem feminizacji dla populacji od 15 do 39 lat, a więc dla grupy demograficznie najaktywniejszej pod kątem prokreacji. W 2019 r. współczynnik feminizacji dla tej grupy wiekowej osiągnął wartość 96 kobiet na 100 mężczyzn, co stanowi niewielki spadek w porównaniu do 2010 r, kiedy miernik odznaczał się liczbą 97 kobiet. W strukturze powiatów, największą wartość uzyskały miasta: Toruń (103), Bydgoszcz (100), oraz powiaty toruński (100) i bydgoski (98), zaś najmniejszą powiaty lipnowski (91), tucholski (91) oraz radziejowski, sępoleński i włocławski (po 92 kobiety). Pozwala to stwierdzić, że tylko w mieście Toruń istnieje dysproporcja między liczbą kobiet a mężczyzn na korzyść kobiet, zaś w pozostałych jednostkach ma miejsce tendencja równowagi płci lub przewagi liczby mężczyzn.

Wyk. 7. Współczynnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w 2019 r. wg powiatów

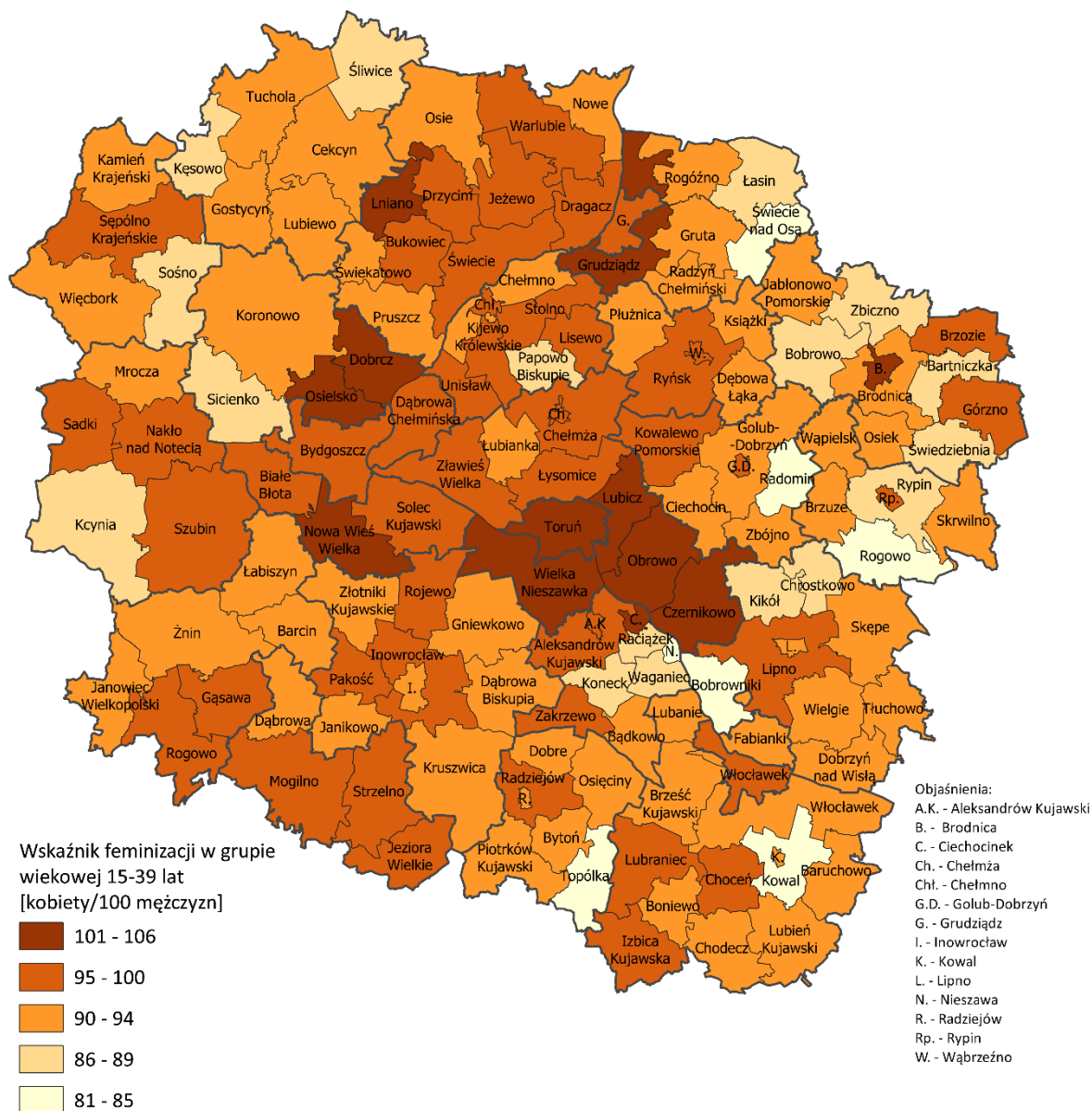

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Analizując wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w podziale na jednostki gminne, tylko w dwunastu gminach zarysowało się zjawisko przewagi liczby kobiet nad liczbą mężczyzn w wieku 15-39 lat, najbardziej zauważalne w gminach wiejskich Osielsko (106) i Wielka Nieszawka (106). W aż 128 gminach odnotowano nadwyżkę mężczyzn nad kobietami w przedziale wiekowym 15-39 lat, z najbardziej widoczną dysproporcją w gminie wiejskiej Radomin (81), miejskiej Nieszawa (81), oraz wiejskich Topólka (82) i Bobrowniki (82). Równowaga we wskaźniku feminizacji grupy od 15 do 35 lat wystąpiła tylko w czterech gminach: w miastach Bydgoszczy i Golubiu-Dobrzyniu, gminie wiejskiej Unisław i miejsko-wiejskiej Solec Kujawski. Warto zauważyć, że jednostki z najwyższą wartością wskaźnika (≥ 100 kobiet) to gminy wiejskie z obszaru Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, a więc ze stref funkcjonalnych Bydgoszczy i Torunia.

Współczynnik feminizacji dla grupy 15-39 lat w województwie kujawsko-pomorskim pozostaje na niskim poziomie (< 100 kobiet), co może być elementem niekorzystnych zjawisk demograficznych takich jak: niska stopa urodzeń, ujemne saldo migracji oraz rosnąca mediana wieku. Ubytek kobiet w wieku prokreacyjnym, szczególnie na obszarach wiejskich oddziałuje negatywnie na lokalną sytuację demograficzną, zmuszając mężczyzn planujących założenie rodziny do porzucenia planów rozrodczych albo do migracji na obszary o mniejszej dysproporcji w strukturze płciowej.

Ryc. 7. Współczynnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat wg gmin

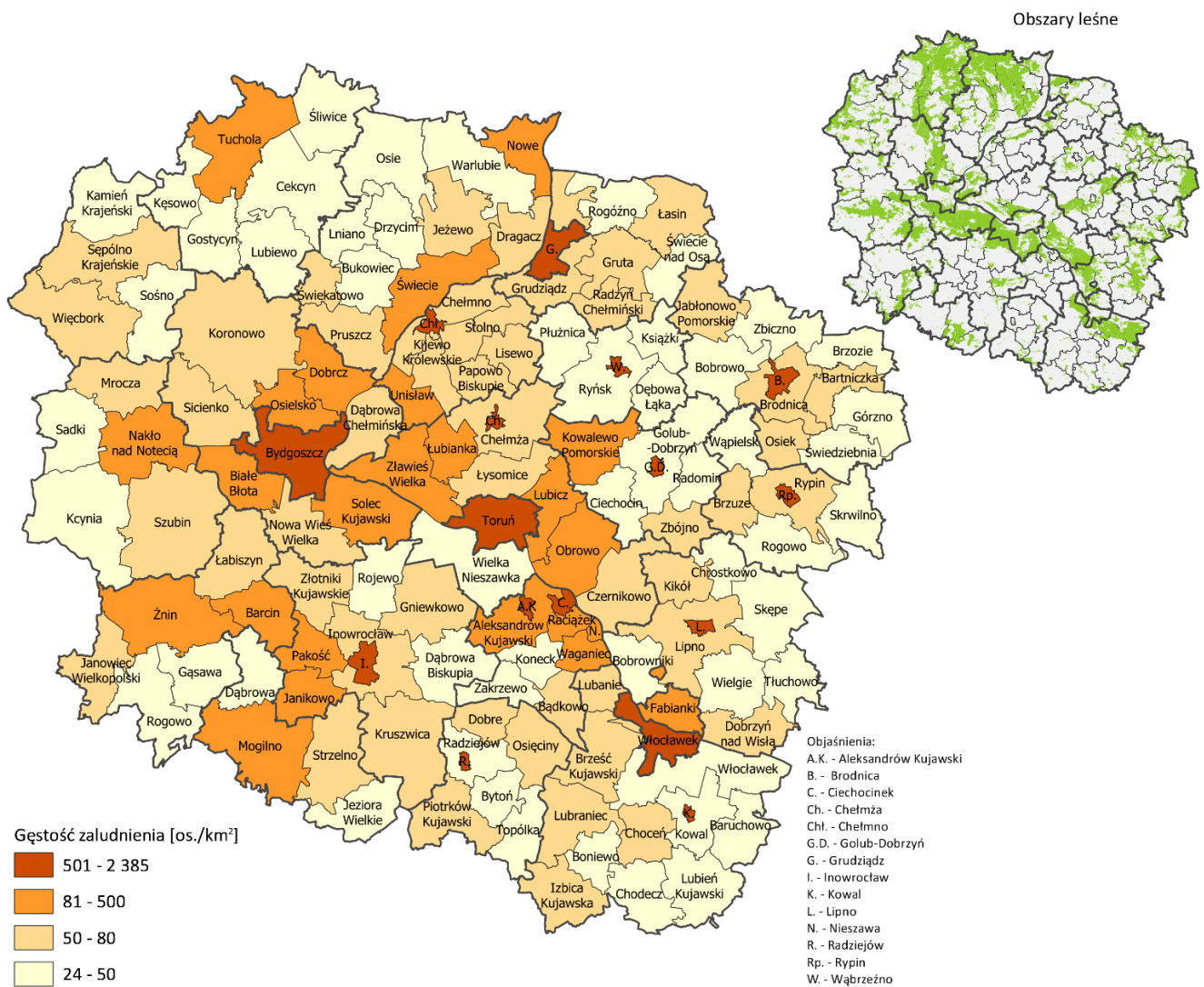

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

1.5. Gęstość zaludnienia

Gęstość zaludnienia w kujawsko-pomorskim w 2019 r. oscylowała na poziomie 115 osób na km², co oznaczało spadek o 2 osoby w stosunku do 2010 roku. Oczywiście największą gęstością zaludnienia charakteryzowały się gminy miejskie takie jak Inowrocław (2 385 os.), Bydgoszcz (1 979 os.), Chełmża (1 843 os.) i Toruń (1 741 os.). Najniższą gęstością zaludnienia wyróżniły się z kolei jednostki wiejskie takie jak Wielka Nieszawka (24 os.), Osie (26 os.), Cekcyn (27 os.) czy Sośno (31 os.). W 25 gminach gęstość zaludnienia odznaczała się wartością powyżej średniej wojewódzkiej (> 115 os.), z czego w trzynastu przekraczała pułap 1 000 osób, natomiast w 119 gminach sklasyfikowana była poniżej średniej (w tym 52 jednostki gminne gdzie gęstość osiągnęła wartość < 50 osób na km²).

Ryc. 8. Gęstość zaludnienia w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.] oraz wtyczki QuickOSM w programie QGIS

W ujęciu geograficznym regionami o największej gęstości zaludnienia są przede wszystkim obszary centralne, stolice kujawsko-pomorskiego, czyli Bydgoszcz i Toruń oraz ich strefa podmiejska, a także gminy miejskie w różnych częściach województwa i południowo-zachodnia część województwa. Najniższa gęstość zaludnienia występuje w regionach: północno-zachodnim (pow. tucholski i świecki), południowo-wschodnim (pow. włocławski) oraz wschodnim (m.in. pow. wąbrzeski oraz część golubsko-dobrzyńskiego i brodnickiego). Wpływ na gęstość zaludnienia w województwie kujawsko-pomorskim mają różnorodne warunki historyczne i geograficzne, takie jak sieć rzeczna, ukształtowanie terenu, lesistość oraz urodzajność gleb. Dostępność do największej rzeki regionu zaznaczyła się rozwojem licznych ośrodków miejskich i koncentracji ludności wokół jej biegu. Współcześnie cztery największe miasta regionu znajdują się nad rzeką Wisłą. Ważnym elementem przekładającym się na niższą koncentrację populacji jest również poziom lesistości, wysoki, szczególnie w północno-zachodnim (pow. tucholski i sępoleński), wschodnim (część gmin pow. brodnickiego i golubsko-dobrzyńskiego) i centralnym (południowe gminy pow. toruńskiego i bydgoskiego) regionie województwa.

W przeciągu lat 2010-2019, w 88 gminach kujawsko-pomorskiego zarejestrowano spadek gęstości zaludnienia. Najbardziej widoczny jest on w gminach miejskich, takich jak Inowrocław (-120 os.), Chełmno (-108 os.) i Chełmża (-104 os.), tymczasem w 38 jednostkach gminnych odnotowano z kolei wzrost koncentracji ludności, najsilniejszy w gminach wiejskich Białe Błota (41 os.), Osielsko (34 os.) i Obrowo (31 os.). Pozostałe 18 gmin cechowało się niewielkimi wahaniami w poziomie gęstości zaludnienia, które nie wpłynęły na zmianę wartości wskaźnika.

1.6. Typologia Webba – (przyrost naturalny na 1 tys. ludności (obowiązkowy), saldo migracji na 1 tys. ludności)

Kluczową kwestią w badaniu przemian demograficznych jest zestawienie zjawiska przyrostu/ubytku naturalnego¹⁰ i salda migracji¹¹, które sumarycznie tworzą miernik przyrostu rzeczywistego, informującego o zmianie wielkości populacji danego obszaru. Według informacji Głównego Urzędu Statystycznego w 2019 r. ubytek naturalny w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wynosił -1,33‰ (ubytek 2 754 osób), natomiast saldo migracji oszacowano na -1,29‰ (odpływ 2 666 osób), co łącznie pozwala określić rzeczywisty ubytek ludności rzędu -2,62‰, czyli 5 420 osób. Stanowi to wyraźne pogłębienie negatywnych procesów demograficznych w porównaniu do 2010 roku, kiedy przyrost naturalny wyniósł 1,02‰ (wzrost o 2 143 osoby), zaś saldo migracji -0,80‰ (odpływ 1 683 osób). Sumarycznie oba zjawiska wpłynęły wówczas na niewielki przyrost rzeczywisty ludności (na pułapie 0,22 ‰ czyli 460 osób), spowodowany wyłącznie przewagą ruchu naturalnego, który zrównoważył ujemne saldo migracji. Wzmocnienie się ujemnego salda migracji, przy jednoczesnym odwróceniu korzystnej różnicy między liczbą urodzeń a zgonów, należy uznać za kluczowe zagrożenie nie tylko w kontekście demografii, ale i całej struktury społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego.

Kwestia badania i analizowania ruchu naturalnego i migracyjnego jest niezwykle ważnym elementem przekształceń demograficznych, stając się częścią wielu badań i metod spośród których najczęściej spotykana jest tzw. typologia Webba. W formie graficznej opiera się ona na przedstawieniu przyrostu/ubytku naturalnego i salda migracji w prostokątnym układzie współrzędnych, na którym poprowadzono również dwie przeciwprostokątne, dzieląc obszar wykresu na 8 różnorodnych grup. Typologia Webba pozwala określić nie tylko rzeczywistą zmianę populacji danego obszaru (przyrost/ubytek rzeczywisty), ale także określić jaki jest kierunek i znaczenie poszczególnych składowych (ruch naturalny i migracyjny) w przemianach ludnościowych. Wyznaczone za pomocą Webba typy A, B, C, D charakteryzują się przyrostem rzeczywistym populacji, zaś typy E, F, G, H jej ubytkiem.

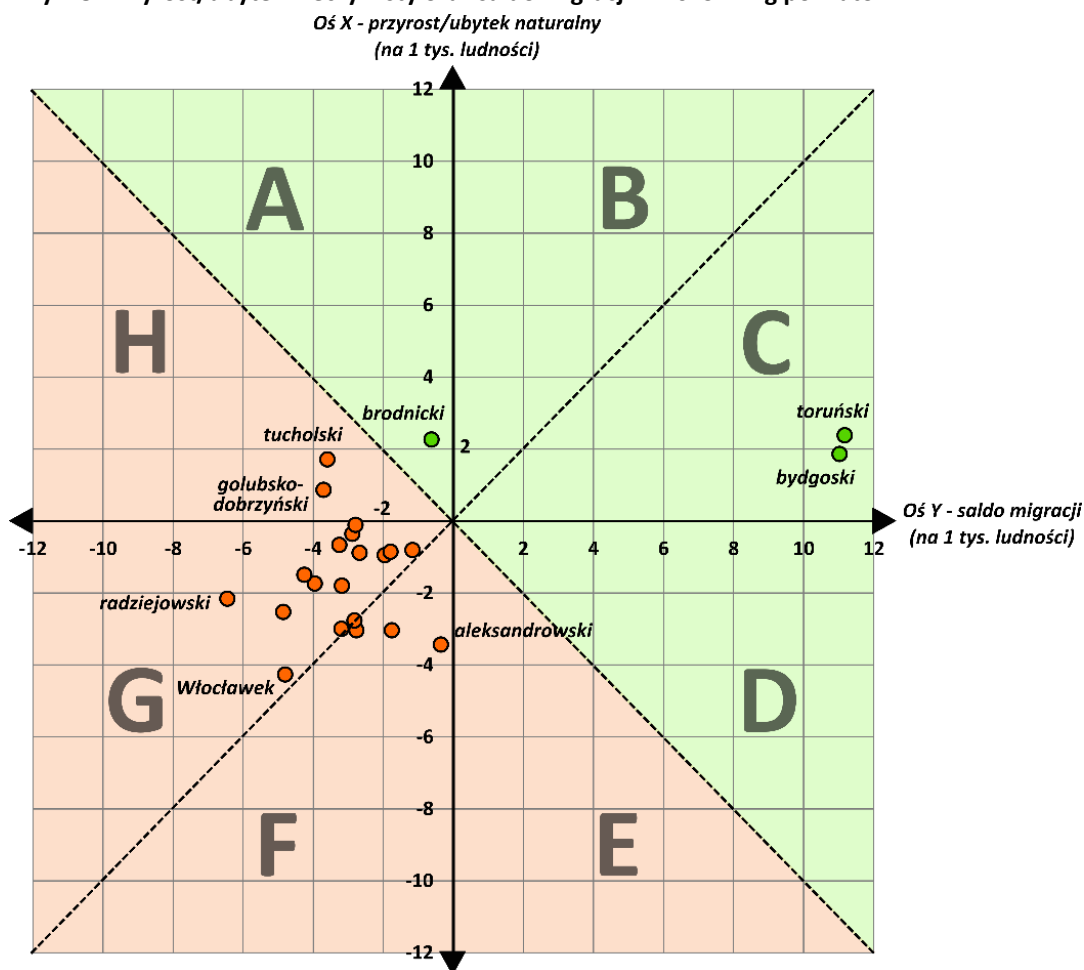
W 2019 r. tylko trzy z 23 powiatów i miast na prawach powiatów województwa kujawsko-pomorskiego zaznaczały się korzystną tendencją wzrostu liczby ludności – tj. powiaty toruński, bydgoski oraz brodnicki (wyk.7 i ryc.8). W przypadku powiatów bydgoskiego i toruńskiego przyrost ludności jest zarówno pochodną dodatniego salda migracji jak i przyrostu naturalnego, jednakże pozytywna tendencja wynika głównie z silnego napływu ludności (typ C), co z pewnością jest

¹⁰różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie

¹¹różnica między liczbą osób, które przybyły na stałe do danej jednostki administracyjnej/kraju w danym okresie a liczbą osób, które wyjechały na stałe z danej jednostki administracyjnej/kraju w danym okresie

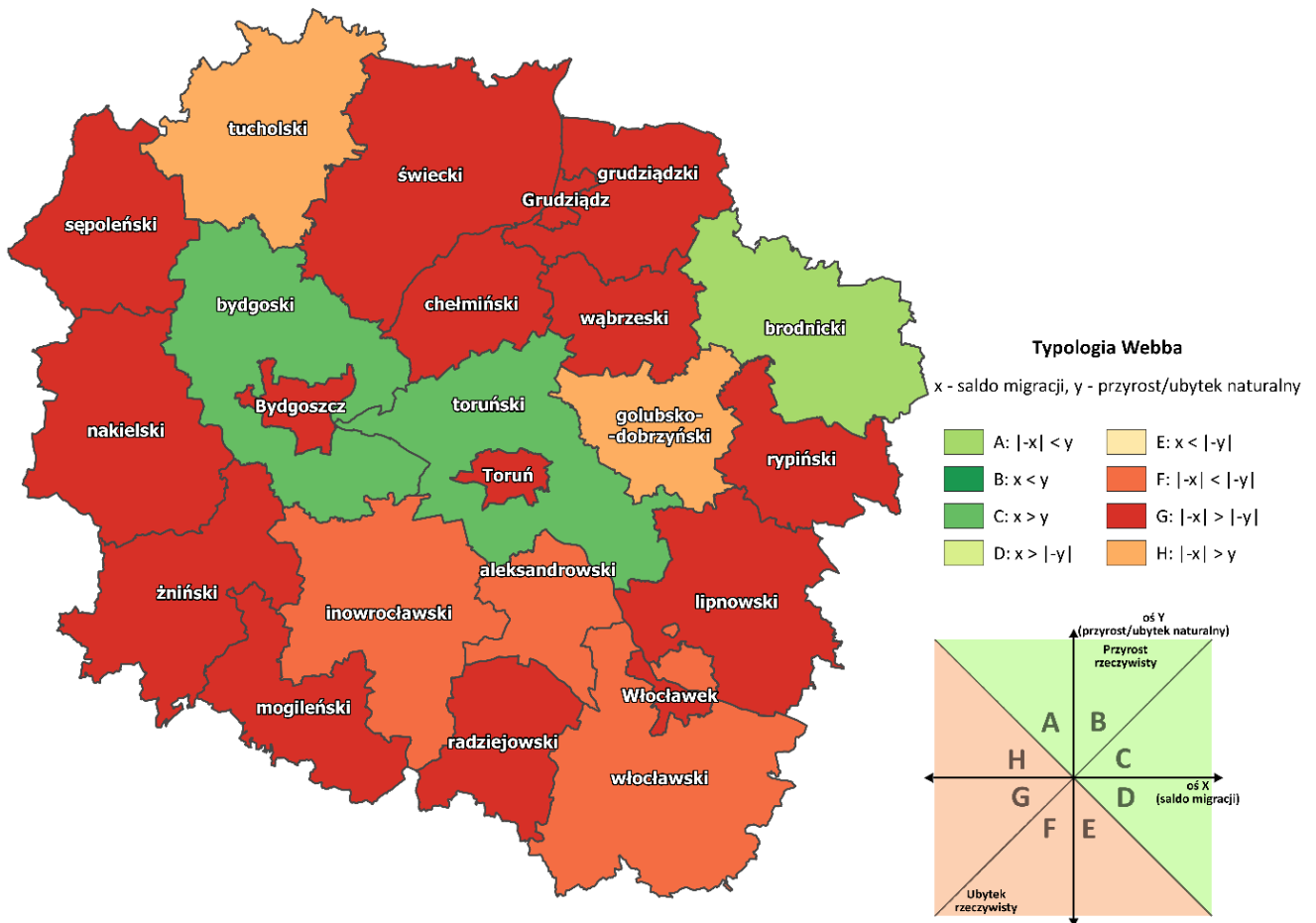
konsekwencją bliskości dużych ośrodków miejskich – Bydgoszczy i Torunia. Powiaty te odgrywają rolę strefy podmiejskiej, atrakcyjnej dla mieszkańców miast z racji swojego położenia oraz panującej w nich sytuacji społeczno-gospodarczej. Ewenementem jest powiat brodnicki, który wzrostowy trend populacji zawdzięcza przyrostowi naturalnemu dominującemu nad ujemnym saldem migracji (typ A). Może to świadczyć że region brodnicki, (być może z racji uwarunkowań społecznych, gospodarczych i kulturowych) zaznacza się odpowiednimi warunkami sprzyjającymi przyrostowi naturalnemu, i którego elementy mogłyby być wykorzystane i zaadaptowane w pozostałych częściach województwa. Niestety w pozostałych jednostkach powiatowych zdecydowanie przeważa spadek liczby ludności, złożony z relacji wyższego ujemnego salda migracji nad ubytkiem naturalnym (typ G), którego typ zaznacza się w 12 powiatach – w tym we wszystkich miastach prezydenckich. W trzech powiatach południowej części kujawsko-pomorskiego (tj. aleksandrowskim, włocławskim i inowrocławskim) podkreśla się natomiast wyższy ubytek naturalny ludności nad ujemnym saldem migracji (typ F), który należy uznać na najbardziej niekorzystny wynik, gdyż szczególnie głęboki ubytek populacji wynikający z ruchu naturalnego, jest procesem ciężko odwracalnym. Warto odnotować, że w dwóch powiatach, tj. golubsko-dobrzyńskim i tucholskim mamy do czynienia z ujemnym saldem migracji dominującym nad przyrostem naturalnym (typ H) - mimo ubytku rzeczywistego ludności, jednostki te charakteryzują się korzystnym ruchem naturalnym.

Wyk. 8. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Ryc. 8. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg powiatów

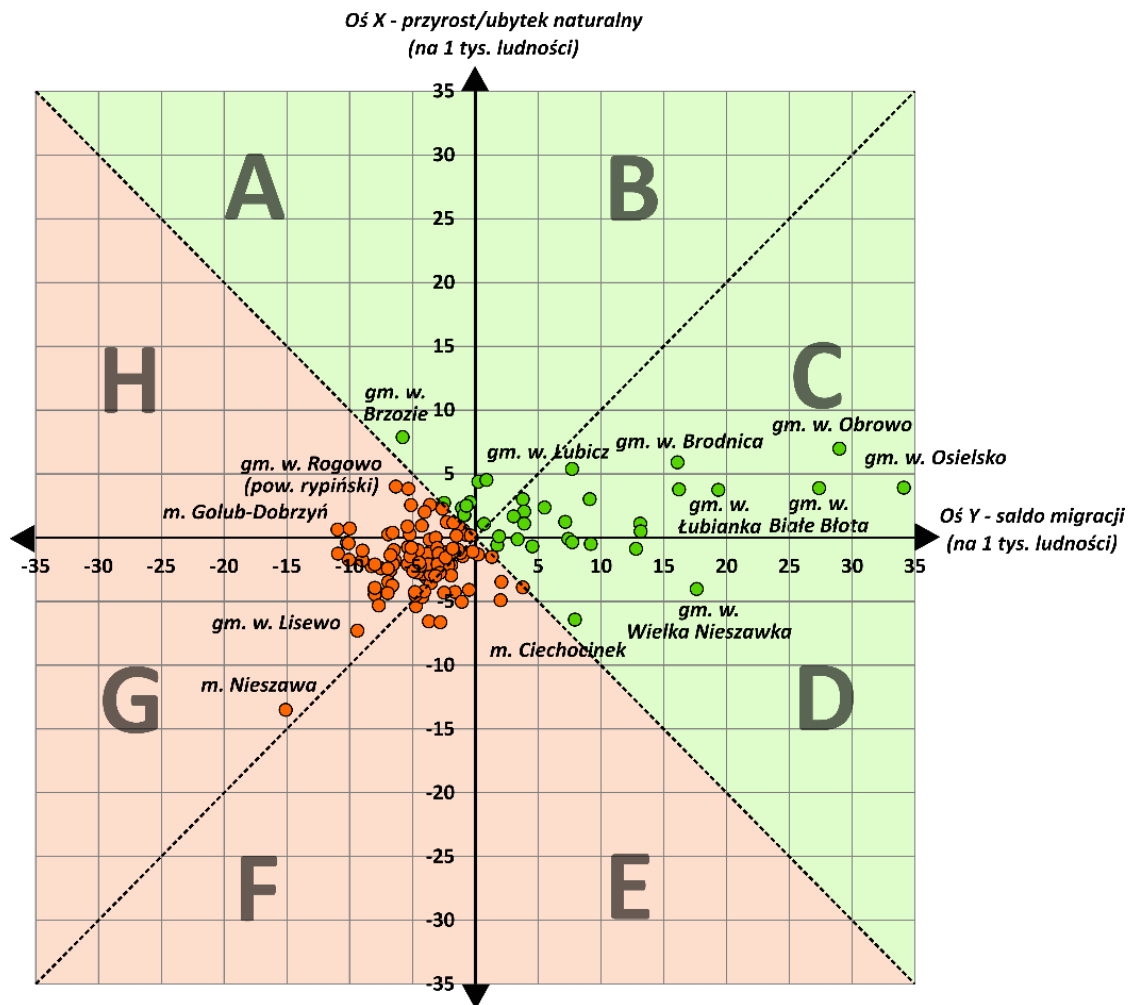
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Analiza wg gmin potwierdza jedynie zachodzące korzystne przemiany demograficzne objawiające się wzrostem populacji w gminach powiatów toruńskiego i bydgoskiego, czyli w tzw. obszarze Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w 2019 r. (wyk.8 i ryc.9). Przyrost rzeczywisty zaznacza się również w gminach ogrywających rolę stref podmiejskich dla sąsiednich miast – np. Włocławka, Grudziądza, Inowrocławia, Chełmna czy Aleksandrowa Kujawskiego. Zwraca uwagę także korzystna sytuacja w gminach powiatu brodnickiego, zwłaszcza samo miasto Brodnica, będące jedyną gminą miejską w województwie gdzie populacja wzrasta – dzięki wyłącznie przyrostowi naturalnemu górującemu nad ujemnym saldem migracji.

Wzrost liczby ludności miał także miejsce w części jednostek powiatów świeckiego (gminy wiejskie Lniano, Świekatowo i Bukowiec) oraz tucholskiego (gminy wiejskie Cekcyn, Śliwice i Kęsowo). Najczęściej wśród gmin zauważalny był ubytek rzeczywisty populacji na który złożyło się wyższe ujemne saldo migracji nad ubytkiem naturalnym (typ G) – wystąpił on łącznie w 66 jednostkach gminnych. W 21 gminach spadła liczba ludności na który wpływ miało większe ujemne saldo migracji nad przyrostem naturalnym (typ G), natomiast w 14 gminach przeważał ubytek naturalny nad ujemnym saldem migracji (Typ F). łącznie w aż 108 ze 144 gmin województwa kujawsko-pomorskiego dominuje spadek liczby ludności, co należy uznać za wyjątkowo negatywny proces demograficzny. Wśród gmin wyróżniających się wzrostem populacji, 17 jednostek gminnych wykazuje wyższe dodatnie saldo migracji przewyższające przyrost naturalny (typ C), natomiast w trzech

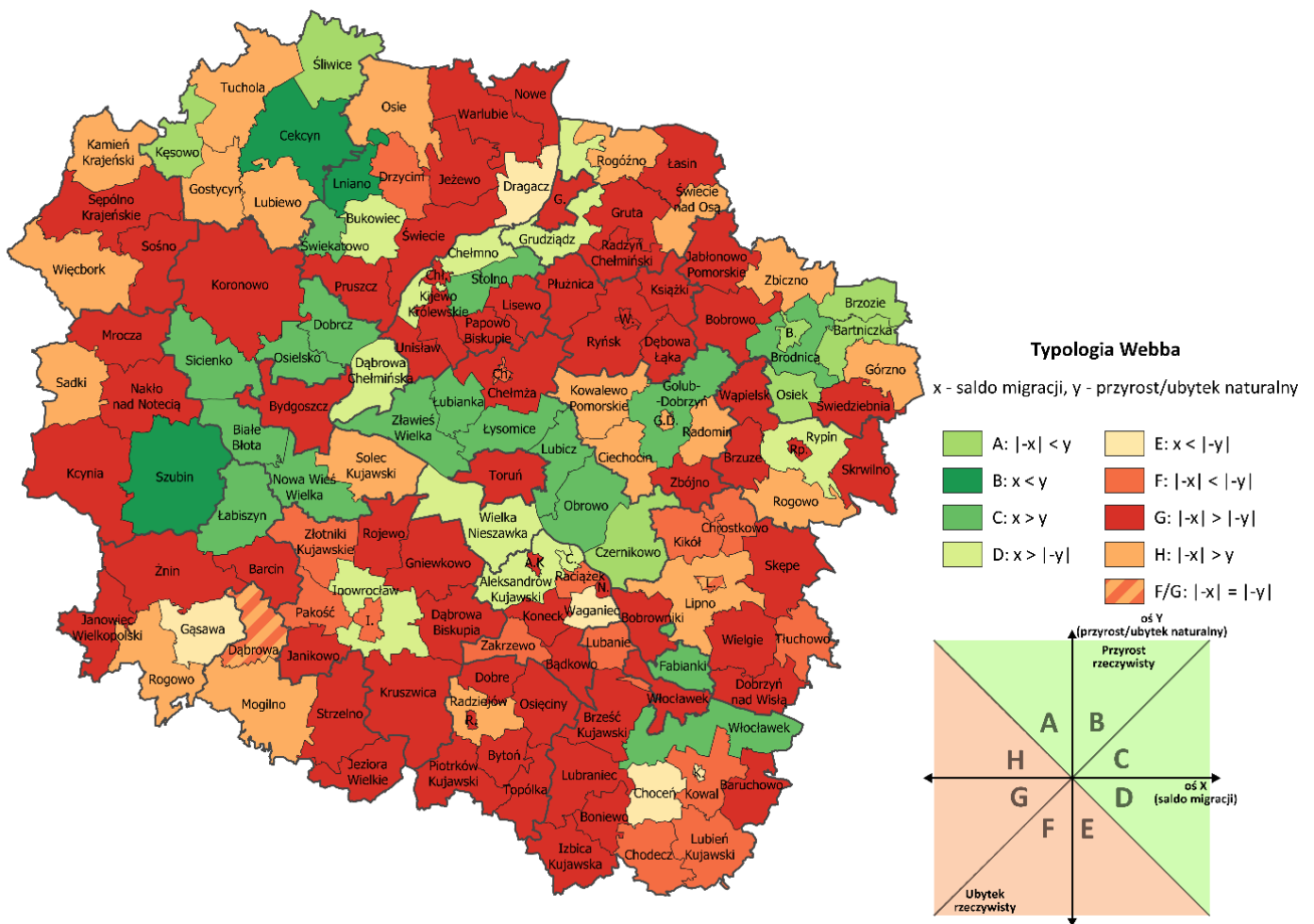
gminach wystąpiła sytuacja odwrotna (typ B). Podsumowując, w 20 gminach zarejestrowano zarówno dodatnie saldo migracji jak i przyrost naturalny, co należy uznać za najbardziej pożądane warunki dla rozwoju demograficznego. Warto wspomnieć również, że w siedmiu jednostkach zaobserwowano wzrost populacji, dzięki przyrostowi naturalnemu wyższemu niż ujemne saldo migracji (typ A), zaś w dziewięciu gminach rozwój ludnościowy był konsekwencją dodatniego wyniku migracji bilansującego ubytek naturalny (typ D). Podsumowując w 2019 r. tylko 39 gmin, a więc 25% wszystkich tego typu jednostek w województwie, mogło pochwalić się wzrostem liczby mieszkańców.

Wyk. 9. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Ryc. 9. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg gmin

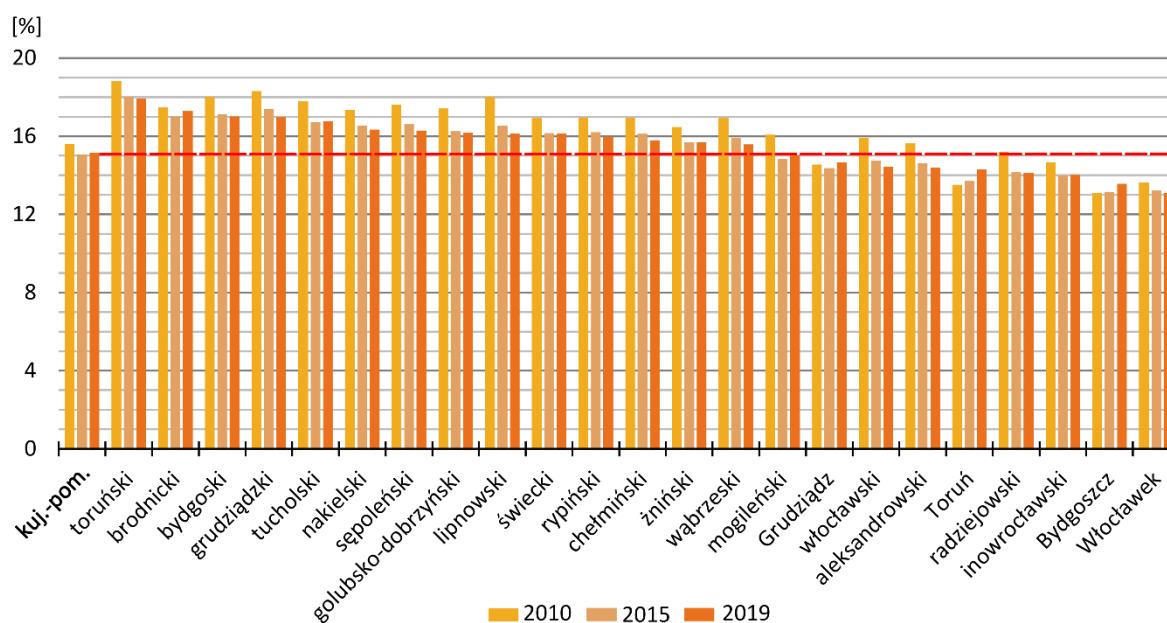
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Typologia Webba ukazała więc silne zróżnicowanie zmian populacyjnych w regionie oraz negatywny trend ubytku ludności w większości gmin województwa. Pozytywne zmiany dotyczą przede wszystkim obszary odgrywające rolę przedmieść dla sąsiednich ośrodków miast, podczas gdy tereny najbardziej oddalone od większych miast mierzą się z problemem ubytku mieszkańców.

1.7. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (obowiązkowy)

W 2019 r. województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało ok. 314 tys. osób w wieku przedprodukcyjnym (w niniejszej analizie ta grupa rozumiana jest jako populacja w wieku 14 lat i mniej niezależnie od płci), które odpowiadały za ok. 15,2% całkowitej populacji regionu. Porównując do sytuacji z 2010 r., zauważalny jest więc ubytek o ok. 13,3 tys. osób w wieku 14 lat i mniej. Przekłada się to na spadek udziału tej grupy ludności o ponad 0,4 p.proc., co należy uznać za negatywne zjawisko dla sytuacji demograficznej województwa.

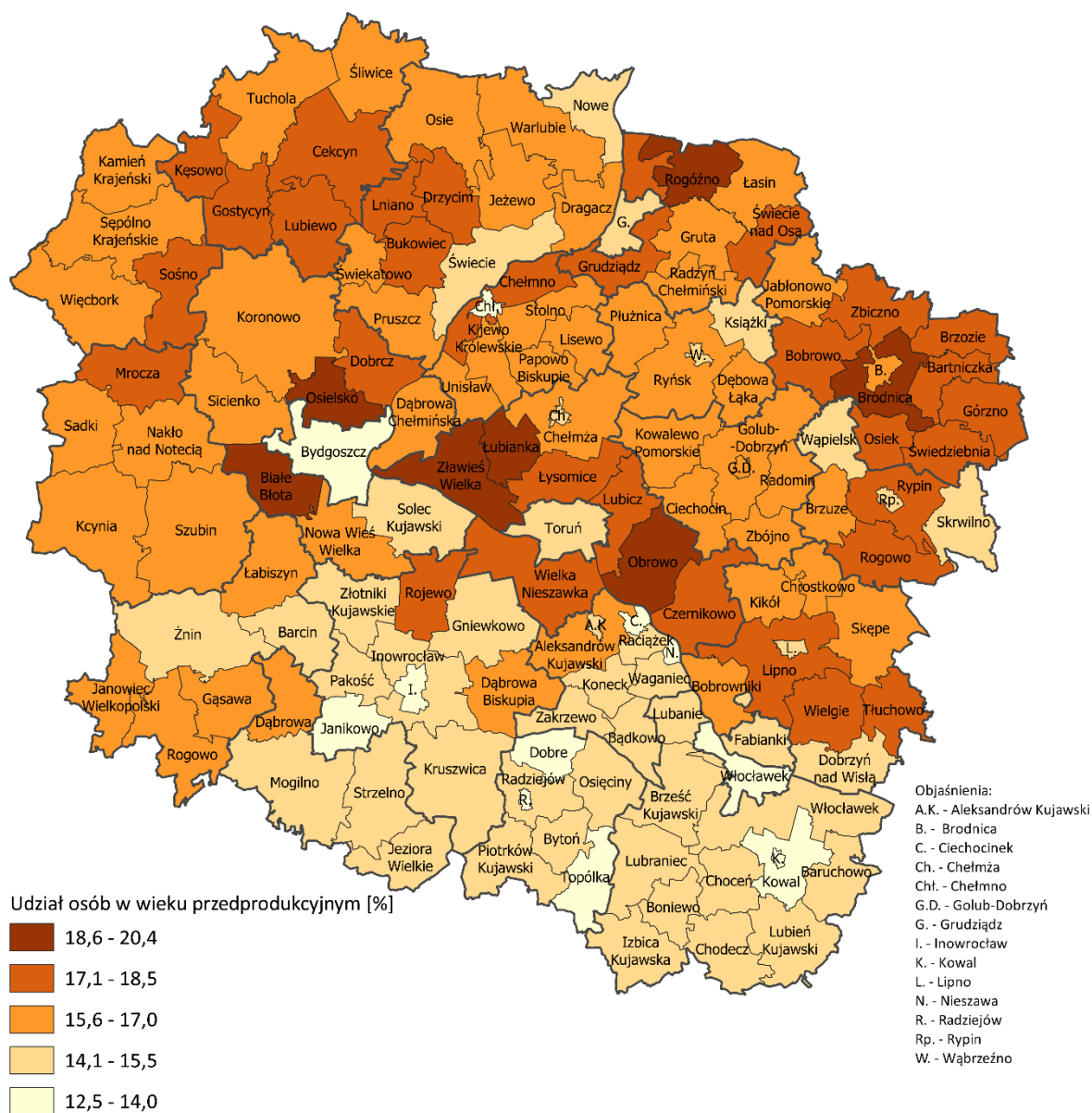
Wyk. 10. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem wg powiatów w 2010, 2015 i 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Wśród powiatów najkorzystniejsza sytuacja występuje w toruńskim, brodnickim i bydgoskim, w których ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowi odpowiednio 17,9%, 17,3% i 17,0%. Natomiast najslabiej wypadły miasta Włocławek (13,1%), Bydgoszcz (13,6%) oraz powiaty inowrocławski (14,0%) i radziejowski (14,1%). W latach 2010-2019 w aż 20 powiatach spadła liczba osób w wieku 14 lat i mniej (największy ubytek w inowrocławskim (-1 844 os.) i lipnowskim (-1 563 os.)). Niekorzystne przemiany ominęły jedynie miasto Toruń (przybyło 1 102 osób) oraz powiaty bydgoski i toruński (wzrost o 1 115 os. w każdym). Porównując procentowy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, podobnie jak w ujęciu liczb bezwzględnych, w 20 jednostkach podkreśla się spadek, najsilniejszy w lipnowskim (-1,9 p.proc.) i włocławskim (-1,5 p.proc.), z kolei wzrost dotyczy trzech miast na prawach powiatu: Torunia (0,8 p.proc.), Bydgoszczy (0,5 p.proc.) i Grudziądza (0,1 p.proc.). Oznacza to, że w przypadku Grudziądza i Bydgoszczy wzrost udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym jest spowodowany wyłącznie szybszym ubytkiem populacji z pozostałych grup demograficznych. Spadek udziału w powiatach bydgoskim i toruńskim wynika z intensywniejszego przyrostu ludności starszych roczników.

Ryc. 10. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Przechodząc na najniższy poziom administracyjny należy stwierdzić, że największy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym był widoczny głównie w gminach wiejskich, aż 27 gmin z najwyższym odsetkiem tej grupy w populacji, jest jednostkami wiejskimi, z dominującą pozycją Obrowa (20,4%), Brodnicy (19,2%) i Łubianki (19,1%). Gminy o najkorzystniejszej sytuacji położone były zarówno wokół największych ośrodków miejskich takich jak Bydgoszcz, Toruń czy Grudziądz, jak i mniejszych miast takich jak Brodnica, Chełmno czy Lipno. Najniższy udział osób wieku przedprodukcyjnego wystąpił głównie w gminach miejskich takich jak Ciechocinek (12,5%), Radziejów (12,6%), Kowal (12,6%) i Nieszawa (12,7%). Wypada wspomnieć, że w latach 2010-2019 w aż 136 gminach odsetek ludności przedprodukcyjnej zanotował spadek, największy w gminach wiejskich Śliwice (-3,6 p.proc.), Ciechocin (-3,5 p.proc.) oraz Bobrowniki (-3,4 p.proc.), zaś tylko w ośmiu jednostkach wystąpił wzrost, najsilniejszy w mieście Toruń (0,8 p.proc.), gminach wiejskiej Zbiczno

(0,8 p.proc.) oraz miejsko-wiejskiej Górzno (0,5 p.proc.). Z kolei biorąc pod uwagę wartości bezwzględne, w 127 jednostkach gminnych widoczny jest ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym (najsilniejszy w gminach miejskich), natomiast w 17 gminach zaznaczyła się tendencja wzrostowa, z dominującą pozycją miasta Toruń (wzrost o 1 102 os.), oraz jednostek wiejskich Obrowo i Białe Błota (odpowiednio o 1 041 os. i 742 os.). Przyrost osób w wieku 14 lat i mniej dotyczy przede wszystkim obszaru podmiejskiego stolic województw (m.in. gminy Białe Błota, Obrowo, Osielsko, Łysomice), miasta Grudziądz (gmina Grudziądz) jak również części powiatu brodnickiego – miasta i gminy wiejskiej Brodnica. Należy również wspomnieć, że w ujęciu przestrzennym zauważalna jest niekorzystna sytuacja południowej części regionu, tj. powiatów włocławskiego, radziejowskiego, aleksandrowskiego, mogileńskiego i inowrocławskiego, który charakteryzuje się niskim udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym. Może to doprowadzić do polaryzacji demograficznej w województwie i większych wyzwań społeczno-gospodarczych w południowo-wschodniej części regionu.

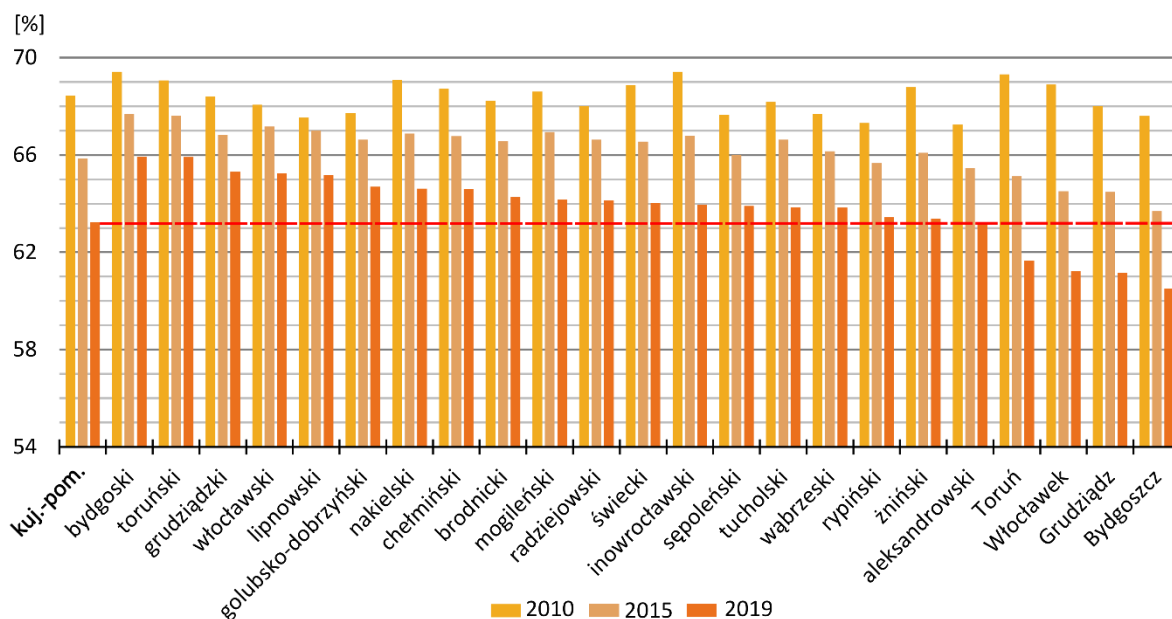
Reasumując, udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i jego zmiana w latach 2010-2019 wykazuje negatywny trend spadku odsetka osób młodych w populacji województwa oraz większości gmin. Mimo korzystnych przemian w części gmin, szczególnie tych położonych wokół większych ośrodków miejskich, ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym będzie stanowić poważne wyzwanie rozwojowe dla samorządu województwa kujawsko-pomorskiego.

1.8. Liczba ludności w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)

Ludność w wieku produkcyjnym, sklasyfikowana jako grupa kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata, w 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego odpowiadała za 63,2% całkowitej populacji – 1 310 618 osób. Zestawiając lata 2010 i 2019 r. można dostrzec, że odsetek ludności w wieku produkcyjnym spadł w kujawsko-pomorskim aż o 5,2 p.proc., czyli o 125,8 tys. osób. Wśród powiatów populacja w wieku produkcyjnym stanowi największy procent ludności w powiatach bydgoskim (65,9%), toruńskim (65,9%) i grudziądzkim (65,3%), zaś najmniejszy w miastach na prawach powiatu, szczególnie w Bydgoszczy (60,5%), Grudziądzu (61,2%) i Włocławku (61,2%).

W latach 2010-2019, we wszystkich powiatach widoczny był spadek osób w wieku produkcyjnym, najintensywniejszy w miastach Włocławek (-7,7 p.proc.), Toruń (ok. -7,7 p.proc.) i Bydgoszcz (-7,1 p.proc.), najniższy natomiast w powiatach lipnowskim (-2,4 p.proc.) i włocławskim (-2,8 p.proc.). Jednakże, gdy pod uwagę zostanie wzięta liczba osób w wieku produkcyjnym, w dwóch powiatach dostrzegany był wzrost ludności tej grupy wiekowej, w bydgoskim o 4 707 osób i toruńskim o 4 186 osób, Z kolei spadki w liczbach bezwzględnych najsilniej dotyczą miast na prawach powiatu oraz powiatu inowrocławskiego (spadki rzędu od ponad 9 tys. do ok. 36 tys. osób).

Wyk. 11. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ludności ogółem wg powiatów w 2010, 2015 i 2019 r.

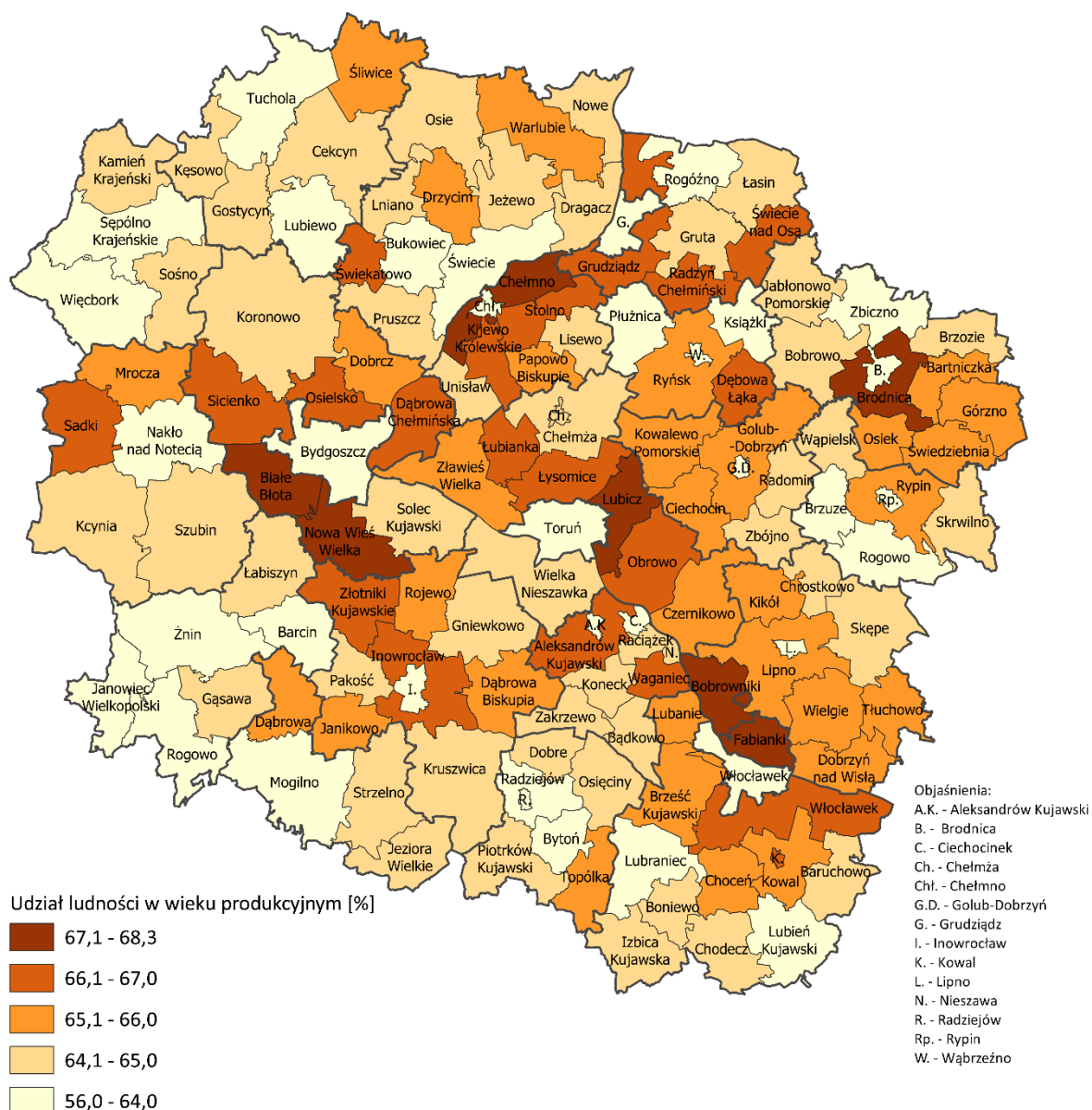

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Wśród gmin, największy udział osób w wieku produkcyjnym w 2019 r. odnotowano w gminach wiejskich Bobrowniki (68,3%), Brodnica (67,7%) i Białe Błota (67,55), dystansując najslabiej wypadające miasta Ciechocinek (56,0%), Bydgoszcz (60,5%), Grudziądz (61,2%) i Włocławek (61,2%). W przeciągu dekady (2010-2019), w niemalże wszystkich gminach (142 jednostki) odnotowano spadek odsetka populacji w wieku produkcyjnym, który najbardziej zaznaczył się w miastach Włocławek (-7,7 p.proc.), Toruń (ok -7,7 p.proc.), Ciechocinek (-7,5 p.proc.) i Rypin (-7,4 p.proc.). Trend wzrostowy dotyczył tylko dwóch gmin wiejskich: Zbójno (0,5 p.proc.) i Dębowa Łąka (ok 0,5 p.proc.). Analizując liczbę osób w wieku produkcyjnym okres 2010-2019 w 122 gminach zanotowano spadek, największy w miastach na prawach powiatu i gminach miejskich. Natomiast w 22 jednostkach pojawiła się sytuacja odwrotna, przyrost liczby ludności w wieku produkcyjnym, najintensywniej w gminach wiejskich Obrowo (3 005 osób), Białe Błota (2 927 osób) i Osiesko (1 892 osób). Przyrosty populacji w wieku produkcyjnym dotyczą wyłącznie gmin wiejskich, odgrywających rolę podmiejskich suburbiów dla największych miast regionu i mniejszych gmin miejskich. Przestrzenne rozmieszczenie gmin z najwyższym i najniższym udziałem osób w wieku produkcyjnym, to mniej wyraźne zróżnicowanie regionalne, niż w przypadku osób w wieku przedprodukcyjnym. Gminy z wysokim odsetkiem populacji wieku produkcyjnego mieszczą się głównie wokół ośrodków miejskich, tymczasem gminy z najwyższym udziałem tej grupy wiekowej wykazują niewielką dominację w zachodnim regionie województwa, szczególnie w południowo-zachodniej części (tj. powiat żniński).

Ubytek osób w wieku produkcyjnym świadczy o negatywnym trendzie demograficznym, niesprzyjającym przyszłej sytuacji gospodarczej województwa. Zmniejszająca się populacja osób aktywnych zawodowo, stanowiących podstawę działalności gospodarczej, tworzy poważne bariery, zwłaszcza na obszarach miejskich, zmniejszając efektywność i konkurencyjność województwa na tle kraju, oraz narażając region na mniejsze dochody i wyższe wydatki.

Ryc. 11. Udział ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin

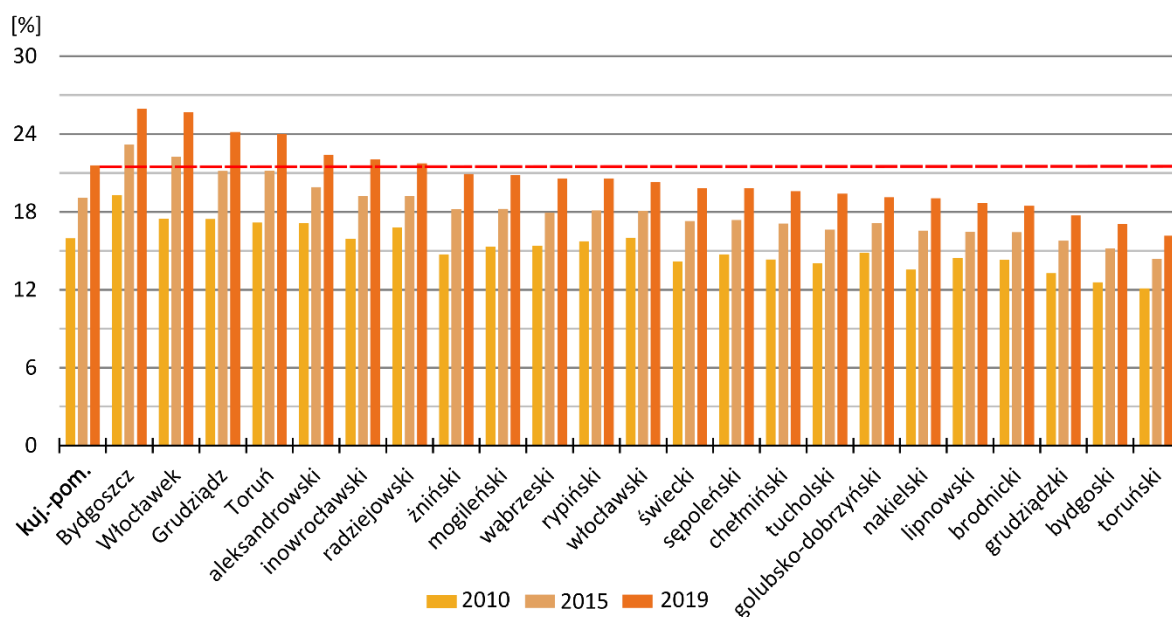
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

1.9. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (obowiązkowy)

Ludność w wieku poprodukcyjnym, a więc kobiety powyżej 59 lat i mężczyźni powyżej 64 lat w 2019 r. odpowiadało za 21,6% (tj. 447 764 osób) mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego, zwiększając swój udział o ponad 5,6 p.proc. (tj. o 112 737 osób) w porównaniu do 2010 roku. W układzie powiatów osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły największy odsetek populacji w miastach na prawach powiatu: Bydgoszczy (25,9%), Włocławku (25,7%), Grudziądzu (24,2%) i Toruniu (24,0%), a najniższy w powiatach: toruńskim (16,2%), bydgoskim (17,1%), grudziądzkim (17,7%).

W latach 2010-2019 we wszystkich powiatach odnotowano wzrost udziału ludności wieku poprodukcyjnego, zwłaszcza w największych miastach regionu, we Włocławku o 8,2 p.proc., w Toruniu o ponad 6,8 p.proc. i Grudziądzu o 6,7 p.proc., natomiast najwolniejszy przyrost zarejestrowano w powiatach toruńskim (4,0 p.proc.), brodnickim (4,1 p.proc.) i lipnowskim (4,2 p.proc.). Uwzględniając liczbę osób w wieku poprodukcyjnym, podobnie jak w ujęciu procentowym, wszystkie powiaty województwa cechowały się wzrostem populacji tej grupy ludności, największy w Bydgoszczy (19 970 os.), Toruniu (13 178 os.) i powiecie inowrocławskim (8 876 os.), a najniższy w powiatach wąbrzeskim (1 604 os.), radziejowskim (1 636 os.) i grudziądzkim (1 795 os.).

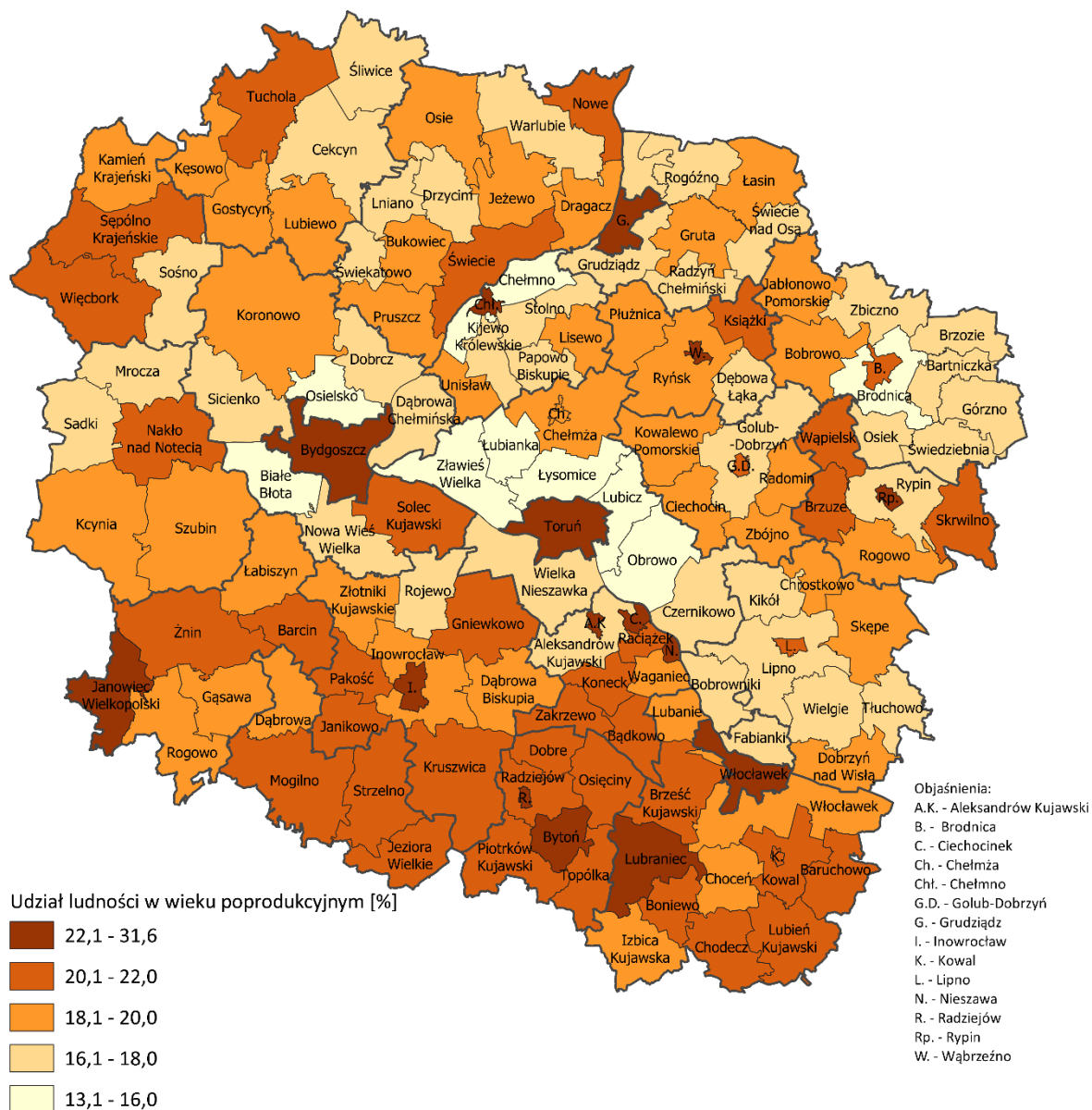
Wyk. 12. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet powyżej 59 lat, mężczyzn powyżej 64 lat) w ludności ogółem wg powiatów w 2010, 2015 i 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W 2019 r. jedenaście gmin z największym udziałem ludności wieku poprodukcyjnego było jednostkami miejskimi, co pozwala stwierdzić, że populacja tych osób koncentruje się przede wszystkim w ośrodkach miejskich, takich miastach jak Ciechocinek (31,6%), Bydgoszcz (25,9%), Włocławek (25,7%) czy Radziejów (24,5%). Kobiety powyżej 59 lat i mężczyźni powyżej 64 lat stanowili najmniejszą część populacji w gminach wiejskich, wśród których należy wymienić: Brodnicę (13,1%), Obrowo (13,3%), Białe Błota (13,9%) i Łubiankę (14,7%). W latach 2010-2019, podobnie jak w przypadku powiatów, zarejestrowano zarówno wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnego, jak i ich procentowy udział w populacji ogółem, co świadczy o zaawansowanym procesie starzenia się społeczeństwa regionu województwa kujawsko-pomorskiego. Najwyższy przyrost dotyczył głównie miast, takich jak Radziejów (ponad 8,6 p.proc.), Włocławek (8,2 p.proc.), Rypin (7,8 p.proc.) i Chełmno (7,6 p.proc.), podczas gdy najniższy przypadał w zdecydowanej większości na gminy wiejskie takie jak Zbójno (1,1 p.proc.), Osiek (1,7 p.proc.) czy Rypin (1,9 p.proc.), a także na gminy miejsko-wiejskie wśród których można wymienić Górzno (1,7 p.proc.). W rozmieszczeniu geograficznym można stwierdzić, że wysoki odsetek populacji w wieku poprodukcyjnym, oprócz gmin wiejskich, dominował w południowej części województwa, tj. w jednostkach gminnych powiatów: radziejowskiego, włocławskiego, aleksandrowskiego, mogileńskiego czy żnińskiego.

Ryc. 12. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet powyżej 59 lat, mężczyzn powyżej 64 lat) w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

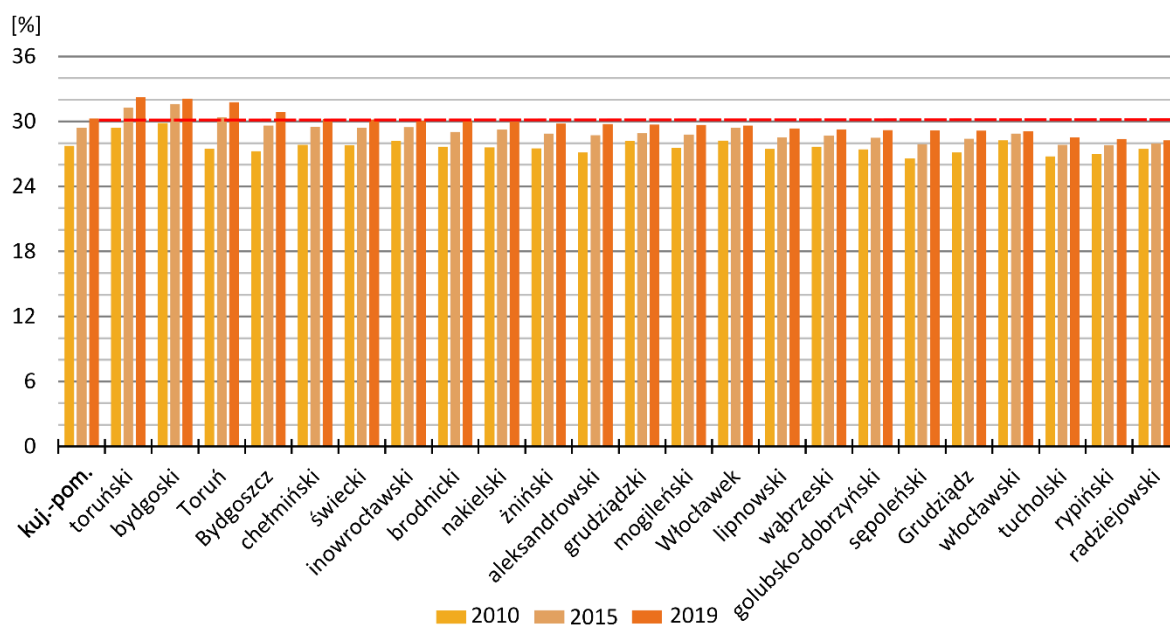
Południowe regiony województwa, które oprócz koncentracji osób starszych, mierzą się z niskim udziałem osób młodych, będą musiały opracować strategię reorganizacji struktury społeczno-gospodarczej, która pozwoli na złagodzenie demograficznych obciążeń i wykorzystanie wciąż istniejącego potencjału wśród najstarszej części populacji.

1.10. Liczba i udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem

Osoby w wieku 30-49 lat należy uznać za taką grupę demograficzną, która z jednej strony jest wciąż aktywna zawodowo i charakteryzuje się względną mobilnością, zaś z drugiej strony odznacza się już dłuższym pobytem na runku pracy oraz szczególnie poszukiwanym dorobkiem zawodowym. Według danych statystycznych, w 2019 r. województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało 627 700 osób w wieku 30-49 lat, odpowiadając za 30,3% populacji regionu, wzrost o 2,5 p.proc. (o 44,9 tys. osób) w stosunku do 2010 roku.

Ludność w wieku 30-49 lat stanowiła największy udział populacji w powiatach toruńskim (32,2%), bydgoskim (32,1%), oraz w miastach Toruń (31,8%) i Bydgoszcz (30,9%), najniższy natomiast w powiatach radziejowskim (ponad 28,2%), rypińskim (28,4%) i tucholskim (28,5%). W latach 2010 - 2019 we wszystkich powiatach procentowy udział ludności tej grupy wiekowej odnotował wzrost, z najwyższym wynikiem w miastach Toruń (o 4,3 p.proc.) i Bydgoszcz (3,6 p.proc.), i najniższym w powiatach radziejowskim (0,8 p.proc.) i włocławskim (0,8 p.proc.). Jednakże należy wspomnieć, iż bezwzględna liczba osób w wieku od 30 do 49 lat wzrosła we wszystkich jednostkach z wyjątkiem powiatu radziejowskiego i miasta Włocławek, gdzie zauważalny jest jej spadek o odpowiednio -272 i -489 osób. Tendencja spadkowa liczby ludności w wieku 30-49 lat przy jednoczesnym wzroście jej udziału, wynika z intensywniejszego ubytku populacji innych grup wiekowych.

Wyk. 13. Udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów

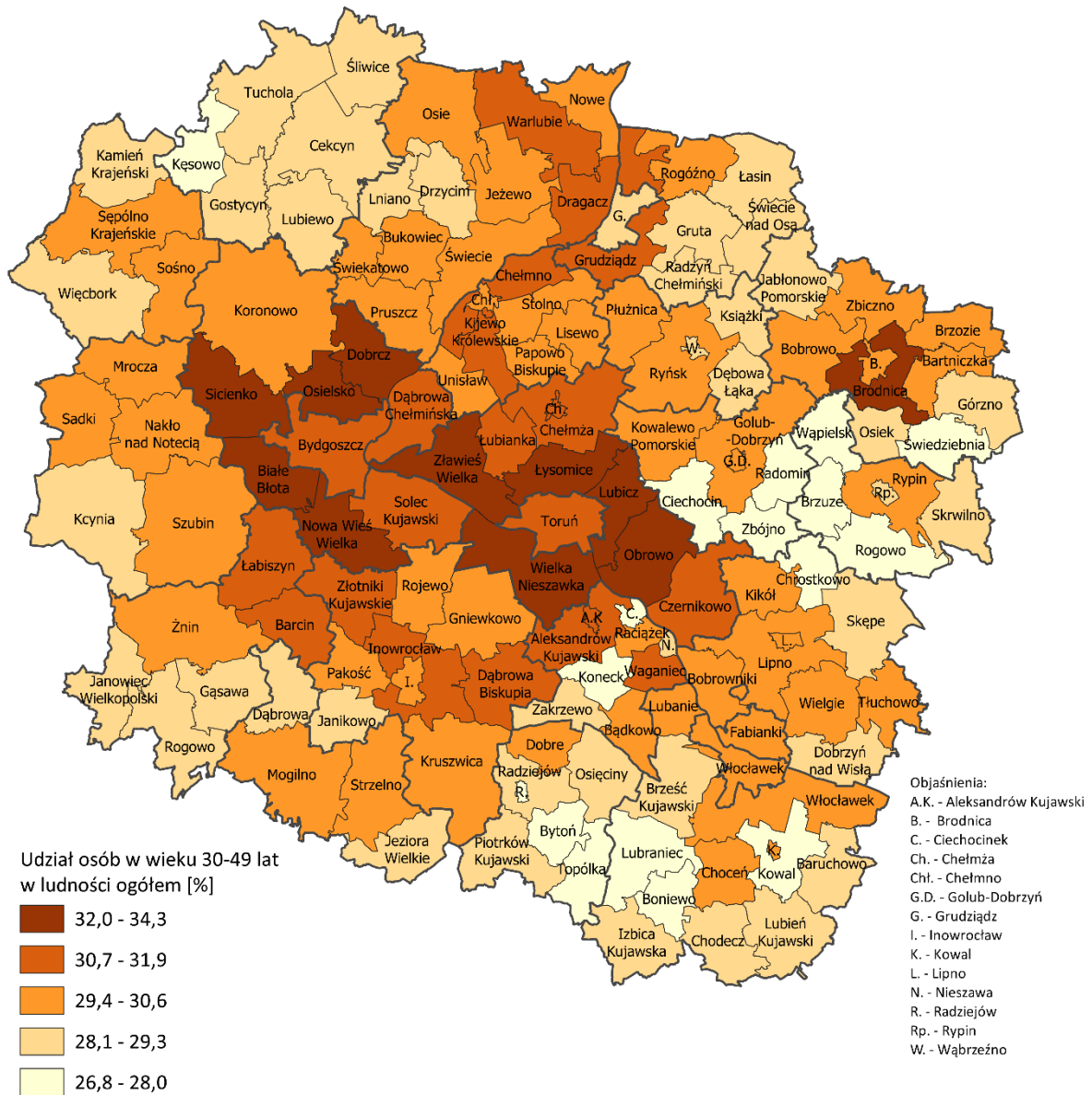

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Osoby w wieku 30-49 lat stanowiły ponad 30% liczby ludności w 53 gminach województwa, z najwyższym udziałem w gminach wiejskich Obrowo (34,3%), Białe Błota (33,9%) i Brodnica (32,9%), podczas gdy najniższy odsetek zaznaczył się w gminach wiejskich Radomin (26,8%), Bytoń (27,0%) oraz mieście Ciechocinek (26,8%). W 140 spośród 144 gmin, okres 2010-2019 wyróżniał się wzrostem udziału populacji w wieku 30-49 lat, z najintensywniejszą zmianą w miastach Toruń (4,3 p.proc.) i Aleksandrów Kujawski (4,2 p.proc.) oraz gminach wiejskich Dąbrowa Biskupia (4,1 p.proc.) i Chełmża (3,7 p.proc.). Ubytek wystąpił natomiast w mieście Radziejów (-0,8 p.proc.), oraz gminach wiejskich Kowal (-0,7 p.proc.), Fabianki (-0,2 p.proc.), oraz Osiećciny (-0,1 p.proc.). Przestrzenne ukazanie zjawiska podkreśla regionalne zróżnicowanie - największym odsetkiem ludności 30-49 lat odznaczają się gminy

wschodzące w skład Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, a więc będące częścią obszaru podmiejskiego Bydgoszczy i Torunia, oraz gminy wiejskie wokół mniejszych ośrodków miejskich (Grudziądz, Brodnica, Inowrocław, Chełmno). Najmniejszym procentem w populacji wyróżniają się zaś regiony południowo-wschodni (pow. włocławski i radziejowski) oraz wschodni (pow. rypiński i golubsko-dobrzyński).

Ryc. 13. Udział ludności w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

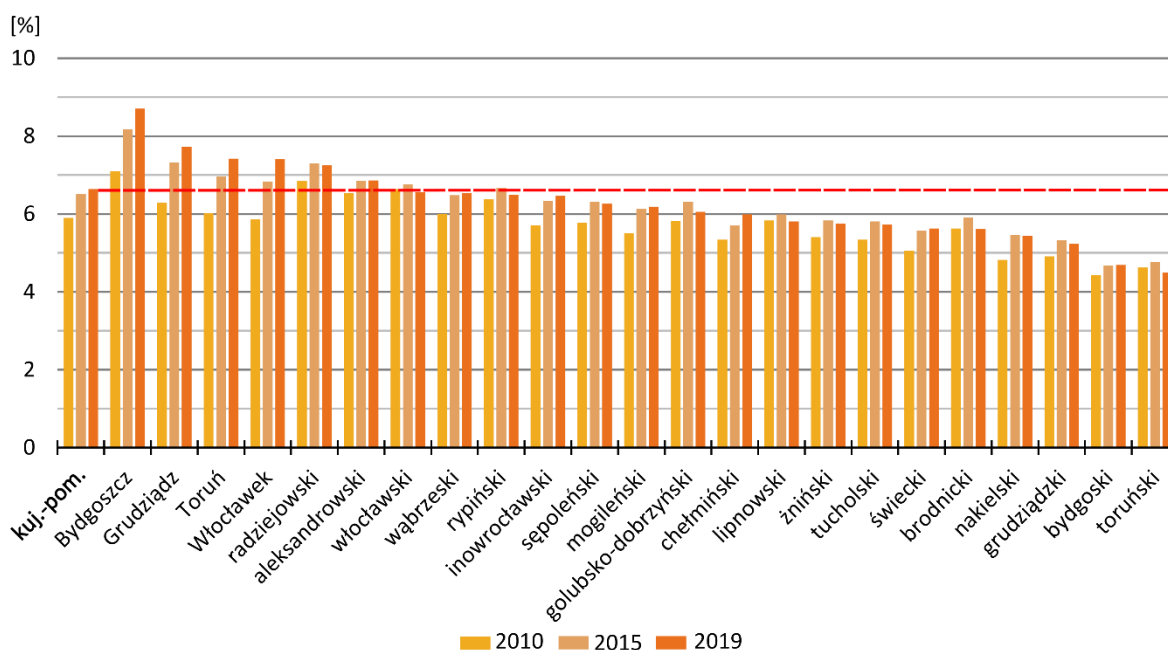
Analiza liczby ludności w wieku 30-49 lat, pozwala uzyskać informacje na temat koncentracji grupy demograficznej, której cechami charakterystycznymi są takie składowe jak: wyspecjalizowana aktywność na rynku pracy, doświadczenie zawodowe, względna mobilność, czy stabilizacja życia rodzinnego. Tego typu osoby są najczęstszą grupą osiedlającą się w strefach podmiejskich, napędzając tym samym proces suburbanizacji, a także podejmują liczne kroki dążące do stabilizacji własnej sytuacji ekonomicznej i rodzinnej. Można więc uznać, że wyższy udział populacji od 30 do 49 roku życia, jest korzystnym zjawiskiem dla rozwoju danego regionu.

1.11. Liczba i udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem

Analiza liczby oraz udziału osób w wieku 75 lat i więcej pozwala na zobrazowanie poziomu zaawansowania procesów starzenia się społeczeństwa w ujęciu przestrzennym, biorącym pod uwagę podział administracyjny wg powiatów i gmin. W 2019 r. obszar województwa kujawsko-pomorskiego zamieszkiwało 137 513 osób w wieku ≥ 75 lat, stanowiąc 6,6% całkowitej liczby ludności w regionie, i oznacza wzrost w zestawieniu z 2010 rokiem o ponad 0,7 p. proc. (czyli o 13,8 tys. osób).

Tradycyjnie największym odsetkiem osób starszych, tj. populacji ≥ 75 lat, cechowały się miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (8,7%), Grudziądz (7,7%), Toruń (7,4%) i Włocławek (7,4%), które zdystansowały pozostałe jednostki, szczególnie powiaty: toruński (4,5%), bydgoski (4,7%) i grudziądzki (5,2%). Okres 2010-2019 to wzrost udziału ludności w wieku 75 lat i więcej w 19 powiatach, szczególnie w miastach na prawach powiatu (na poziomie 1,4-1,6 p.proc.), ale również spadek w czterech powiatach: toruńskim, włocławskim (po -0,1 p.proc.) oraz lipnowskim i brodnickim (po -<0,0 p.proc.). Procentowe udziały niekoniecznie przekładają się na zmiany w liczbie populacji ≥ 75 lat, gdyż przyrost osób widoczny jest już w 20 powiatach (m.in. w toruńskim), a spadek w trzech tj. włocławskim (-149 os.), lipnowskim (-128 os.) i rypińskim (-44 os.).

Wyk. 14. Udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów

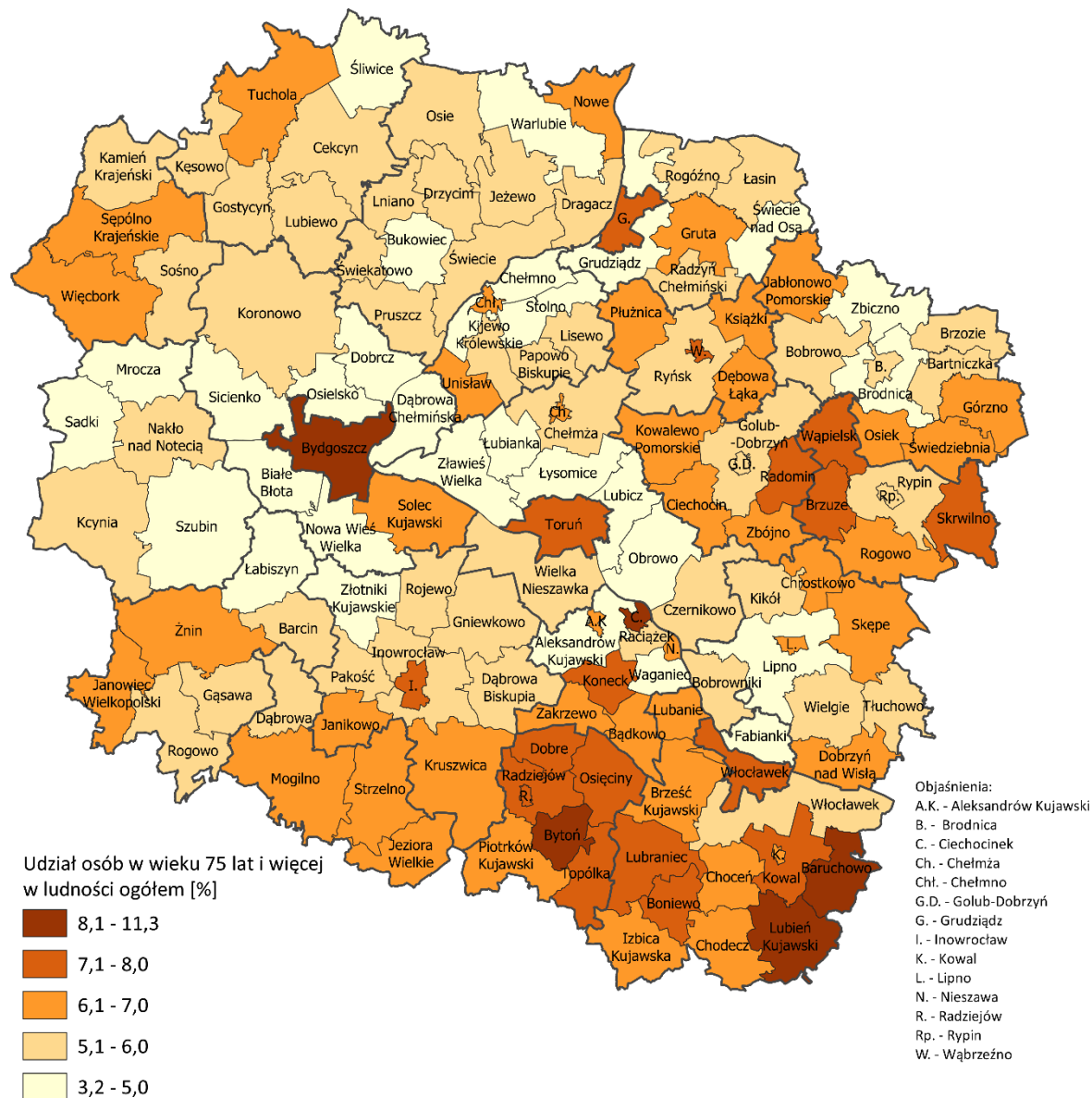

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W podziale na gminy największy udział ludności w wieku 75 lat i więcej, widoczny jest w miastach: Ciechocinek (11,3%), Bydgoszcz (8,7%), oraz w gminach wiejskich: Bytoń (8,4%) i Baruchowo (8,2%). Łącznie w 119 gminach odsetek ten przekracza pułap 5%. Odwrotna sytuacja występuje w przeważającej większości w gminach wiejskich, takich jak Obrowo (3,2%), Osielsko (3,4%), Brodnica (3,5%) oraz Białe Błota (3,5%). W okresie 2010-2019 nastąpił wzrost udziału ludności tej grupy wiekowej w 86 gminach, największy przyrost w miastach: Ciechocinek (2,3 p.proc.), Radziejów (1,7 p.proc.), i Bydgoszcz (1,7 p.proc.). Z kolei sytuacja odwrotna najsilniej zaznaczyła się w gminach wiejskich: Bądkowo (-1,1 p.proc.), Lipno (-1,0 p.proc.) oraz Zakrzewo (-1,0 p.proc.). Osoby w wieku 75 lat i więcej dominują w południowo-wschodniej części województwa tj. w gminach

powiatów włocławskiego, radziejowskiego i częściowo aleksandrowskiego, oraz w największych ośrodkach miejskich. Duży procent populacji osób najstarszych grup wiekowych zauważalny jest również we wschodniej części województwa, tj. w gminach powiatu rypińskiego i golubsko-dobrzyńskiego.

Ryc. 14. Udział ludności w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Rosnący odsetek osób starszych w kujawsko-pomorskim potwierdza niestety niekorzystne przekształcenia demograficzne, których skutki negatywnie obijają się na regionalnej kondycji społeczno-gospodarczej. Szczególnie, koncentracja osób w wieku ≥ 75 lat, w regionach południowych, które oprócz wyzwań demograficznych spotykają się z licznymi problemami społeczno-gospodarczymi, może spowodować jeszcze silniejszą polaryzację wewnątrz województwa.

1.12. Wskaźniki obciążenia demograficznego (obowiązkowy)

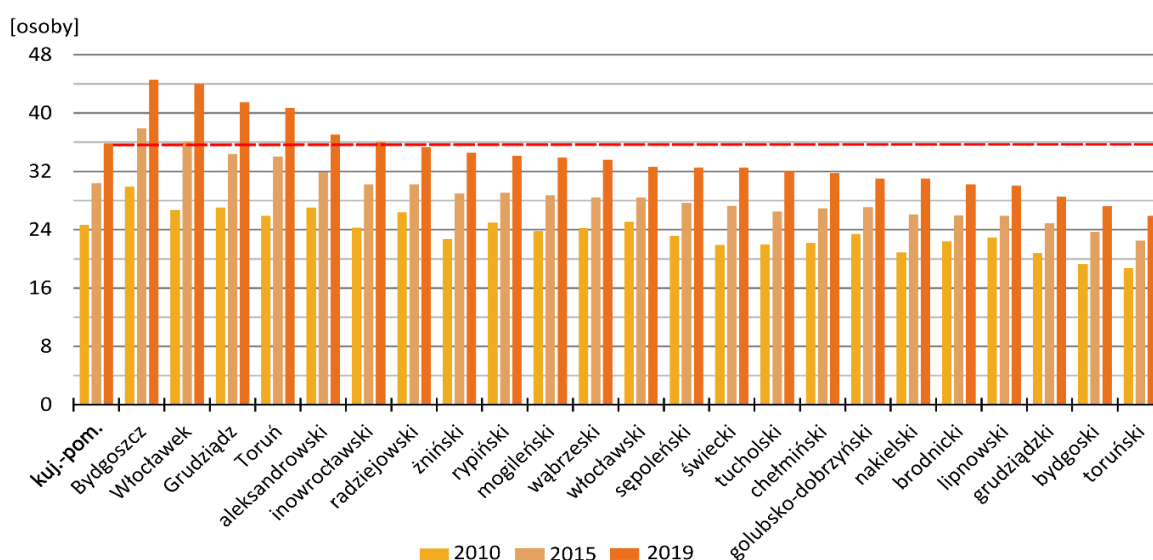
Przekształcenia w strukturze wiekowej wpływające na kondycję społeczno-gospodarczą są elementem różnorodnych badań i analiz, które zaowocowały opracowaniem wskaźników obciążenia demograficznego. W niniejszej analizie pod uwagę zostaną wzięte trzy wskaźniki informujące o poziomie zaawansowania procesów starzenia się społeczeństwa, są to:

- ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy),
- ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym,
- ludność w wieku 75 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym.

1.12.1. Ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)

Według udostępnionych danych statystycznych w 2019 r., w województwie kujawsko-pomorskim na 100 osób wieku produkcyjnego przypadało 35,8 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznaczało przyrost rzędu 11,1 osób w odniesieniu do 2010 r. Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami wieku poprodukcyjnego w stosunku do populacji wieku produkcyjnego osiągnął najwyższe wartości w największych miastach: w Bydgoszczy (44,6 os.), Włocławku (44,0 os.), Grudziądzu (41,5 os.) i Toruniu (40,7 os.), zaś najniższe w powiatach toruńskim (25,9%), bydgoskim (27,2 os.) i grudziądzkim (28,5 os.). W przeciągu 10 lat (2010-2019) wszystkie jednostki powiatowe odznaczyły się wzrostem wartości omawianego wskaźnika, szczególnie intensywnym w miastach Włocławku (17,3 os.), Toruniu (14,8 os.) i Bydgoszczy (14,7 os.), z kolei najwolniejszym w powiatach lipnowskim (7,1 os.), toruńskim (7,2 os.) i włocławskim (7,5 os.).

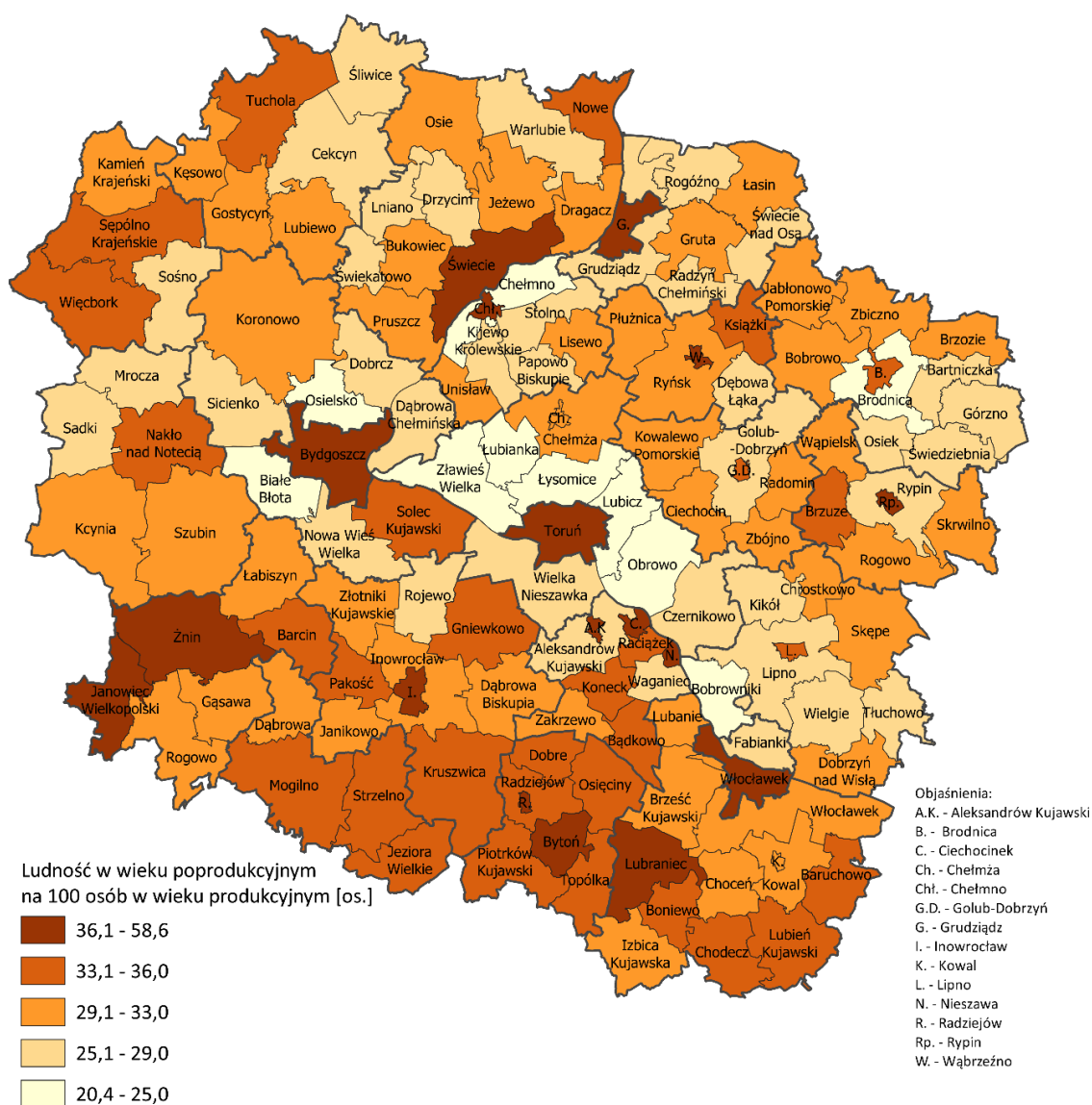
Wyk. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Odnosząc się do podziału na jednostki gminne, najwięcej osób wieku poprodukcyjnego na populację wieku produkcyjnego dotyczy obszarów miejskich, 10 gmin z największym wynikiem to miasta, w tym również te na prawach powiatu. Najwyższa koncentracja ma miejsce w miastach prezydenckich (40,7 – 44,6 os.), Ciechocinku (58,6 os.), Inowrocławiu (40,9 os.) i Radziejowie (40,8 os.). Najniższa najbardziej zwraca uwagę w gminach wiejskich Brodnica (20,4 os.), Obrowo (21,2 os.) i Białe Błota (21,8 os.). Wszystkie gminy w latach 2010-2019 odnotowały sukcesywny wzrost tego miernika, szczególnie w miastach takich jak Ciechocinek (18,4 os.), Włocławek (17,3 os.) i Radziejów (16,6 os.), wyprzedzając tym samym gminy wiejskie, najbardziej Zbójno (1,4 os.), Osiek (2,4 os.) i Dębowa Łąka (2,7 os.). Ujęcie przestrzenne prezentuje widoczny kontrast, z jednej strony między gminami miejskimi a wiejskimi, z drugiej strony między regionami północnym i centralnym a południowym. Najmniej korzystna sytuacja dotyczy więc gmin miejskich oraz tych południowej części województwa, zaś w najkorzystniejszym położeniu są jednostki otaczające ważniejsze ośrodki miejskie.

Ryc. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2019 r. wg gmin

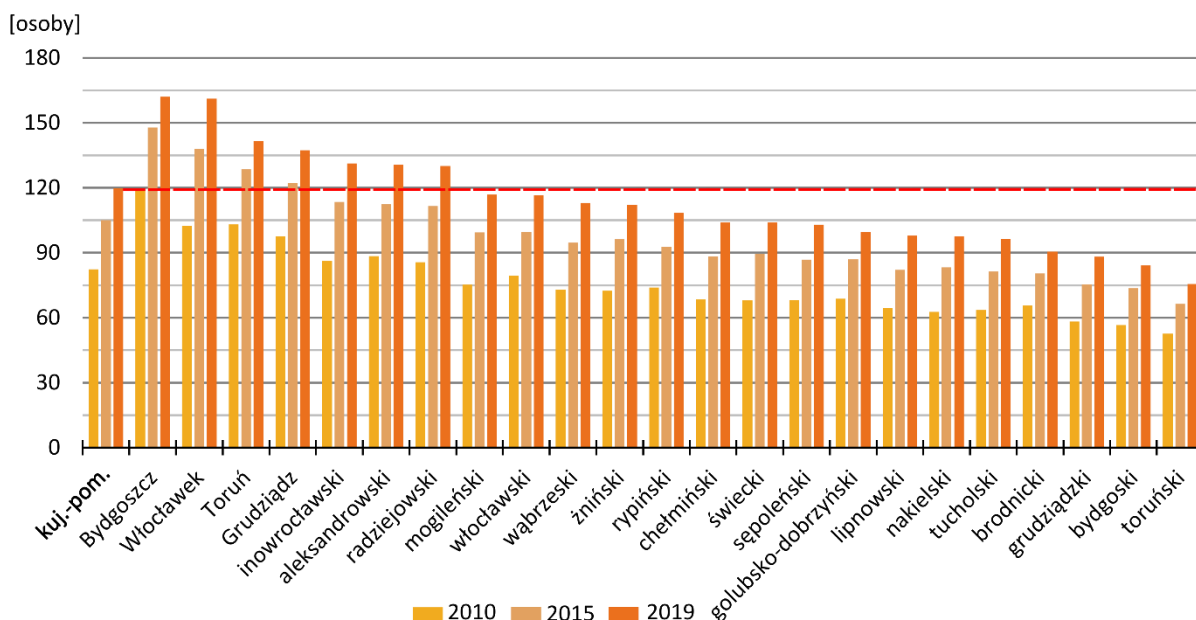

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

1.12.2. Ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym

Wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim, ukształtował się na poziomie 119,9 osób na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej). Stanowi to wyraźny przyrost w stosunku do 2010 r., kiedy wskaźnik oscylował wokół wartości 82,4 osób – wzrost aż o 37,5 osób w przeciągu 10 lat. Najwyższy wynik charakteryzował miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (162,1 os.), Włocławek (161,1 os.), Toruń (141,6 os.), oraz Grudziądz (137,3 os.), które zdecydowanie wyprzedziły pozostałe jednostki, szczególnie powiaty toruński (75,6 os.), bydgoski (84,2 os.) i grudziądzki (88,2 os.). W latach 2010-2019 we wszystkich powiatach zanotowano szybki wzrost osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób wieku przedprodukcyjnego, najintensywniejszy w mieście Włocławek (58,6 os.), oraz powiatach inowrocławskim (45,1 os.) i radziejowskim (44,3 os.), najniższy natomiast w powiatach toruńskim (23,0 os.), brodnickim (24,9 os.) i bydgoskim (27,6 os.).

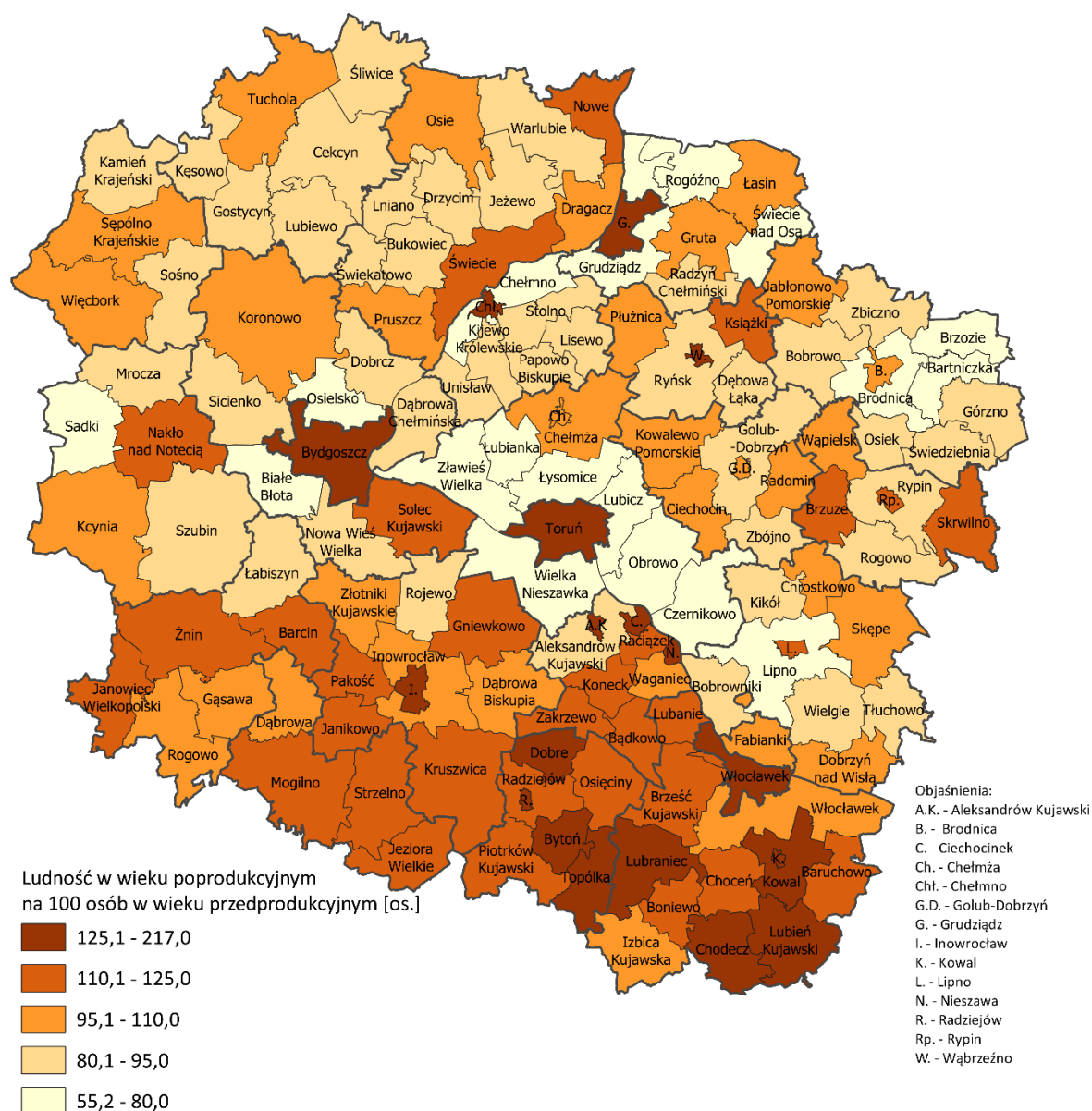
Wyk. 16. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W 2019 r. wśród gmin, najwyższą wartość miernika obciążenia demograficznego populacją wieku poprodukcyjnego na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym zarejestrowano w miastach: Ciechocinek (217,0 os.), Bydgoszcz (162,1 os.), Włocławek (161,1 os.) i Radziejów (161,0 os.). Warto zauważyć, że na 15 jednostek z największym wynikiem, aż 12 jest gminami miejskimi, w tym pięć najludniejszych ośrodków miejskich województwa. Po drugiej stronie mieszczą się w większości gminy wiejskie z najkorzystniejszą sytuacją w gminach: Obrowo (55,2 os.), Brodnica (57,6 os.) i Białe Błota (62,8 os.). Okres 2010-2019 wpłynął, podobnie jak w układzie powiatów, na zwiększenie się liczby osób wieku poprodukcyjnego w stosunku do tych w wieku przedprodukcyjnym we wszystkich 144 gminach kujawsko-pomorskiego, co należy odczytać jako negatywny trend demograficzny. W układzie geograficznym ponownie podkreśla się regionalne zróżnicowanie, obszary południowej części województwa wykazują niekorzystną sytuację wysokiej dominacji osób wieku poprodukcyjnego w stosunku do ludności wieku przedprodukcyjnego.

Ryc. 16. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

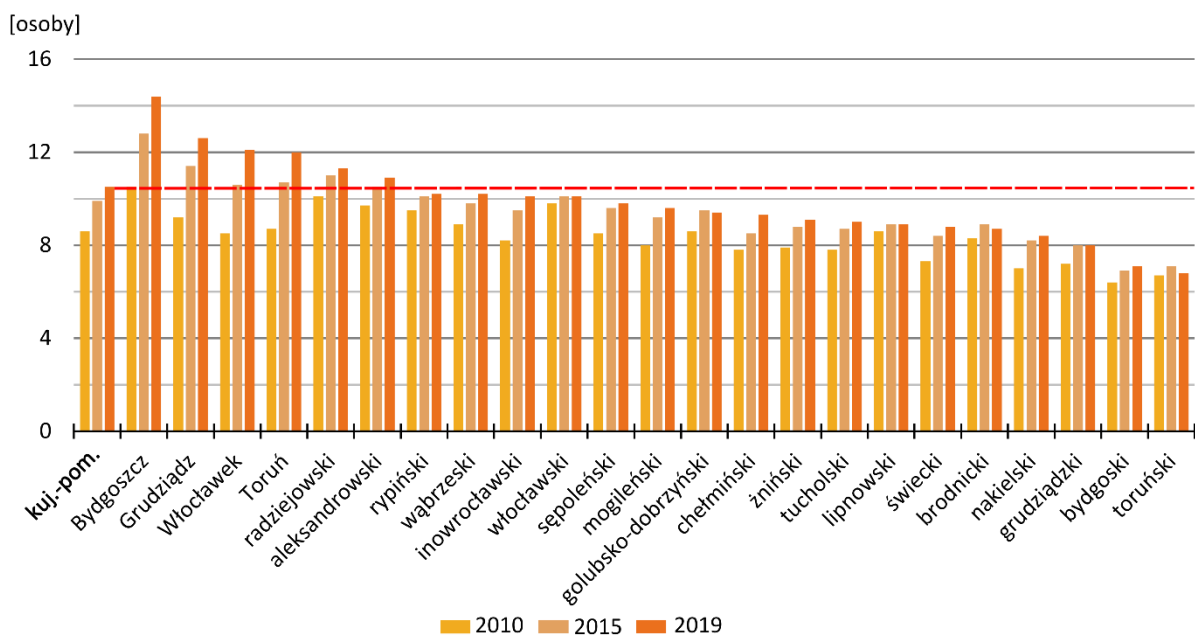
1.12.3. Ludność w wieku 75 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym

W województwie kujawsko-pomorskim, według stanu na 2019 r., na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 10,5 osób w wieku ≥ 75 lat, podczas gdy w 2010 r. było to tylko 8,6 osób (wzrost o 1,9 os. w przeciągu 10 lat). Naturalnie najsilniejsza koncentracja ma miejsce w miastach prezydenckich:

- w Bydgoszczy na 100 osób wieku produkcyjnego przypada 14,4 osób w wieku 75 lat i więcej,
- w Grudziądzu jest to 12,6 osoby,
- we Włocławku 12,1 osoby,
- w Toruniu 12,0 osoby

Po przeciwnej stronie z najniższymi wartościami, znajdują się powiaty otaczające największe miasta regionu: toruński (6,8 os.), bydgoski (7,1 os.) i grudziądzki (8,0 os.). Lata 2010-2019 cechowały się tendencją wzrostową we wszystkich 23 powiatach, wśród których największa zmiana zaszła w miastach na prawach powiatu (od 3,3 os. w Toruniu do 3,9 os. w Bydgoszczy), a najniższa ponownie w powiatach toruńskim (0,1 os.), bydgoskim (0,7 os.) i grudziądzkim (0,8 os.).

Wyk. 17. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

W rozkładzie gmin, w 44 jednostkach występuje sytuacja, gdzie na 100 osób wieku produkcyjnego przypada ponad 10 osób w wieku 75 lat lub więcej, z najwyższą pozycją miast Ciechocinek (20,2 os.) i Bydgoszcz (14,4 os.), oraz gmin wiejskich: Bytoń (13,4 os.), Baruchowo (12,6 os.) i miejsko-wiejskiej Lubień Kujawski (12,6 os.). Najniżej uplasowały się natomiast gminy wiejskie: Obrowo (4,9 os.), Osielsko, Białe Błota, i Brodnica (5,2 os. w każdej), czyli obszary ogrywające rolę strefy podmiejskiej dla pobliskich miast. Porównując lata 2010 i 2019, w 102 gminach ma miejsce tendencja wzrostowa, najintensywniejsza w miastach Ciechocinek (6,1 os.), Bydgoszcz (3,9 os.), Włocławek (3,6 os.), natomiast w 35 jednostkach zaznaczyła się tendencja spadkowa, największa w gminach wiejskich Bądkowo (-1,5 os.), Lipno (-1,4 os.) oraz Rypin (-1,3 os.) i Zakrzewo (-1,2 os.). W siedmiu pozostałych gminach dynamika przemian charakteryzowała się niewielkimi wahaniami, poniżej 0,0 osób. Gminy z najwyższą koncentracją osób w wieku 75 lat i więcej w stosunku do populacji wieku produkcyjnego, mieszczą się najczęściej w południowo-wschodnim (pow. włocławski, aleksandrowski, radziejowski) oraz wschodnim (pow. rypiński i częściowo lipnowski) regionie województwa (podobnie jak w poprzednich miernikach obciążenia demograficznego). Najkorzystniejsza sytuacja niskiego zagęszczenia osób starszych zachodzi zarówno wokół

największych miast kujawsko-pomorskiego, tj. Bydgoszczy, Torunia, i Grudziądza, jak również mniejszych ośrodków miejskich, Brodnicy i Aleksandra Kujawskiego.

Ryc. 17. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2019 r. wg gmin

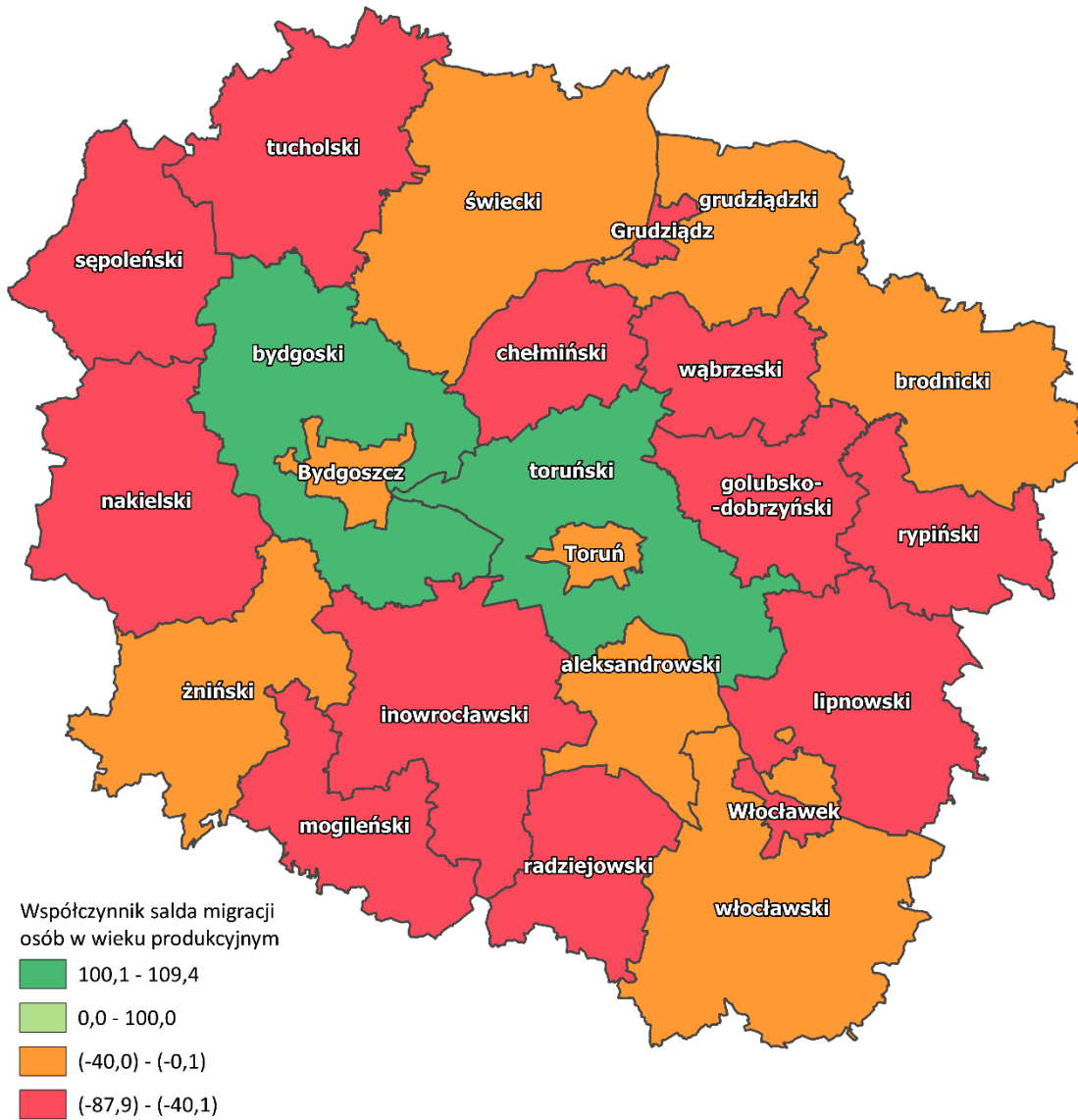
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

1.14. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)

Współczynnik salda migracji dla osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców oscylował na poziomie -19,3 co oznaczało wyraźny wzrost w stosunku do 2010 r., gdy wskaźnik wyniósł -11,1. W 2019 roku tylko w dwóch powiatach saldo migracji osób wieku produkcyjnego było dodatnie – tj. w bydgoskim (109,4) i toruńskim (100,3), wśród pozostałych jednostek najniższe ujemne saldo osiągnięto w mieście Toruń (-6,8) oraz powiatach aleksandrowskim (-17,7) i brodnickim (-18,4). Najwyższy ujemny bilans odnotowują powiaty radziejowski (-87,9) i rypiński (-60,9‰) oraz miasto Włocławek (-63,7). Zestawiając lata 2010 i 2019 należy zwrócić uwagę, że saldo migracji podkreśliło się ujemną różnicą w 20 jednostkach, najwyraźniej w powiatach radziejowskim (-55,3), golubsko-dobrzyńskim (-39,0) oraz wąbrzeskim (-37,5), a także dodatnią zmianą w trzech jednostkach: miastach Toruniu (19,3) i Bydgoszczy (10,9) oraz powiecie sępoleńskim (9,6).

Powiaty z najwyższym ujemnym saldem umiejscowione są w trzech regionach: południowym, północno-zachodnim oraz wschodnim, podczas gdy te z korzystnym, dodatnim bilansem, znajdują się w centralnej części, okalając stolicy województwa. Sytuacja powiatów toruńskiego i bydgoskiego jest konsekwencją procesów suburbanizacji czy wręcz dezurbanizacji, polegającej na odpływie ludności z granic administracyjnych miast i osiedlaniu się na pobliskich terenach (gminach), tworząc w ten sposób rozległe (jak na warunki Bydgoszczy i Torunia) strefy podmiejskie, zwane suburbiami.

Ryc. 18. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

1.15. Prognoza ludności gmin do 2030 r.

Przedstawione poniżej zestawienia przygotowano na podstawie opracowania Głównego Urzędu Statystycznego z 2017 r. pod tytułem „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)”, które ma charakter eksperymentalnego badania. W rozdziale wykorzystano dane z Banku Danych Lokalnych GUS wg stanu na 2019 rok, które porównano z wynikami eksperymentalnego opracowania dla stanu w 2030 roku.

1.15.1. Ludność ogółem.

Ryc. 19. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w latach 2019-2030 wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.] oraz opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

W latach 2019-2030 województwo kujawsko-pomorskie najprawdopodobniej odnotuje spadek liczby ludności rzędu -2,7%, czyli o blisko 55,5 tys. osób. Największe spadki populacji (> -5%) dotkną 37 gmin, wśród których znajdą się m.in. miasta prezydenckie (Włocławek, Grudziądz i Bydgoszcz), oraz wszystkie typy gmin: miejskie (m.in. Inowrocław, Chełmno czy Aleksandrów

Kujawski), wiejskie (m.in. Książki, Kowal, Chrostkowo) oraz miejsko-wiejskie (m.in. Lubień Kujawski, Łasin czy Janowiec Wielkopolski). Jednakże najwyższy ubytek ludności, rzędu ponad -10% zauważalny będzie w gminach miejskich Radziejów i Ciechocinek, które już obecnie muszą mierzyć się z poważnymi wyzwaniami demograficznymi. Najkorzystniejsze przemiany podkreślą się natomiast w gminach wiejskich okalających największe miasta regionu – Bydgoszcz i Toruń, oraz mniejsze ośrodki miejskie takie jak Brodnica, Grudziądz czy Chełmża. W 11 gminach w tym 10 położonych w powiatach toruńskim i bydgoskim, wzrost liczby ludności przekroczy 10%, z czego w trzech przypadkach (gminy wiejskie Obrowo, Białe Błota i Osielsko), dynamika ta cechować się będzie przyrostem > 20%. Według tych prognoz do 2030 roku, w 97 gminach liczba ludności spadnie, najbardziej w jednostkach umiejscowionych w południowo-wschodniej części województwa, podczas gdy trend wzrostowy najwyraźniej zaznaczy się na obszarze podmiejskim Bydgoszczy i Torunia oraz wokół wybranych gmin miejskich, m.in. wokół miast: Brodnica, Lipno, Inowrocław, Grudziądz, Aleksandrów Kujawski. Wzrost populacji widoczny będzie również w północno-zachodniej części kujawsko-pomorskiego, tj. w gminach powiatów świeckiego i tucholskiego.

Niestety prognoza zmian w liczbie mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego przedstawia negatywną tendencję zmniejszania się populacji, szczególnie z obszarów południowych oraz wschodnich, doprowadzając w nich do pogłębienia wyzwań społeczno-gospodarczych w tych regionach, które już na obecną chwilę wyróżniają się negatywnymi uwarunkowaniami demograficznymi. Pozytywne przemiany w zdecydowanej większości skoncentrują się w centralnej części regionu, wpływając tym samym na rosnącą polaryzację w województwie, niesprzyjającą zrównoważonemu rozwojowi we wszystkich jego częściach.

1.15.2. Ludność w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia)

Zgodnie z przewidywaniami prognozy, liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, rozumianym jako wszystkie osoby poniżej 18 lat, wyniesie w 2030 r. ok. 340 tys. osób, czyli o ponad -9,0% mniej niż w 2019 roku. Osoby w wieku przedprodukcyjnym będą stanowić 16,8% całego społeczeństwa województwa, a więc o blisko 1,2 p.proc. mniej w porównaniu do 2019 roku. W aż 130 gminach zaznaczy się spadek osób w wieku przedprodukcyjnym, z czego w 49 jednostkach osiągnie on pułap ponad > -10%, w tym w trzech gminach wiejskich (Chrostkowo, Dąbrowa i Rogowo) przekroczy nawet -20%. Ludność wieku przedprodukcyjnego wzrośnie natomiast najintensywniej w gminie miejskiej Kowal (25,0%) oraz gminach wiejskich Obrowo (15,3%) i Nowa Wieś Wielka (11,6%), a w pozostałych 10 przypadkach przyrost będzie oscylował poniżej 10%. W jednej gminie miejsko-wiejskiej Sępólno Krajeńskie liczba osób poniżej 18 roku życia nie ulegnie żadnej zmianie.

Geograficznie, jednostki gminne z korzystną dodatnią zmianą populacji wieku przedprodukcyjnego (m.in. Obrowo, Wielka Nieszawka, Białe Błota) rozmieszczone są głównie wokół miast Bydgoszczy i Torunia oraz występują pojedynczo w różnych częściach regionu – np. na wschodzie gmina wiejska Brodnica, na północy gminy wiejskie Lniano i Świekatowo, na zachodzie gmina miejsko-wiejska Szubin i na południu gmina miejska Kowal. Niekorzystna sytuacja ubytku osób młodych jest największym problemem, ściśle powiązany z ogólnym spadkiem populacji, który stanowić będzie najważniejsze wyzwanie dla władz lokalnych i samorządowych. Skutki kurczących się zasobów ludzkich, zwłaszcza osób młodych, będą pogłębiać istniejącą już lukę w zastępowalności pokoleń regionu.

Ryc. 20. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w latach 2019-2030 wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.] oraz opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

1.15.3. Ludność w wieku produkcyjnym (kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata)

Ludność w wieku produkcyjnym, a więc kobiety w wieku 15-56 lat i mężczyźni w wieku 18-64 lata, w 2030 r. odpowiadać będzie za 57,4% wszystkich mieszkańców (1 157 tys. osób), a więc o 3 p.proc mniej (94,2 tys. osób) aniżeli w 2019 roku. Sumarycznie w 127 gminach, wg prognozy, spadnie liczba osób wieku produkcyjnego, z czego w 43 jednostkach spadek przewyższy pułap -10%, z największym ubytkiem w gminach miejskich Radziejów (-18,4%), Ciechocinek (-17,3%) oraz miejsko-wiejskiej Piotrków Kujawski (15,6%). Spośród 17 jednostek gminnych, które będą cechować się przyrostem populacji osób wieku produkcyjnego, największa zmiana (> 10%) zajdzie w gminach wiejskich Obrowo (24,8%), Wielka Nieszawka (19,9%), Białe Błota (18,9%), Osielsko (17,4%) oraz Brodnica (13,1%).

Rozmieszczenie przestrzenne ponownie ukazuje korzystne zmiany w gminach powiatu bydgoskiego i toruńskiego, w których prognozowany jest wzrost ludności wieku produkcyjnego. Przyrosty tej grupy wiekowej zauważalne powinny być również w gminach wiejskich okalających niektóre ośrodki miejskie, takie jak Brodnica, Chełmno, Włocławek i Grudziądz. Zdecydowanie z najsilniejszym ubytkiem populacji w wieku produkcyjnego zmierzają się gminy południowej oraz północno-wschodniej części województwa oraz gminy miejskie, łącznie z większością miast na prawach powiatu. Wyraźne zmniejszenie się liczby osób stanowiących podstawę działalności gospodarczej należy uznać za kluczowy problem zagrażający rozwojowi i stabilności rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.

Ryc. 21. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w latach 2019-2030 wg gmin

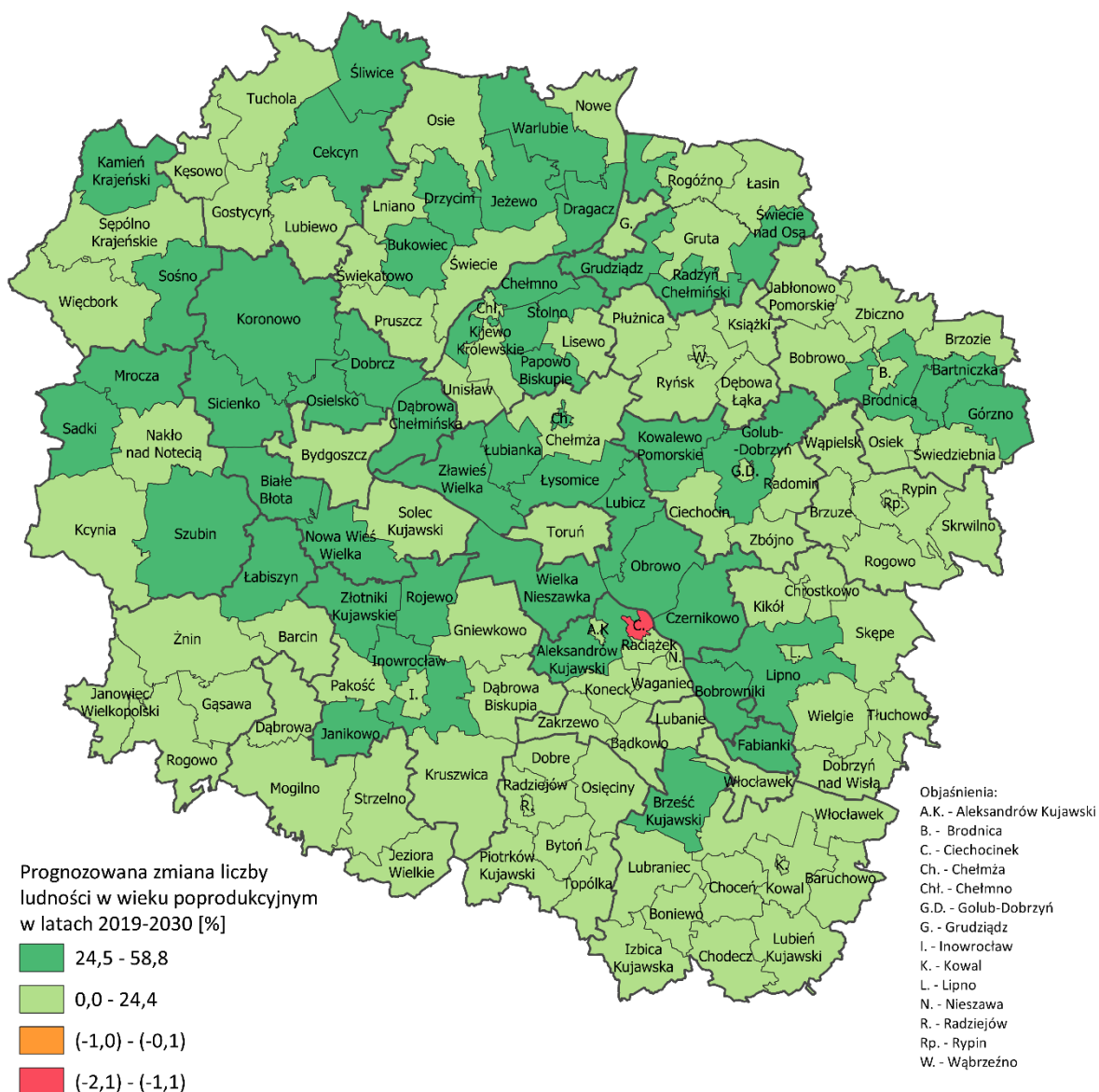

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.] oraz opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

1.15.4. Ludność w wieku poprodukcyjnym

Prognozy GUS pokazują, że w 2030 roku ludność w wieku poprodukcyjnym, na którą składają się kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, oszacowano na 520,3 tys. osób które odpowiadać powinny za ok. 25,8% społeczeństwa kujawsko-pomorskiego. W zestawieniu do 2019 r. stanowić będzie to wyraźny wzrost udziału tej grupy w populacji regionu o ok. 4,2 p.proc czyli 72,5 tys. osób. Niemalże wszystkie gminy (143 ze 144) odnotują przyrost osób w wieku poprodukcyjnym, z czego w aż 76 jednostkach wzrost ten przekroczy 20%. Najintensywniejsza zmiana będzie miała miejsce w gminach wiejskich Białe Błota (58,8%), Osielsko (58,1%) i Obrowo (55,6%), a więc na obszarach podmiejskich Bydgoszczy i Torunia.

Ryc. 22. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 64 lata i więcej) w latach 2019-2030 wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.] oraz opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

Jedyną gminą w województwie, w której liczba ludności wieku poprodukcyjnego powinna zaliczyć spadek jest miasto Ciechocinek - uzdrowskowa miejscowość z charakterystyczną nadpopulacją osób starszych, gdzie prawdopodobnie wystąpi jej ubytek rzędu -2,1%.

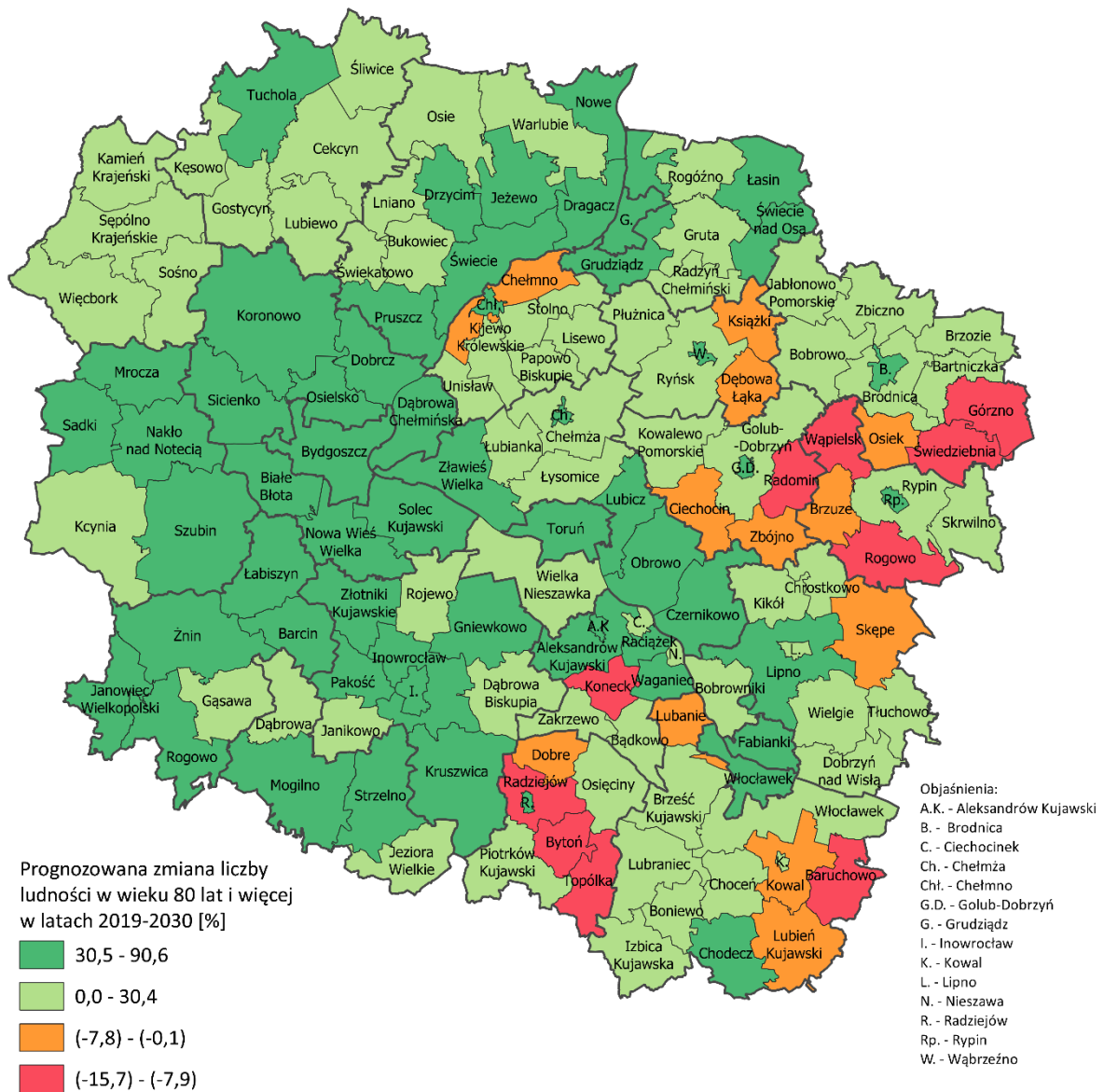
Najsilniejszy wzrost populacji w wieku poprodukcyjnym powinien dotyczyć centralnej części regionu, tj. gmin powiatu bydgoskiego i toruńskiego (obszar Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych) oraz północnych rejonów kujawsko-pomorskiego, gminy powiatów: tucholskiego, sępoleńskiego czy chełmińskiego. Słabszy wzrost skoncentruje się z kolei głównie na gminach wschodniego (m.in. pow. rypiński, lipnowski) oraz południowego (m.in. pow. żniński, radziejowski, włocławski) pasu województwa. Prognozy demonstrowują więc coraz intensywniejszy proces starzenia się społeczeństwa regionu, skutkujący większym odsetkiem liczby osób wieku poprodukcyjnego w strukturze demograficznej. Należy uznać to za zjawisko negatywne w kontekście wymagań społecznych i gospodarczych. Generalnie osoby w wieku poprodukcyjnym nie są już grupą społeczną tak mobilną i otwartą na aktywność zawodową jak pozostała część populacji. Powoduje to, że potrzeby rynku pracy w zakresie siły roboczej nie zostają zaspokojone, co może skutkować zamykaniem lub przenoszeniem się przedsiębiorstw na tereny młodsze demograficznie.

1.15.5. Ludność w wieku 80 lat i więcej

Populacja w wieku 80 lat i więcej w 2030 r. powinna stanowić ok. 5,7% (114,3 tys. osób) ogólnej liczby ludności województwa, podczas gdy w 2019 r. odpowiadała za ok. 4,1% (84 tys. osób) wszystkich mieszkańców kujawsko-pomorskiego. W 122 jednostkach gminnych populacja osób w wieku 80 lat i więcej wzrośnie, szczególnie mocno w 20 gminach, gdzie przyrost przekroczy aż 50% - z najintensywniejszym w gminach wiejskich Białe Błota (90,6%), Osielsko (89,4%), Lubicz (83,7%). Trend spadkowy obejmie tylko 22 jednostki gminne, z najwyższym ubytkiem w gminach wiejskich Baruchowo (-15,7%), Koneck (-15,0%) oraz miejsko-wiejskiej Górzno (-13,2%).

Najwięcej osób w wieku 80 lat i więcej przybędzie w zachodnich (pow. bydgoski, nakielski) i południowo-zachodnich regionach (pow. żniński i mogileński) oraz w największych ośrodkach miejskich. Natomiast ubytek dotyczyć powinien wschodniej jak również południowo-wschodniej części kujawsko-pomorskiego. Zmniejszająca się liczba ludności osób najstarszych grup wiekowych może wynikać z trudnej sytuacji demograficznej wschodnich i południowo-wschodnich obszarów województwa. Może to świadczyć o zaawansowanych procesach wyludniania, których skutki dotyczą nawet najstarszą część społeczeństwa. Analiza ludności wieku 80 lat i więcej jest kolejnym potwierdzeniem zjawiska starzejących się struktur demograficznych województwa i informuje nas o potrzebie podejmowania działań na rzecz osób starszych. Z pewnością kluczowymi obszarami wymagającymi interwencji w tej kwestii są usługi społeczne, opieka zdrowotna oraz przystosowanie gospodarki do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy.

Ryc. 23. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w latach 2019-2030 wg gmin

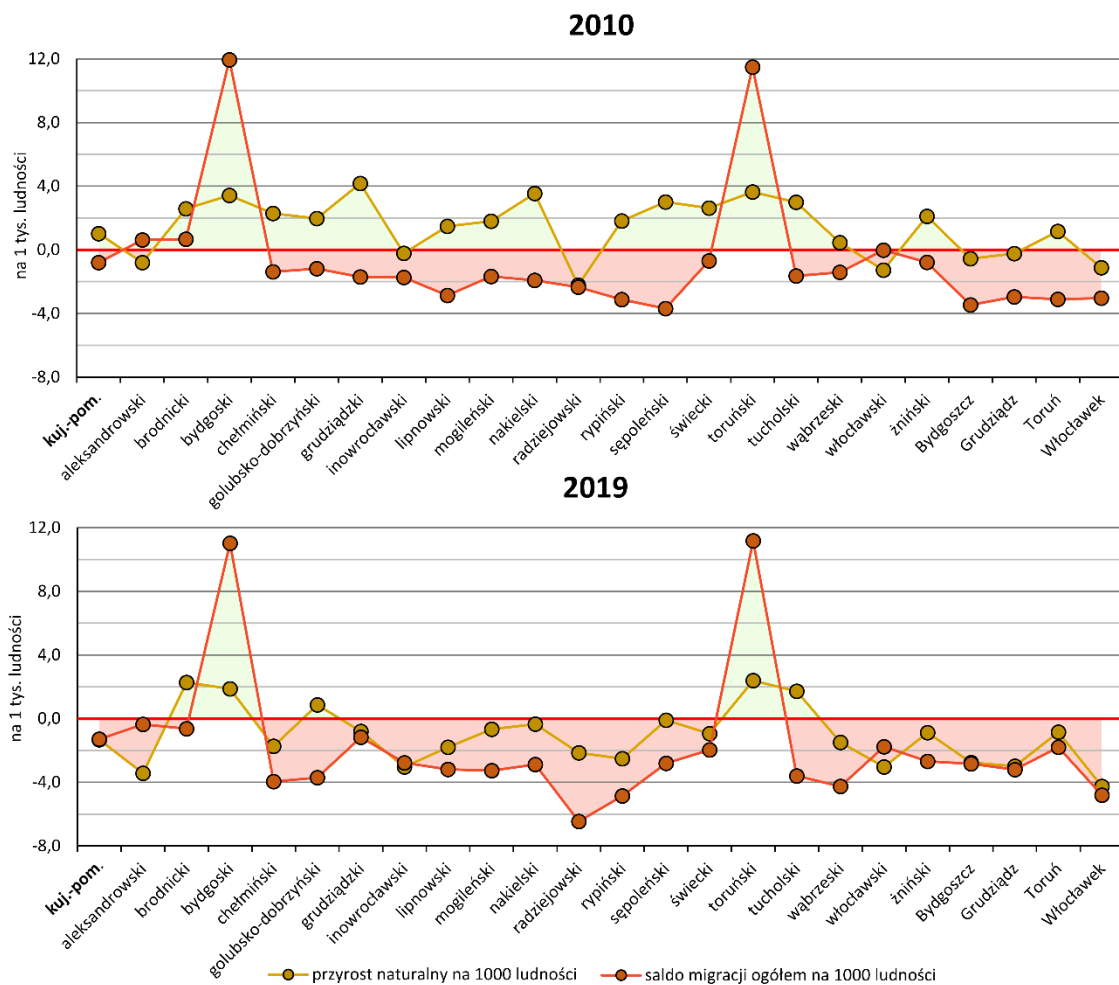

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.] oraz opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

1.15. Demografia woj. kujawsko-pomorskiego w ujęciu lat 2010-2020

Województwo kujawsko-pomorskie na podstawie przeprowadzonej statystycznej analizy charakteryzuje zmniejszająca się liczbą ludności. W przeciągu 10 lat populacja spadła o ponad 26 tys. do poziomu 2 072 373 mieszkańców. Wynika to zarówno z ubytku naturalnego ludności, który w 2019 r. wyniósł -1,33‰ oraz ujemnego salda migracji w wysokości -1,29‰ i dotyka w największym stopniu gminy miejskie oraz miasta na prawach powiatu. Porównując lata 2010-2019 należy stwierdzić, że coraz wyraźniejszy staje się trend ujemnego salda migracji, a przyrost naturalny który pojawiał się we większości powiatów w 2010 roku, przekształcił się w ubytek naturalny. Korzystne przemiany demograficzne zaznaczają się jedynie w powiatach bydgoskim i toruńskim odgrywających rolę strefy podmiejskiej dla największych miast, Bydgoszczy i Torunia, oraz powiecie brodnickim stanowiącym atrakcyjne miejsce migracji z okolicznych terenów, szczególnie z miasta Brodnicy. Pogłębiające się w ten sposób różnice demograficzne będą miały swój oddźwięk w sferze społeczno-gospodarczej, najsilniejszy na obszarach szczególnie zagrożonych ubytkiem rzeczywistym ludności. Warto również wspomnieć, że w województwie pogłębia się ujemne saldo migracji ludności w wieku produkcyjnym, które w 2019 r. osiągnęło pułap -19,3‰, podczas gdy w 2010 r. wyniosło -11,1‰.

Wyk. 18. Saldo migracji oraz przyrost/ubytek naturalny w 2010 i 2019 r. wg powiatów

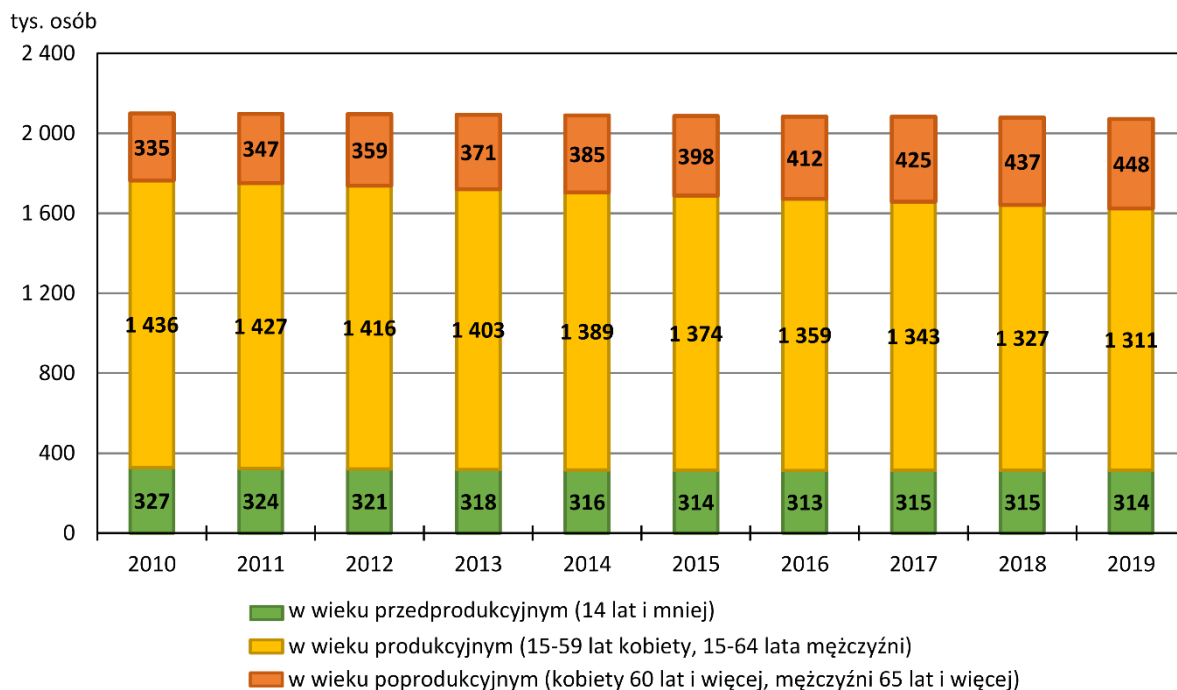

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Ubytek populacyjny będzie miał różnorodne konsekwencje takie jak: problemy na rynku pracy związane z kurczeniem się zasobów ludzkich, zwłaszcza na terenach wschodniej i południowo-wschodniej części województwa (tj. pow. radziejowski, aleksandrowski, lipnowski czy włocławski), jak również możliwy odpływ części przedsiębiorców zmotywowanych wyczerpywaniem się zaplecza siły roboczej. Spadek ludnościowy utrudni pracodawcom poszukiwania odpowiednio wykwalifikowanych pracowników na rynku pracy, zmuszając ich do ograniczenia intensywności swojej działalności gospodarczej lub nawet jej zamknięcia.

Ponadto zjawisko tzw. suburbanizacji czyli migracji z obszarów miejskich na podmiejskie, mimo korzystnego oddziaływania na podmiejskie gminy, stanowi poważny problem dla ośrodków miejskich. Ucieczka mieszkańców dużych i średnich miast uszczupla dochody samorządów miejskich. Jednocześnie migranci miejscy, mimo zmiany lokalizacji zamieszkania, najczęściej nadal korzystają z infrastruktury technicznej miast. Warto również wspomnieć, że zjawisko tworzenia się miejskich suburbiów nie jest koniecznym pozytywnym procesem z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju, gdyż strefy podmiejskie cechują się z reguły niższą gęstością zaludnienia niż obszary miejskie. Poza tym kwestia rozbudowy infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej czy drogowej wiąże ze sobą nakłady finansowe i przeobrażenia w krajobrazie najczęściej niekorzystne dla lokalnej flory i fauny. Oprócz tego, głównym zjawiskiem napędzającym korzystne zmiany demograficzne, w części gmin, jest dodatnie saldo migracji. W ujęciu całego kujawsko-pomorskiego nie jest zbyt pozytywnym trendem, ponieważ w rzeczywistości wynika z przemieszczania się mieszkańców województwa, a nie napływu ludności z innych jednostek wojewódzkich.

Wyk. 19. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim

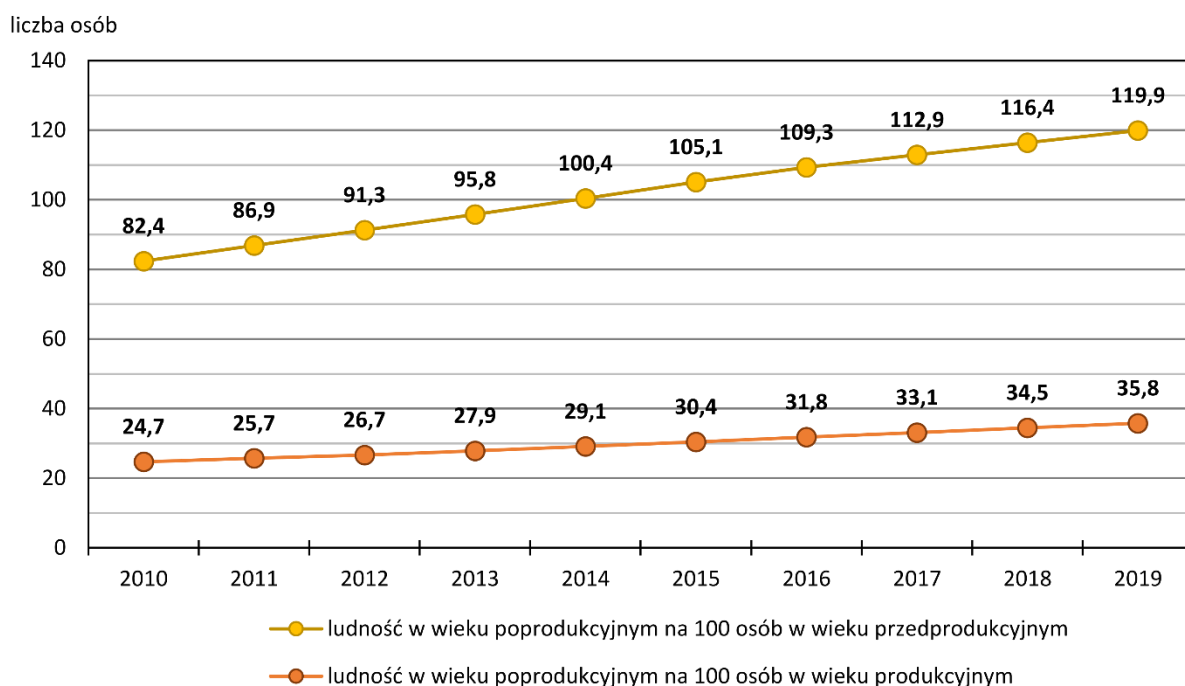

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Bezpośrednimi skutkami ubytku rzeczywistego populacji są przeobrażenia w strukturze wiekowej mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego takie jak spadek udziału osób najmłodszych i wzrost ludności najstarszych grup wiekowych. W latach 2010-2019 systematycznie

spadała zarówno liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) i produkcyjnym jak i ich udział w populacji ogółem, podczas gdy ludność wieku poprodukcyjnego notowała ciągły wzrost. W 2010 r. mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym stanowili 15,6% ludności regionu (327,3 tys. osób), a ci w wieku poprodukcyjnym 16,0% (335,0 tys. osób). Do 2019 sytuacja uległa wyraźnym przeobrażeniom, gdyż populacja wieku przedprodukcyjnego odpowiadała za 15,2% mieszkańców województwa (314,0 tys. osób), zaś osoby w wieku poprodukcyjnym już za 21,6% (447,8 tys. osób). Niekorzystny trend zmian udziału poszczególnych grup wiekowych wyraźnie wpłynie na społeczno-gospodarcze struktury województwa, zmuszając zarówno władze samorządowe, podmioty gospodarcze jak i samych mieszkańców do opracowania nowej strategii ukierunkowanej na złagodzenie negatywnych przeobrażeń demograficznych. Związane jest to w szczególności z rozwojem nowoczesnych rozwiązań związanych ze świadczeniem usług społecznych, w tym opiekuńczych oraz zdrowotnych. Nowoczesne technologie umożliwią opiekę przy malejącym potencjale rynku pracy, w tym malejącej liczbie rodzin wielodzietnych i wielopokoleniowych.

Wyk. 20. Wskaźniki obciążenia demograficznego w latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

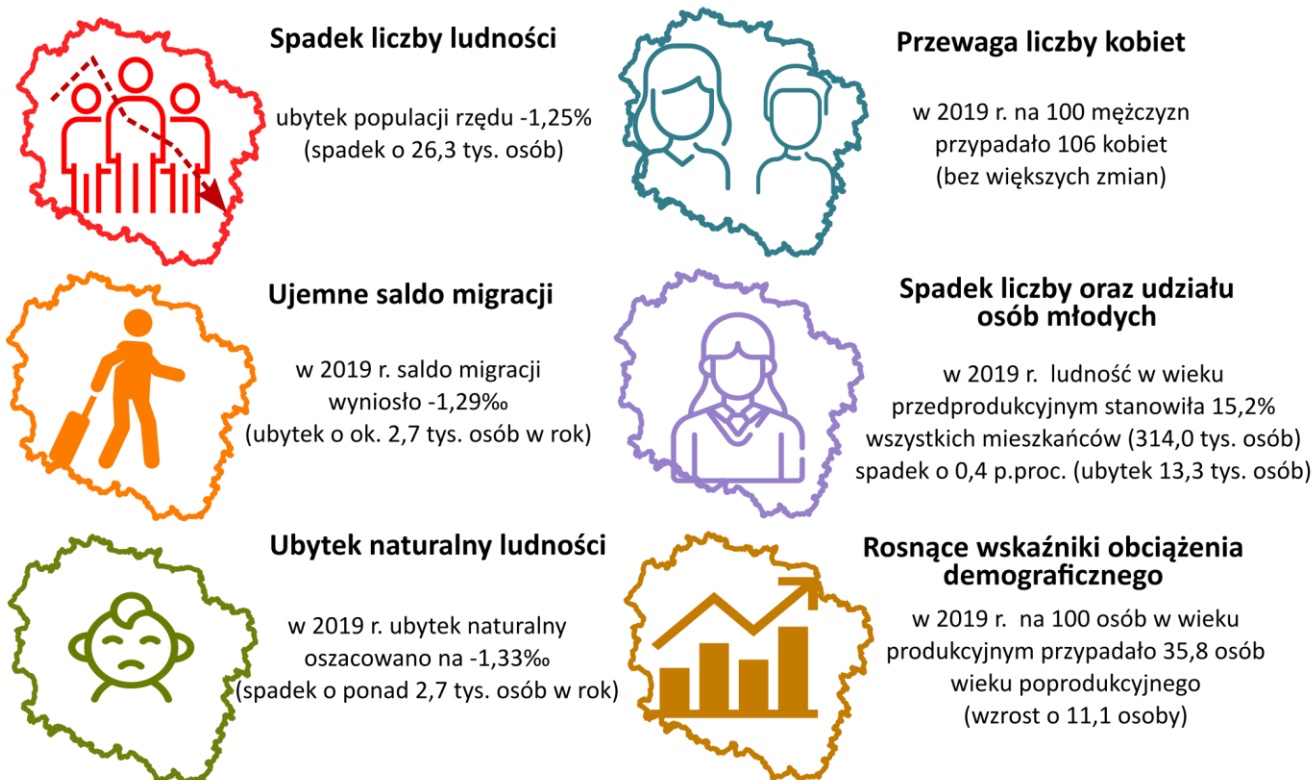
Wskaźniki obciążenia demograficznego potwierdzają coraz większe znaczenie populacji wieku poprodukcyjnego, przykładowo w 2010 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 24,7 osób w wieku poprodukcyjnego, z kolei w 2019 roku było to aż 35,8 osób. Wypada wspomnieć, że ludność wieku poprodukcyjnego przekroczyła na przełomie 2013 i 2014 roku, liczbę osób wieku przedprodukcyjnego (w 2010 r. na 100 osób w wieku produkcyjnego przypadało 82,4 osób w wieku poprodukcyjnego, w 2019 stosunek ten wynosił aż 119,9 osób na 100 os.). Skutkuje to coraz intensywniejszym procesem starzenia się społeczeństwa kujawsko-pomorskiego. Najważniejszymi konsekwencjami starzejącego się społeczeństwa w kontekście wyzwań samorządów, jest rozwój i rozpowszechnianie usług zdrowotnych, społecznych i socjalnych ukierunkowanych na potrzeby osób starszych, szczególnie dla grupy w wieku 75 lat i więcej, której udział systematycznie wzrasta. Coraz silniejszy odpływ pracowników spowodowany osiągnięciem przez nich wieku emerytalnego, przy

jednoczesnym braku zrównoważonego napływu nowej siły roboczej, będzie oddziaływać na regionalną gospodarkę i przyczyni się do konieczności wydłużania aktywności zawodowej seniorów, próbując w ten sposób złagodzić nieco negatywne konsekwencje demograficzne.

Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się również przewagą liczby kobiet na mężczyzn, w 2019 roku wskaźnik feminizacji oscylował na poziomie 106 kobiet przypadających na 100 mężczyzn, z tym zastrzeżeniem że dominacja ta wynika z widocznej nadpopulacji płci żeńskiej wśród grupy wiekowej powyżej 50 roku życia. W przeciągu dekady (2010-2019) współczynnik feminizacji nie uległ poważniejszym zmianom.

Kolejnym zauważalnym zjawiskiem jest spadek poziomu urbanizacji, czyli ubytek populacji obszarów miejskich, w 2019 roku ludność miejska stanowiła 58,9% ogółu populacji, a więc o 1,7 p.proc. mniej niż w 2010 roku. Zmniejszający się wskaźnik urbanizacji, jak już wcześniej wspomniano, jest wynikiem ubytku naturalnego ludności w miastach oraz ujemnego salda migracji wpływającego na rozwój obszarów podmiejskich.

Najważniejsze wnioski zmian demograficznych w latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 29.05.2020 r.]

Warto również wspomnieć, że wg prognoz GUS na 2030 r., województwo kujawsko-pomorskie będzie charakteryzować się dalszym spadkiem liczby mieszkańców (-2,7%), liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (ponad -9,0%), produkcyjnym (-7,5%) oraz wzrostem populacji wieku poprodukcyjnego (16,2%). Wpłynie to automatycznie na znacznie wyższe wskaźniki obciążenia demograficznego, oraz zintensyfikuje proces starzenia się społeczeństwa całego regionu.

1.16. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie

Okres lat 2010-2019 charakteryzował się negatywnymi trendami demograficznymi w województwie kujawsko-pomorskim, wśród których należy wymienić:

1. postępujący spadek liczby ludności, spowodowany zarówno ubytkiem naturalnymi jak i ujemnym saldem migracji,
2. spadek liczby ludności dotyczy najwyraźniej regionu południowo-wschodniego oraz jednostek miejskich, w szczególności miast na prawach powiatu,
3. ubytek ludności w największych ośrodkach miejskich częściowo wynika ze zjawiska suburbanizacji i powstawania dosyć rozległej strefy podmiejskiej, tzw. *urban sprawl*, z jednej strony przyczynia się do demograficznych oraz społeczno-gospodarczych przekształceń podmiejskich gmin, z drugiej strony powoduje antropogeniczne przekształcenia gruntów oraz negatywnie oddziałuje na lokalną florę i faunę,
4. suburbanizacja przyczynia się również do gospodarczego osłabienia pozycji miast - ubytek populacji, wpływa na pomniejszone dochody miejskiego budżetu. Poza tym mieszkańcy stref podmiejskich najczęściej nadal pozostają związani z pobliskim ośrodkiem miejskim (będącym najczęściej miejscem pracy), aktywnie użytkując infrastrukturę miejską. Należy podkreślić, że osoby przeprowadzające się z miast na obszary wiejskie (podmiejskie) rzadko wnikają w społeczność lokalną a tym samym nie wpływają na nią.
5. udział ludności w wieku przedprodukcyjnym notuje ciągły spadek, przyczyniając się również do pogłębienia regionalnych różnic, między północną a południową częścią województwa,
6. jednocześnie z roku na rok wzrasta odsetek osób starszych, najbardziej widoczny w południowym rejonie województwa kujawsko-pomorskiego,
7. wskaźniki obciążenia demograficznego potwierdzają wyraźną polaryzację geograficzną województwa, w najtrudniejszej sytuacji pozostają południowe oraz w mniejszym stopniu wschodnie rejony województwa, a także ośrodki miejskie,
8. prognozy przedstawiają postępujący spadek populacji, przy jednoczesnych zmianach w strukturze wiekowej ludności, która będzie cechować się coraz większym udziałem osób wieku poprodukcyjnego, kosztem osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym.

W kontekście przekształceń demograficznych niezwykle ciężko jest przedstawić jednoznaczne i skuteczne rekomendacje, z racji specyfiki demografii. Współczesny kształt przemian ludnościowych w województwie kujawsko-pomorskim jest pochodną zarówno procesów kulturowych, społecznych i gospodarczych. Wśród kluczowych rekomendacji w obszarze demografii należy wymienić:

1. promowanie polityki pronatalistycznej rozumianej jako zachęcanie rodzin do posiadania dzieci, aby zapewnić zastępowalność pokoleń - rodzina 2+3,

2. ograniczenie zjawiska suburbanizacji, poprzez promowanie działań rewitalizacyjnych i reurbanizacyjnych, przy jednoczesnym ukierunkowaniu na urbanizację pionową (budynki wielopiętrowe, zamiast jednorodzinnych),
3. reorganizacja rynku pracy zmierzającej do utrzymania jak najdłuższej aktywności zawodowej osób starszych oraz włączenia osób długotrwale bezrobotnych i biernych zawodowo, w tym osób z niepełnosprawnościami w rynek pracy, szczególnie kobiet po długotrwałej przerwie spowodowanej wychowywaniem dzieci,
4. wspieranie rozwoju południowej i wschodniej części regionu, najsilniej narażonego na negatywne procesy demograficzne - koncentracja rozwoju na lokalnych walorach społeczno-ekonomicznych,
5. promocja osadnictwa w woj. kujawsko-pomorskim, ukierunkowana na osoby o pożądanych cechach społeczno-ekonomicznych -tj. studenci, pracownicy o fachu zawodowym i branżowym,
6. zwiększenie znaczenia usług społecznych, w tym opiekuńczych oraz zdrowotnych poprzez promowanie kształcenia i zatrudnienia w zawodach w opisanych obszarach. Istotny jest również rozwój nowoczesnych technologii w tym obszarze,
7. tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy z gwarancją miejsca zamieszkania na obszarach wymagających rozwoju ww. i innych usług,
8. wspieranie aktywizacji osób opiekujących się osobami zależnymi w celu wykorzystania ich potencjału i zagwarantowania im rozwoju zawodowego i aktywności społeczno-zawodowej,
9. rozwój gospodarczy obszarów o malejącym zaludnieniu promując zasiedlanie się, w tym tworzenie miejsc magazynowania i dystrybucji towarów przy rozwoju potencjału komunikacyjnego (drogi, kolej) co mogłoby obejmować również wykorzystanie dostępnej infrastruktury na wskazanych obszarach.

Rekomendacje w zakresie polityki demograficznej są w rzeczywistości odzwierciedleniem potrzeb w zakresie gospodarki, edukacji i integracji społecznej.

2. Rynek pracy

2.1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata (obowiązkowy)

Z punktu widzenia kondycji regionalnego rynku pracy istotna jest analiza wskaźnika zatrudnienia, określającego jaka część ludności pracuje. Dane dotyczące tego wskaźnika pochodzą z prowadzonego przez GUS Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) i dostępne są na poziomie województw i kraju.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata osiągnął wartość 66,1%, co dawało 10 miejsce w kraju (niższy wskaźnik miały województwa: śląskie, zachodniopomorskie, świętokrzyskie, lubelskie, podkarpackie i warmińsko-mazurskie).

Zgodnie z ogólnokrajowymi tendencjami, również w regionie, widoczne jest zróżnicowanie wartości wskaźnika zatrudnienia ze względu na płeć. W analizowanym okresie wskaźnik zatrudnienia kobiet wynosił dla województwa 57,4% i był jednym z najniższych w kraju (niższy wskaźnik miały województwa: podkarpackie i warmińsko-mazurskie). W przypadku mężczyzn w 2019 r. wskaźnik zatrudnienia kształtował się na poziomie 74,8% (9 miejsce w kraju, niższy wskaźnik miały województwa: lubuskie, zachodniopomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podkarpackie i lubelskie).

W latach 2017-2019 wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w województwie wykazywał tendencję wzrostową, gdyż dla ogółu ludności wskaźnik ten zwiększył się o 2,7 p.proc., wśród kobiet o 1,8 p.proc., a dla mężczyzn o 3,3 p.proc. Niemniej jednak regionalny wskaźnik zatrudnienia osób w omawianej grupie wiekowej pozostawał na niższym poziomie niż średnia dla Polski (w 2019 r. różnica ta wyniosła 2,1 p.proc., w przypadku kobiet 3,7 p.proc., a dla mężczyzn 0,5 p.proc.). Świadczy to o mniejszym niż średnio w kraju uczestnictwie ludności w procesie pracy, a tym samym niewykorzystaniu w pełni dostępnych zasobów ludzkich.

Duży problem, zarówno w skali regionu jak i całego kraju, stanowi także niska aktywność zawodowa osób w wieku 55-64 lata. W 2019 r. wskaźnik zatrudnienia w tej grupie dla województwa kujawsko-pomorskiego osiągnął wartość 46,3% i był o 3,2 p.proc. niższy niż w kraju i o 13,7 p.proc. niższy niż średnia dla 28 krajów Unii Europejskiej.

W tym samym czasie na terenie województwa pracowało 33,7% osób w wieku 15-24 lata, było to o 2,0 p.proc. więcej niż w kraju, ale o 2,0 p.proc. mniej niż średnia dla UE28.¹²

2.2. Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi (obowiązkowy)

Zgodnie z dostępnymi danymi w końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim w gospodarce narodowej pracowały 751 954 osoby¹³, co stanowiło 4,8% pracujących w kraju. W porównaniu do 2017 r. liczba ta wzrosła o 13 463 osoby – 1,8% (w kraju wzrost o 2,6%). Największy wzrost liczby pracujących nastąpił w grupie sekcji: handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja – 3,7%. W przemyśle i budownictwie liczba pracujących zwiększyła się o 2,0%, a w pozostałych usługach o 1,8%. W analizowanym okresie redukcja zatrudnienia dotyczyła działalności finansowej i ubezpieczeniowej; obsługi rynku nieruchomości (spadek o 2,0%) oraz rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (0,6% mniej).

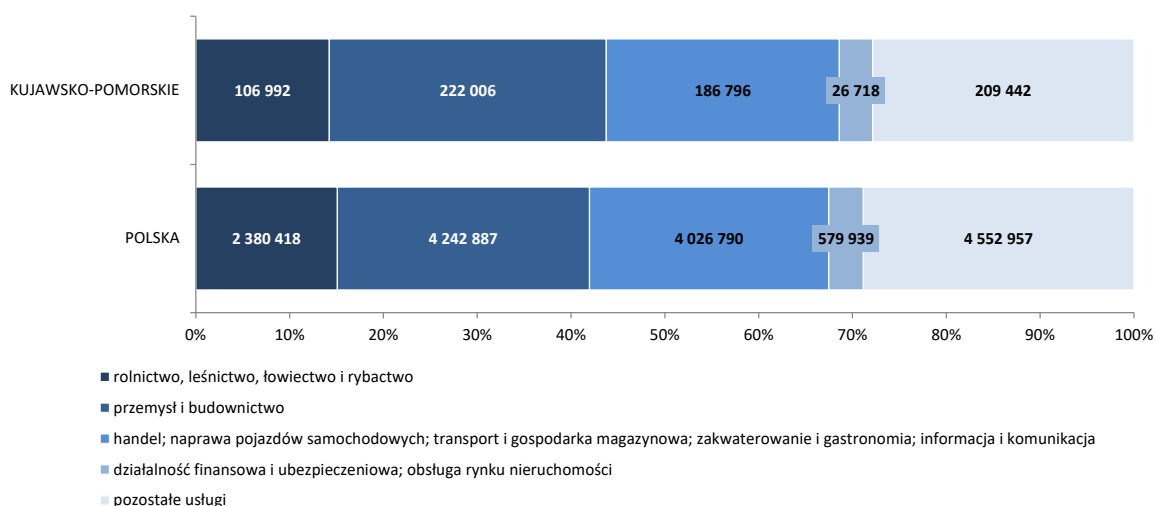
¹² Dane Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

¹³ Łącznie z pracującymi w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Wśród pracujących przeważali mężczyźni, którzy w liczbie 402 407 osób stanowili 53,5% tej populacji. W ciągu dwóch lat liczba pracujących mężczyzn wzrosła o 1,9%, a kobiet o 1,8%.

Struktura pracujących w regionie wg grup sekcji PKD była zbliżona do struktury ogólnopolskiej. Mieszkańcy województwa częściej pracowali w przemyśle i budownictwie (29,5% wobec 26,9% w Polsce), a rzadziej niż średnio w kraju w rolnictwie (14,2% wobec 15,1% w Polsce) oraz handlu i usługach (56,2% wobec 58,0% w Polsce).

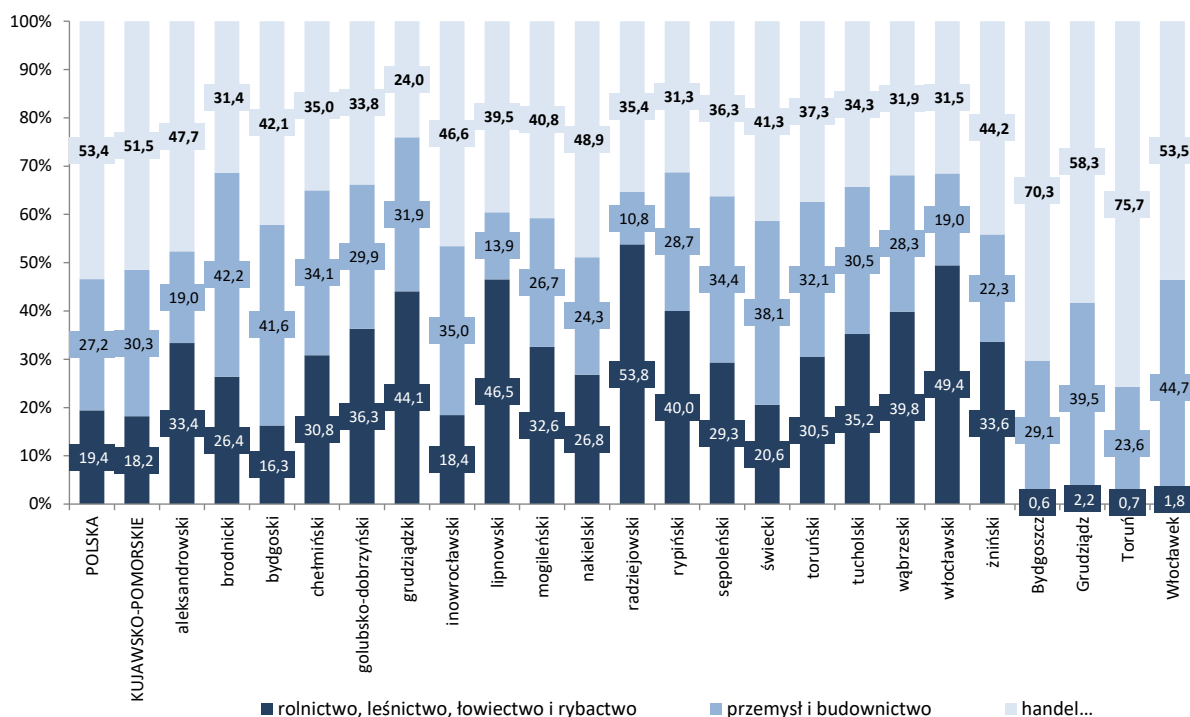
Wyk. 21. Struktura pracujących w województwie w 2018 r. wg grup sekcji PKD

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 12.01.2021 r.

Dane dotyczące liczby pracujących w poszczególnych powiatach obejmują dane o gospodarstwach indywidualnych, nie zawierają natomiast informacji o podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób. Zgodnie z tym założeniem w 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego pracowało 584 111 osób, co stanowiło 4,8% pracujących w kraju. W porównaniu do 2017 r. liczba ta wzrosła o 7 697 osób – 1,3% (w kraju wzrost o 2,7%).

Wyk. 22. Struktura (%) pracujących w 2019 r. wg sektorów i powiatów

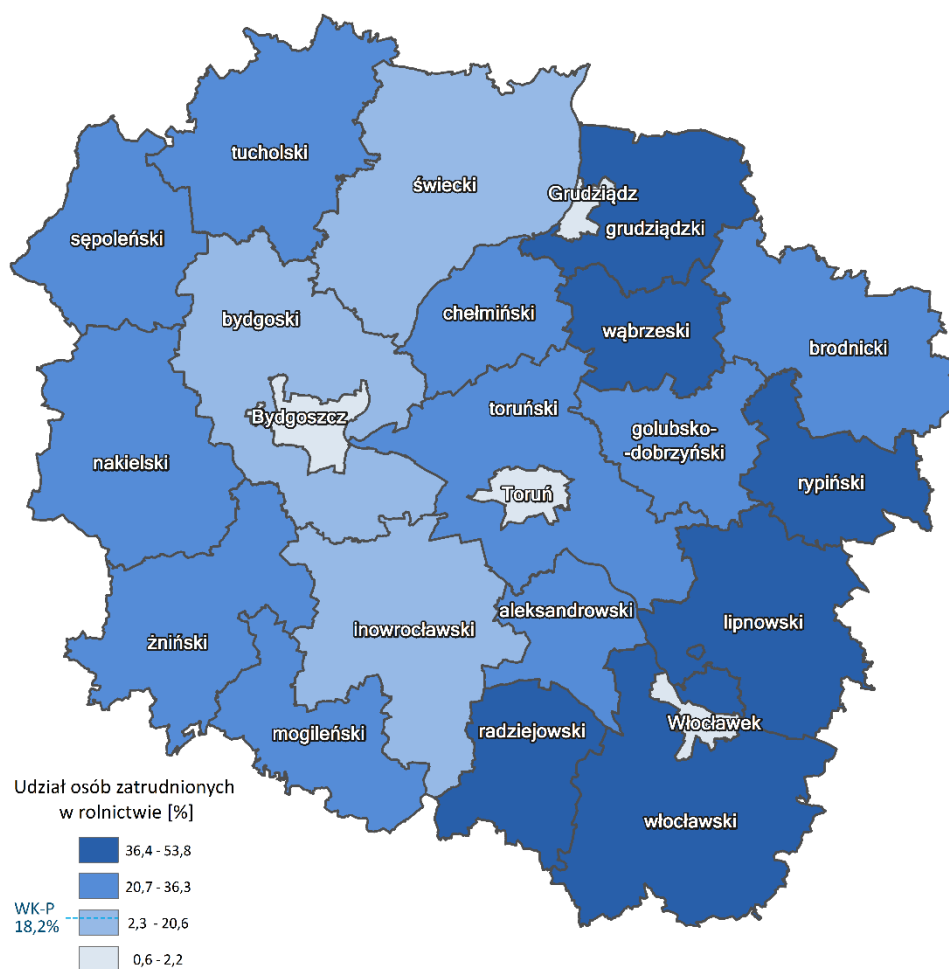

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 12.01.2021 r.

Pomimo tego, że struktura pracujących w regionie jest podobna do danych dla Polski, występuje duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi powiatami. Jedyne w miastach na prawach powiatu ponad połowa mieszkańców zatrudniona jest w handlu i usługach. Wśród powiatów ziemskich sektor ten najbardziej rozwinął się w powiatach aleksandrowskim i nakielskim. W przemyśle i budownictwie największa część pracujących skupiona była we Włocławku i Grudziądzu oraz w powiatach brodnickim i bydgoskim.

W ośmiu powiatach województwa (golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, lipnowskim, radziejowskim, rypińskim, tucholskim, wąbrzeskim i włocławskim) dominującym sektorem było rolnictwo.

Ryc. 24. Udział zatrudnionych w rolnictwie w 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 12.01.2021 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Wysoki udział pracujących w rolnictwie jest problemem zarówno w regionie jak i w kraju. Jak wynika z danych BAEL w Polsce udział takich osób jest blisko 2,5 razy wyższy niż średnia dla krajów Unii Europejskiej, która w 2018 r. wynosiła 4,0% (analogiczny wskaźnik dla Polski w tym okresie – 9,6%, a dla województwa – 12,2%).¹⁴

¹⁴ Dane pobrane ze strony <http://strateg.stat.gov.pl/Home/Strateg>. Z uwagi na to, że dane te są niedostępne na poziomie powiatów w podrozdziale wykorzystano dane dotyczące liczby pracujących w gospodarce narodowej.

2.3. Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS (obowiązkowy)

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) prowadzi zadania związane z ubezpieczeniem społecznym rolników. W ramach tej ochrony funkcjonują dwa rodzaje ubezpieczenia:

- ubezpieczenie emerytalno-rentowe – finansowane w przeważającej części z dotacji budżetowej, uzupełnionej dochodami ze składek ubezpieczonych rolników;
- ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie – realizację świadczeń z tego ubezpieczenia gwarantują jedynie składki od rolników, gromadzone w Funduszu Składkowym Ubezpieczenia Społecznego Rolników.¹⁵

W końcu grudnia 2019 r. ubezpieczeniu społecznemu rolników w województwie kujawsko-pomorskim podlegały 65 233 osoby. Było to o 4 494 osób, tj. 6,4% mniej niż w końcu 2017 r. (w kraju spadek o 5,6%¹⁶). Jak podaje Oddział Regionalny KRUS w Bydgoszczy największy wpływ na zmniejszenie liczby ubezpieczonych miało:

- zaprzestanie prowadzenia gospodarstwa rolnego,
- przyznanie uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych,
- zatrudnienie poza sektorem rolnym (podleganie innemu ubezpieczeniu społecznemu),
- zaprzestanie pobierania renty strukturalnej, z uwagi na upływ okresu, na jaki została przyznana.

W końcu 2019 r. najwięcej osób podlegało ubezpieczeniu społecznemu rolników na terenie działania Placówek Terenowych (PT) KRUS w Inowrocławiu i Włocławku. W odniesieniu do 2017 r. liczba ubezpieczonych zmniejszała się we wszystkich placówkach. Dynamika spadku liczby osób objętych ubezpieczeniem wahała się od 4,6% w PT w Żninie do 9,4% w PT w Toruniu.

Tab. 2. Osoby ubezpieczone w KRUS w województwie w latach 2017-2019 wg placówek terenowych

¹⁵ <https://www.krus.gov.pl/krus/informacje-ogolne/>

¹⁶ <https://dane.gov.pl/dataset/710,dane-dotyczace-dzialalnosci-ustawowej-krus>, data pobrania 7.07.2020 r.

Jednostka organizacyjna KRUS		2017	2018	2019		
				zmiana do 2017		
		osoby			%	
Placówki Terenowe	Aleksandrów Kujawski	2 949	2 868	2 791	-158	-5,4
	Brodnica	4 518	4 353	4 239	-279	-6,2
	Golub-Dobrzyń	3 318	3 229	3 115	-203	-6,1
	Grudziądz	5 311	5 068	4 836	-475	-8,9
	Inowrocław	7 862	7 589	7 345	-517	-6,6
	Lipno	4 985	4 848	4 701	-284	-5,7
	Radziejów	4 098	3 988	3 848	-250	-6,1
	Rypin	3 237	3 158	3 078	-159	-4,9
	Sępólno Krajeńskie	4 552	4 353	4 244	-308	-6,8
	Świecie	4 918	4 761	4 647	-271	-5,5
	Toruń	4 288	4 067	3 883	-405	-9,4
	Wąbrzeźno	2 636	2 514	2 443	-193	-7,3
	Włocławek	6 914	6 741	6 517	-397	-5,7
	Żnin	5 279	5 163	5 034	-245	-4,6
	Oddział Regionalny w Bydgoszczy		4 862	4 651	4 512	-350
KUJAWSKO-POMORSKIE		69 727	67 351	65 233	-4 494	-6,4

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych przekazanych przez Oddział Regionalny KRUS w Bydgoszczy

2.4. Udział liczby osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych w ogólnej liczbie osób zatrudnionych, w tym analiza osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy

Z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wynika, że w 2019 r. w niepełnym wymiarze czasu pracy w regionie pracowały 54 tys. osób (6,2% wobec 6,9% w Polsce). Na część etatu częściej pracowały kobiety, które stanowiły 68,5% tej grupy (wśród ogółu pracujących kobiety to 43,3%). W porównaniu z 2017 r. liczba osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy zmniejszyła się o 7 tys., a udział tej zbiorowości wśród pracujących spadł o 0,9 p. proc.

W ramach badania pracujących, wynagrodzeń i czasu pracy (badanie GUS na formularzu Z-06) gromadzone są m.in. dane o liczbie osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych (zlecenia i o dzieło). Zgodnie z wynikami tego badania w podmiotach o liczbie pracujących min. 10 osób w 2018 r. na terenie województwa na umowach cywilnoprawnych pracowało 34,6 tys. osób (rok wcześniej 37,1 tys. osób). Udział pracowników zatrudnionych na umowy zlecenia lub o dzieło w ogólnej liczbie pracowników w regionie w 2017 r. wynosił 7,8% (o 3,9 p. proc. mniej niż w kraju). W 2018 r. udział ten był niższy i wynosił 7,2% (w kraju 11,5%).

2.5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

W 2019 r. mieszkańcy województwa za swoją pracę średnio otrzymywali 4 301,08 zł brutto, co stanowiło 87,4% przeciętnego wynagrodzenia w kraju. W porównaniu do 2017 r. odnotowano wzrost tego wskaźnika o 583,87 zł (o 15,7%, w kraju wzrost o 14,9%).

Poziom wynagrodzeń znacząco różnił się pomiędzy poszczególnymi sekcjami PKD. Najwięcej zarabiali pracownicy takich sekcji jak:

- informacja i komunikacja – 7 321,52 zł,
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa – 5 660,88 zł,

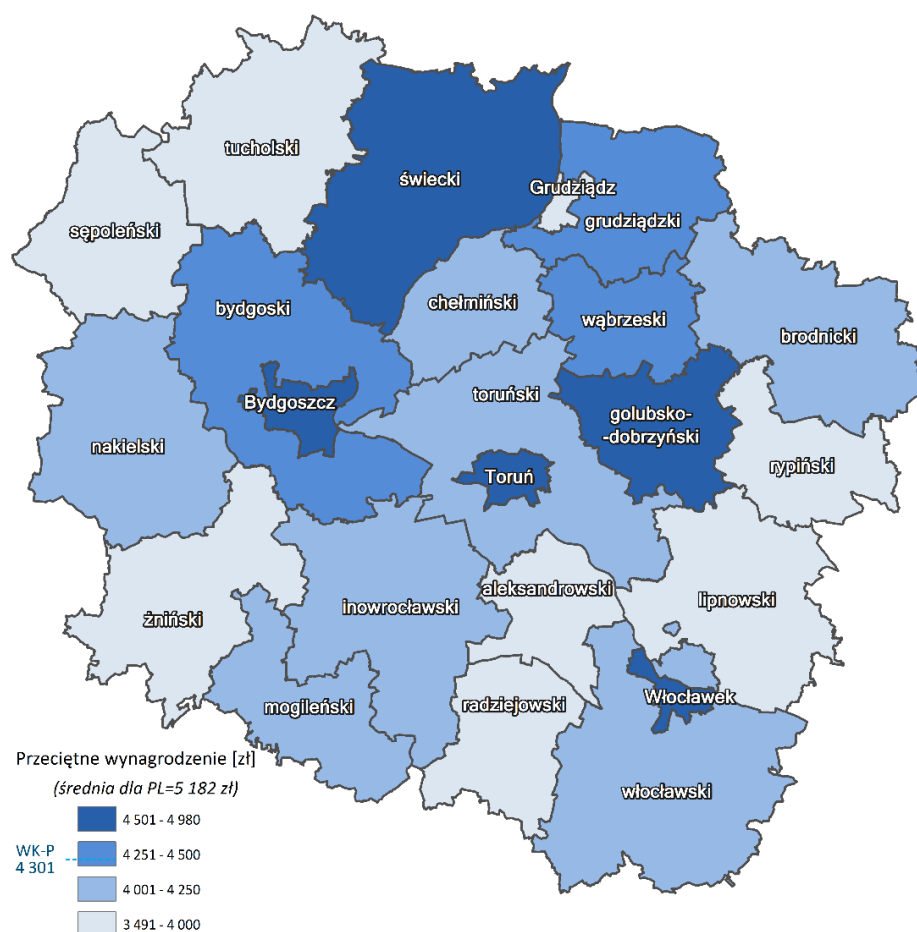
- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne – 5 444,95 zł,
- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 5 176,61 zł,
- edukacja – 4 762,73 zł.

Najmniej zarabiano w: gastronomii i zakwaterowaniu (3 040,16 zł) a także działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierającej (3 174,19 zł).

Lista sekcji, w których zarabia się najwięcej i najmniej w województwie kujawsko-pomorskim była taka sama jak w kraju. W większości sekcji wynagrodzenie w regionie było niższe niż w kraju. Różnica w poziomie wynagrodzeń wynosiła od 99,54 zł w edukacji do 1 842, zł w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej oraz 2 235,78 zł w działalności finansowej i ubezpieczeniowej. Jedynie w rolnictwie poziom wynagrodzeń był nieznacznie wyższy od średniej krajowej (różnica o 28,48 zł).

Analizując dane z podmiotów o liczbie pracujących powyżej 9 osób można zauważyć, że najwięcej zarabiali mieszkańcy dużych miast (Torunia – 4 980,31 zł, Bydgoszczy – 4 957,38 zł i Włocławka – 4 505,60 zł) oraz powiatów: świeckiego (4 580,35 zł) i golubsko-dobrzyńskiego (4 521,71 zł). W żadnym jednak z wymienionych ośrodków przeciętne wynagrodzenie nie przekroczyło średniej krajowej (5 181,63 zł). Najniższe wynagrodzenie uzyskiwali pracownicy z powiatu lipnowskiego (3 491,32 zł).

Ryc. 25. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 10.06.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Niski, na tle średniej krajowej, poziom wynagrodzeń może skutkować emigracją wykwalifikowanej kadry do innych województw lub krajów. Region odnotował ujemne saldo migracji międzywojewódzkich na pobyt stały. W 2019 r. z województwa wyjechało 7 751 osób, podczas gdy w tym samym czasie na terenie województwa zameldowało się 4 830 osób.

2.6. Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON (obowiązkowy)

W końcu grudnia 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON) wpisanych było 203 548 podmiotów (bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne). W ostatnich latach liczba podmiotów gospodarczych w regionie wzrastała – w odniesieniu do końca 2017 r. o 4,0% (w kraju o 4,6%). Podmioty zarejestrowane na terenie województwa stanowiły 4,5% podmiotów w kraju (tak samo jak w końcu 2017 r.)

Największą koncentracją podmiotów charakteryzował się podregion bydgosko-toruński (46,6% wszystkich podmiotów). W czterech miastach na prawach powiatu zlokalizowanych było wszystkich 43,7% jednostek (Bydgoszcz – 43 362 podmioty, Toruń – 26 455 podmiotów, Włocławek – 10 916 podmiotów, Grudziądz – 8312 podmiotów). Powiatem ziemskim o największej liczbie podmiotów był powiat inowrocławski – 6,7% (13 593 podmioty). Konsekwencją większej liczby podmiotów jest także koncentracja miejsc pracy na tych obszarach. Najmniej pracodawców prowadziło działalność na terenie powiatów grudziądzkiego (3 177 jednostek, 1,6%) i wąbrzeskiego (2 754 jednostki, 1,4%).

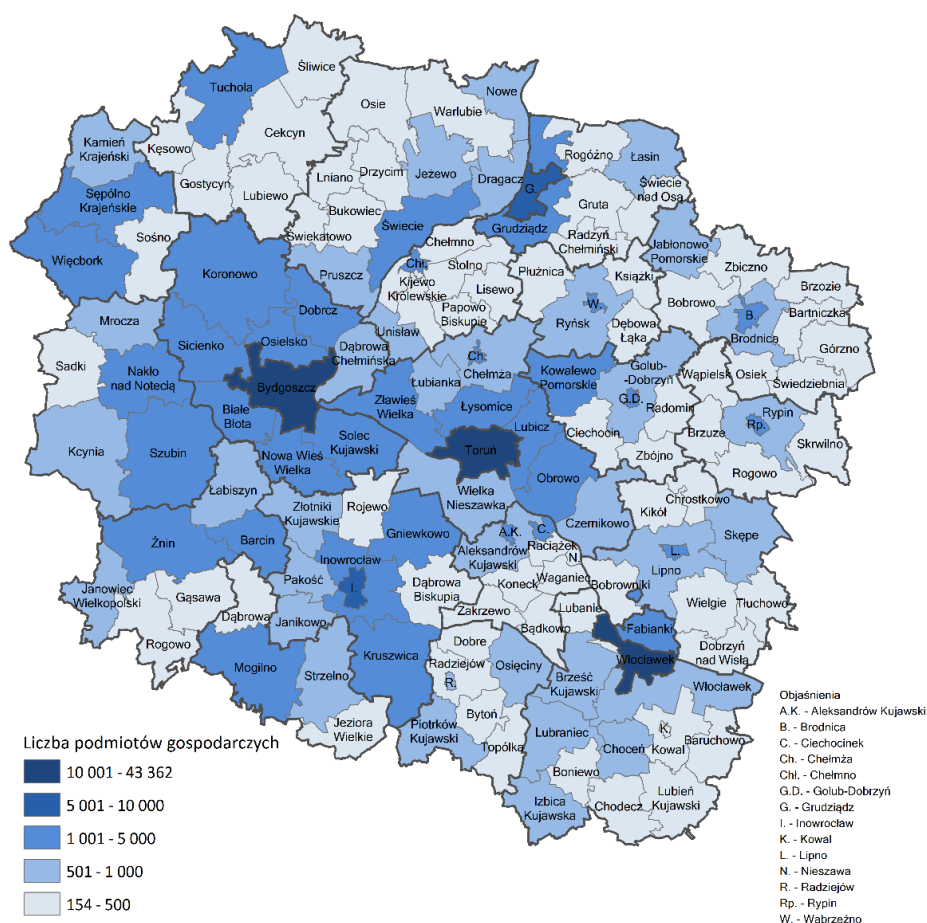
W porównaniu z 2017 r. liczba podmiotów gospodarczych zwiększyła się w większości powiatów województwa. Największy względny wzrost nastąpił w powiatach: toruńskim (o 10,8%) i wąbrzeskim (o 10,2%). Najmniejszy przyrost podmiotów gospodarczych dotyczył Bydgoszczy i Torunia (w obu wzrost o 0,9%). W ciągu dwóch lat liczba podmiotów gospodarczych zmniejszyła się we Włocławku (o 4,6%).

Na poziomie gmin miejskich w regionie, poza miastami na prawach powiatu, najwięcej podmiotów zlokalizowanych było w Inowrocławiu (6 710). Było to ponad dwa razy więcej niż w drugiej co do kolejności Brodnicy (2 953 podmioty). Najmniejsza liczba zarejestrowanych podmiotów (poniżej 1 tys.) znajdowała się w: Nieszawie (185), Kowalu (392) i Radziejowie (736).

W gminach miejsko-wiejskich liczba zarejestrowanych podmiotów wynosiła od 386 w gminie Górzno, 413 w gminie Radzyń Chełmiński i 418 w gminie Chodecz do 2 704 w Nakle nad Notecią i 3 236 w Świeciu.

Gminami wiejskimi o największej liczbie podmiotów gospodarczych były: Białe Błota (3 563 podmioty), Osielsko (2 834 podmioty) i Lubicz (2 341 podmiotów). Mniej niż 200 jednostek zlokalizowanych było w gminach: Boniewo (154), Chrostkowo (183) i Świecie nad Osą (187).

Ryc. 26. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w końcu grudnia w 2019 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 12.06.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

W 2019 r. sektor publiczny reprezentowało 2,6% podmiotów, pozostałe jednostki należały do sektora prywatnego. Podobnie jak w kraju, zdecydowaną większość działających na terenie województwa podmiotów stanowiły jednostki o liczbie pracujących do 9 osób – 95,9% (w kraju 96,3%). Odsetek podmiotów o liczbie pracujących od 10 do 49 osób wynosił 3,3%, a podmiotów zatrudniających powyżej 49 osób – 0,8% ogółu. Blisko 3/4 podmiotów (73,8%, w kraju 71,3%) to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W poszczególnych powiatach podmioty o takiej formie własności stanowiły od 67,3% w Toruniu i 67,9% w Bydgoszczy do 80,2% w powiecie włocławskim, 81,3% w powiecie toruńskim i 81,5% w powiecie radziejowskim. 8,1% zarejestrowanych podmiotów to spółki prawa handlowego, zaś 6,7% to spółki cywilne.

Sekcjami, w których działało najwięcej podmiotów były sekcje generujące największe zatrudnienie: handel; naprawa pojazdów samochodowych (45 585 podmiotów, tj. 22,4%), budownictwo (27 416 podmiotów – 13,5%) oraz przetwórstwo przemysłowe (17 840 podmiotów – 8,8%).

Tab. 3. Podmioty gospodarki narodowej w województwie w końcu 2019 r. wg działów sekcji PKD (powyżej 5 tys. jednostek)

Dział sekcji PKD	Kujawsko-pomorskie		Polska
	liczba	%	
Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	25 957	12,8	12,3
Roboty budowlane specjalistyczne	18 286	9,0	8,4
Opieka zdrowotna	14 385	7,1	5,4
Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	11 972	5,9	6,0
Transport lądowy oraz transport rurociągowy	11 874	5,8	5,4
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10 456	5,1	5,9
Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	7 656	3,8	3,7
Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	7 362	3,6	3,7
Edukacja	6 954	3,4	3,4
Działalność organizacji członkowskich	6 920	3,4	3,2
Pozostała indywidualna działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	6 283	3,1	2,9

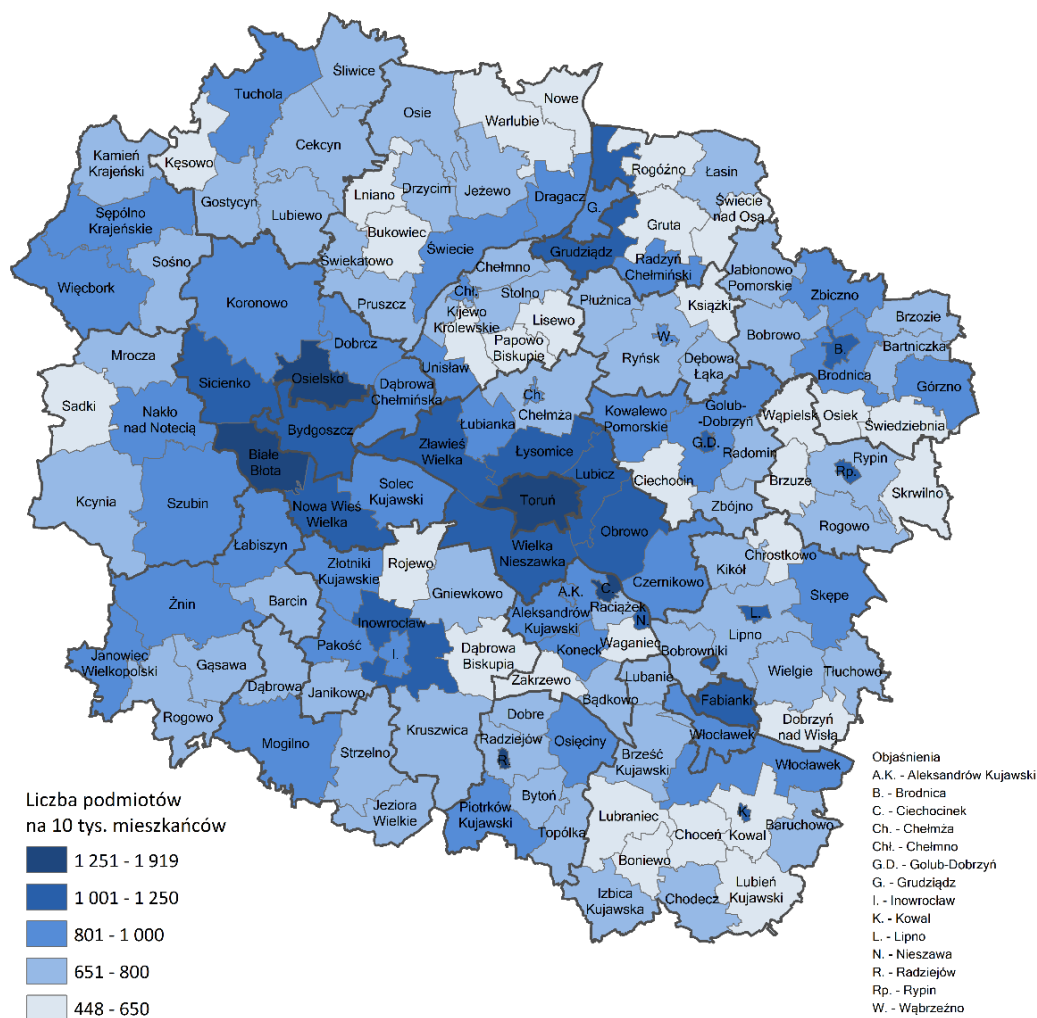
Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 29.06.2018 r.

Województwo kujawsko-pomorskie cechuje się niższymi niż średnio w kraju wskaźnikami określającymi przedsiębiorczość mieszkańców. W 2019 r. w regionie w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadały 982 podmioty gospodarcze. W porównaniu z 2017 r. było to o 42 podmioty więcej, ale o 193 podmioty mniej niż w kraju (w 2017 r. różnica ta była mniejsza i wynosiła 181 podmiotów). Wyższa od średniej wojewódzkiej wartość tego wskaźnika wystąpiła w 3 z 4¹⁷ miast na prawach powiatu (Bydgoszczy – 1 245, Toruniu – 1 313 i Włocławku – 993) oraz powiatach: bydgoskim (1 192), toruńskim (1 014) i aleksandrowskim (993). W pozostałych powiatach regionu liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców znacznie odbiegała od średniej wojewódzkiej. Wskaźnik ten najniższy był w powiatach włocławskim (749) i chełmińskim (761).

Biorąc pod uwagę rozkład podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. mieszkańców w układzie gminnym można zauważyć, że największa aktywność w tym względzie występowała w gminach podmiejskich, sąsiadujących z Bydgoszczą i Toruniem (Osielsko – 1 919, Białe Błota – 1 587, Wielka Nieszawka – 1 237, Łysomice – 1 192, Nowa Wieś Wielka – 1 190, Lubicz – 1 160, Zławieś Wielka – 1 081) oraz mniejszych miastach regionu takich jak: Ciechocinek (1 779), Radziejów (1 334), Rypin (1 123), Kowal (1 118) i Lipno (1 090). Najmniejsza liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców występowała przede wszystkim w gminach leżących na terenie powiatów: włocławskiego (5 gmin poniżej 650 podmiotów na 10 tys. mieszkańców), świeckiego (4 gminy), a także chełmińskiego, grudziądzkiego i rypińskiego (w każdym po takie 3 gminy). Wskaźnik ten najniższą wartość osiągnął w gminach Świecie nad Osą (448 podmioty na 10 tys. mieszkańców) i Boniewo (458).

¹⁷ W Grudziądzu na 10 tys. mieszkańców przypadało 881 podmiotów.

Ryc. 27. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2019 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 12.06.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

W 2019 r. na 10 tys. ludności przypadało w regionie 87 podmiotów nowo zarejestrowanych i 55 jednostek wykreślonych z rejestru REGON (w Polsce odpowiednio: 99 nowo zarejestrowane i 59 wykreślonych).

W większości powiatów województwa liczba podmiotów nowo zarejestrowanych przyjmowała wyższe wartości niż dla podmiotów zlikwidowanych. W 2019 r. jedynie w przypadku Włocławka saldo podmiotów nowo zarejestrowanych i wykreślonych było ujemne.

Tab. 4. Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	Podmioty w rejestrze REGON na 10 tys. ludności								
	wpisane			nowo zarejestrowane			wykreślone		
	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
aleksandrowski	901	926	993	90	104	115	67	82	47
brodnicki	774	800	841	70	82	92	51	55	44
bydgoski	1127	1152	1192	95	106	102	75	78	66
chełmiński	709	724	761	59	75	72	48	59	36
golubsko-dobrzyński	802	822	857	71	75	79	53	51	42
grudziądzki	729	762	790	59	85	68	58	54	41
inowrocławski	818	830	851	71	86	77	72	75	57
lipnowski	736	761	791	74	84	77	58	60	46
mogileński	732	757	782	61	75	66	54	51	41
nakielski	727	750	794	70	82	91	61	58	48
radziejowski	796	830	862	74	93	71	52	58	42
rypiński	765	790	823	56	79	77	49	53	47
sępoleński	750	783	820	75	79	83	61	50	42
świecki	763	778	793	67	64	63	50	48	45
toruński	939	970	1014	92	111	102	81	73	53
tucholski	718	743	783	73	88	91	61	60	44
wąbrzeski	722	761	805	63	91	77	49	58	38
włocławski	703	718	749	61	70	71	56	52	44
żniński	757	784	824	75	86	89	72	59	46
Bydgoszcz	1220	1208	1245	93	100	99	85	116	62
Grudziądz	857	864	881	68	76	64	67	72	48
Toruń	1295	1293	1313	109	116	106	99	119	84
Włocławek	1024	1000	993	69	73	65	74	103	75
KUJAWSKO-POMORSKIE	940	951	982	80	90	87	70	79	55

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 12.06.2020 r.

Największymi wartościami wskaźników dotyczących nowo zarejestrowanych i wykreślonych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców charakteryzowały się miasta i gminy mające najwyższe wskaźniki podmiotów wpisanych na 10 tys. mieszkańców (gminy w powiatach bydgoskim i toruńskim). W przypadku podmiotów nowo zarejestrowanych na 10 tys. mieszkańców wysokim wskaźnikiem, na tle województwa, wyróżniały się także gminy: Janowiec Wielkopolski, Łubianka (w obu po 127), Obrowo (124), Czernikowo (122) i Inowrocław (gmina wiejska – 120). Stosunkowo wysoka liczba podmiotów wyrejestrowanych na 10 tys. ludności dotyczyła gminy miejsko-wiejskiej Solec Kujawski, gdzie liczba podmiotów wykreślonych była jedną z najwyższych i przekroczyła liczbą podmiotów nowo zarejestrowanych (78 podmiotów nowo zarejestrowanych wobec 83 podmiotów wykreślonych).

2.7. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (obowiązkowy)

Zgodnie z prowadzonym przez GUS badaniem popytu na pracę¹⁸ w podmiotach zatrudniających minimum jedną osobę w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim utworzono prawie dwukrotnie więcej miejsc pracy niż zlikwidowano (23,8 tys. nowo utworzonych miejsc pracy, wobec 12,0 tys. miejsc zlikwidowanych). W Polsce dysproporcja pomiędzy liczbą utworzonych i zlikwidowanych miejsc pracy była większa – 674,8 tys. miejsc utworzonych wobec 314,1 tys.

¹⁸ Popyt na pracę w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r., Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2018 r.

zlikwidowanych. Nowo utworzone miejsca pracy w naszym regionie stanowiły 3,5% ogółu nowo utworzonych miejsc w Polsce, natomiast 7miejsca zlikwidowane – 3,8% w ogólnej liczbie zlikwidowanych miejsc pracy w kraju.

Wg tego samego badania w końcu grudnia 2019 r. w regionie istniało 4,3 tys. (wobec 4,1 tys. w 2017 r.) nieobsadzonych miejsc pracy. Ponad 3/4 z nich była skoncentrowana w sektorze prywatnym (79,4%). Większość wolnych miejsc pracy w województwie kujawsko-pomorskim przypadła na dwie sekcje – przetwórstwo przemysłowe (30,4%) oraz budownictwo (29,9%). Wakaty przeznaczone były przede wszystkim dla robotników przemysłowych i rzemieślników (42,1%), a także operatorów i monterów maszyn i urządzeń (19,7%). W 2019 r. odsetek niewykorzystanych wolnych miejsc (definiowany jako stosunek wolnych miejsc pracy do sumy zagospodarowanych i niezagospodarowanych miejsc pracy) wyniósł dla województwa 0,83%. Tym samym był niższy niż w 2018 r. (1,16%), ale na podobnym poziomie co w 2017 r. (0,80%). W analizowanych trzech latach odsetek niewykorzystanych wolnych miejsc w województwie był mniejszy niż w kraju. W 2019 r. przy średniej krajowej wynoszącej 1,07%, województwo kujawsko-pomorskie w 2019 r. zajmowało 14 miejsce pod względem odsetka niewykorzystanych wolnych miejsc pracy, co oznacza że poziom deficytu pracowników był niższy niż w innych regionach.

2.8. Lista zawodów deficytowych (obowiązkowy)

Roczna prognoza zapotrzebowania na zawody przygotowana jest w ramach badania *Barometr zawodów*. Informacje o grupach zawodów, w których mogą wystąpić problemy z pozyskaniem pracowników oraz grup charakteryzujących się nadwyżką osób poszukujących pracy powstają głównie w oparciu o wiedzę pracowników powiatowych urzędów pracy (PUP) na temat potencjału lokalnego rynku pracy w aspekcie zarówno popytowej (wymagania pracodawców, warunki pracy), jak i podażowej strony rynku pracy (kwalifikacje osób zarejestrowanych).¹⁹

W prognozie na 2019 r. w większości ocenianych grup zawodów (122 z 167) przewidywano, że relacja pomiędzy dostępnymi zasobami a zapotrzebowaniem na pracowników będzie w równowadze. Grupy zawodów ocenionych jako zrównoważone na regionalnym rynku pracy są bardzo różnorodne. Do kategorii tej należą kierownicy oraz większość ocenianych inżynierów (inżynierowie budownictwa, inżynierowie elektrycy, inżynierowie mechanicy, inżynierowie chemicy, inżynierowie inżynierii środowiska) i specjalistów (m.in. ds. organizacji produkcji, zarządzania, marketingu i sprzedaży, administracji publicznej, rynku nieruchomości, finansów). Problemu ze znalezieniem pracy nie powinni mieć też farmaceuci, nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących oraz osoby wykonujące zawody opiekuńcze. Grupą zrównoważoną na regionalnym rynku pracy pozostają także operatorzy maszyn (do produkcji papieru, wyrobów chemicznych oraz z tworzyw sztucznych), a także pracownicy prac prostych (pracownicy fizyczni, gospodarze obiektów, masarze i przetwórcy ryb, sprzętaczki i pokojowe, pomoce kuchenne, robotnicy leśni).

W województwie kujawsko-pomorskim 32 grupy zawodów wskazanych zostało jako takie, w których w 2019 r. będzie brakować chętnych do pracy. Większość deficytowych grup zawodów dotyczyła branż: budowlanej, transportowej, metalowej, gastronomiczno-spożywczej, medycznej i informatycznej. Braki kadrowe są też coraz bardziej widoczne wśród nauczycieli przedmiotów

¹⁹ Wyniki barometru zawodów dla wszystkich województw i powiatów w kraju dostępne są na ogólnopolskiej stronie barometru: <https://barometrzwodow.pl>

zawodowych oraz przedszkoli. Problem ze znalezieniem pracowników wystąpić może też w zawodach sfeminizowanych takich jak fryzjerzy i kosmetyczki.

Ryc. 27. Branże narażone na deficyt pracowników w województwie w 2019 r.

<p style="text-align: center;"><u>Transport</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych • kierowcy autobusów • mechanicy pojazdów samochodowych • blacharze i lakiernicy samochodowi 	<p style="text-align: center;"><u>Budownictwo</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • betoniarze i zbrojarze • cieśle i stolarze budowlani • dekarze i blacharze budowlani • monterzy instalacji budowlanych • operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych • murarze i tynkarze • pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie • brukarze • robotnicy budowlani 	<p style="text-align: center;"><u>Przetwórstwo metali</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • operatorzy obrabiarek skrawających • spawacze • ślusarze
<p style="text-align: center;"><u>Gastronomia i produkcja spożywcza</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • piekarze • cukiernicy • kucharze 	<p style="text-align: center;"><u>Medycyna</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • pielęgniarki i położne • lekarze • fizjoterapeuci i masażyści 	<p style="text-align: center;"><u>Informatyka</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • projektanci i administratorzy baz danych, programiści • specjaliści elektroniki, automatyki i robotyki

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie „Barometr zawodów 2019. Raport podsumowujący badanie w województwie kujawsko-pomorskim”, WUP w Toruniu, Toruń 2018

Wymagania pracodawców są związane ze specyfiką stanowiska pracy. Często wymagane są dodatkowe uprawnienia związane z pracą zawodową (np. prawo jazdy kat. B, C, C+E, świadectwo kwalifikacyjne kierowcy, uprawnienia do kierowania wózkiem jezdniowym, uprawnienia elektryczne SEP, uprawnienia spawalnicze). W zawodach technicznych i mechanicznych (mechanicy, ślusarze, operatorzy obrabiarek skrawających, elektrycy, technicy i monterzy sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych) wymagana jest dobra znajomość czytania rysunku technicznego oraz umiejętność obsługi nowoczesnych maszyn i urządzeń. W branży hotelarskiej i turystycznej niezbędna jest znajomość języków obcych. Posługiwanie się językiem obcym ma znaczenie też wśród logistyków i spedytorów, pracowników biurowych oraz kelnerów. W procesie poszukiwania pracy bardzo ważną rolę odgrywają również inne czynniki niż posiadany zawód. Od kandydatów do pracy oprócz niezbędnych kompetencji zawodowych oczekuje się przede wszystkim zaangażowania w pracę (staranności, obowiązkowości, samodzielności), a także umiejętności interpersonalnych – takich jak komunikatywność czy umiejętność pracy w zespole.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. nadwyżka pracowników prognozowana była w 4 grupach zawodów: ekonomiści, pedagodzy, pracownicy biur podróży i organizatorzy obsługi turystycznej oraz filozofowie, historycy, politolodzy i kulturoznawcy. Dostępność miejsc pracy w tych

grupach jest mniejsza od liczby osób, które chciałyby i mogłyby podjąć pracę. W ramach tych grup oceniane były takie zawody szkolnictwa zawodowego jak: technik ekonomista, technik obsługi turystycznej, technik hotelarstwa.

Porównując wyniki badania w perspektywie trzyletniej (2017-2019) widoczne jest stopniowe zmniejszanie liczby grup nadwyżkowych (w 2017 – 13 grup, w 2018 – 9 grup). Obserwowane jest także pogłębianie deficytu w wymienionych branżach. Głównym powodem możliwego deficytu osób poszukujących pracy jest brak wykwalifikowanej kadry oraz rozbieżność pomiędzy oferowanymi warunkami zatrudnienia a oczekiwaniami osób gotowych podjąć pracę. Niezależnie od branży widoczne są trudności z obsadzeniem stanowisk z niskim poziomem wynagrodzenia i o zmianowym charakterze pracy. W wielu zawodach proponowane wynagrodzenie jest zbyt niskie w stosunku do wykonywanej pracy i możliwości pozyskania dochodu z innych źródeł (zatrudnienie w szarej strefie, świadczenia socjalne).

Wyniki Barometru zawodów znajdują potwierdzenie w innych badaniach pracodawców z regionu²⁰. Pracodawcy wskazywali na problemy z zatrudnieniem, które wynikały m.in. z niedopasowania wysokości wynagrodzeń do oczekiwań pracowników, braku dostępu do specjalistów posiadających wysokie kwalifikacje, małej mobilności pracowników, dużej rotacji pracowników spowodowanej chęcią zmiany pracy i zmiany warunków zatrudnienia, trudnych/uciążliwych warunków pracy (np. praca w chłodni spożywczej, obieralni warzyw, w piekarni na nocnych zmianach, obsługi odpadów niebezpiecznych).

Ponadto pracodawcy zgłaszali potrzebę zwracania większej uwagi na rozwój umiejętności miękkich, na kształtowanie odpowiedniego stosunku do pracy (np. odpowiedzialność, komunikatywność). Zdecydowana większość wymagań jakie stawiali kandydatom do pracy niezależnie od branży i stanowiska dotyczyła chęci do pracy i zaangażowania. Poziom oczekiwań kompetencji społecznych jest różny, w zależności od branży, sposobu pracy w firmie czy etapu rozwoju firmy (w fazie szybkiego wzrostu pracodawcy przykładają mniejszą wagę do umiejętności miękkich). Oczywiście pracodawcy oczekują pewnego przygotowania zawodowego od kandydatów do pracy, co w ich opinii oznacza, że praktyki w szkołach branżowych czy na uczelniach powinny oswoić ucznia/studenta z zadaniami zawodowymi i urealnić obraz zawodu, natomiast naukę zawodu (w pewnym stopniu) byli gotowi przeprowadzić we własnym zakresie, by móc w ten sposób formować własnego pracownika. Polityka szkoleniowa pracodawców jest różna i zależy od wielkości podmiotu, branży – niektórzy szkolą wszystkich chętnych, niektórzy kluczowych pracowników, inni pracowników wartych zainwestowania (osoby, które może zatrzymać w firmie)²¹. W zakresie przygotowania pracownika do pracy lub podniesienia kwalifikacji czy zdobycia nowych, pracodawcy korzystają z dostępnych na rynku form wsparcia. Wsparcie, jakie otrzymali pracodawcy z regionu w ubiegłych latach w dużym stopniu odpowiadało na ich zapotrzebowanie. Pracodawcy podkreślali, że oczekują pomocy w szkoleniach specjalistycznych i szerszego wachlarza szkoleń, na które mogą ubiegać się o dofinansowanie²².

²⁰ Źródło: „Branże regionu o największym potencjale zatrudnienia w województwie kujawsko-pomorskim. Raport z badania” badanie wykonano na zlecenie WUP w Toruniu przez MRW z Gliwic w 2017 roku’ „Najbardziej poszukiwani specjaliści oraz zapotrzebowanie na szkolenia dla specjalistów w województwie kujawsko-pomorskim” badanie wykonano na zlecenie WUP w Toruniu w 2019 roku przez DGA Optima.

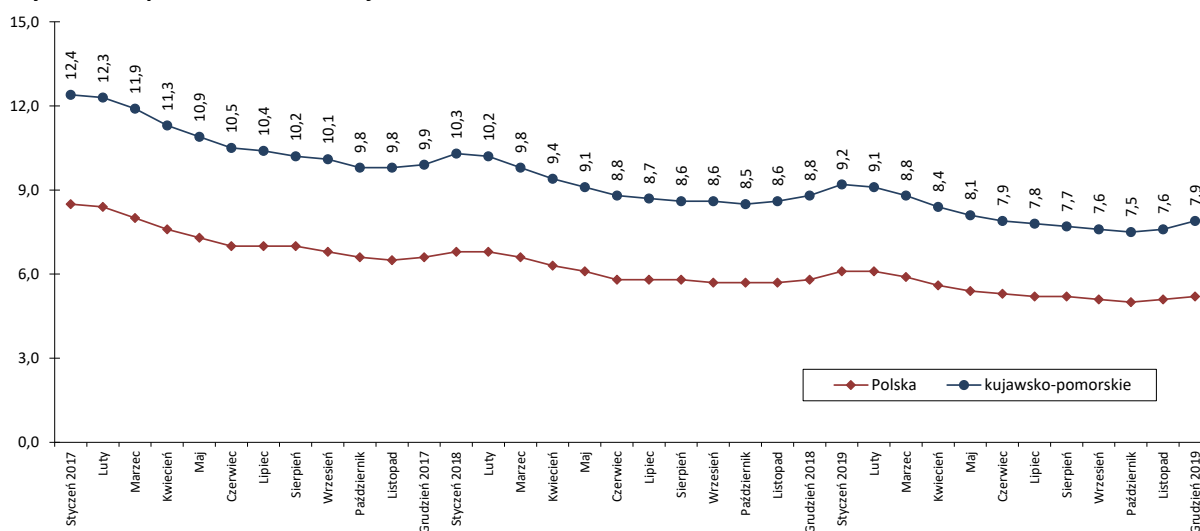
²¹ Źródło: „Polityka szkoleniowa pracodawców a zapotrzebowanie na zawody, kwalifikacje, umiejętności” badanie wykonano na zlecenie WUP w Toruniu w 2018 roku przez Wojciecha Kniecia.

²² Źródło: Działania zrealizowane ze środków Krajowego Funduszu Szkoleniowego w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2016-2019. Efektywność wsparcia” badanie wykonano na zlecenie WUP w Toruniu, przez I LAB STOPRY Pracownię Badań Społecznych Joanna Lajstet w 2020 roku.

2.9. Stopa bezrobocia rejestrowanego (obowiązkowy)

W analizowanym okresie widoczna była dalsza poprawa sytuacji na regionalnym rynku pracy. Większy niż średnio w kraju spadek liczby bezrobotnych sprawił, że województwo zajęło 3. miejsce pod względem najwyższej stopy bezrobocia (po województwach: warmińsko-mazurskim, świętokrzyskim, a na równi z województwem podkarpackim). W grudniu 2017 roku było to 2. miejsce (po województwie warmińsko-mazurskim). W efekcie w końcu grudnia 2019 r. stopa bezrobocia wyniosła 7,9% i była wyższa od krajowej o 2,7 p.proc. (w 2017 r. dystans ten wynosił 3,3 p.proc.). Analiza wojewódzkiej wartości stopy bezrobocia w odniesieniu do wskaźnika krajowego wskazuje, że tendencja regionalna jest spójna ze zmianami zachodzącymi w kraju. Bezrobocie rejestrowane ma charakter sezonowy i cechuje się wzrostem liczby osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w okresie jesienno-zimowym, co związane jest z ograniczeniem zatrudnienia w niektórych branżach gospodarki w chłodniejszej części roku (np. w budownictwie, rolnictwie, turystyce).

Wyk. 23. Stopa bezrobocia w województwie w latach 2017-2019

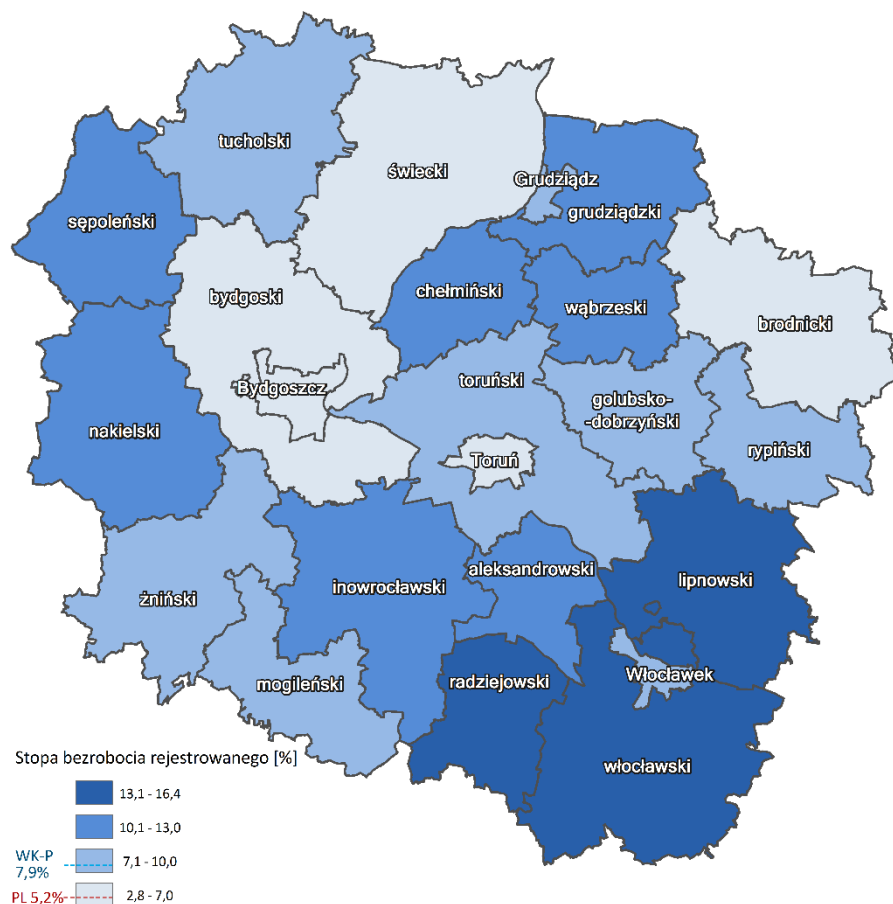
Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 11.01.2021 r.

Kujawsko-pomorskie jest silnie zróżnicowane wewnętrznie pod względem stopy bezrobocia. Przy czym różnice te mają charakter trwały.

W końcu grudnia 2019 r. najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach leżących w południowo-wschodniej części województwa: włocławskim (13,9%), lipnowskim (15,5%) oraz radziejowskim (16,6%). W regionie stopa bezrobocia niższa od średniej wojewódzkiej utrzymywała się w dwóch miastach na prawach powiatu – w Bydgoszczy (2,9%) i Toruniu (4,1%) oraz w powiatach: bydgoskim (4,1%), świeckim i brodnickim (w obu po 7,0%).

W porównaniu z grudniem 2017 r. największy spadek wartości tej cechy, przy spadku dla województwa wynoszącym 2,0 p.proc., nastąpił we Włocławku (o 3,5 p.proc.), powiecie włocławskim (o 4,6 p.proc.) i powiecie grudziądzkim (o 3,6 p.proc.).

Ryc. 28. Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 11.01.2021 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

W końcu grudnia 2019 r. w regionie zarejestrowanych pozostawało 64 060 bezrobotnych, co stanowiło 7,4% bezrobotnych w kraju. Lokowało to województwo na piątym miejscu w Polsce (za województwami: mazowieckim, podkarpackim, lubelskim i śląskim). Najwięcej bezrobotnych było w powiatach: inowrocławskim, włocławskim oraz dwóch miastach na prawach powiatu – Bydgoszczy i Włocławku. Najmniej osób z ewidencji powiatowych urzędów pracy zamieszkiwało powiaty: grudziądzki, mogileński, rypiński i wąbrzeski.

W ciągu dwóch lat liczba bezrobotnych zarejestrowanych w regionie zmniejszyła się o 17 483 osoby (o 21,4%, w kraju spadek o 19,9%). W poszczególnych powiatach województwa dynamika spadku wyniosła od 7,8% w powiecie golubsko-dobrzyńskim do 32,3% we Włocławku i 33,2% w powiecie bydgoskim.

Tab. 5. Bezrobotni w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	2017 r.	2018 r.	2019 r.		
			zmiana do 2017 r.		
			osoby		%
aleksandrowski	2 813	2 564	2 419	-394	-14,0
brodnicki	2 443	2 262	2 218	-225	-9,2
bydgoski	2 649	2 370	1 769	-880	-33,2
chełmiński	2 441	2 193	2 014	-427	-17,5
golubsko-dobrzyński	2 012	1 892	1 855	-157	-7,8
grudziądzki	2 026	1 909	1 552	-474	-23,4
inowrocławski	8 827	7 581	6 540	-2 287	-25,9
lipnowski	4 174	3 923	3 540	-634	-15,2
mogileński	1 959	1 840	1 657	-302	-15,4
nakielski	3 677	3 290	2 949	-728	-19,8
radziejowski	2 878	2 624	2 611	-267	-9,3
rypiński	1 979	1 896	1 616	-363	-18,3
sępoleński	2 071	1 863	1 723	-348	-16,8
świecki	2 917	2 592	2 402	-515	-17,7
toruński	4 276	3 845	3 269	-1 007	-23,6
tucholski	2 267	2 003	1 765	-502	-22,1
wąbrzeski	1 797	1 575	1 515	-282	-15,7
włocławski	6 104	5 179	4 670	-1 434	-23,5
żniński	2 996	2 628	2 290	-706	-23,6
Bydgoszcz	6 560	5 982	4 773	-1 787	-27,2
Grudziądz	3 703	3 233	2 869	-834	-22,5
Toruń	4 814	4 463	3 874	-940	-19,5
Włocławek	6 160	4 948	4 170	-1 990	-32,3
KUJAWSKO-POMORSKIE	81 543	72 655	64 060	-17 483	-21,4

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

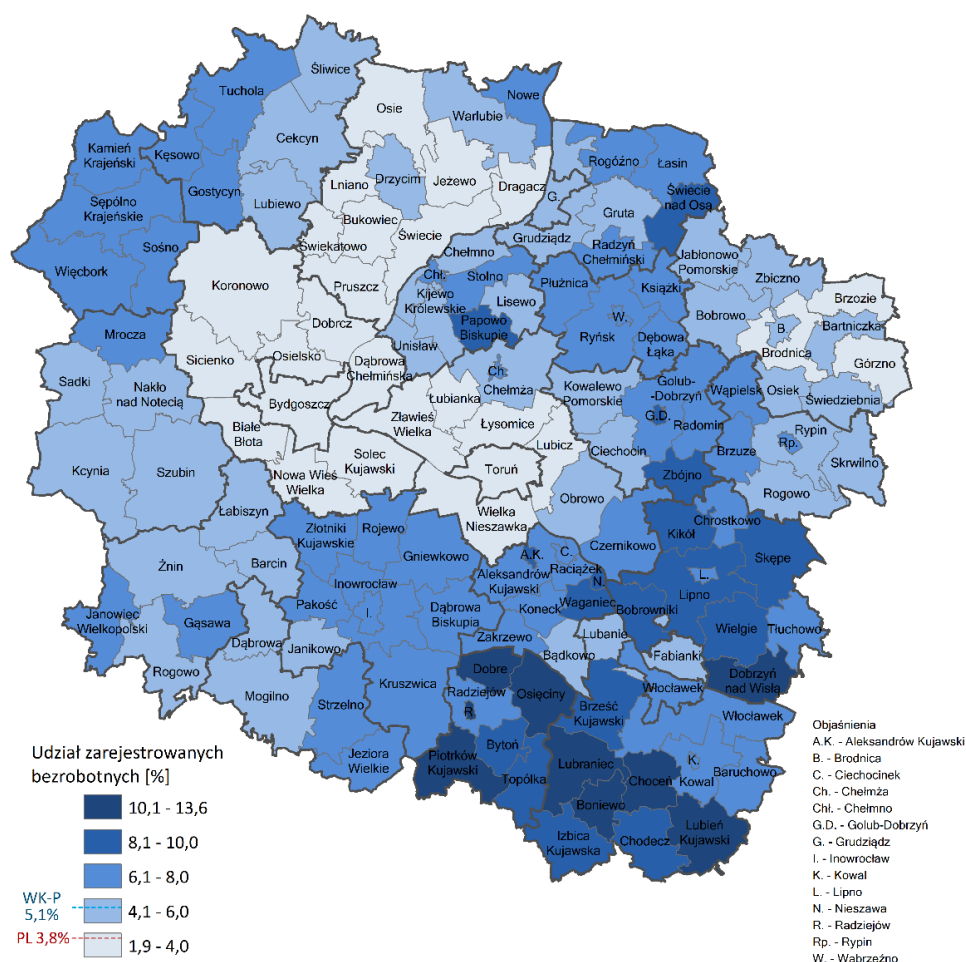
Większość zarejestrowanych stanowiły kobiety, których udział w końcu 2019 r. osiągnął wartość 60,2% i był o 4,9 p.proc. wyższy niż w kraju. Bezrobotne kobiety z terenu województwa (38 570 osób) to 8,0% zarejestrowanych tej płci w kraju (w 2017 r. było to 8,2%). W analizowanym okresie bezrobotni mężczyźni w liczbie 25 490 osób, stanowili 6,6% pozostających bez pracy mężczyzn w kraju (o 0,1 p.proc. mniej niż w 2017 r.).

Zgodnie z najaktualniejszymi danymi w końcu listopada 2020 r. stopa bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 8,7%. Było to o 1,1 p.proc. więcej niż w analogicznym okresie roku wcześniejszego (w Polsce wzrost o 1,0 p.proc.). W tym samym czasie liczba zarejestrowanych bezrobotnych w regionie wyniosła 71 399 osób (13,8% – 8669 osób więcej niż przed rokiem). Wzrost poziomu bezrobocia rejestrowanego jest bezpośrednio związany z wybuchem pandemii wirusa SARS-CoV-2.

2.10. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym²³

Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym pozwala ocenić skalę bezrobocia w poszczególnych gminach województwa. W końcu 2019 r. dla województwa kujawsko-pomorskiego wskaźnik ten wynosił 5,1%, o 1,3 p.proc. więcej niż w Polsce. W poszczególnych gminach województwa wskaźnik mieścił się w przedziale: od 1,9% w Białych Błotach i Osielsku do 13,6% w Boniewie. Gminy o najwyższej wartości tej cechy zlokalizowane były przede wszystkim w powiatach o najwyższej stopie bezrobocia (lipnowskim, radziejowskim i włocławskim). Na tle pozostałych gmin niekorzystnie wyróżniały się także gminy: Nowe – 7,3% (powiat świecki – 4,0%), Czernikowo – 8,0% (powiat toruński – 4,8%), Nieszawa – 9,1% (powiat aleksandrowski – 7,3%) i Papowo Biskupie – 10,0% (powiat chełmiński – 6,3%). Najniższą wartością tego wskaźnika charakteryzowały się Bydgoszcz i Toruń oraz gminy zlokalizowane przede wszystkim w powiatach: bydgoskim i świeckim. Znacznie lepsza sytuacja niż średnia dla powiatu występowała natomiast w gminach: Bądkowo – 4,8% (powiat aleksandrowski – 7,3%), Fabianki – 5,8% i Lubanie – 6,0% (obie w powiecie włocławskim – 8,7%).

Ryc. 29. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w końcu grudnia 2019 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 15.06.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

²³ Wiek produkcyjny – kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lata.

W porównaniu z końcem 2017 r. udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się w większości gmin województwa. Największy spadek nastąpił w gminie Czernikowo – o 5,2 p.proc. (do 8,0%). W gminach Koneck i Kowalewo Pomorskie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym pozostał bez zmian. W gminach: Jabłonowo Pomorskie, Radomin i Piotrków Kujawski wskaźnik ten wzrósł o 0,2 p.proc. Najsilniejszy wzrost dotyczył gminy Bartniczka – 0,4 p.proc. (do 4,3%). Zmniejszyła się rozpiętość tego wskaźnika w ośrodkach o najlepszej i najgorszej sytuacji, która w 2019 r. wyniosła 11,7 p.proc. (w 2017 r. było to 13,8 p.proc., od 2,6% w gminie Białe Błota do 16,4% w gminie Boniewo).

2.11. Liczba i udział bezrobotnych kobiet

Według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. w regionie zarejestrowanych pozostawało 38 570 bezrobotnych kobiet – 60,2% ogółu bezrobotnych w województwie (o 4,9 p.proc. więcej niż w kraju). Kobiety stanowiły większość bezrobotnych we wszystkich powiatach. Najmniejszy udział obserwowano w powiecie aleksandrowskim – 53,3% i Bydgoszczy – 55,0%, największy zaś w mogileńskim – 68,1%.

Tab. 6. Bezrobotne kobiety w latach 2017 i 2019 (stan w końcu okresu) wg powiatów

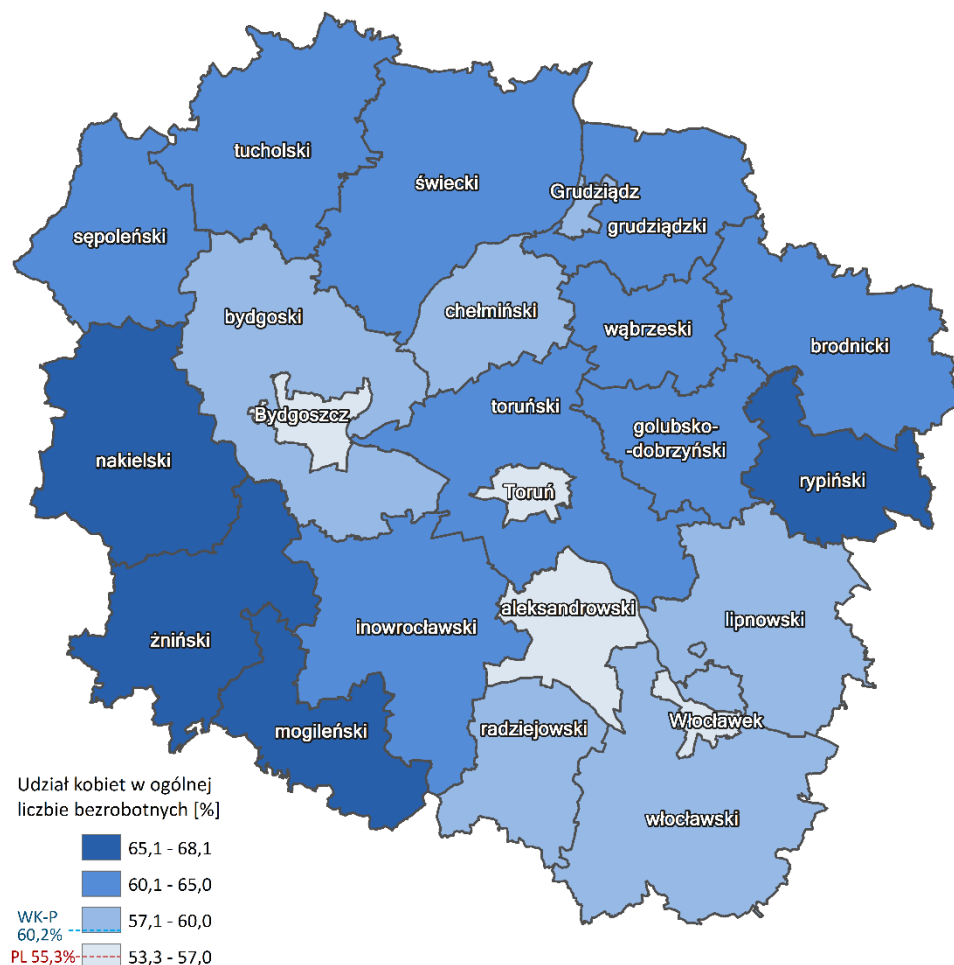
Powiat	Bezrobotne kobiety					
	2017 r.		2019 r.		zmiana do 2017 r.	
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	%
aleksandrowski	1 457	51,8	1 290	53,3	-167	-11,5
brodnicki	1 566	64,1	1 422	64,1	-144	-9,2
bydgoski	1 585	59,8	1 043	59,0	-542	-34,2
chełmiński	1 494	61,2	1 191	59,1	-303	-20,3
golubsko-dobrzyński	1 285	63,9	1 187	64,0	-98	-7,6
grudziądzki	1 277	63,0	982	63,3	-295	-23,1
inowrocławski	5 130	58,1	3 951	60,4	-1 179	-23,0
lipnowski	2 461	59,0	2 115	59,7	-346	-14,1
mogileński	1 301	66,4	1 128	68,1	-173	-13,3
nakielski	2 283	62,1	1 955	66,3	-328	-14,4
radziejowski	1 623	56,4	1 540	59,0	-83	-5,1
rypiński	1 335	67,5	1 070	66,2	-265	-19,9
sępoleński	1 280	61,8	1 043	60,5	-237	-18,5
świecki	1 852	63,5	1 526	63,5	-326	-17,6
toruński	2 630	61,5	2 022	61,9	-608	-23,1
tucholski	1 374	60,6	1 063	60,2	-311	-22,6
wąbrzeski	1 133	63,0	964	63,6	-169	-14,9
włocławski	3 472	56,9	2 711	58,1	-761	-21,9
żniński	2 020	67,4	1 548	67,6	-472	-23,4
Bydgoszcz	3 748	57,1	2 624	55,0	-1 124	-30,0
Grudziądz	2 226	60,1	1 675	58,4	-551	-24,8
Toruń	2 783	57,8	2 182	56,3	-601	-21,6
Włocławek	3 510	57,0	2 338	56,1	-1 172	-33,4
KUJAWSKO-POMORSKIE	48 825	59,9	38 570	60,2	-10 255	-21,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W latach 2017-2019 liczba bezrobotnych kobiet zmniejszyła się o 21,0%, ale ich udział w ogóle bezrobotnych wzrósł o 0,3 p.proc. Największa zmiana odsetka kobiet w ogóle zarejestrowanych nastąpiła w powiecie nakielskim (o 4,2 p.proc.). W tym samym czasie populacja bezrobotnych mężczyzn zmniejszyła się o 7 228 osób (22,1%). Udział kobiet w ogóle bezrobotnych wzrastał

sukcesywnie od 2013 roku. W 2019 r. po raz pierwszy udział kobiet w liczbie bezrobotnych ogółem obniżył się o 0,7 p.proc. (z 60,9% w 2018 r. do 60,2% w 2019 r.).

Ryc. 30. Udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

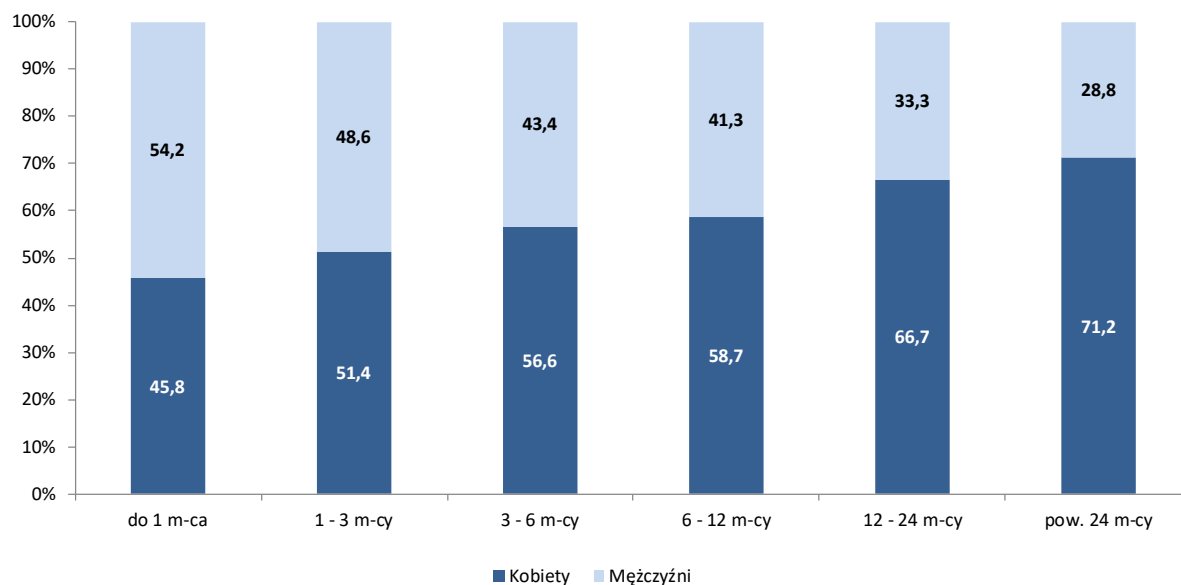

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Cechą charakterystyczną zarejestrowanych kobiet jest małe doświadczenie zawodowe. W końcu omawianego okresu wśród bezrobotnych doświadczenia zawodowego nie miało 22,2% kobiet i 13,3% mężczyzn. Dużą dysproporcję można zaobserwować w poziomie wykształcenia. Kobiety mają zdecydowanie wyższe, ale bardziej ogólne kwalifikacje. W końcu grudnia 2019 r. wykształceniem wyższym legitymowało się 11,4% zarejestrowanych kobiet i 6,7% mężczyzn. Wykształcenie średnie miało 36,2% bezrobotnych kobiet i tylko 22,0% bezrobotnych mężczyzn, w tym średnie ogólnokształcące 12,9% kobiet i 7,4% mężczyzn.

Kobiety w porównaniu z mężczyznami zdecydowanie dłużej pozostają w ewidencji osób bezrobotnych. Wśród osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy stanowiły 69,6%.

Wyk. 24. Struktura bezrobotnych (%) w województwie wg płci i czasu pozostawania bez pracy, stan w końcu 2019 r.

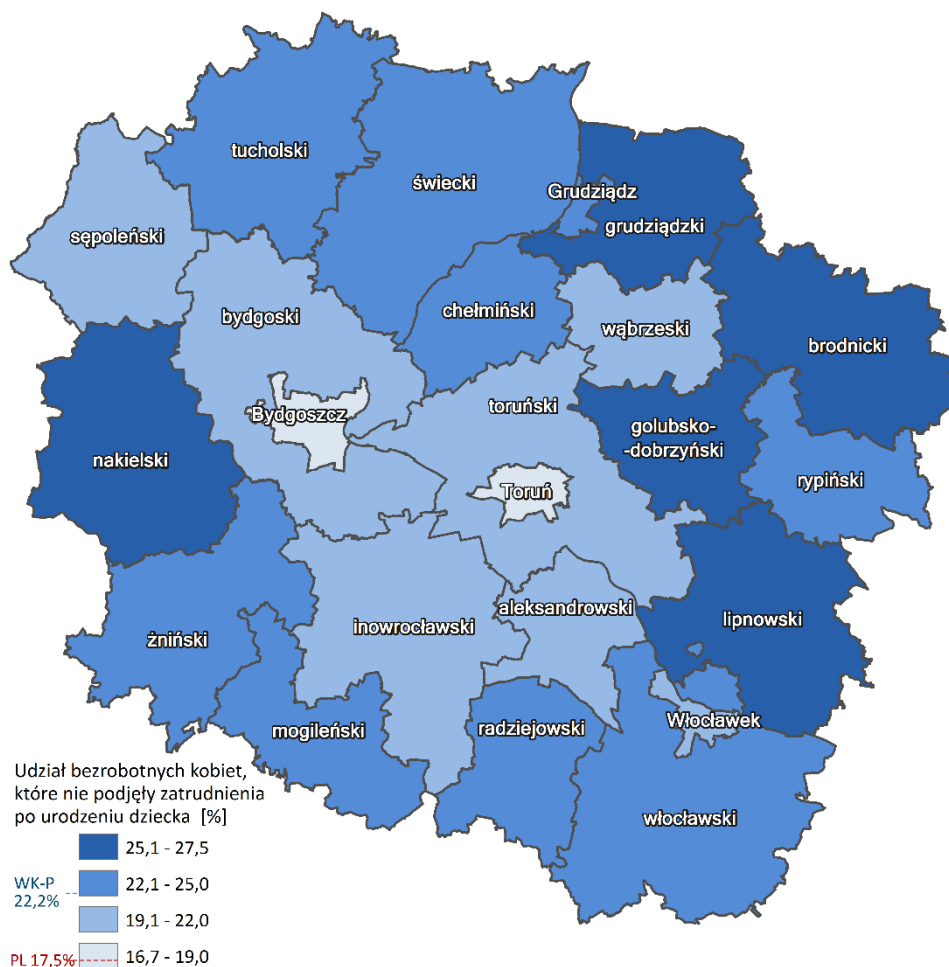

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

2.12. Liczba i udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka

Szczególną grupą bezrobotnych kobiet są osoby, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. W końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowane pozostawały 14 253 kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Stanowiły one 22,2% ogółu bezrobotnych (o 4,7 p.proc. więcej niż w kraju) oraz 37,0% bezrobotnych kobiet w regionie (w Polsce – 31,6%). Największy udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka wśród bezrobotnych wystąpił w powiecie brodnickim (27,5%), najmniejszy w Toruniu (16,7%) i Bydgoszczy (17,9%).

Ryc. 31. Udział kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

W omawianej grupie zauważalny jest niski wskaźnik płynności rynku pracy (stosunek liczby osób podejmujących pracę do liczby osób zarejestrowanych w okresie), który w 2019 r. wyniósł 44,7% i był o 11,1 p.proc. niższy niż wśród bezrobotnych kobiet ogółem.

W ciągu ostatnich dwóch lat liczba bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, zmniejszyła się o 17,9% (przy ogólnym spadku liczby bezrobotnych w województwie o 21,4%). Spadek tej subpopulacji odnotowano we wszystkich powiatach województwa. Spadek liczby zarejestrowanych w tej kategorii wyniósł od 1,3% w powiecie radziejowskim do 33,4% w powiecie rypińskim i 34,2% w powiecie bydgoskim.

Tab. 7. Bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka							
	2017 r.			2019 r.				
	razem	% w bezrobotnych		razem	% w bezrobotnych		zmiana do 2017 r.	
		ogółem	kobiet		ogółem	kobiet	osoby	%
aleksandrowski	542	19,3	37,2	515	21,3	39,9	-27	-5,0
brodnicki	726	29,7	46,4	610	27,5	42,9	-116	-16,0
bydgoski	552	20,8	34,8	363	20,5	34,8	-189	-34,2
chełmiński	543	22,2	36,3	472	23,4	39,6	-71	-13,1
golubsko-dobrzyński	501	24,9	39,0	481	25,9	40,5	-20	-4,0
grudziądzki	536	26,5	42,0	409	26,4	41,6	-127	-23,7
inowrocławski	1 502	17,0	29,3	1 287	19,7	32,6	-215	-14,3
lipnowski	1 015	24,3	41,2	925	26,1	43,7	-90	-8,9
mogileński	457	23,3	35,1	403	24,3	35,7	-54	-11,8
nakielski	887	24,1	38,9	787	26,7	40,3	-100	-11,3
radziejowski	604	21,0	37,2	596	22,8	38,7	-8	-1,3
rypiński	575	29,1	43,1	383	23,7	35,8	-192	-33,4
sepoleński	461	22,3	36,0	376	21,8	36,0	-85	-18,4
świecki	753	25,8	40,7	594	24,7	38,9	-159	-21,1
toruński	802	18,8	30,5	635	19,4	31,4	-167	-20,8
tucholski	526	23,2	38,3	435	24,6	40,9	-91	-17,3
wąbrzeski	395	22,0	34,9	320	21,1	33,2	-75	-19,0
włocławski	1 210	19,8	34,9	1 066	22,8	39,3	-144	-11,9
żniński	748	25,0	37,0	535	23,4	34,6	-213	-28,5
Bydgoszcz	1 179	18,0	31,5	855	17,9	32,6	-324	-27,5
Grudziądz	864	23,3	38,8	704	24,5	42,0	-160	-18,5
Toruń	834	17,3	30,0	647	16,7	29,7	-187	-22,4
Włocławek	1 138	18,5	32,4	855	20,5	36,6	-283	-24,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	17 350	21,3	35,5	14 253	22,2	37,0	-3 097	-17,9

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy

2.13. Czas poszukiwania pracy (obowiązkowy)

Dane dotyczące czasu pozostawania bez pracy pochodzą z BAEL w związku z czym, podobnie jak pozostałe wskaźniki z tego badania, dostępne są jedynie na poziomie województw.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przeciętny czas poszukiwania pracy wśród bezrobotnych powyżej 15 roku życia wynosił 6,2 miesiąca. Było to o 1,5 m-ca krócej niż średnia dla kraju, co dawało 5 miejsce (za województwami: mazowieckim – 6,1 m-ca, pomorskim – 5,9 m-ca, lubuskim – 5,6 m-ca i dolnośląskim – 4,8 m-ca). W regionie wskaźnik ten nie był mocno zróżnicowany ze względu na płeć. W przypadku mężczyzn wynosił on 6,3 m-ca (o 1,6 m-ca mniej niż w kraju), a wśród kobiet – 6,1 m-ca (o 1,3 m-ca mniej niż w kraju). Pracy dłużej poszukiwali mieszkańcy wsi (7,1 m-ca,

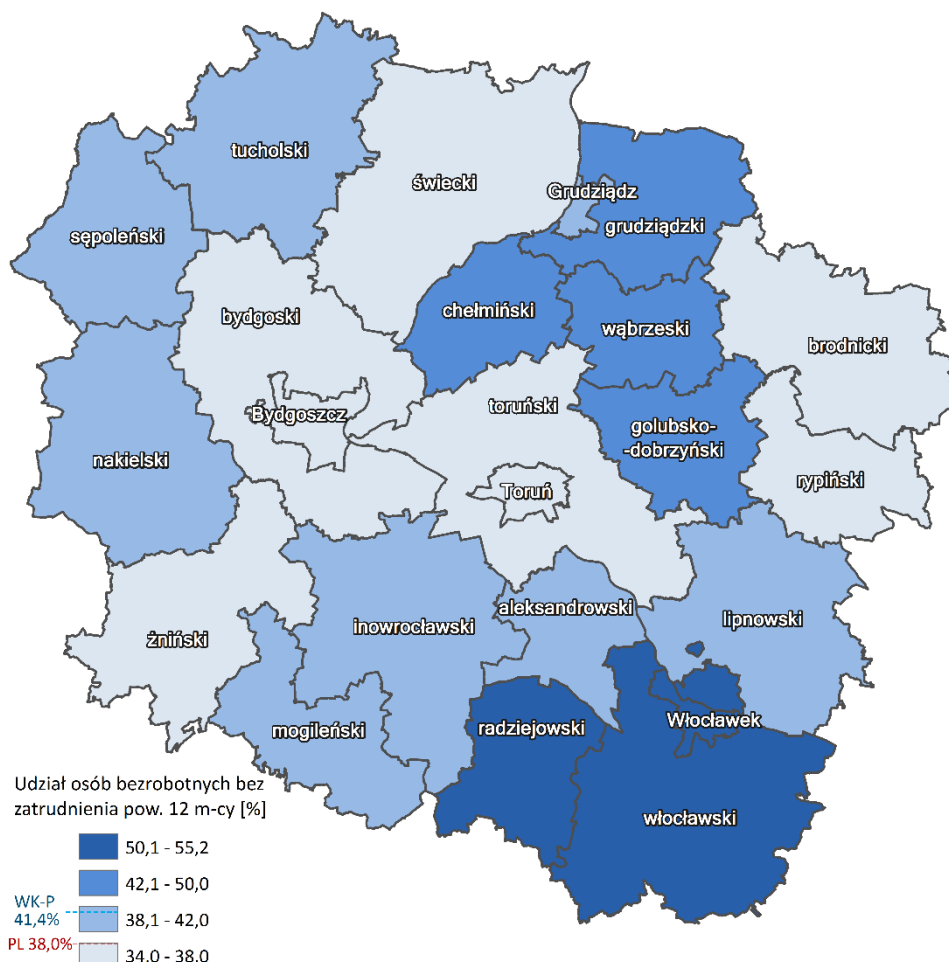
o 1,1 m-ca krócej niż w kraju) niż miast (5,9 m-ca, o 1,5 m-ca krócej niż w kraju).

W porównaniu z 2017 r. średni czas poszukiwania pracy w województwie skrócił się o 4,7 m-ca (o 3,0 m-ca w odniesieniu do 2018 r.). W analizowanym okresie również w kraju zaobserwować można było tendencję spadkową (w 2017 r. – 10,3 m-ca, w 2018 – 9,8 m-ca i 7,7 m-ca w 2019 r.).

2.14. Liczba i udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy

W końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim 41,4% bezrobotnych (26 520 osób, w kraju 38,0%) pozostawała w ewidencji powiatowych urzędów pracy ponad rok. Lokowało to region na 4 miejscu w kraju (za województwami: podkarpackim – 44,3%, podlaskim – 43,1% i lubelskim – 42,3%). W czterech powiatach województwa (radziejowskim, wąbrzeskim, włocławskim i Włocławku) udział ten wyniósł minimum 50%. W porównaniu z końcem 2017 r. liczba bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej roku zmniejszyła się w regionie o 10 349 osób, tj. 28,1%, przy ogólnym spadku bezrobocia o 21,4%. Spowodowało to spadek udziału tej grupy w ogóle bezrobotnych o 3,8 p.proc. (w kraju o 2,5 p.proc.).

Ryc. 32. Udział osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Na podstawie danych statystycznych można zauważyć, że czas pozostawania bez pracy jest skorelowany z poziomem wykształcenia – im niższy poziom wykształcenia, tym dłuższy czas pozostawania bez pracy. W końcu 2019 r. udział osób pozostających bez pracy powyżej roku wynosił od 33,8% wśród osób z wykształceniem wyższym do 42,1% wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym i 45,5% w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym.

Blisko 2/3 omawianej populacji stanowiły osoby pozostające bez pracy powyżej 2 lat. Długi czas pozostawania poza rynkiem pracy negatywnie wpływa na poziom motywacji do poszukiwania zatrudnienia oraz dezaktualizację posiadanych kwalifikacji zawodowych.

Tab. 8. Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy w końcu 2019 r. wg powiatów

Powiat	Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy					
	razem	% w ogóle bezrobotnych	od 12 do 24 miesięcy		powyżej 24 miesięcy	
			osoby	% w razem	osoby	% w razem
aleksandrowski	996	41,2	399	40,1	597	59,9
brodnicki	780	35,2	286	36,7	494	63,3
bydgoski	628	35,5	259	41,2	369	58,8
chełmiński	883	43,8	296	33,5	587	66,5
golubsko-dobrzyński	787	42,4	296	37,6	491	62,4
grudziądzki	684	44,1	249	36,4	435	63,6
inowrocławski	2 587	39,6	944	36,5	1 643	63,5
lipnowski	1 379	39,0	576	41,8	803	58,2
mogileński	686	41,4	288	42,0	398	58,0
nakielski	1 203	40,8	442	36,7	761	63,3
radziejowski	1 363	52,2	402	29,5	961	70,5
rypiński	550	34,0	239	43,5	311	56,5
sępoleński	689	40,0	240	34,8	449	65,2
świecki	844	35,1	346	41,0	498	59,0
toruński	1 166	35,7	479	41,1	687	58,9
tucholski	733	41,5	263	35,9	470	64,1
wąbrzeski	758	50,0	243	32,1	515	67,9
włocławski	2 576	55,2	687	26,7	1 889	73,3
żniński	870	38,0	349	40,1	521	59,9
Bydgoszcz	1 692	35,4	692	40,9	1 000	59,1
Grudziądz	1 097	38,2	396	36,1	701	63,9
Toruń	1 427	36,8	553	38,8	874	61,2
Włocławek	2 142	51,4	648	30,3	1 494	69,7
KUJAWSKO-POMORSKIE	26 520	41,4	9 572	36,1	16 948	63,9

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Bezrobocie długookresowe dotyczy w większym stopniu kobiet, które w końcu 2019 r. stanowiły 69,6% zarejestrowanych powyżej roku. W ciągu dwóch lat odsetek ten wzrósł w regionie o 1,7 p.proc. Przewaga kobiet jest jeszcze wyraźniejsza wśród osób pozostających bez pracy powyżej 2 lat (71,2% tej grupy to kobiety). W poszczególnych powiatach województwa odsetek kobiet wśród takich osób wynosił od 59,6% we Włocławku i 61,2% w Bydgoszczy do 82,0% w powiecie żnińskim i 82,9% w powiecie sępoleńskim.

2.15. Liczba i udział bezrobotnych wg grup wiekowych

Połowa bezrobotnych (33 513 osób, 52,3%) w województwie to osoby w wieku 25-34 i 35-44 lata. Jest to wiek najwyższej mobilności zawodowej, ale też czas podejmowania decyzji o zakładaniu rodziny i procreacji. Analiza struktury bezrobotnych pod względem wieku i płci wskazuje, że kobiety zdecydowanie przeważają w grupie wiekowej 25-34 lata (72,3%). Osoby w wieku 25-34 lata w końcu grudnia 2019 r. stanowiły 33,3% bezrobotnych kobiet i 19,3% mężczyzn. Wśród osób w wieku 35-44 lata odsetek kobiet wyniósł 65,3%.

W porównaniu z 2017 r. zaobserwować można spadek liczby zarejestrowanych we wszystkich grupach wiekowych. Przy czym jedynie w grupie osób w wieku 25-34 lata spadek ten był silniejszy niż wśród bezrobotnych ogółem (23,3%, w ogóle bezrobotnych 21,4%). W ciągu dwóch lat najmniej dynamiczny spadek liczby zarejestrowanych nastąpił wśród osób powyżej 55 roku życia co spowodowało nieznaczny wzrost udziału tej grupy zarejestrowanych w ogóle bezrobotnych (o 0,4 p.proc. do 19,6%).

Tab. 9. Bezrobotni w województwie w latach 2017 i 2019 wg wieku

Grupy wieku	2017 r.		2019 r.			
	osoby	% w ogółem	osoby	% w ogółem	zmiana do 2017 r.	
					osoby	%
18-24	10 122	12,4	8 021	12,5	-2 101	-20,8
25-34	23 135	28,4	17 744	27,7	-5 391	-23,3
35-44	20 044	24,6	15 769	24,6	-4 275	-21,3
45-54	15 283	18,7	12 104	18,9	-3 179	-20,8
55 lat i więcej	12 959	15,9	10 422	16,3	-2 537	-19,6
Ogółem	81 543	100,0	64 060	100,0	-17 483	-21,4

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W końcu grudnia 2019 r. na terenie województwa pozostawało 16 660 bezrobotnych do 30 roku życia. Stanowili oni 26,0% ogółu bezrobotnych (w Polsce 25,7%). W grupie tej prawie połowa zarejestrowanych to osoby do 25 roku życia (8 021 osób – 48,1%). W ciągu dwóch lat liczba bezrobotnych do 30 roku życia zmniejszyła się o 4 367 osób (20,8%, w kraju spadek o 21,0%), ale ich udział w ogóle bezrobotnych pozostał na podobnym poziomie (wzrost o 0,2 p.proc.). Mniej niż 500 zarejestrowanych w tej kategorii pozostawało w pięciu powiatach (bydgoskim, grudziądzkim, rypińskim, sępoleńskim i wąbrzeskim). Jednakże najmniejszy udział młodych bezrobotnych (mniej niż 20%) charakteryzował trzy miasta na prawach powiatu (Bydgoszcz, Toruń i Włocławek). Najwięcej bezrobotnych do 30 roku życia zamieszkiwało powiat inowrocławski (1 718 osób – 10,3% ogółu bezrobotnych w tym wieku w regionie). Ponad 30% zarejestrowanych bezrobotnych grupa ta stanowiła w powiatach: brodnickim, golubsko-dobrzyńskim, lipnowskim, mogileńskim, toruńskim i tucholskim.

Obserwując tendencje w strukturze wiekowej osób bezrobotnych w dłuższej perspektywie widoczny jest sukcesywny spadek liczby i udziału młodych bezrobotnych. W ciągu 5 lat udział bezrobotnych do 30 roku zmniejszył się o 3,8 p.proc (z 29,8% w 2015 r. do 26,0% w 2019 r.).

Zmniejszenie poziomu bezrobocia wśród tych osób częściowo jest wynikiem realizacji inicjatywy Komisji Europejskiej „Gwarancje dla młodzieży”, dotyczącej wsparcia osób do 30 roku życia.²⁴ W Polsce jednym z wdrożonych elementów tej inicjatywy jest nałożenie na powiatowe urzędy pracy obowiązku przedstawienia bezrobotnym do 25 roku życia, w okresie do 4 miesięcy od dnia rejestracji, propozycji: zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, odbycia przygotowania zawodowego dorosłych, zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych albo innej formy pomocy określonej w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy²⁵.

Spadek zarejestrowanych w tej grupie jest także spowodowany zmianami w strukturze wiekowej ludności (proces starzenia się społeczeństwa). Sukcesywnie zmniejsza się liczba i udział osób w wieku

²⁴ Więcej o „Gwarancjach dla Młodzieży” można przeczytać na stronie: <http://gdm.praca.gov.pl/o-programie>.

²⁵ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o **promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1265 z późn. zm.).

przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a wzrasta odsetek osób w wieku poprodukcyjnym.²⁶ Z prognoz GUS wynika, że do 2030 roku populacja osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się o 94,2 tys. osób (7,5%). W roku 2030 osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowić będą 16,8% społeczeństwa (1,2 p.proc. mniej niż w 2019 roku), w wieku produkcyjnym 57,4% (3,0 p.proc. mniej niż w 2019 roku) a poprodukcyjnym 25,8% (4,2 p.proc. więcej niż w roku 2019).²⁷

Tab. 10. Bezrobotni do 30 roku życia w latach 2017 i 2019 wg powiatów

Powiat	Bezrobotni											
	do 30 roku życia						powyżej 30 roku życia					
	2017 r.		2019 r.				2017 r.		2019 r.			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2017 r.		osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2017 r.	
osoby					%	osoby					%	
aleksandrowski	771	27,4	596	24,6	-175	-22,7	2 042	72,6	1 823	75,4	-219	-10,7
brodnicki	693	28,4	727	32,8	34	4,9	1 750	71,6	1 491	67,2	-259	-14,8
bydgoski	693	26,2	445	25,2	-248	-35,8	1 956	73,8	1 324	74,8	-632	-32,3
chełmiński	698	28,6	575	28,6	-123	-17,6	1 743	71,4	1 439	71,4	-304	-17,4
golubsko-dobrzyński	642	31,9	596	32,1	-46	-7,2	1 370	68,1	1 259	67,9	-111	-8,1
grudziądzki	561	27,7	457	29,4	-104	-18,5	1 465	72,3	1 095	70,6	-370	-25,3
inowrocławski	2 279	25,8	1 718	26,3	-561	-24,6	6 548	74,2	4 822	73,7	-1 726	-26,4
lipnowski	1 375	32,9	1 071	30,3	-304	-22,1	2 799	67,1	2 469	69,7	-330	-11,8
mogileński	560	28,6	532	32,1	-28	-5,0	1 399	71,4	1 125	67,9	-274	-19,6
nakielski	1 024	27,8	878	29,8	-146	-14,3	2 653	72,2	2 071	70,2	-582	-21,9
radziejowski	864	30,0	767	29,4	-97	-11,2	2 014	70,0	1 844	70,6	-170	-8,4
rypiński	533	26,9	483	29,9	-50	-9,4	1 446	73,1	1 133	70,1	-313	-21,6
sępoleński	643	31,0	461	26,8	-182	-28,3	1 428	69,0	1 262	73,2	-166	-11,6
świecki	808	27,7	693	28,9	-115	-14,2	2 109	72,3	1 709	71,1	-400	-19,0
toruński	1 238	29,0	1 006	30,8	-232	-18,7	3 038	71,0	2 263	69,2	-775	-25,5
tucholski	707	31,2	563	31,9	-144	-20,4	1 560	68,8	1 202	68,1	-358	-22,9
wąbrzeski	541	30,1	440	29,0	-101	-18,7	1 256	69,9	1 075	71,0	-181	-14,4
włocławski	1 502	24,6	1 073	23,0	-429	-28,6	4 602	75,4	3 597	77,0	-1 005	-21,8
żniński	784	26,2	600	26,2	-184	-23,5	2 212	73,8	1 690	73,8	-522	-23,6
Bydgoszcz	1 305	19,9	856	17,9	-449	-34,4	5 255	80,1	3 917	82,1	-1 338	-25,5
Grudziądz	771	20,8	662	23,1	-109	-14,1	2 932	79,2	2 207	76,9	-725	-24,7
Toruń	967	20,1	760	19,6	-207	-21,4	3 847	79,9	3 114	80,4	-733	-19,1
Włocławek	1 068	17,3	701	16,8	-367	-34,4	5 092	82,7	3 469	83,2	-1 623	-31,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	21 027	25,8	16 660	26,0	-4 367	-20,8	60 516	74,2	47 400	74,0	-13 116	-21,7

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W latach 2017-2019 populacja bezrobotnych powyżej 30 roku życia zmniejszyła się o 13 116 osób (o 21,7%, w Polsce o 19,5%) i w końcu grudnia 2019 r. liczyła w regionie 47 400 osób. W poszczególnych powiatach województwa udział bezrobotnych w tym wieku wynosił od 67,2% w powiecie brodnickim 83,2% we Włocławku.

²⁶ Wiek przedprodukcyjny – od 0 do 17 lat, wiek produkcyjny – od 18 lat do wieku emerytalnego (dla kobiet – 60 lat, dla mężczyzn – 65 lat), wiek poprodukcyjny – powyżej wieku emerytalnego.

²⁷ Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017.

2.16. Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej (obowiązkowy)

Według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. w urzędach pracy w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowanych pozostawało 16 304 bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Stanowili oni 25,5% ogółu bezrobotnych (dwukrotnie więcej niż osoby do 25 roku życia, w Polsce 27,2%). Największy udział odnotowano w trzech miastach na prawach powiatu (Bydgoszczy, Grudziądzu i Włocławku) oraz dwóch powiatach ziemskich: bydgoskim i włocławskim. Najmniejsze natężenie bezrobocia w tej grupie wiekowej występowało w powiecie toruńskim.

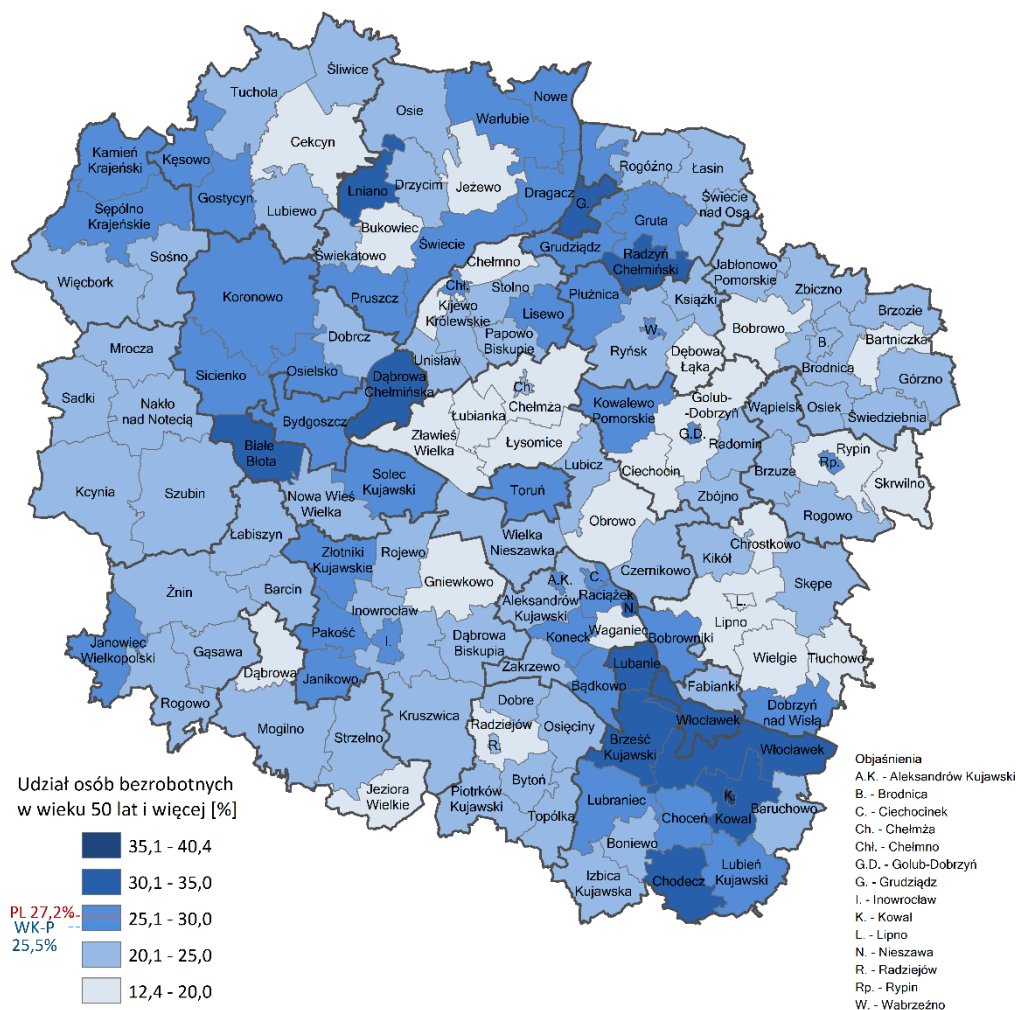
Tab. 11. Bezrobotni powyżej 50 roku życia w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotni powyżej 50 roku życia					
	2017 r.		2019 r.		zmiana do 2017 r.	
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	%
aleksandrowski	720	25,6	632	26,1	-88	-12,2
brodnicki	584	23,9	483	21,8	-101	-17,3
bydgoski	728	27,5	492	27,8	-236	-32,4
chełmiński	583	23,9	488	24,2	-95	-16,3
golubsko-dobrzyński	460	22,9	449	24,2	-11	-2,4
grudziądzki	504	24,9	400	25,8	-104	-20,6
inowrocławski	2 124	24,1	1 598	24,4	-526	-24,8
lipnowski	794	19,0	738	20,8	-56	-7,1
mogileński	446	22,8	349	21,1	-97	-21,7
nakielski	869	23,6	717	24,3	-152	-17,5
radziejowski	671	23,3	583	22,3	-88	-13,1
rypiński	491	24,8	367	22,7	-124	-25,3
sępoleński	503	24,3	454	26,3	-49	-9,7
świecki	778	26,7	621	25,9	-157	-20,2
toruński	830	19,4	638	19,5	-192	-23,1
tucholski	535	23,6	418	23,7	-117	-21,9
wąbrzeski	421	23,4	365	24,1	-56	-13,3
włocławski	1 524	25,0	1 295	27,7	-229	-15,0
żniński	724	24,2	556	24,3	-168	-23,2
Bydgoszcz	1 963	29,9	1 429	29,9	-534	-27,2
Grudziądz	1 231	33,2	880	30,7	-351	-28,5
Toruń	1 258	26,1	984	25,4	-274	-21,8
Włocławek	1 865	30,3	1 368	32,8	-497	-26,6
KUJAWSKO-POMORSKIE	20 606	25,3	16 304	25,5	-4 302	-20,9

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Poza dwoma miastami na prawach powiatu (Grudziądzem i Włocławkiem) bezrobotni powyżej 50 roku życia stanowili ponad 30% bezrobotnych ogółem w takich gminach jak: Kowal – gmina miejska (40,4%, 69 osób), Nieszawa (34,6%, 36 osób), Lubanie (34,3%, 59 osób), Dąbrowa Chełmińska (33,8%, 45 osób), Radzyń Chełmiński (33,0%, 71 osób), Brześć Kujawski (31,7%, 186 osób), Lniano (31,3%, 26 osób), Białe Błota (31,3%, 84 osoby), Chodecz (31,2%, 111 osób), Kowal – gmina wiejska (31,2%, 54 osoby) i Włocławek – gmina wiejska (30,2%, 98 osób). Najmniejszy udział osób w wieku 50+ charakteryzował dwie gminy powiatu toruńskiego: Obrowo (15,1%, 78 osób) i Łubianka (12,4%, 19 osób) oraz Tłuchowo (14,5%, 32 osoby).

Ryc. 33. Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

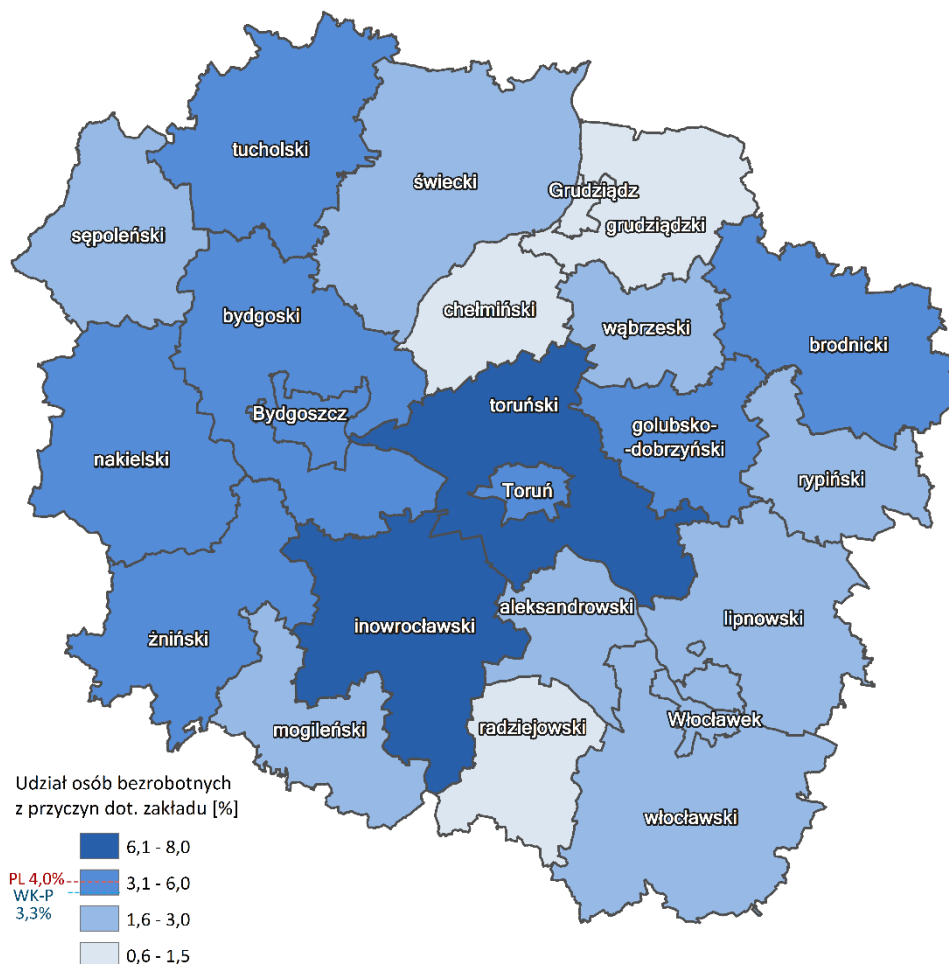
W porównaniu z końcem 2017 r. liczba bezrobotnych w tym wieku zmniejszyła się o 4 302 osoby (20,9%), ale udział tej grupy w ogóle zarejestrowanych pozostał na podobnym poziomie (wzrost o 0,2 p.proc.). W ciągu dwóch lat populacja ta zmniejszyła się we wszystkich powiatach województwa. Dynamika spadku liczby zarejestrowanych w tej grupie była mocno zróżnicowana terytorialnie i wahała się od 2,4% w powiecie golubsko-dobrzyńskim do 32,4% w powiecie bydgoskim. Z uwagi na różnice w wieku emerytalnym (kobiety 60 lat, mężczyźni 65 lat) cechą charakterystyczną tej grupy jest wysoki udział mężczyzn. W końcu 2019 r. wynosił on 59,0%.

Bezrobotni w wieku 50+ dłużej niż pozostali pozostają w rejestrach PUP. W grupie tej udział osób pozostających bez pracy powyżej 2 lat w końcu 2019 r. wynosił 33,7% i był o 7,2 p.proc. wyższy niż w przypadku bezrobotnych ogółem.

2.17. Liczba i udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy

Według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. w województwie zarejestrowanych pozostawało 2 129 bezrobotnych zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Stanowili oni 3,3% ogółu bezrobotnych (w kraju 4,0%). Osoby takie największy odsetek stanowiły w powiatach inowrocławskim i toruńskim. W czterech powiatach (chełmińskim, grudziądzkim, radziejowskim i Grudziądu) udział tej grupy wśród ogółu zarejestrowanych był nie większy niż 1,5%.

Ryc. 34. Udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Grupa ta charakteryzuje się dużą aktywnością na rynku pracy o czym świadczy wysoki stosunek liczby podjęć pracy do liczby nowo zarejestrowanych. W 2019 roku wskaźnik płynności rynku pracy w tej grupie wyniósł 59,6% i był o 5,9 p.proc. wyższy niż wśród ogółu bezrobotnych.

W porównaniu z końcem 2017 r. liczba bezrobotnych w tej grupie zmniejszyła się o 645 osób (o 23,3%), a jej udział w ogóle zarejestrowanych pozostał na podobnym poziomie (spadek o 0,1 p.proc.). W ciągu dwóch lat populacja ta zmniejszyła się w większości powiatów w regionie. Spadek ten wynosił od 2 osób w powiecie chełmińskim do 171 osób w Bydgoszczy. W powiatach: grudziądzkim, inowrocławskim i rypińskim liczba zarejestrowanych w tej kategorii wzrosła (odpowiednio o: 5, 15 i 16 osób).

Tab. 12. Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy					
	2017 r.		2019 r.			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2017 r.	
osoby					%	
aleksandrowski	66	2,3	56	2,3	-10	-15,2
brodnicki	68	2,8	68	3,1	0	0,0
bydgoski	124	4,7	82	4,6	-42	-33,9
chełmiński	19	0,8	17	0,8	-2	-10,5
golubsko-dobrzyński	77	3,8	65	3,5	-12	-15,6
grudziądzki	19	0,9	24	1,5	5	26,3
inowrocławski	414	4,7	429	6,6	15	3,6
lipnowski	86	2,1	80	2,3	-6	-7,0
mogileński	70	3,6	45	2,7	-25	-35,7
nakielski	130	3,5	101	3,4	-29	-22,3
radziejowski	19	0,7	16	0,6	-3	-15,8
rypiński	15	0,8	31	1,9	16	106,7
sępoleński	53	2,6	39	2,3	-14	-26,4
świecki	83	2,8	46	1,9	-37	-44,6
toruński	317	7,4	260	8,0	-57	-18,0
tucholski	83	3,7	71	4,0	-12	-14,5
wąbrzeski	37	2,1	32	2,1	-5	-13,5
włocławski	146	2,4	90	1,9	-56	-38,4
żniński	102	3,4	75	3,3	-27	-26,5
Bydgoszcz	359	5,5	188	3,9	-171	-47,6
Grudziądz	68	1,8	35	1,2	-33	-48,5
Toruń	200	4,2	159	4,1	-41	-20,5
Włocławek	219	3,6	120	2,9	-99	-45,2
KUJAWSKO-POMORSKIE	2 774	3,4	2 129	3,3	-645	-23,3

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

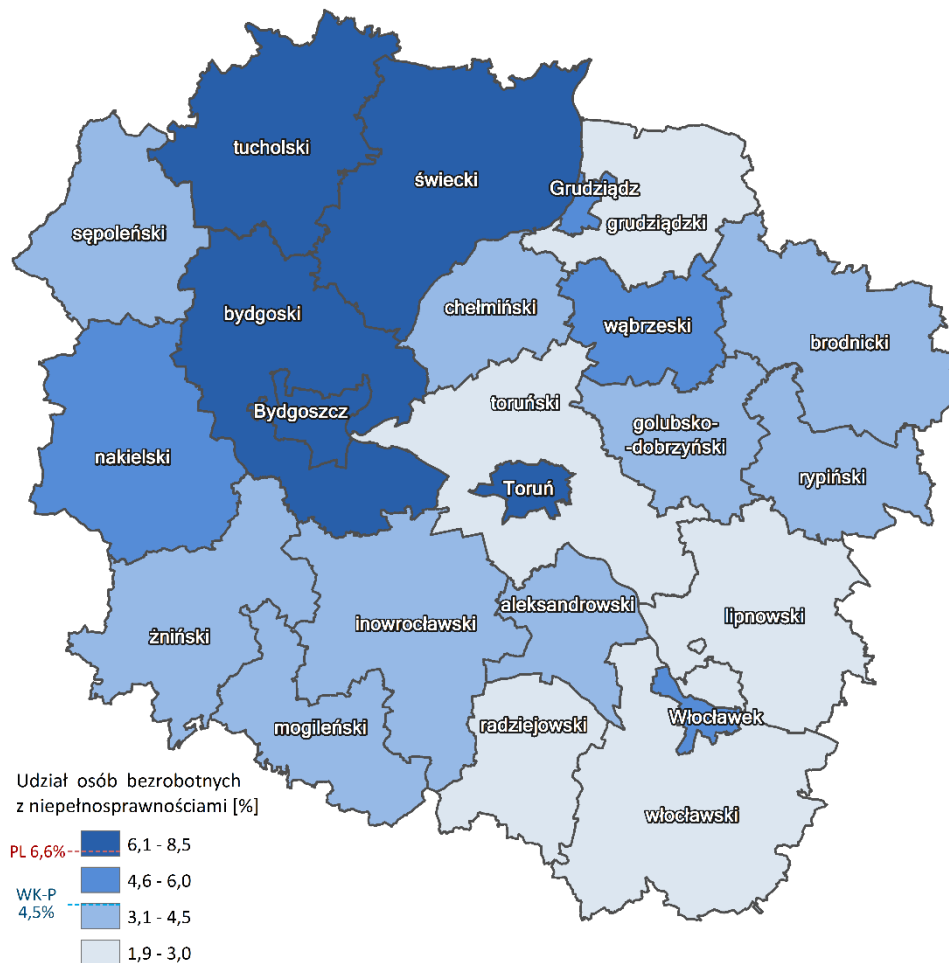
W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim zakłady pracy 21 razy zgłaszały zamiar zwolnienia łącznie 482 osób (w roku 2018 były odpowiednio: 18 zgłoszenia i 894 osoby, w 2017 r. – 26 zgłoszeń i 426 osób). Przedsiębiorcy dokonujący zgłoszeń najczęściej prowadzili działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego, z którego pochodziło 5 zgłoszeń dotyczących łącznie 355 osób. Najwięcej osób planowano zwolnić w powiecie inowrocławskim (206 osób).

W minionym roku łącznie zrealizowano 28 zwolnień grupowych dotyczących 614 osób. Najwięcej osób zwolnionych zostało w powiecie inowrocławskim (206 osób) i Toruniu (184 osoby).

2.18. Liczba i udział osób bezrobotnych niepełnosprawnych (z niepełnosprawnościami) zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (obowiązkowy)

W końcu grudnia 2019 r. w województwie zarejestrowanych było 2 883 bezrobotnych niepełnosprawnych (z niepełnosprawnościami) – 4,5% ogółu (w Polsce 6,6%). Osoby te największy odsetek stanowiły w Bydgoszczy i Toruniu oraz powiatach: świeckim i tucholskim, a najmniejszy w powiatach: grudziądzkim, lipnowskim, radziejowskim, toruńskim i włocławskim.

Ryc. 35. Udział bezrobotnych niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

W porównaniu z końcem 2017 r. liczba bezrobotnych w tej grupie zmniejszyła się o 712 osób (o 19,8%), a jej udział w ogóle zarejestrowanych pozostał na podobnym poziomie (wzrost o 0,1 p.proc.). W ciągu dwóch lat populacja ta zmniejszyła się w większości powiatów województwa. Spadek ten wynosił od 6 osób w powiecie golubsko-dobrzyńskim i 9 osób w powiecie lipnowskim do 135 osób w Bydgoszczy. W powiecie aleksandrowskim liczba zarejestrowanych w tej kategorii wzrosła o 3 osoby, a brodnickim o 9 osób.

Tab. 13. Bezrobotni niepełnosprawni w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotni z niepełnosprawnościami					
	2017 r.		2019 r.		zmiana do 2017 r.	
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	%
aleksandrowski	105	3,7	108	4,5	3	2,9
brodnicki	87	3,6	96	4,3	9	10,3
bydgoski	141	5,3	109	6,2	-32	-22,7
chełmiński	83	3,4	71	3,5	-12	-14,5
golubsko-dobrzyński	75	3,7	69	3,7	-6	-8,0
grudziądzki	63	3,1	35	2,3	-28	-44,4
inowrocławski	322	3,6	267	4,1	-55	-17,1
lipnowski	77	1,8	68	1,9	-9	-11,7
mogileński	68	3,5	56	3,4	-12	-17,6
nakielski	179	4,9	145	4,9	-34	-19,0
radziejowski	83	2,9	65	2,5	-18	-21,7
rypiński	79	4,0	67	4,1	-12	-15,2
sępoleński	87	4,2	67	3,9	-20	-23,0
świecki	228	7,8	177	7,4	-51	-22,4
toruński	134	3,1	86	2,6	-48	-35,8
tucholski	158	7,0	119	6,7	-39	-24,7
wąbrzeski	101	5,6	86	5,7	-15	-14,9
włocławski	120	2,0	89	1,9	-31	-25,8
żniński	93	3,1	73	3,2	-20	-21,5
Bydgoszcz	539	8,2	404	8,5	-135	-25,0
Grudziądz	176	4,8	145	5,1	-31	-17,6
Toruń	352	7,3	266	6,9	-86	-24,4
Włocławek	245	4,0	215	5,2	-30	-12,2
KUJAWSKO-POMORSKIE	3 595	4,4	2 883	4,5	-712	-19,8

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Wśród niepełnosprawnych bezrobotnych (z niepełnosprawnościami) największą grupę największą grupę pod względem wieku stanowiły osoby znajdujące się w przedziale 45-54 lata (27,0%, w ogóle bezrobotnych 18,9%), natomiast pod względem stażu pracy – osoby pracujące od 10 do 20 lat (21,4%, w ogóle bezrobotnych 15,3%). Niepełnosprawni bezrobotni to przede wszystkim osoby, które ukończyły szkoły zasadnicze zawodowe (34,9%, w ogóle bezrobotnych 27,9%). Osoby pozostające w rejestrach PUP dłużej niż 12 miesięcy (od dnia ostatniej rejestracji) stanowiły 44,5% populacji bezrobotnych niepełnosprawnych (w ogóle bezrobotnych 41,4%). Aż 59,2% bezrobotnych niepełnosprawnych posiadało status długotrwale bezrobotnych, a prawie połowa – 47,6% – to osoby powyżej 50 roku życia.).

Analiza struktury bezrobotnych niepełnosprawnych pod względem stopnia niepełnosprawności wykazuje, że przede wszystkim były to osoby niepełnosprawne w stopniu lekkim (67,2% ogółu), natomiast jeśli chodzi o rodzaje niepełnosprawności, to w końcu 2019 r. najliczniejszą grupą były osoby niepełnosprawne z powodu chorób narządów ruchu (24,7%), a także chorób psychicznych (17,0%) i neurologicznych (14,3%).

2.19. Liczba i udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia

Struktura bezrobotnych wg poziomu wykształcenia jest spójna ze strukturą ludności wg tego samego kryterium. Mieszkańcy województwa charakteryzują się wykształceniem niższym niż średnio w kraju. W 2019 r. region zajmował 2 miejsce w kraju (po warmińsko-mazurskim) pod względem udziału osób bez wykształcenia średniego. W grupie osób w wieku 15 lat i więcej wykształcenia średniego nie miało 47,4% ludności (wobec 40,8% w Polsce). W końcu 2019 r. najliczniejsze grupy wśród ogółu bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (17 902 osoby – 27,9%) oraz gimnazjalnym i niższym (20 503 osoby – 32,0%). Osoby bezrobotne najrzadziej legitymowały się wykształceniem wyższym (6 085 osób – 9,5%). W analizowanym okresie spadek liczby bezrobotnych dotyczył wszystkich poziomów wykształcenia, co spowodowało, że struktura osób bezrobotnych uległa nieznacznym zmianom. Zmniejszył się udział osób z najniższym wykształceniem, a wzrósł osób z wykształceniem ogólnokształcącym, policealnym i średnim zawodowym oraz wyższym.

Tab. 14. Bezrobotni w województwie w latach 2017 i 2019 wg poziomu wykształcenia

Poziom wykształcenia	2017 r.		2019 r.			
	osoby	% w ogółem	osoby	% w ogółem	zmiana do 2017 r.	
					osoby	%
Wyższe	7 297	8,9	6 085	9,5	-1 212	-16,6
Policealne i średnie zawodowe	15 636	19,2	12 688	19,8	-2 948	-18,9
Średnie ogólnokształcące	8 239	10,1	6 882	10,7	-1 357	-16,5
Zasadnicze zawodowe	23 525	28,8	17 902	27,9	-5 623	-23,9
Gimnazjalne i poniżej	26 846	32,9	20 503	32,0	-6 343	-23,6
Ogółem	81 543	100,0	64 060	100,0	-17 483	-21,4

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Wśród powiatów struktura bezrobotnych wg poziomu ich wykształcenia jest zróżnicowana. Najwyższy poziom kwalifikacji formalnych (wykształcenie wyższe) mieli bezrobotni zlokalizowani w dwóch stolicach województwa (Bydgoszczy i Toruniu), które zarazem są największymi ośrodkami akademickimi regionu. W końcu 2019 r. udział bezrobotnych z wykształceniem wyższym wyniósł 20,4% w Toruniu i 18,5% w Bydgoszczy. W powiatach grudziądzkim i sępoleńskim osoby takie stanowiły jedynie ok. 5,0% zarejestrowanych.

Odsetek bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym był zdecydowanie mniej zróżnicowany. Najniższy udział osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym notowany był w powiecie grudziądzkim (15,7%), a największy w powiecie radziejowskim (25,2%). Udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym w końcu 2019 r. mieścił się w przedziale od 8,4% w powiecie włocławskim do 12,9% w powiecie golubsko-dobrzyńskim i Grudziądzu.

Prawie 2/3 zarejestrowanych (60,0%) stanowiły osoby bez wykształcenia średniego.

W poszczególnych powiatach regionu osoby z takim poziomem wykształcenia stanowiły od 46,2% w Toruniu i 49,4% w Bydgoszczy do 66,9% w powiecie chełmińskim.

Tab. 15. Bezrobotni w latach 2017 i 2019 wg poziomu wykształcenia i powiatów

Powiat	Bezrobotni według poziomu wykształcenia																			
	wyższe				policealne i średnie zawodowe				średnie ogólnokształcące				zasadnicze zawodowe				gimnazjalne i poniżej			
	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019
	osoby		%		osoby		%		osoby		%		osoby		%		osoby		%	
aleksandrowski	246	201	8,7	8,3	475	420	16,9	17,4	284	247	10,1	10,2	891	743	31,7	30,7	917	808	32,6	33,4
brodnicki	247	205	10,1	9,2	447	417	18,3	18,8	248	240	10,2	10,8	690	633	28,2	28,5	811	723	33,2	32,6
bydgoski	276	227	10,4	12,8	469	322	17,7	18,2	240	168	9,1	9,5	793	524	29,9	29,6	871	528	32,9	29,8
chełmiński	138	135	5,7	6,7	411	366	16,8	18,2	204	173	8,4	8,6	701	595	28,7	29,5	987	745	40,4	37,0
golubsko-dobrzyński	111	119	5,5	6,4	397	363	19,7	19,6	253	240	12,6	12,9	620	541	30,8	29,2	631	592	31,4	31,9
grudziądzki	101	77	5,0	5,0	330	244	16,3	15,7	240	192	11,8	12,4	538	409	26,6	26,4	817	630	40,3	40,6
inowrocławski	653	502	7,4	7,7	1 924	1 479	21,8	22,6	960	804	10,9	12,3	2 576	1 838	29,2	28,1	2 714	1 917	30,7	29,3
lipnowski	250	239	6,0	6,8	780	646	18,7	18,2	462	392	11,1	11,1	1 137	959	27,2	27,1	1 545	1 304	37,0	36,8
mogileński	131	142	6,7	8,6	398	364	20,3	22,0	236	207	12,0	12,5	715	552	36,5	33,3	479	392	24,5	23,7
nakielski	257	206	7,0	7,0	623	513	16,9	17,4	325	302	8,8	10,2	1 271	967	34,6	32,8	1 201	961	32,7	32,6
radziejowski	215	207	7,5	7,9	696	658	24,2	25,2	254	249	8,8	9,5	924	825	32,1	31,6	789	672	27,4	25,7
rypiński	148	139	7,5	8,6	395	365	20,0	22,6	176	154	8,9	9,5	439	336	22,2	20,8	821	622	41,5	38,5
sępoleński	104	100	5,0	5,8	412	335	19,9	19,4	195	162	9,4	9,4	752	625	36,3	36,3	608	501	29,4	29,1
świecki	169	148	5,8	6,2	476	460	16,3	19,2	298	245	10,2	10,2	884	695	30,3	28,9	1 090	854	37,4	35,6
toruński	374	323	8,7	9,9	843	706	19,7	21,6	500	390	11,7	11,9	1 106	825	25,9	25,2	1 453	1 025	34,0	31,4
tucholski	146	133	6,4	7,5	439	347	19,4	19,7	187	164	8,2	9,3	779	584	34,4	33,1	716	537	31,6	30,4
wąbrzeski	99	93	5,5	6,1	324	260	18,0	17,2	179	155	10,0	10,2	581	476	32,3	31,4	614	531	34,2	35,0
włocławski	427	323	7,0	6,9	1 087	841	17,8	18,0	487	390	8,0	8,4	1 817	1 355	29,8	29,0	2 286	1 761	37,5	37,7
żniński	220	184	7,3	8,0	682	512	22,8	22,4	266	236	8,9	10,3	1 122	862	37,4	37,6	706	496	23,6	21,7
Bydgoszcz	1 117	884	17,0	18,5	1 246	988	19,0	20,7	718	543	10,9	11,4	1 615	1 103	24,6	23,1	1 864	1 255	28,4	26,3
Grudziądz	265	232	7,2	8,1	665	490	18,0	17,1	418	369	11,3	12,9	933	657	25,2	22,9	1 422	1 121	38,4	39,1
Toruń	954	789	19,8	20,4	978	859	20,3	22,2	482	435	10,0	11,2	1 043	760	21,7	19,6	1 357	1 031	28,2	26,6
Włocławek	649	477	10,5	11,4	1 139	733	18,5	17,6	627	425	10,2	10,2	1 598	1 038	25,9	24,9	2 147	1 497	34,9	35,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	7 297	6 085	8,9	9,5	15 636	12 688	19,2	19,8	8 239	6 882	10,1	10,7	23 525	17 902	28,8	27,9	26 846	20 503	32,9	32,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy

Jak już wcześniej wskazano (w części dotyczącej bezrobotnych kobiet), poziom wykształcenia bezrobotnych jest zróżnicowany w zależności od płci. Kobiety mają zdecydowanie wyższe, ale bardziej ogólne kwalifikacje. Podobną zależność widać ze względu na wiek. Osoby młode mają wyższy poziom wykształcenia, przy czym często jest on bardziej ogólny (wysoki udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) niż w przypadku osób starszych.

Tab. 16. Struktura bezrobotnych w województwie w 2019 r. wg poziomu wykształcenia i wieku

Poziom wykształcenia	Bezrobotni							
	ogółem		do 25 r.ż.		do 30 r.ż.		powyżej 50 r.ż.	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%
Wyższe	6 085	9,5	333	4,2	1 770	10,6	571	3,5
Policealne i średnie zawodowe	12 688	19,8	2 119	26,4	4 083	24,5	2 350	14,4
Średnie ogólnokształcące	6 882	10,7	1 448	18,1	2 957	17,7	628	3,9
Zasadnicze zawodowe	17 902	27,9	1 854	23,1	3 578	21,5	5 901	36,2
Gimnazjalne i poniżej	20 503	32,0	2 267	28,3	4 272	25,6	6 854	42,0
Ogółem	64 060	100,0	8 021	100,0	16 660	100,0	16 304	100,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

2.20. Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (obowiązkowy)

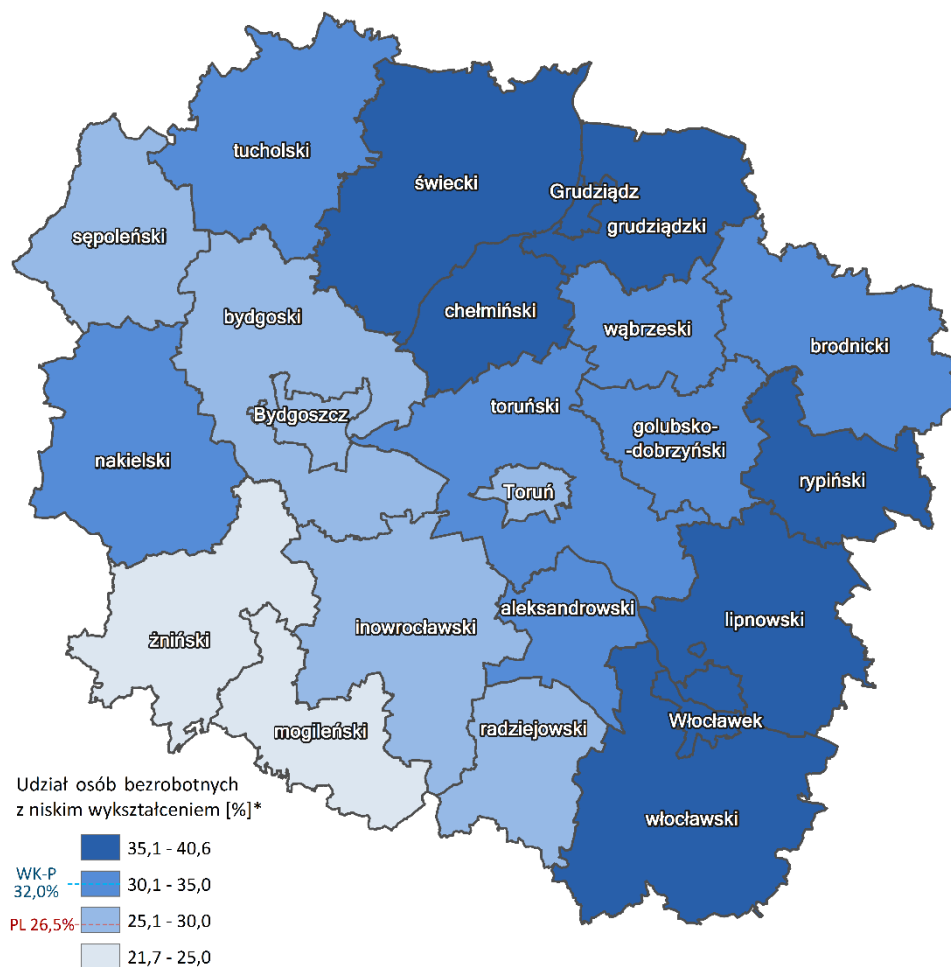
Pomimo pozytywnych zmian związanych ze spadkiem poziomu i skali bezrobocia w końcu 2019 r. w 17 z 23 powiatów województwa osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym nadal były najliczniejszą grupą wśród bezrobotnych.²⁸ Bezrobotni z tak niskimi kwalifikacjami (20 503 osoby) stanowili 32,0% zarejestrowanych w regionie (4 miejsce w kraju, za województwami: łódzkim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim). W porównaniu z 2017 r. liczba ta zmniejszyła się o 6 343 osoby (o 23,6%), a udział tej grupy w ogóle bezrobotnych zmniejszył się 0,9 p.proc. W powiatach województwa odsetek osób bezrobotnych o tak niskim wykształceniu w ogóle bezrobotnych cechował się w 2019 r. znaczącą rozpiętością. Bezrobotni bez wykształcenia stanowili mniej niż 27% ogółu w dwóch miastach na prawach powiatu (Bydgoszczy – 26,3% i Toruniu – 26,6%) oraz w 3 powiatach ziemskich (żnińskim – 21,7%, mogileńskim – 23,7% i radziejowskim – 25,7%). Najwyższy udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym występował w powiatach: włocławskim (37,7%), rypińskim (38,5%), Grudziądzu (39,1%) oraz powiecie grudziądzkim (40,6%).

Wykształcenie gimnazjalne lub niższe w regionie posiadało 38,7% bezrobotnych mężczyzn i 27,6% bezrobotnych kobiet. W poszczególnych powiatach województwa udział mężczyzn z takim wykształceniem mieścił się w przedziale od 27,5% w powiecie żnińskim do 50,5% w powiecie grudziądzkim. W przypadku kobiet odsetki te wynosiły od 18,9% w powiecie żnińskim do 36,0% w Grudziądzu.

Tak niski poziom wykształcenia miało 42,0% bezrobotnych powyżej 50 roku życia (6 854 osoby), 30,2% w wieku 30-50 lat (9 377 osób) i 25,6% do 30 roku życia (4 272 osoby).

²⁸ W powiatach: mogileńskim, nakielskim, radziejowskim, sępoleńskim, tucholskim i żnińskim najliczniejszą grupą były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Ryc. 36. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów

* gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

2.21. Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy (obowiązkowy)

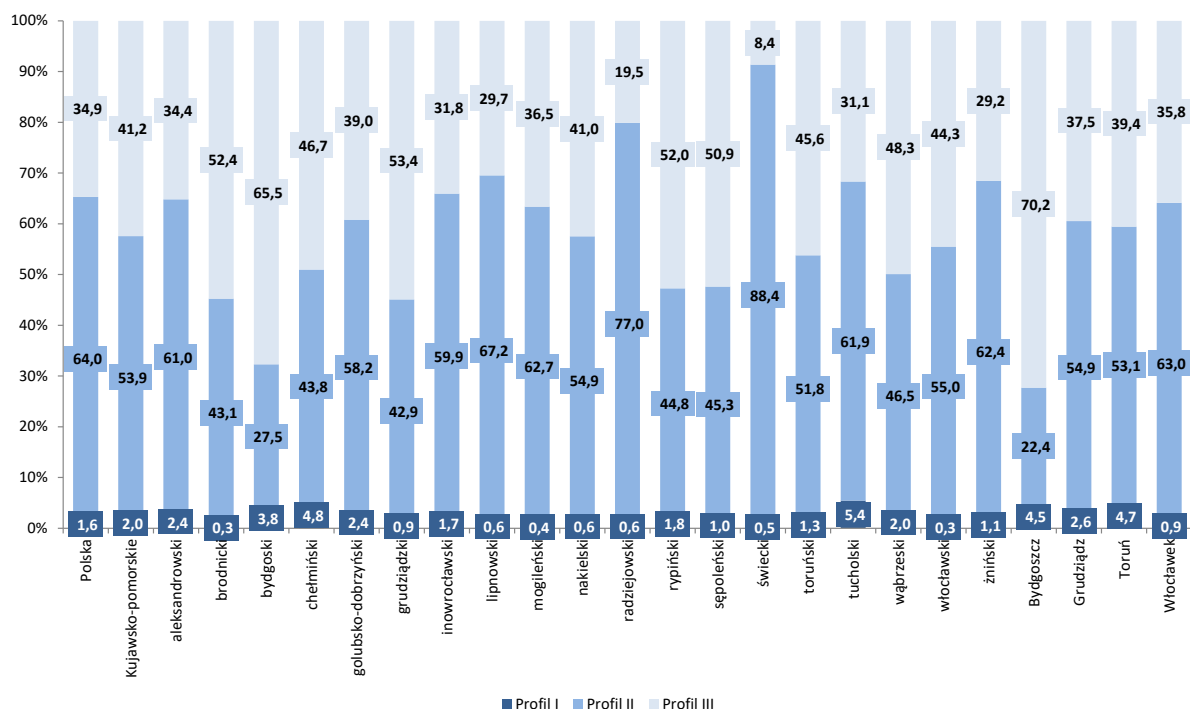
W 2014 r. wprowadzono obowiązek ustalania profilu pomocy osobie rejestrującej się w powiatowym urzędzie pracy. Celem profilowania było dopasowanie instrumentów pomocowych w taki sposób, aby jak najskuteczniej doprowadzić osoby zarejestrowane do podjęcia zatrudnienia. Przy ustalaniu profilu dokonywana była analiza sytuacji osoby bezrobotnej oraz jej szans na rynku pracy. Pod uwagę brane było oddalenie od rynku pracy, czyli gotowość do podjęcia pracy oraz bariery utrudniające aktywne uczestnictwo w rynku pracy. Zgodnie z nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 26 kwietnia 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 986) od dnia 15 czerwca 2019 r. przestały obowiązywać przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 maja 2014 r. w sprawie profilowania pomocy dla bezrobotnego. W związku z powyższym ostatnie dane dotyczące profili pomocy ustalonych dla osób bezrobotnych to 30 maja 2019 r.

W końcu maja 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim określony profil pomocy miało 97,0% bezrobotnych (64 882 osoby). Ponad połowę zarejestrowanych (53,9%, 36 033 osoby) zaliczono do II profilu pomocy (osoby, które dzięki wsparciu z urzędu pracy mają szansę powrócić na rynek pracy),

a 2,0% (1 318 osób) do profilu I (osoby aktywne, gotowe podjąć pracę). Ponad 40% bezrobotnych (41,2% – 27 531 osób) to osoby zakwalifikowane do III profilu pomocy, czyli osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, zagrożonych wykluczeniem społecznym lub z różnych przyczyn niegotowych do podjęcia zatrudnienia. Sprawia to, że skuteczna aktywizacja bezrobotnych wymagała intensywnej współpracy publicznych służb zatrudnienia z instytucjami pomocy społecznej. III profil pomocy częściej dotyczył kobiet (47,4% – o 16,1 p.proc. więcej niż w przypadku mężczyzn).

W powiatach regionu udział bezrobotnych z III profilem pomocy był silnie zróżnicowany i wynosił on od 8,4% w powiecie świeckim do 70,2% w Bydgoszczy.

Wyk. 25. Struktura (w %) bezrobotnych w powiatach w końcu maja 2019 r. wg ustalonego profilu pomocy

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W porównaniu z grudniem 2017 r. w województwie odsetek bezrobotnych z III profilem pomocy wzrósł o 3,2 p.proc. W regionie utrzymywał się wyższy odsetek takich osób niż średnio w kraju (w maju 2019 r. różnica ta wynosiła 7,8 p.proc.).

2.22. Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej (obowiązkowej)

Efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji zawodowej rozumiana jest jako stosunek liczby osób bezrobotnych, które po zakończeniu udziału w określonej formie aktywizacji, w okresie 3 miesięcy były zatrudnione przez co najmniej 30 dni, do liczby osób, które zakończyły udział w danej formie aktywizacji.

Efektywność kosztowa, tzw. koszt ponownego zatrudnienia (w zł), ustalana jest w wyniku podzielenia wydatków poniesionych na daną formę aktywizacji przez liczbę osób bezrobotnych, które po zakończeniu udziału w danej formie aktywizacji uzyskały zatrudnienie.

Jako podstawowe formy aktywizacji zawodowej udzielane przez powiatowe urzędy pracy uwzględnione zostały: szkolenia, staże, prace interwencyjne, roboty publiczne, umowy na utworzenie

działalności gospodarczej i na utworzenie miejsc pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego.

W 2019 r. udział w wymienionych formach aktywizacji zakończyły 17 864 osoby, z których 15 596 podjęło pracę. Tym samym efektywność zatrudnieniowa w województwie osiągnęła wartość 87,3%. Łącznie na ten cel w regionie wydano 151,6 mln zł, a efektywność kosztowa wyniosła 9 721,57 zł.

Formą najrzadziej skutkującą zatrudnieniem, ale i najtańszą były szkolenia. Niedrogą formą o wysokiej efektywności zatrudnieniowej były prace interwencyjne.

Tab. 17. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2019 r. wg form wsparcia

Urzędy Pracy	Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej				
	Zakończenia udziału w formach aktywnych	Podjęcia pracy	Wydatki Funduszu Pracy (w tys. zł)	Efektywność	
	osoby			zatrudnieniowa (w %)	kosztowa (w zł)
Staże	6 836	5 910	53 667,10	86,5	9 080,73
Szkolenia	2 845	2 045	5 402,50	71,9	2 641,81
Prace interwencyjne	2 532	2 425	13 633,10	95,8	5 621,90
Roboty publiczne	2 393	2 190	22 706,40	91,5	10 368,22
Dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej	1 764	1 705	32 492,30	96,7	19 057,07
Refundacja kosztów wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy	1 494	1 321	23 716,20	88,4	17 953,22

Źródło: Opracowanie własne WUP na podstawie: "Efektywność programów na rzecz promocji zatrudnienia", Załącznik 1 do sprawozdania MRPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy

Najwyższą efektywność zatrudnieniową zaobserwowano w PUP w Aleksandrowie Kujawskim (93,6%). Wysoką efektywnością zatrudnieniową i kosztami ponownego zatrudnienia poniżej 10 tys. zł charakteryzowały się PUP w: Inowrocławiu, Mogilnie (najniższa efektywność kosztowa), Rypinie i Grudziądzu. Najwyższy koszt ponownego zatrudnienia dotyczył PUP w Nakle nad Notecią, przy czym efektywność zatrudnieniowa w tym powiecie wynosiła 88,9%. Wysoki koszt ponownego zatrudnienia oraz efektywność zatrudnieniową niższą od średniej wojewódzkiej odnotowano w PUP w: Lipnie (najniższa efektywność zatrudnieniowa), Żninie i Włocławku.

W latach 2017-2019 efektywność zatrudnieniowa wsparcia udzielonego przez powiatowe urzędy pracy z terenu województwa rosła (w 2017 r. wynosiła 79,9%, w 2018 r. – 84,2%, a w 2019 r. – 87,3%). W odniesieniu do 2017 r. zmniejszył się koszt ponownego zatrudnienia osoby bezrobotnej, który w 2017 r. wynosił 10 940,71 zł, w 2018 r. – 9 836,95 zł, w 2019 r. – 9 721,57 zł.

Tab. 18. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2019 r. wg powiatowych urzędów pracy

Urzędy Pracy	Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej				
	Zakończenia udziału w formach aktywnych	Podjęcia pracy	Wydatki Funduszu Pracy (w tys. zł)	Efektywność	
	osoby			zatrudnieniowa (w %)	kosztowa (w zł)
PUP w Aleksandrowie Kujawskim	559	523	5 474,10	93,6	10 466,73
PUP w Brodnicy	459	401	3 729,80	87,4	9 301,25
PUP w Chełmnie	612	542	4 866,90	88,6	8 979,52
PUP w Golubiu-Dobrzyniu	360	299	3 609,20	83,1	12 070,90
PUP w Inowrocławiu	1 980	1 816	16 164,50	91,7	8 901,16
PUP w Lipnie	1 076	847	9 671,30	78,7	11 418,30
PUP w Mogilnie	670	617	4 629,10	92,1	7 502,59
PUP w Nakle nad Notecią	539	479	6 368,80	88,9	13 296,03
PUP w Radziejowie	854	753	7 219,30	88,2	9 587,38
PUP w Rypinie	632	583	4 919,90	92,2	8 438,94
PUP w Sępólnie Krajeńskim	767	689	5 773,60	89,8	8 379,68
PUP w Świeciu	620	520	4 957,20	83,9	9 533,08
PUP dla Powiatu Toruńskiego	1 162	973	9 128,00	83,7	9 381,29
PUP w Tucholi	479	442	4 640,70	92,3	10 499,32
PUP w Wąbrzeźnie	390	350	3 499,00	89,7	9 997,14
PUP w Żninie	613	529	5 574,70	86,3	10 538,19
PUP w Bydgoszczy	1 136	998	10 833,70	87,9	10 855,41
PUP w Grudziądzu	2 010	1 846	14 621,10	91,8	7 920,42
PUP dla Miasta Torunia	750	641	6 331,30	85,5	9 877,22
PUP we Włocławku	2 196	1 748	19 605,40	79,6	11 215,90
KUJAWSKO-POMORSKIE	17 864	15 596	151 617,60	87,3	9 721,57

Źródło: Opracowanie własne WUP na podstawie: "Efektywność programów na rzecz promocji zatrudnienia", Załącznik 1 do sprawozdania MRPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy

2.23. Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć (obowiązkowy)

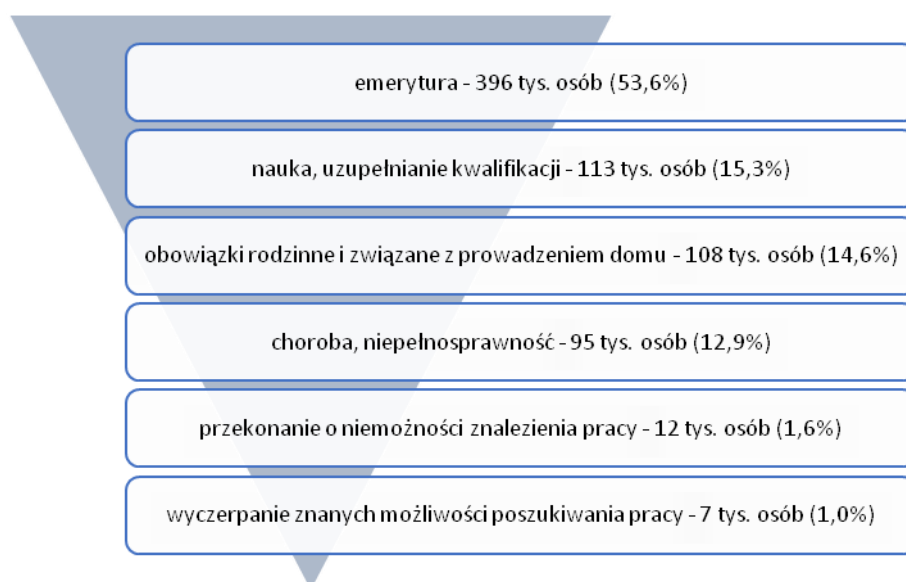
Biernymi zawodowo określane są osoby w wieku 15 lat i więcej, które zgodnie z badaniem BAEL nie zostały zaliczone do grupy pracujących lub bezrobotnych.

W 2019 r. na terenie województwa było 739 tys. osób biernych zawodowo. Stanowili oni 42,0% ludności regionu (w Polsce 40,8%). Pod względem wielkości odsetka omawianej grupy region zajął 7 miejsce w kraju.

Bierność zawodowa w większym stopniu dotyczyła kobiet, wśród których odsetek takich osób w 2019 r. wyniósł 50,5% (462 tys. osób, w kraju 48,4%). W tym samym czasie dla mężczyzn wskaźnik ten osiągnął wartość 32,7% (276 tys. osób, w kraju 32,6%).

Wśród biernych zawodowo było 441 tys. mieszkańców miast (42,0% zamieszkujących tereny miejskie, w kraju 40,4%) oraz 298 tys. mieszkańców wsi (42,0% zamieszkujących tereny wiejskie, w kraju 41,4%).

Ryc. 37. Struktura biernych zawodowo w województwie w 2019 r. wg przyczyn

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 9.07.2020 r.

W latach 2017-2019 w województwie liczba biernych zawodowo zmniejszyła się o 14 tys. osób (1,9%, w kraju spadek o 0,5%). Spowodowało to spadek udziału tej grupy w ogólnej ludności województwa o 0,6 p.proc. (w kraju spadek o 0,1 p.proc.). Populacja biernych zawodowo kobiet spadła o 10 tys. osób (o 2,1%, w kraju spadek o 0,4%), a mężczyzn zmniejszyła się o 5 tys. osób (o 1,8%, w kraju spadek o 0,6%). W ciągu dwóch lat liczba osób nieaktywnych zawodowo w miastach zmniejszyła się o 16 tys. osób, tj. o 3,5% (w kraju spadek o 1,0%), natomiast na terenach wiejskich ich liczba wzrosła o 2 tys. osób (o 0,7%, w kraju wzrost o 0,4%).

2.24. Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa (obowiązkowy)

W końcu grudnia 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie ważnych dokumentów pobytowych (tzw. kart pobytu) przebywało 12 978 cudzoziemców (3,1% cudzoziemców przebywających w tym okresie w Polsce). Ponad 2/3 tych osób (68,8%) miała dokumenty umożliwiające pobyt czasowy. Zarejestrowanie pobytu obywatela UE dotyczyło 16,6% osób, a pobytu stałego 10,2%. Pozostałe typy dokumentów (pobyt stały obywatela UE, pobyt rezydenta długoterminowego UE, pobyt członka rodziny obywatela UE, pobyt stały członka rodziny obywatela UE, pobyt ze względów humanitarnych, ochronę uzupełniającą) posiadało 4,3% cudzoziemców.

Cudzoziemcy mający prawo pobytu na terenie województwa to przede wszystkim Ukraińcy (7 840 osób – 60,4%). Ponad 200 osób pochodziło z takich krajów jak: Niemcy (357 osób – 2,8%), Białoruś (333 osoby – 2,6%), Wielka Brytania (266 osób – 2,0%), Rosja (256 osób – 2,0%), Włochy (230 osób – 1,8%) i Mołdawia (228 osób – 1,8%).

Większość (62,4%) osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa to mężczyźni.

Obcokrajowcy mających prawo do pobytu na terenie województwa to przede wszystkim osoby w wieku mobilnym (18-44 lata) – 69,6%. Osoby pomiędzy 45 a 64 rokiem życia stanowiły 17,6% tej zbiorowości, niepełnoletni (do 18 roku życia) – 10,1%, a cudzoziemcy powyżej 65 lat – 2,7%.

W porównaniu z 2017 r. liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na terenie województwa wzrosła o 4 977 osób (62,2%), a udział tych osób wśród ogółu cudzoziemców posiadających prawo pobytu w Polsce zwiększył się o 0,3 p.proc.²⁹

Prezentowane dane nie wyczerpują tematu obecności cudzoziemców na terenie województwa ponieważ nie zawierają informacji związanych m.in. z zezwoleniami na pracę dla cudzoziemców, oświadczeniami o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi oraz wizami. W 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wydano 111 203 dokumenty umożliwiające cudzoziemcom pracę w regionie. Wojewoda Kujawsko-Pomorski wydał 42 600 zezwoleń na pracę, a powiatowe urzędy pracy zanotowały 67 527 oświadczeń o powierzeniu pracy cudzoziemcom oraz 1076 pozwoleń na pracę sezonową. Oświadczenia o powierzeniu pracy stanowiły 60,7% wydanych dokumentów, pozwolenia Wojewody 38,3%, a zezwolenia na pracę sezonową 1,0%. Prawie 90% dokumentów dotyczyło obywateli Ukrainy. Poszukiwani byli przede wszystkim robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy – 44,6% oraz pracownicy przy pracach prostych – 34,0%.³⁰

²⁹ Informacja opracowana na podstawie danych z portalu: <https://migracje.gov.pl/> pobranych w dniu 9.06.2020 r.

³⁰ Dane z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR), data pobrania 9.01.2020 roku.

2.25. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej

Lata 2017-2019 charakteryzowały się znaczną poprawą wskaźników odnoszących się do rynku pracy. Wzrosły wskaźniki zatrudnienia zarówno kobiet jak i mężczyzn, zwiększyła się liczba pracujących a także poziom wynagrodzeń oraz liczba podmiotów gospodarczych. Zmniejszyła się skala bezrobocia rejestrowanego a także populacja osób biernych zawodowo. W końcu grudnia 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zarejestrowanych pozostawało 64 060 bezrobotnych – najmniej od czasu powstania województwa. Większy niż średnio w kraju spadek liczby bezrobotnych sprawił, że w 2019 r. województwo zajęło czwarte miejsce pod względem najwyższej stopy bezrobocia rejestrowanego (w 2017 r. było to drugie miejsce).

Pomimo tych pozytywnych zmian sytuacja w regionie pozostaje gorsza niż w innych częściach kraju, co jest spowodowane różnorodnymi czynnikami ekonomicznymi, jak i społecznymi.

Województwo kujawsko-pomorskie cechuje się niższymi niż średnio w kraju wskaźnikami zatrudnienia zwłaszcza kobiet i osób starszych. Wskaźnik zatrudnienia kobiet pozostaje jednym z najniższych w kraju (57,4% wobec 61,1 w kraju). Wysoki jest też udział kobiet w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych (60,2%), przy czym w roku 2019 po raz pierwszy od 7 lat zmniejszył się. Prawie 1/4 bezrobotnych kobiet nie ma doświadczenia zawodowego, a 37% bezrobotnych kobiet to osoby, które nie powróciły na rynek pracy po urodzeniu dziecka. Uwzględniając postępujący proces starzenia się społeczeństwa niepokojący jest też niski poziom aktywności zawodowej osób starszych. Osoby starsze zarówno w kraju jak i województwie cechują się znacznie niższym niż w innych krajach UE wskaźnikiem zatrudnienia. Obserwacja ta powinna prowadzić do podejmowania działań na rzecz wydłużania aktywności zawodowej mieszkańców województwa poprzez wspieranie rozwoju ich kwalifikacji i umiejętności oraz wdrażanie programów profilaktycznych, jak również opracowywanie i wdrażanie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy.

Mieszkańcy województwa rzadziej też niż w innych częściach kraju wykazują postawy przedsiębiorcze. Liczba podmiotów gospodarczych w regionie wzrastała, ale wolniej niż w kraju, a udział podmiotów zarejestrowanych w województwie w ogóle podmiotów w kraju pozostał bez zmian. Dlatego podstawowym wyzwaniem dla regionu pozostaje pobudzanie rozwoju gospodarczego i społecznego w sposób umożliwiający zagospodarowanie dostępnego potencjału ludzkiego.

Również ważną informacją wynikającą z diagnozy jest wysokość wynagrodzenia za pracę obowiązującego w województwie, które pomimo wzrostu w 2019 r. stanowiło 87,4% przeciętnego wynagrodzenia w kraju.

Niewykorzystane zasoby ludzkie widoczne są zarówno w grupie osób biernych zawodowo jak i bezrobotnych. W 2019 roku osoby bierne zawodowo stanowiły ponad 40% ludności województwa. Należy zauważyć, że powodem bierności zawodowej dla ponad połowy osób była emerytura. Znaczny udział (14,6% – 108 tys. osób) charakteryzował osoby niepracujące z powodów obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu. Zastosowanie odpowiednich form wsparcia może doprowadzić do przywrócenia tych osób na rynek pracy. Ważne jest przy tym dotarcie do osób przekonanych o niemożliwości znalezienia pracy (1,6% – 12 tys. osób) oraz osób, które uważają, iż wyczerpały znane im możliwości poszukiwania pracy (1,0% – 7 tys. osób). Sposobem na aktywizację osób biernych zawodowo mogłoby być zatrudnienie w elastycznych formach lub niepełnym wymiarze

czasu pracy. Zgodnie z wynikami BAEL w 2019 r. jedynie 6,2% mieszkańców regionu pracowało w niepełnym wymiarze czasu pracy (częściej korzystały z takiego rozwiązania kobiety).

Ponadto znaczna część (prawie 1/5) mieszkańców pracuje w sektorze rolniczym. W ośmiu powiatach województwa był to sektor dominujący. Odsetek zatrudnionych w rolnictwie pozostaje znacznie wyższy niż średnia dla UE co może wskazywać na przerost zatrudnienia i bezrobocie ukryte w tym sektorze. Z roku na rok zmniejsza się liczba osób objętych obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym rolników. Niemniej jednak w końcu 2019 roku na terenie województwa było 65 tys. takich osób.

Poziom bezrobocia rejestrowanego jest silnie zróżnicowany pomiędzy poszczególnymi powiatami województwa. Stopa bezrobocia niższa od średniej wojewódzkiej wynoszącej 7,8% występowała w dwóch miastach na prawach powiatu – Bydgoszczy i Toruniu oraz w powiatach: bydgoskim, świeckim i brodnickim. Najwyższą stopę bezrobocia rejestrowanego odnotowano dla powiatów zlokalizowanych w południowo-wschodniej części województwa: włocławskiego, lipnowskiego oraz radziejowskiego. Prawie połowa z zarejestrowanych bezrobotnych pozostawała w ewidencji powiatowych urzędów pracy ponad rok. Problem długookresowego bezrobocia w szczególności dotyczy kobiet, których udział wśród osób pozostających bez pracy powyżej roku wynosi prawie 70%, a także osób o niskich kwalifikacjach zawodowych oraz powyżej 50 roku życia.

Analizie podlegały również osoby zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy, których udział jest niższy niż w kraju, jednak na dzień 31 grudnia 2019 r. w takiej sytuacji było 2 129 bezrobotnych, grupa ta wymaga wsparcia umożliwiającego szybki powrót do aktywności zawodowej. Istotny jest również utrzymujący się na podobnym poziomie udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami (stanowią oni 4,5% ogółu bezrobotnych). Prawie połowa tej grupy to osoby powyżej 50 roku życia (47,6% wobec 27,2% w ogóle bezrobotnych). Większość niepełnosprawnych bezrobotnych (67,2%) to osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności.

Poważny problem wciąż stanowi aktywizacja osób o niskich kwalifikacjach. Pomimo pozytywnych zmian, związanych ze spadkiem poziomu i skali bezrobocia w końcu ubiegłego roku, osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym nadal stanowiły najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych (32,0%). Województwo miało też najwyższy w kraju odsetek bezrobotnych bez wykształcenia średniego (60,0%). Istotne jest, iż struktura bezrobotnych wg poziomu wykształcenia (spójna ze strukturą ludności według tego samego kryterium) wskazuje, iż mieszkańcy województwa charakteryzują się wykształceniem niższym niż średnio w kraju. Region zajmował 2 miejsce w kraju pod względem udziału ludności bez wykształcenia średniego. Wskazuje to na konieczność objęcia osób o niskich kwalifikacjach szkoleniami pozwalającymi na uzyskanie nowych umiejętności poszukiwanych na rynku pracy.

Z drugiej strony, pomimo dużej liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP pojawiają się zawody i branże, w których obserwowany jest brak pracowników. Głównym powodem deficytu jest zarówno brak wykwalifikowanej kadry jak i rozbieżność pomiędzy oferowanymi warunkami zatrudnienia (niski poziom wynagrodzeń, trudne warunki pracy) a oczekiwaniami osób gotowych podjąć pracę. Braki kadrowe dotyczyć będą zarówno branż, w których deficyt pracowników widoczny jest w całym kraju (budownictwo, przemysł, transport, opieka zdrowotna i gastronomia) jak i w gałęziach gospodarki charakterystycznych dla województwa kujawsko-pomorskiego: przetwórstwo tworzyw sztucznych czy przemysł elektromaszynowy i drzewny.

Odsetek niewykorzystanych wolnych miejsc pracy w województwie był mniejszy niż w kraju. Wolne miejsca dostępne były głównie w sektorze prywatnym. Wakaty skoncentrowane były głównie

w podmiotach prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego i budownictwa. Należy zauważyć, że część z dostępnych miejsc pracy nie wymaga znacznych kwalifikacji.

Tylko w 4 grupach zawodów przewidywana jest nadwyżka pracowników (ekonomiści, pedagodzy, pracownicy biur podróży i organizatorzy obsługi turystycznej oraz filozofowie, historycy, politolodzy i kulturoznawcy), przy czym nadwyżka dotyczy popularnych kierunków kształcenia, co może wskazywać na konieczność dostosowania treści kształcenia na bardziej spójne z potrzebami rynku pracy.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

Działania służące pobudzeniu rozwoju gospodarczego i społecznego powinny umożliwiać zagospodarowanie dostępnego potencjału ludzkiego i być skupione na obszarach związanych z:

- rozwojem przedsiębiorczości i wspieraniem inwestycji zakładających utrzymanie dotychczasowych jak i tworzenie nowych miejsc pracy, przy czym ważne jest aby miejsca te cechowały się dobrymi warunkami pracy, co może stać się zachętą do podejmowania zatrudnienia i ograniczyć emigrację zarobkową mieszkańców regionu,
- dostępnością usług medycznych oraz rehabilitacyjnych jako czynników mających pozytywny wpływ na wydłużenie aktywności zawodowej społeczeństwa.

Ponadto rekomenduje się, aby wsparcie udzielane w ramach EFS koncentrowało się na:

- promowaniu aktywnych postaw na rynku pracy, co powinno przyczynić się do podniesienia wskaźnika zatrudnienia i ograniczenia bierności zawodowej wśród mieszkańców regionu,
- zapewnieniu odpowiedniej opieki osobom zależnym (zarówno dzieciom jak i osobom starszym), co mogłoby pozytywnie wpłynąć na poziom zatrudnienia kobiet,
- realizacji programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy oraz programów profilaktycznych dla osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej,
- jakości kształcenia w systemie szkolnym jak i kształcenia ustawicznego w celu podniesienia poziomu/uzupełnienia kwalifikacji mieszkańców regionu i zniwelowania coraz częściej pojawiających się deficytów pracowników,
- zmianie postaw przedsiębiorców wobec zatrudniania osób z niepełnosprawnościami.

Ze względu na niekorzystną strukturę osób bezrobotnych oraz zachodzące procesy demograficzne wymagane jest ukierunkowanie pomocy powiatowych urzędów pracy na grupy zagrożone długotrwałym pozostawaniem poza rynkiem pracy spowodowanym dezaktualizacją, bądź brakiem kwalifikacji zawodowych. Ważnym zadaniem stojącym przed publicznymi służbami zatrudnienia jest też aktywizacja osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, które niejednokrotnie nie chcą aktywnie uczestniczyć w zatrudnieniu. Do grup bezrobotnych, które w sposób szczególny powinny zostać objęte wsparciem należy zaliczyć w szczególności:

- bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej,
- kobiety – w tym kobiety, które nie powróciły na rynek pracy po urodzeniu dziecka,
- osoby pozostające w ewidencji powiatowych urzędów pracy powyżej 12 miesięcy,
- osoby z niskimi kwalifikacjami, w tym osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym,
- osoby z niepełnosprawnościami.

Ponadto w celu niwelowania występujących (i prognozowanych) deficytów na rynku pracy należy skoncentrować się również na podniesieniu jakości dostępnych zasobów pracy, w tym poprzez ukierunkowywanie wsparcia na poprawę sytuacji osób aktywnych zawodowo, które znajdują się w niekorzystnej sytuacji zawodowej (m.in. osób pracujących na umowach terminowych, cywilno-prawnych, „ubogich pracujących”, imigrantów/reemigrantów).

Ważne jest także dalsze wspieranie osób biernych zawodowo, które stanowią obecnie niewykorzystany potencjał rynku pracy, jak również osób odchodzących z rolnictwa i rybactwa i ich rodzin. Istotne jest również szybkie reagowanie na zmieniającą się sytuację na rynku pracy, w tym wspieranie osób zwolnionych w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

Kontynuacja wsparcia realizowanego przez powiatowe urzędy pracy w ramach projektów pozakonkursowych jako najwłaściwszego dla skutecznej aktywizacji zarejestrowanych osób bezrobotnych.

Wdrożenia elastycznych rozwiązań w zakresie zatrudnienia, w szczególności w odniesieniu do kobiet, posiadających na wychowaniu/pod opieką dzieci i osoby niesamodzielne.

Zapewnienie, poprzez realizację projektów wsparcia, kompleksowej aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, jak i wsparcia osób pracujących znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Udzielane wsparcie powinno wynikać z analizy potrzeb zarówno uczestników jak i pracodawców.

Wprowadzenie preferencji (odpowiednich kryteriów wyboru projektów) dla projektów realizowanych na obszarach charakteryzujących się największymi problemami na rynku pracy oraz skierowanych do grup znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy wymagających szczególnego podejścia.

Ważne było stworzenie systemu zachęt modelu dla absolwentów w celu podjęcia pracy w regionie np. w postaci bonu na zasiedlenie. Ważne jest opieranie się na regionalnych potrzebach, zasobach i potencjałach.

3. Edukacja i wykształcenie

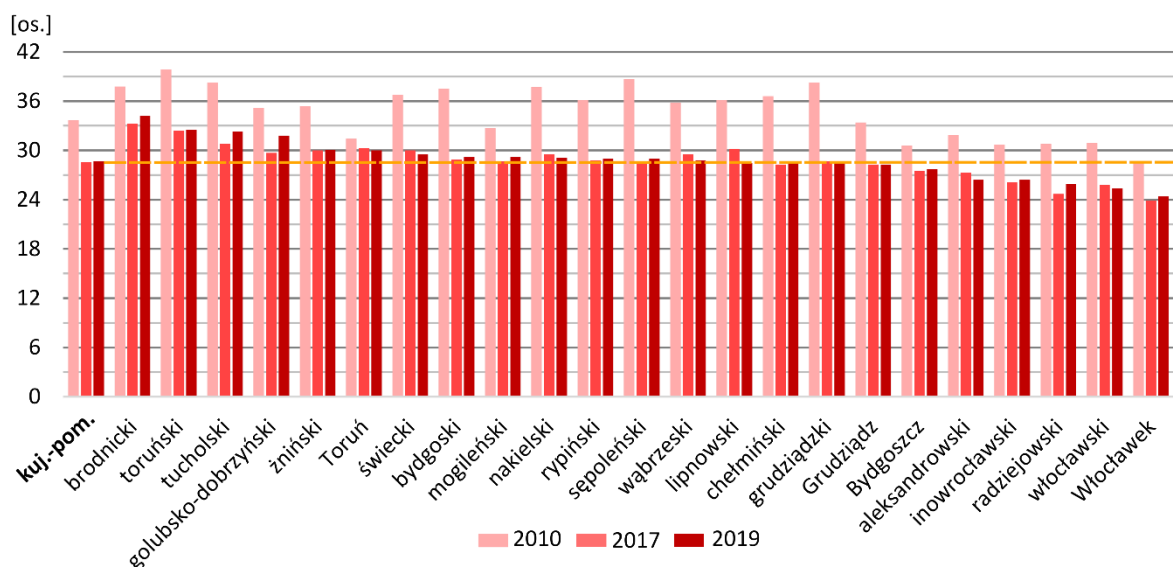
W rozdziale poświęconym zagadnieniom z obszaru edukacji w woj. kujawsko-pomorskim, oprócz danych Głównego Urzędu Statystycznego, zaprezentowano również zestawienia oparte na informacjach z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych, dostępnego pod adresem rspo.men.gov.pl. RSPO jest ogólnokrajową bazą placówek edukacyjnych zasilaną przez dane Ministerstwa Edukacji Narodowej i pozwala na szczegółową filtrację danych. W analizie wykorzystano informacje odnośnie liczby szkół oraz uczniów kształcących się na poziomie przedszkolnym, podstawowym i średnim (ogólnokształcącym oraz zawodowym).

3.1. Liczba dzieci w wieku do lat 3 (obowiązkowy)

Województwo kujawsko-pomorskie w 2019 r. zamieszkiwało 59 460 dzieci w wieku do 3 lat stanowiących grupę podlegającą opiece żłobkowej, co oznacza wyraźny spadek o -11,3 tys. dzieci w porównaniu do 2010 r., i o -77 dzieci w odniesieniu do 2017 roku. Pomimo pojawienia się trendu wzrostowego liczby dzieci w wieku do lat 3 w latach 2015-2018, rok 2019 przyniósł załamanie korzystnej tendencji i spadek populacji osób najmłodszych.

Najwięcej dzieci w wieku do 3 lat mieszkało w największych ośrodkach miejskich regionu – w miastach Bydgoszcz (9 645 os.), Toruń (6 046 os.), oraz w powiatach inowrocławskim (4 227 os.), toruńskim (3 523 os.) i bydgoskim (3 468 os.), najmniej z kolei w powiatach wąbrzeskim (985 os.), radziejowskim (1 046 os.) i grudziądzkim (1 142 os.). W zestawieniu do 2010 r., wszystkie powiaty charakteryzowały się spadkiem liczby dzieci, najsilniejszym w mieście Bydgoszcz (- 1 489 os.) oraz powiecie inowrocławskim (-853 os.), najłagodniejszym w powiatach golubsko-dobrzyńskim (-166 os.) i mogileńskim (-209 os.). Nieco korzystniej wygląda porównanie z 2017 r., gdyż w dziesięciu jednostkach powiatowych zaznaczyła się tendencja wzrostowa, najbardziej widoczna w powiatach bydgoskim (112 os.) i toruńskim (103 os.), natomiast najwyższy spadek wystąpił w powiecie lipnowskim (-135 os.) i mieście Toruń (-98 os.).

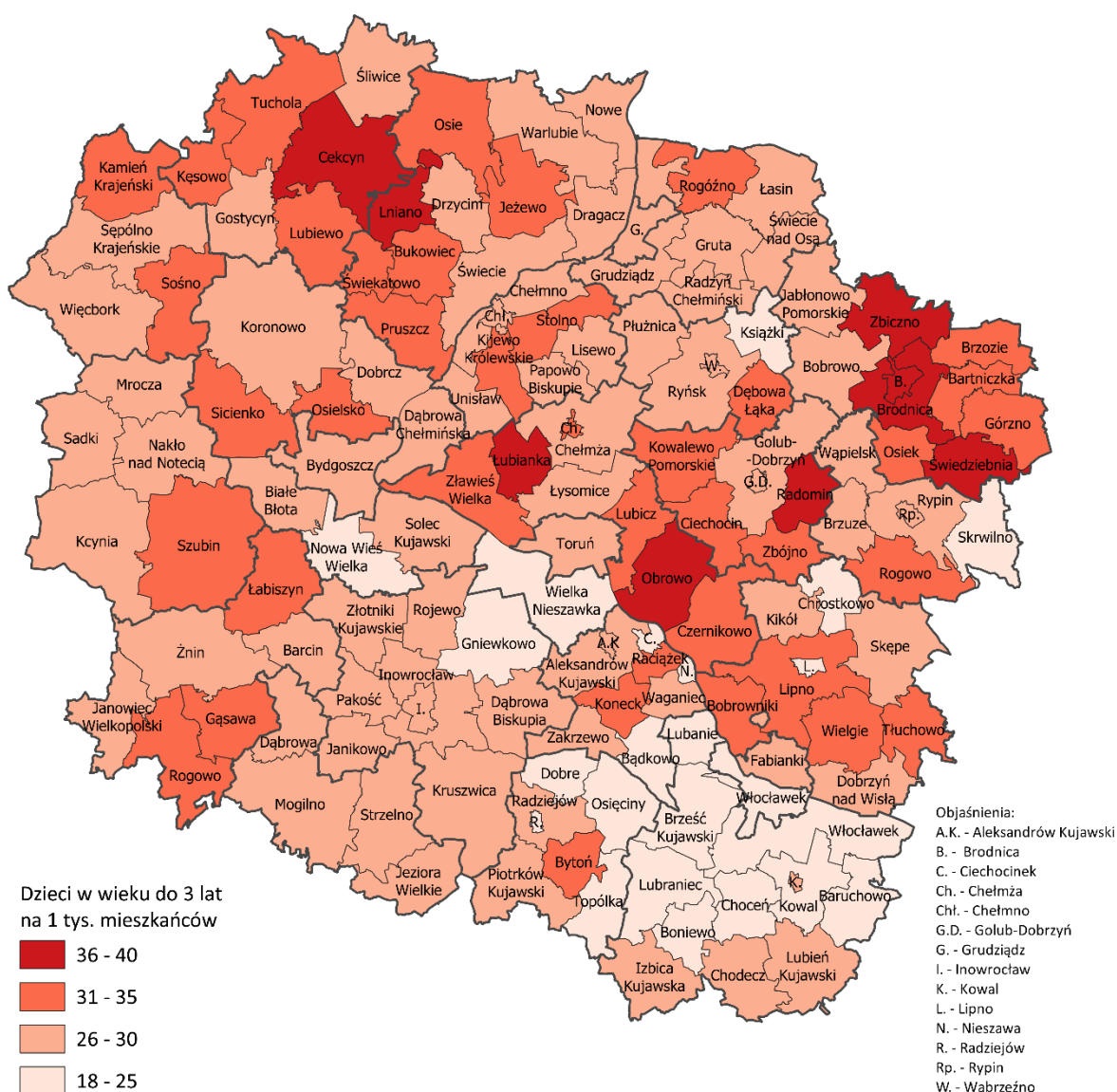
Wyk. 26. Liczba dzieci w wieku do 3 lat w przeliczeniu na 1 tys. ludności w 2010, 2017 i 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

W przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w 2019 r., liczbę dzieci w wieku do lat 3 oszacowano na poziomie 28,7 osób. Jest to wyraźny spadek w porównaniu do 2010 r., gdy wartość ta wynosiła 33,7 osób oraz niewielki wzrost w odniesieniu do 2017 r. (28,6 osób). W układzie powiatów, największy udział dzieci w wieku do 3 lat podkreśla się w powiatach brodnickim (34,2 os./tys.), toruńskim (32,5 os./tys.) i tucholskim (32,3 os./tys.), które wyraźnie wyprzedziły miasto Włocławek (24,4 os./tys.) oraz powiat włocławski (25,4 os./tys.) i radziejowski (25,9 os./tys.). W latach 2010-2019 wszystkie 23 powiaty zarejestrowały spadek udziału dzieci w wieku do 3 lat. Szczególnie wysoki odnotowały powiaty grudziądzki (-9,9 os./tys.) i sępoleński (-9,7 os./tys.). Lata 2017-2019, ukazują nieco korzystniejszą sytuację, w której 14 jednostek powiatowych zanotowało wzrost odsetka dzieci, jednakże tylko w trzech powiatach zmiana ta była w miarę intensywna: golubsko-dobrzyński (2,1 os./tys.), tucholski (1,5 os./tys.) i radziejowski (1,2 os./tys.).

Ryc. 38. Dzieci w wieku do 3 lat w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

Spośród gmin największa liczba dzieci w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców występuje przede wszystkim w jednostkach wiejskich, z dominującą pozycją gmin: Obrowo (39,9 os./tys.), Radomin (37,8 os./tys.), Łubianka (37,3 os./tys.) i Cekcyn (37,0 os./tys.). Z kolei najmniej korzystna sytuacja ma miejsce w miastach: Nieszawa (18,4 os./tys.), Ciechocinek (21,5 os./tys.) oraz gminach wiejskich Bądkowo (19,9 os./tys.) i Wielka Nieszawka (22,9 os./tys.). Rozmieszczenie geograficzne ukazuje negatywną sytuację w południowo-wschodniej części województwa tj. w powiatach wrocławskim oraz częściowo radziejowskim, gdzie udział dzieci w wieku do 3 lat jest na niskim poziomie. Najkorzystniej natomiast wypadają głównie gminy w powiecie brodnickim (m.in. miasto i gmina Brodnica) oraz niektóre jednostki w północnym (Cekcyn i Lniano) oraz centralnym (Łubianka i Obrowo) regionie kujawsko-pomorskiego. Lata 2010-2019 przyniosły spadek koncentracji dzieci w wieku do 3 lat w aż 136 gminach, najintensywniejszy w gminie wiejskiej Wielka Nieszawka (-18,7 os./tys.) oraz mieście Nieszawa (-17,2 os./tys.) łącznie w 29 gminach ubytek ten oscylował na poziomie ≥ 10 os./tys. W pozostałych ośmiu jednostkach pojawił się trend wzrostowy, najwidoczniejszy w gminach wiejskich Radomin i Raciążek (po 6,4 os./tys.). W roku 2019, w zestawieniu z 2017, ubytek dzieci wystąpił w 63 jednostkach gminnych, z najwyższą wartością w gminach wiejskich Bądkowo i Dragacz (po -7,2 os./tys.). Z kolei w 71 jednostkach nastąpił wzrost udziału dzieci do lat 3, szczególnie w gminach wiejskich Bytoń (8,0 os./tys.) i Radomin (6,3 os./tys.). W pozostałych 10 gminach skala zmian w przeciągu tego okresu zaznaczyła się niewielkimi wahaniami, poniżej przyjętej dokładności danych.

Należy wspomnieć że w ujęciu 10 lat (2010-2019) spadek liczby dzieci do 3 lat miał miejsce w 133 gminach, natomiast tendencja odwrotna tylko w 10 gminach, zaś w jednej nie zanotowano zmian. Krótszy odcinek czasu jakim jest okres lat 2017-2019, informuje o ubytku liczby dzieci w 71 jednostkach gminnych, zaś o przyroście w 69 jednostkach, nie wliczając czterech gmin gdzie brak jakichkolwiek zmian.

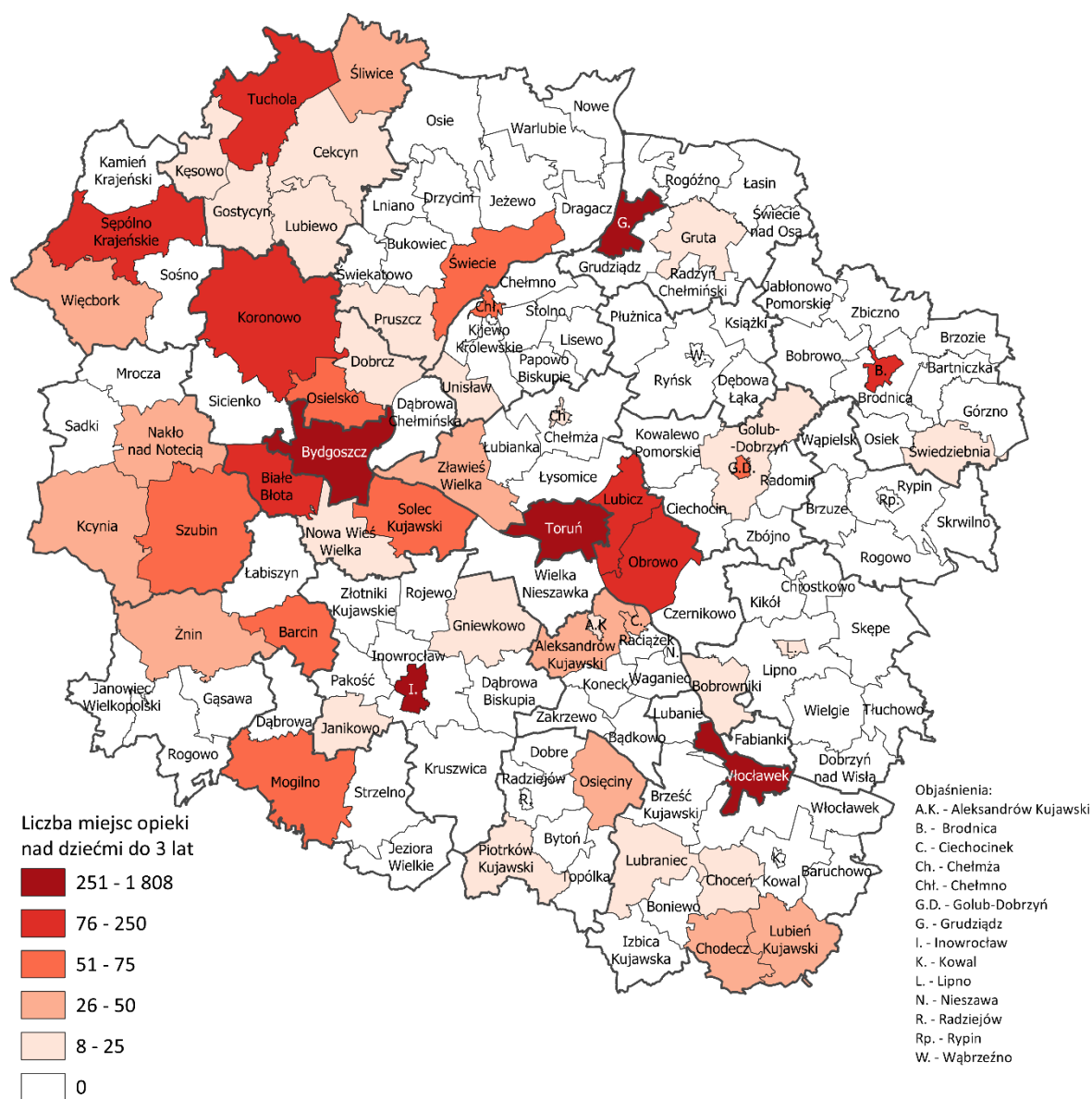
Przemiany w liczbie i udziale dzieci do 3 lat ukazują negatywną tendencję demograficzną, jaka ma miejsce w województwie kujawsko-pomorskim, spowodowana różnorodnymi czynnikami społeczno-gospodarczymi i kulturowymi. Niewielki wzrost liczby dzieci w latach 2015-2018, będący konsekwencją rozbudowy polityki pronatalistycznej nie doprowadził w rzeczywistości do diametralnej zmiany wzrostu liczby najmłodszych dzieci, lecz niewielkiego złagodzenia niekorzystnej sytuacji demograficznej. Ubytek dzieci do lat 3 potwierdza wcześniejsze wnioski w analizie demograficznej. Co interesujące, obszar Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych wyróżniający się n.in. dużym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym czy przyrostem rzeczywistym, nie odznacza się wyjątkowo korzystną relacją w koncentracji dzieci na tle pozostałych regionów województwa. Zdecydowanie najbardziej pozytywna sytuacja podkreśla się przede wszystkim w powiecie brodnickim, co jest konsekwencją przyrostu ludności, wynikającego z przyrostu naturalnego – jedyna taka relacja w województwie. Spadek liczby dzieci do 3 lat, oprócz konsekwencji demograficznych, wpłynie również na zwiększenie odsetka dzieci objętych opieką żłobkową, szczególnie w dużych miastach.

3.2. Liczba miejsc opieki na dziećmi do lat 3 wg formy sprawowania opieki (obowiązkowy)

Według informacji udostępnionych bez GUS w 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego znajdowało się 6 828 miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat, w porównaniu do 4 170 miejsc w 2017 roku. Oznacza to że w krótkim przedziale czasowym liczba miejsc wzrosła o 63,7%, czyli o 2 658 miejsc, co można uznać za niezwykle korzystny i dynamiczny trend wzrostowy.

W układzie gmin w 2019 r., miejsca opieki żłobkowej dostępne były w 51 gminach, w porównaniu do 31 gmin w 2017 r., i obejmowały przede wszystkim największe miasta regionu oraz gminy położone w zachodniej części kujawsko-pomorskiego (tj. powiaty nakielski, tucholski czy sępoleński) lub będące strefami podmiejskimi dla Bydgoszczy i Torunia. Najwięcej miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat gromadziły największe miasta: Bydgoszcz (1 808 miejsc), Toruń (1 720 miejsc), Włocławek (541 miejsc), Inowrocław (376 miejsc) i Grudziądz (319 miejsc). Najmniej tego typu miejsc było w gminach miejsko-wiejskich: Janikowo i Piotrków Kujawski (po 8 miejsc) oraz w gminie wiejskiej Pruszcz (10 miejsc). W latach 2017-2019 w 41 jednostkach gminnych odnotowano korzystne zjawisko wzrostu liczby miejsc opieki żłobkowej, najwyższe w gminie wiejskiej Obrowo (450%) oraz miejskich Golub-Dobrzyń (267%) i Brodnica (254%). W kolejnych siedmiu jednostkach sytuacja nie uległa zmianie, zaś w czterech pojawiła się tendencja spadkowa. Ubytek liczby miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat najbardziej dotknął gminę wiejską Kikół, w której zlikwidowano wszystkie 10 miejsc (-100%). Spadek pojawił się również w gminie wiejskiej Cekcyn (-56%) oraz miejsko-wiejskiej Solec Kujawski (ponad -38%) i Janikowo (-33%).

Ryc. 39. Liczba miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

Pozytywne zmiany wzrostu liczby miejsc opieki żłobkowej oraz liczby gmin w których są one świadczone wypada uznać za korzystną tendencję, jednakże nadal dostępność miejsc jest mocno ograniczona, szczególnie we wschodniej części województwa, która cechuje wysokim odsetkiem dzieci do 3 lat. Oznacza to że polityka nastawiona na rozwój usług opieki żłobkowej musi wykazać się większym zrównoważeniem przestrzennym, wyrównując istniejący podział na linii wschód-zachód.

Liczbę niań sprawujących opiekę nad dziećmi do 3 lat³¹ w 2019 r. oszacowano na 551 osób, a więc o 13 os. mniej aniżeli w 2017 roku. Najwięcej niań opiekuje się dziećmi w największych ośrodkach miejskich, czyli w Toruniu i Bydgoszczy, odpowiednio 105 os. i 101 os, stanowiąc łącznie ponad 37% wszystkich niań w województwie. Wysoki udział w ich liczbie mają także powiaty oraz inowrocławski (8,9%), włocławski z miastem Włocławek (7,3%) oraz grudziądzki z Grudziądzem (7,3%), które zdecydowanie wyprzedziły pozostałe jednostki powiatowe, szczególnie – sępoleński (0,5%), radziejowski (0,9%) i wąbrzeski (1,1%).

Okres 2017-2019 wpłynął na spadek liczby niań w jedenastu powiatach, z najintensywniejszym ubytkiem w mieście Bydgoszczy (-21 os.) i powiecie bydgoskim (-10 os.), podczas gdy w dziewięciu jednostkach pojawiła się sytuacja wzrostowa najwyraźniejsza w powiecie włocławskim z miastem Włocławek (18 os.) oraz mieście Toruń (11 os.).

Tab. 19. Liczba ubezpieczonych niań (zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej przez płatników z siedzibą na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego) w latach 2017-2019

Powiat	Liczba niań (wg stanu na 31.12)			Zmiana 2017-2019 (osoby)	Udział w 2019 (%)
	2017	2018	2019		
kujawsko-pomorskie	564	525	551	-13	100,0
aleksandrowski	8	8	6	-2	1,1
brodnicki	18	19	19	1	3,4
bydgoski	46	35	36	-10	6,5
chełmiński	8	6	7	-1	1,3
golubsko-dobrzyński	19	18	22	3	4,0
grudziądzki łącznie z m. Grudziądz	38	23	40	2	7,3
inowrocławski	40	29	49	9	8,9
lipnowski	14	8	6	-8	1,1
mogileński	7	7	5	-2	0,9
nakielski	25	14	18	-7	3,3
radziejowski	3	2	5	2	0,9
rypiński	6	8	11	5	2,0
sępoleński	5	8	3	-2	0,5
świecki	24	17	22	-2	4,0
toruński	33	39	31	-2	5,6
tucholski	8	11	12	4	2,2
wąbrzeski	6	6	6	0	1,1
włocławski łącznie z m. Włocławek	22	23	40	18	7,3
żniński	12	8	7	-5	1,3
m. Bydgoszcz	128	116	101	-27	18,3
m. Toruń	94	120	105	11	19,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez ZUS Oddział w Toruniu

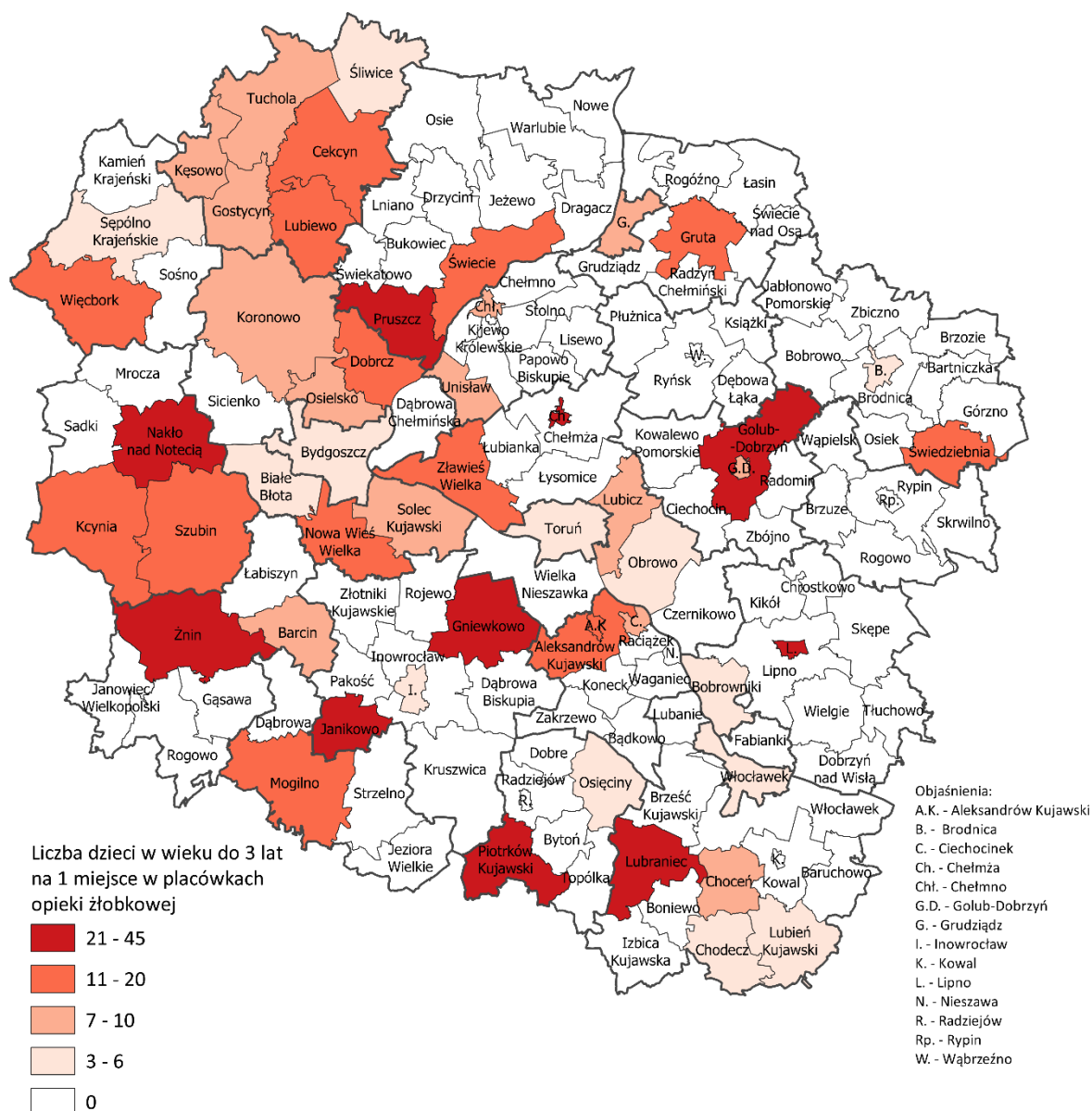
³¹ Zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2018 r. poz. 603 z późn. zm.) przez płatników z terenu powiatów województwa kujawsko-pomorskiego.

3.3. Liczba dzieci w wieku do 3 lat na 1 miejsce opieki

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r., średnio na 1 miejsce opieki żłobkowej przypadało ok. 8,7 dzieci w wieku do 3 lat, co oznacza wyraźny spadek o -5,6 osób w odniesieniu do 2017 roku. Najmniejsza liczba dzieci na 1 miejsce opieki przypadała w gminie miejsko-wiejskiej Chodecz i miejskiej Toruń (po 3,5 os./miejsce) oraz wiejskiej Białe Błota (3,9 os./miejsce). Z kolei największa liczba dzieci na 1 miejsce była w jednostkach: miejsko-wiejskiej Janikowo (44,5 os./miejsce), miejskiej Lipno (34,2 os./miejsce) oraz wiejskiej Pruszcz (30,3 os./miejsce). Łącznie w 24 gminach liczba dzieci do 3 lat na 1 miejsce opieki przekraczała wartość 10 osób, z czego w dziesięciu gminach była nawet wyższa niż 20 osób. W latach 2017-2019 aż w 21 gminach pojawiły się miejsca opieki żłobkowej: w 14 wiejskich, 6 miejsko-wiejskich i 1 miejskiej. Jednak, w tym samym okresie spadła liczba dzieci przypadająca na jedno takie miejsce w 23 gminach. Najintensywniejszy ubytek odnotowały gminy miejskie Golub-Dobrzyń (-18,3 os./miejsce) i Brodnica (-14,5 os./miejsce) oraz wiejska Obrowo (-17,4 os./miejsce). W pozostałych siedmiu gminach, dysponujących miejscami opieki żłobkowej, zaobserwowano trend przyrostu liczby dzieci do lat 3 na 1 miejsce opieki, najwyższy w gminach: miejsko-wiejskiej Janikowo (17,1 os./miejsce) oraz wiejskiej Cekcyn (7,6 os./miejsce).

Należy podkreślić, że sytuacja w infrastrukturze żłobkowej nie wynika jedynie z działań polityki samorządowej objawiających się rozbudową placówek opieki, ale również rezultatem negatywnych procesów demograficznych, wpływających na zmniejszającą się liczbę dzieci najmłodszych grup wiekowych. Niedostateczna i nierównomiernie rozłożona liczba miejsc opieki żłobkowej jest jednym z ważniejszych zagadnień w kwestii polepszania usług społecznych i opiekuńczych, gdyż jej rozwój może sprzyjać większej aktywności zawodowej rodziców oraz ograniczać potencjalną marginalizację społeczno-ekonomiczną, w szczególności kobiet po urodzeniu dziecka..

Ryc. 40. Liczba dzieci w wieku do 3 lat przypadająca na 1 miejsce opieki w placówkach żłobkowych w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

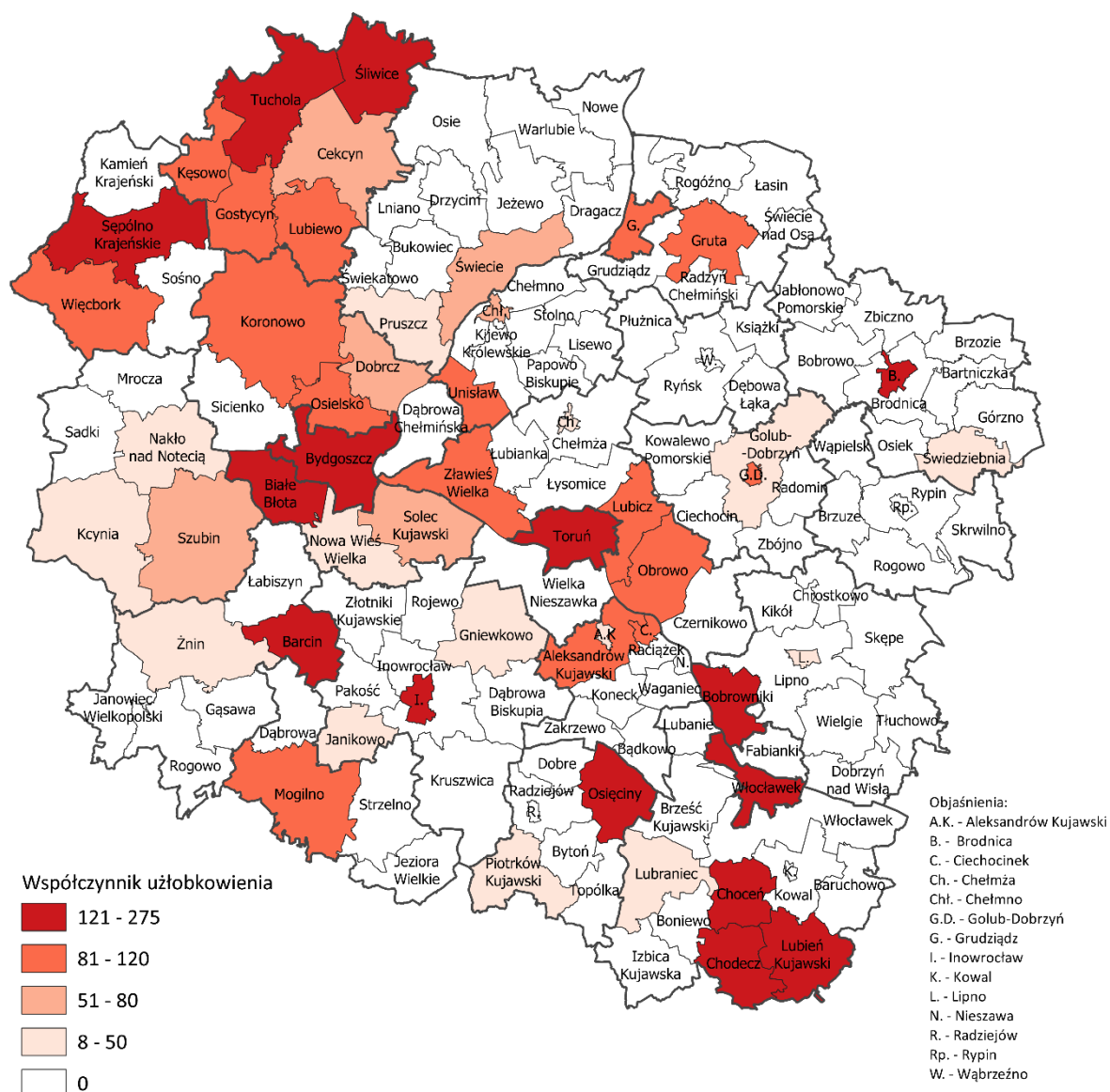
3.4. Współczynnik użłobkowania (obowiązkowy)

Współczynnik użłobkowania informuje o liczbie dzieci do 3 lat, objętych opieką w placówkach żłobkowych, przypadających na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat. W 2019 r. wskaźnik ten dla województwa kujawsko-pomorskiego kreował się na poziomie 100 osób na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat i wzrósł w stosunku do 2017 r. o 34,6 osób. Współczynnik ten osiągnął najwyższe wartości w gminie miejskiej Białe Błota (275,0 os./tys.), miejskiej Toruń (235,7 os./tys.) oraz miejsko-wiejskiej Sępólno Krajeńskie (216,0 os./tys.). Łącznie w 23 gminach wskaźnik przekroczył pułap 100 osób na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat. Najniższy wynik odnotowano w gminie wiejskiej Nowa Wieś Wielka (7,7 os./tys.), miejsko-wiejskiej Janikowo (22,5 os./tys.) i miejskiej Lipno (29,2 os./tys.). Okres między 2017 a 2019 r. doprowadził do zwiększenia się wartości miernika, a co za tym idzie stopnia

uźłobkowania w 46 jednostkach. Najsilniej uwidocznili się w gminach wiejskich Śliwice (187,5 os./tys.) i Bobrowniki (160,0 os./tys.). Zmniejszeniu uległ w sześciu jednostkach: najbardziej w gminie miejsko-wiejskiej Solec Kujawski (-121,4 os./tys.) oraz wiejskiej Cekcyn (-95,2 os./tys.).

Rosnący poziom uźłobkowania jest pozytywnym zjawiskiem z punktu potrzeb społeczno-gospodarczych, gdyż rozwój opieki nad dziećmi do 3 lat pozwala na aktywność zawodową rodziców, zwłaszcza w obecnej sytuacji demograficznej skutkującej coraz większą populacją osób w wieku poprodukcyjnym. Jednakże warto zaznaczyć, że jeden z regionów o korzystnej sytuacji demograficznej, cechującej się przyrostem naturalnym ludności (powiaty brodnicki i golubsko-dobrzyński), dysponują dosyć słabo rozwiniętą opieką żłobkową (z wyjątkiem gmin miejskich Brodnica i Golub-Dobrzyń).

Ryc. 41. Współczynnik uźłobkowania w 2019 r. wg gmin

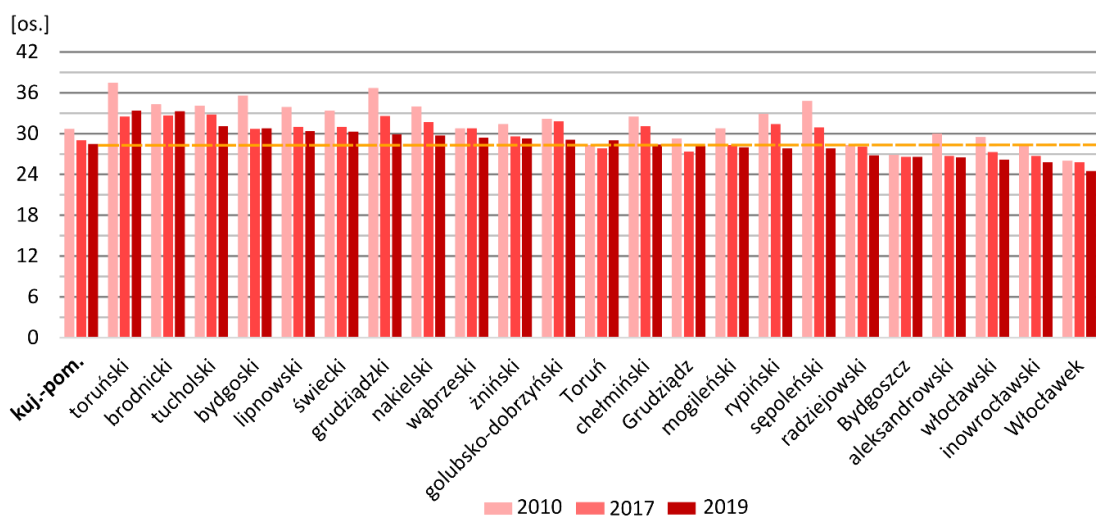
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

3.5. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) (obowiązkowy)

Liczbę dzieci w wieku przedszkolnym, czyli w przedziale wiekowym 3-5 lat w województwie kujawsko-pomorskim wg stanu na 2019 r., obliczono na 58 994 osób, co jest ubytkiem rządu -5 359 osób w porównaniu do 2010 r. i -1 354 osób w odniesieniu do 2017 roku. Najwięcej dzieci w wieku 3-5 lat w 2019 r. skupiało się w najludniejszych regionach województwa, tj. w miastach Bydgoszczy (9 245 os.) i Toruniu (5 836 os.) oraz powiatach: inowrocławskim (4 129 os.) i bydgoskim (3 653 os.). Najmniej dzieci w tym przedziale wiekowym było w powiatach: wąbrzeskim (1 005 os.), radziejowskim (1 082 os.) i sępoleńskim (1 140 os.). W latach 2010-2019 liczba dzieci w wieku przedszkolnym spadła w 22 powiatach, najbardziej w mieście Bydgoszczy (-550 os.) i powiecie inowrocławskim (-540 os.). Jedynie w mieście Toruniu zarejestrowano wzrost o 25 osób. W okresie 2017-2019 odnotowano spadek populacji dzieci wieku 3-5 lat w 18 powiatach, najwyższy w inowrocławskim (193 os.) i nakielskim (-190 os.). Wzrost odnotowano w pięciu jednostkach, z dominującą pozycją miasta Torunia (213 os.) oraz powiatu toruńskiego (186 os.).

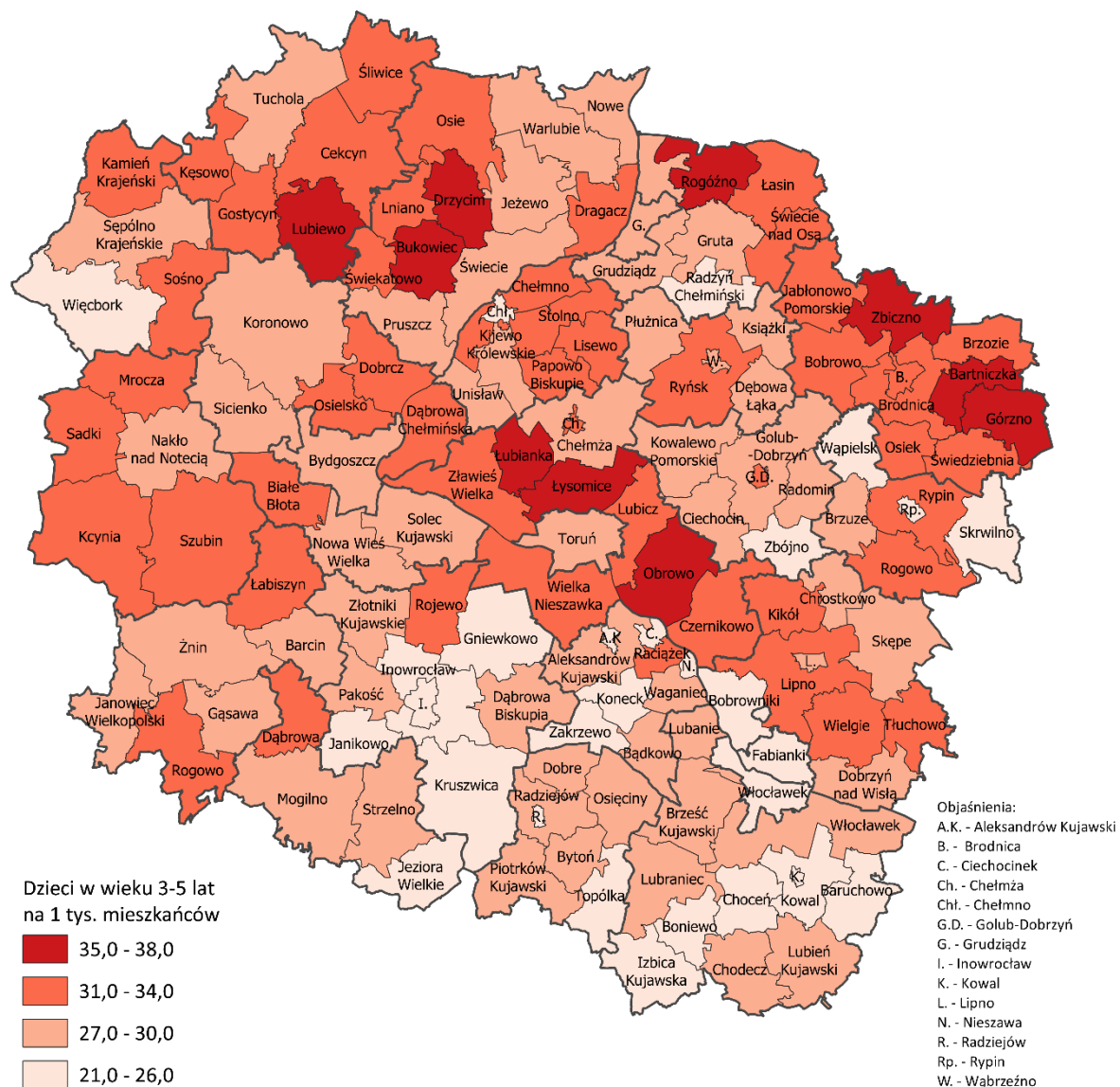
W województwie kujawsko pomorskim w 2019 r. liczbę dzieci w wieku 3-5 lat przypadającą na 1 tys. ludności wynosiła 28,5 osób, a więc o -2,2 os. mniej niż w 2010 r. i o -0,5 os. mniej aniżeli w 2017 roku. Największa koncentracja dzieci wieku przedszkolnego wystąpiła w powiatach toruńskim (33,4 os./tys.), brodnickim (33,3 os./tys.) i tucholskim (31,1 os./tys.), a najmniejsza w mieście Włocławek (24,5 os./tys.) oraz powiatach inowrocławskim (25,8 os./tys.) i włocławskim (26,2 os./tys.). Zestawiając lata 2010-2019, spadek udziału dzieci wieku przedszkolnego pojawił się w aż 22 powiatach, z najsilniejszym ubytkiem w powiatach sępoleńskim (-7,0 os./tys.), grudziądzkim (-6,8 os./tys.) i rypińskim (-5,1 os./tys.), natomiast trend wzrostowy wystąpił wyłącznie w mieście Toruń (0,7 os./tys.). Korzystniejsza relacja zachodzi gdy porównane zostaną lata 2017 -2019, gdyż tendencja wzrostowa wystąpiła już w pięciu powiatach – najbardziej widoczna w mieście Toruń (1,2 os./tys.) i powiecie toruńskim (0,9 os./tys.), zaś w pozostałych jednostkach uwagę zwraca spadający odsetek dzieci w wieku 3-5 lat, najbardziej dynamiczny w powiatach rypińskim (-3,6 os./tys.) i sępoleńskim (-3,1 os./tys.).

Wyk. 27. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2010, 2017 i 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

Ryc. 42. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) na 1 tys. ludności w 2019 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

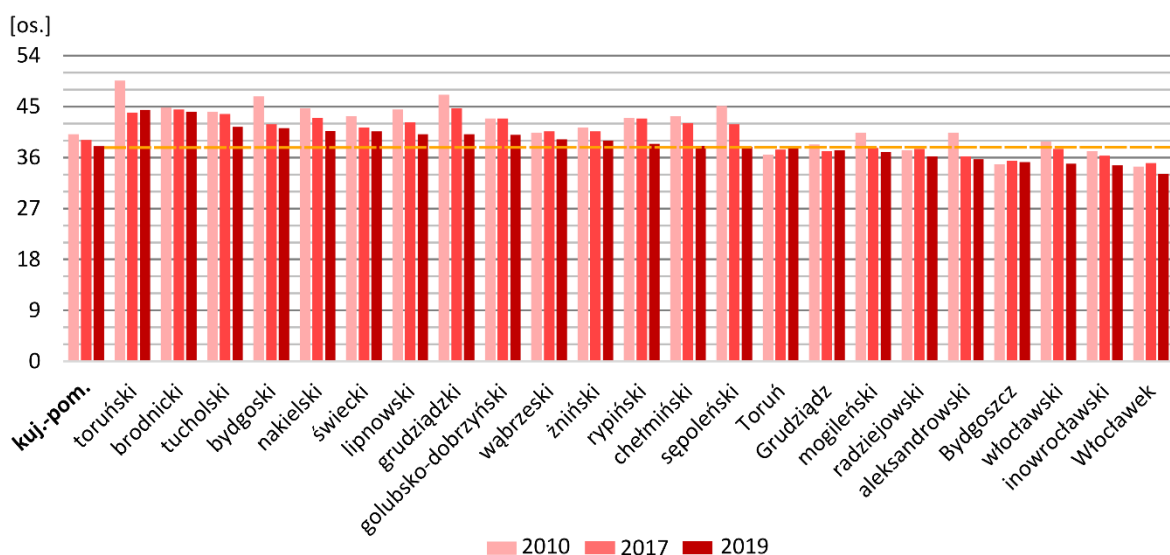
Jednostkami gminnym w których przypadają najczęściej dzieci w wieku 3-5 lat na 1 tys. ludności w 2019 roku były gminy wiejskie Drzycim (38,2 os./tys.), Obrowo (27,6 os./tys.) oraz Łubianka (37,2 os./tys.), natomiast najmniejszy wynik uzyskały gminy miejskie Radziejów (20,7 os./tys.), Ciechocinek (21,8 os./tys.) oraz wiejska Inowrocław (21,6 os./tys.). Okres lat 2010-2019 cechował się spadkiem udziału dzieci w 120 jednostkach, najsilniej zauważalnym w gminach wiejskich Świecie nad Osą (-13,8 os./tys.), Boniewo (10,6 os./tys.) i Koneck (-10,5 os./tys.), z kolei w pozostałych pojawiła się sytuacja stagnacji lub wzrostu z najwyższym wynikiem w gminach: wiejskiej Raciążek (7,7 os./tys.), miejsko-wiejskiej Górzno (7,0 os./tys.) i miejskiej Kowal (4,2 os./tys.). Analizując lata 2017-2019 zmniejszający się odsetek dzieci wieku przedszkolnego dotknął 93 gminy, szczególnie wiejskie jednostki Boniewo (-9,0 os./tys.), Wąpielsk i Płużnica (po -6,9 os./tys.), tymczasem odwrotną tendencję oraz brak większych zmian wykazało 51 gmin, z najintensywniejszym rezultatem w jednostkach wiejskich Drzycim (6,1 os./tys.), Zbiczno (5,3 os./tys.) oraz Raciążek (5,1 os./tys.).

Podsumowując, liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) oraz jej udział przedstawia negatywny trend ubytku, który jest związany ze spadkiem liczby urodzeń i wydłużaniem się średniej długości życia, a co za tym idzie rosnącą populacją najstarszych grup wiekowych. W rozkładzie geograficznym najsilniejsza koncentracja dzieci w wieku 3-5 lat zaznacza się w gminach wokół miasta Torunia oraz w północnej, zwłaszcza północno-wschodniej części kujawsko-pomorskiego, która wyraźnie kontrastuje z południowym regionem województwa (powiaty inowrocławski, aleksandrowski, radziejowski i włocławski).

3.6. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat)

W 2019 r. województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało 78 711 dzieci w wieku 3-6 lat, a więc o 5 448 osób mniej niż w 2010 r. i o 2 780 osób mniej w odniesieniu do 2017 roku. Podobnie jak w przypadku dzieci w wieku 3-5 lat, koncentracja oraz dynamika zmian przedstawiają niemalże identyczny trend. Najwięcej dzieci wieku przedszkolnego (3-6 lat) zamieszkiwało w 2019 r. miasta Bydgoszcz (12 262 os.) i Toruń (7 592 os.), zaś najmniej powiaty wąbrzeski (1 340 os.) i radziejowski (1 461 os.). Dynamika zmian dla lat 2010-2019 podkreśla się spadkiem liczby dzieci w 21 powiatach, najintensywniejszy w powiatach inowrocławskim (-605 os.) i mieście Bydgoszcz (-418 os.), a w jej wzrost nastąpił tylko w mieście Toruń (108 os.) i powiecie brodnickim (10 os.). Podobnie wyglądają rezultaty porównania 2017 i 2019 r., gdyż 20 powiatów odnotowało ubytek populacji wieku 3-6 lat, najwyższy w powiatach inowrocławskim (-328 os.) o mieście Włocławek (-270 os.), z kolei trzech jednostkach liczba dzieci wieku przedszkolnego zwiększyła się, osiągając największy przyrost w mieście Toruń (178 os.).

Wyk. 28. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2010, 2017 i 2019 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

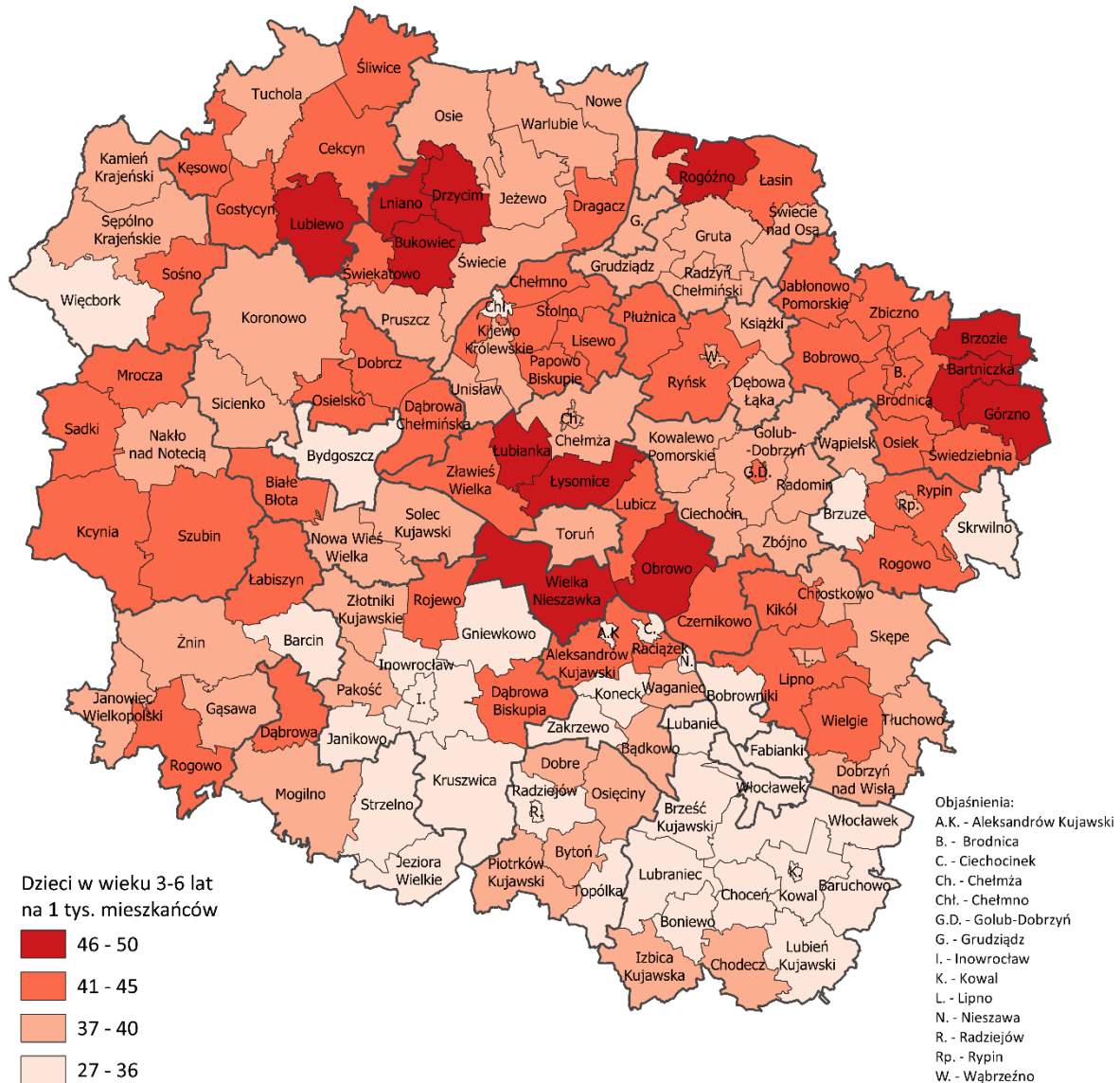
W 2019 r. w regionie na 1 tys. ludności przypadało 38 osób w wieku 3-6 lat, co stanowi spadek rzędu -2,1 osób i -1,1 osób w porównaniu d, odpowiednio 2010 i 2017 roku. Zdecydowanie najsilniejsza koncentracja dzieci w wieku przedszkolnym występuje w powiatach: toruńskim (44,4 os./tys.), brodnickim (44,1 os./tys.) i tucholskim (41,4 os./tys.). Z kolei najniższa ma miejsce w mieście Włocławku (33,1 os./tys.) i powiecie inowrocławskim (34,6 os./tys.). Przemiany, jakie zaszły w

latach 2010-2019, informują o spadku udziału dzieci wieku 3-6 lat aż w 21 powiatach. Najbardziej widoczny jest w sępoleńskim (-4,2 os./tys.) i grudziądzkim (-7,0 os./tys.), zaś korzystna zmiana wzrostu dotyczyła przede wszystkim miast: Torunia (1,2 os./tys.) i Bydgoszczy (0,4 os./tys.). Zmiany w okresie 2017-2019 pozwalają stwierdzić, że spadek odsetka dzieci zaznaczył się w 20 powiatach, największy w grudziądzkim (-4,6 os./tys.) i rypińskim (-4,5 os./tys.). Natomiast wzrost widoczny był w powiecie toruńskim (0,5 os./tys.) oraz miastach Toruniu (0,3 os./tys.) i Grudziądzu (0,2 os./tys.).

W układzie jednostek gminnych największą liczbę dzieci wieku 3-6 lat przypadającą na 1 tys. ludności w 2019 r., można dostrzec w gminach wiejskich Obrowo (50,4 os./tys.), Łubianka (50,2 os./tys.) i Łysomice (48,2 os./tys.), tymczasem najniższą w gminach miejskich Radziejów (27,2 os./tys.), Ciechocinek (30,3 os./tys.) oraz wiejskiej Koneck (30,4 os./tys.). W przeciągu okresu 2010-2019 wzrost udziału dzieci w wieku 3-6 lat w populacji nastąpił w 24 jednostkach – najbardziej intensywny w gminach miejsko-wiejskiej Górzno (7,9 os./tys.) oraz wiejskich Bobrowo (6,8 os./tys.) i Dobrze (6,6 os./tys.). Pozostałe 120 jednostek gminnych charakteryzowało się stagnacją lub spadkiem udziału dzieci wieku przedszkolnego, z najwyższym wynikiem w gminach miejsko-wiejskiej Świecie nad Osą (-15,1 os./tys.), miejskiej Radziejów (-12,7 os./tys.) i wiejskiej Koneck (-12,0 os./tys.). Warto zaznaczyć, że również w zestawieniu z 2017 rokiem, zdecydowana większość gmin, bo aż 112 jednostek zarejestrowało spadek koncentracji liczby dzieci w wieku 3-6 lat, z najwyraźniejszym ubytkiem w gminach wiejskich Bobrowniki (-8,6 os./tys.), Boniewo (-8,3 os./tys.) oraz Brzuze (-8,2 os./tys.). Pozytywna zmiana przyrostu w największym stopniu wystąpiła w gminach wiejskich Rojewo (7,4 os./tys.), Lubianka (5,8 os./tys.) i Raciążek (3,8 os./tys.).

Wypada więc stwierdzić, że wnioski odnośnie liczby oraz koncentracji dzieci w wieku 3-6 lat są niemalże identyczne z tymi przedstawionymi przy analizie dzieci w wieku 3-5 lat. Rosnący ubytek dzieci najmłodszych grup wiekowych oraz silne regionalne zróżnicowanie ich udziału w populacji są jednymi z kluczowych problemów w zakresie demografii przed jakimi musi stanąć samorząd, gdyż w przyszłości zrodzi to poważne konsekwencje zarówno w rozwoju gospodarczym poszczególnych obszarów jak i całego województwa.

Ryc. 43. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) na 1 tys. ludności w 2019 r. wg gmin

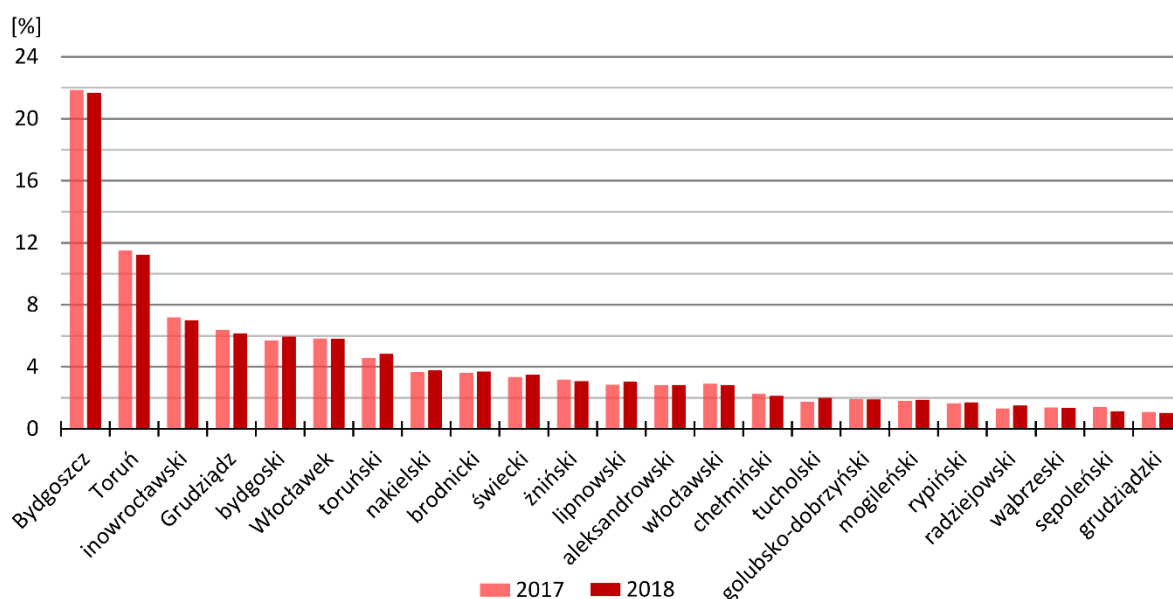
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

3.7. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia (obowiązkowy)

Liczba miejsc opieki przedszkolnej (dla dzieci powyżej 3 roku życia) w 2018 r. kształtowała się na poziomie 59 186 miejsc, stanowiąc wzrost o 2 210 miejsc w odniesieniu do 2017 roku. Warto odnotować, że od kilkunastu lat miejsca wychowania przedszkolnego systematycznie rosną. Przykładowo: w 2010 roku było to 39 264 miejsca, podczas gdy 5 lat później już 50 464 miejsca. Tendencja ta pozwala przypuszczać, iż w 2019 r. infrastruktura opieki przedszkolnej powinna przekroczyć pułap 60 tys. miejsc.

Miejsca opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia koncentrowały się w największych ośrodkach miejskich województwa, tj. w Bydgoszczy (12 827), Toruniu (6 641), Grudziądzu (3 641), Włocławku (3 442) i Inowrocławiu (2 436). Samo miasto Bydgoszcz odpowiada za 21,7% wszystkich miejsc w regionie, zaś Toruń za 11,2%. Dwa największe ośrodki miejskie zdecydowanie zdeklasowały pozostałe miasta. Spośród powiatów najmniejsza liczba miejsc przypadła na powiaty: grudziądzki (610), sępoleński (670) i wąbrzeski (794), które łącznie skupiają 3,5% wszystkich miejsc.

Wyk. 29. Udział w ogólnej liczbie miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w 2017 i 2018 r. wg powiatów

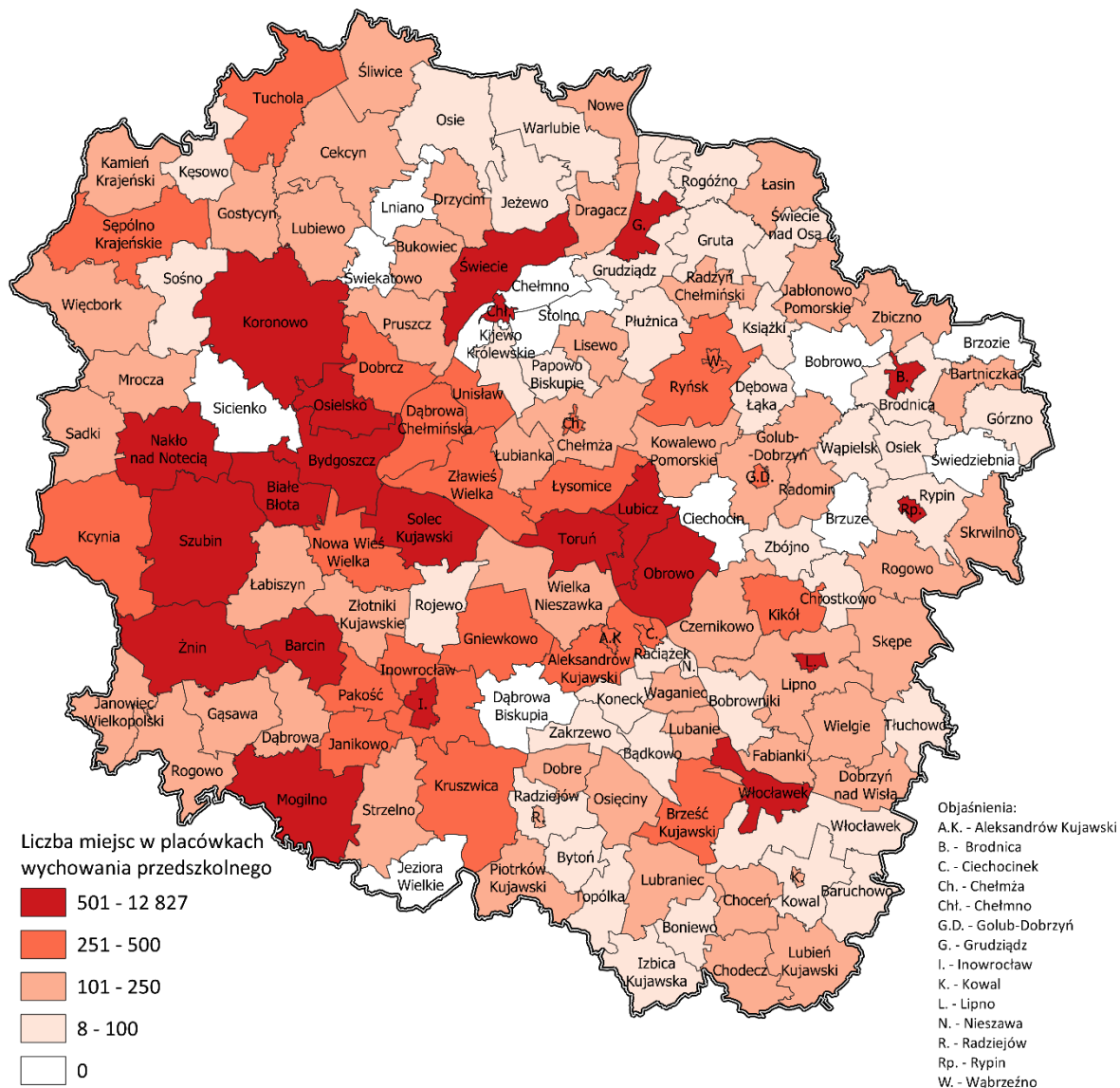

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

Spośród dziesięciu gmin z największą liczbą miejsc wychowania przedszkolnego, sześć było jednostkami miejskimi (5 największych ośrodków regionu oraz miasto Brodnica), trzy jednostkami miejsko-wiejskimi (Świecie, Nakło nad Notecią, Mogilno), a jedna wiejską (Białe Błota). Najmniejszą liczbą miejsc charakteryzowały się gminy wiejskie: Warlubie (8), Jeżewo, Osiek oraz Bądkowo (po 25 miejsc). Natomiast 12 gmin wiejskich nie dysponuje infrastrukturą opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia. W latach 2017-2018 liczba miejsc opieki wzrosła w 64 gminach. Najwyraźniej widoczne było to w mieście Bydgoszczy oraz gminie miejsko-wiejskiej Solec Kujawski (odpowiednio wzrost o 366 i 150 miejsc). Z kolei spadek uwidocznił się w 30 gminach, z najwyższym ubytkiem Więcborku i Dobrzyń nad Wisłą (ubytek 150 i 47 miejsc). W pozostałych 50 jednostkach gminnych nie odnotowano żadnych zmian w tym ujęciu czasowym.

Rozkład geograficzny ukazuje wyraźne zróżnicowanie, gminy z największą liczbą miejsc dominowały w zachodnim regionie województwa, skupiając się przede wszystkim wokół Bydgoszczy i w mniejszym stopniu wokół Torunia w centralnej części. Gminy z najmniejszą liczbą miejsc znajdowały się głównie we północno-wschodnich i południowo-wschodnich rejonach kujawsko-pomorskiego, również tam mieści się większość jednostek bez infrastruktury opieki przedszkolnej.

Ryc. 44. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w placówkach wychowania przedszkolnego w 2018 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

Warto wspomnieć, że w kujawsko-pomorskim wg stanu na 2018 r. spośród 59 186 miejsc opieki przedszkolnej, 227 miejsc znajdowało się w przedszkolach specjalnych (o 31 więcej niż w 2017 r.), rozmieszczonych w 12 gminach. Najwięcej miejsc w przedszkolach specjalnych znalazło się w mieście Bydgoszcz (40), oraz gminach miejsko-wiejskich Tuchola (30) i Świecie (25), a najmniej w mieście Aleksandrów Kujawski (5) oraz gminie wiejskiej Warlubie (8).

Tab. 20. Liczba miejsc w przedszkolach specjalnych w 2017 i 2018 r. wg gmin

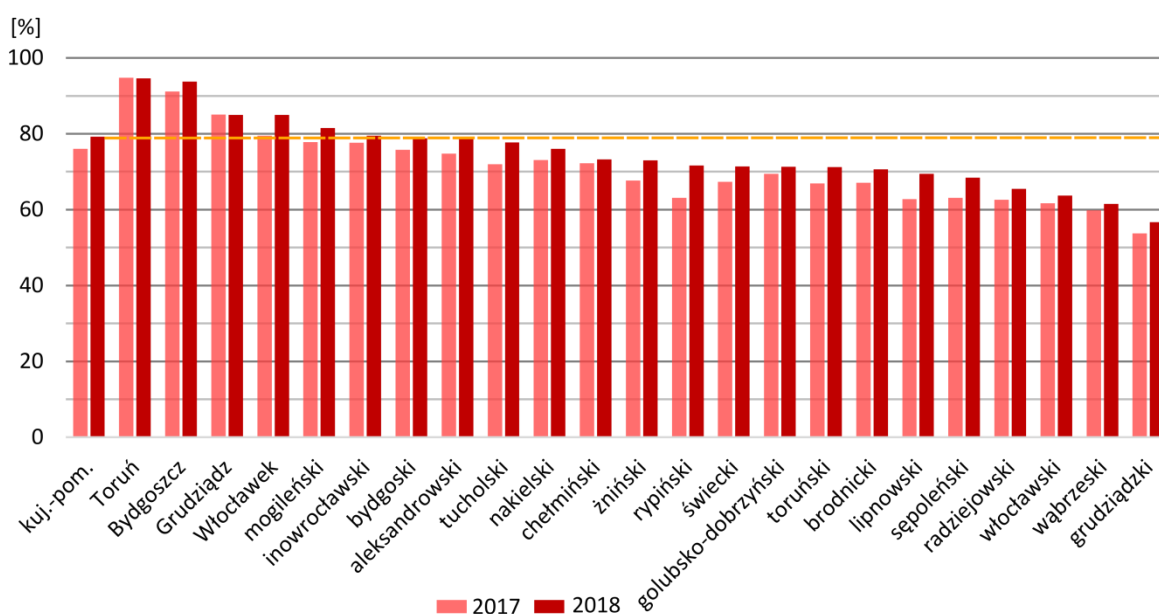
Gmina	miejsca w przedszkolach specjalnych	
	2017	2018
Aleksandrów Kujawski - miasto	5	5
Brodnica - miasto	15	15
Chełmno - miasto	24	24
Golub-Dobrzyń - gm. wiejska	15	17
Strzelno	20	16
Świecie	25	25
Warlubie - gm. wiejska	0	8
Tuchola	20	30
Bydgoszcz	40	40
Grudziądz	0	10
Toruń	16	21
Włocławek	16	16
Łącznie w województwie	196	227

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

3.8. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (obowiązkowy)

Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2018 r. określono na 79,2%, co oznacza wzrost rzędu 3,2 p.proc. w stosunku do 2017 roku (76,0%). Warto także wspomnieć, że wraz ze systematycznym wzrostem liczby miejsc wychowania przedszkolnego rośnie również odsetek dzieci objętych tą formą opieki, w 2010 wynosił on 52,7%, zaś w 2015 roku wzrósł do 77,6%. W 2018 r. w najkorzystniejszej sytuacji znajdowały się ponownie największe miasta regionu, udział dzieci objętych opieką sięga w nich od 94,6% w Toruniu i 93,8% w Bydgoszczy do 85,0% w Grudziądzu i Włocławku. Najniższe wartości odnotowano natomiast w powiatach grudziądzkim (56,7), wąbrzeskim (61,5%) oraz włocławskim (63,7%).

Wyk. 30. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 i 2018 r. wg powiatów

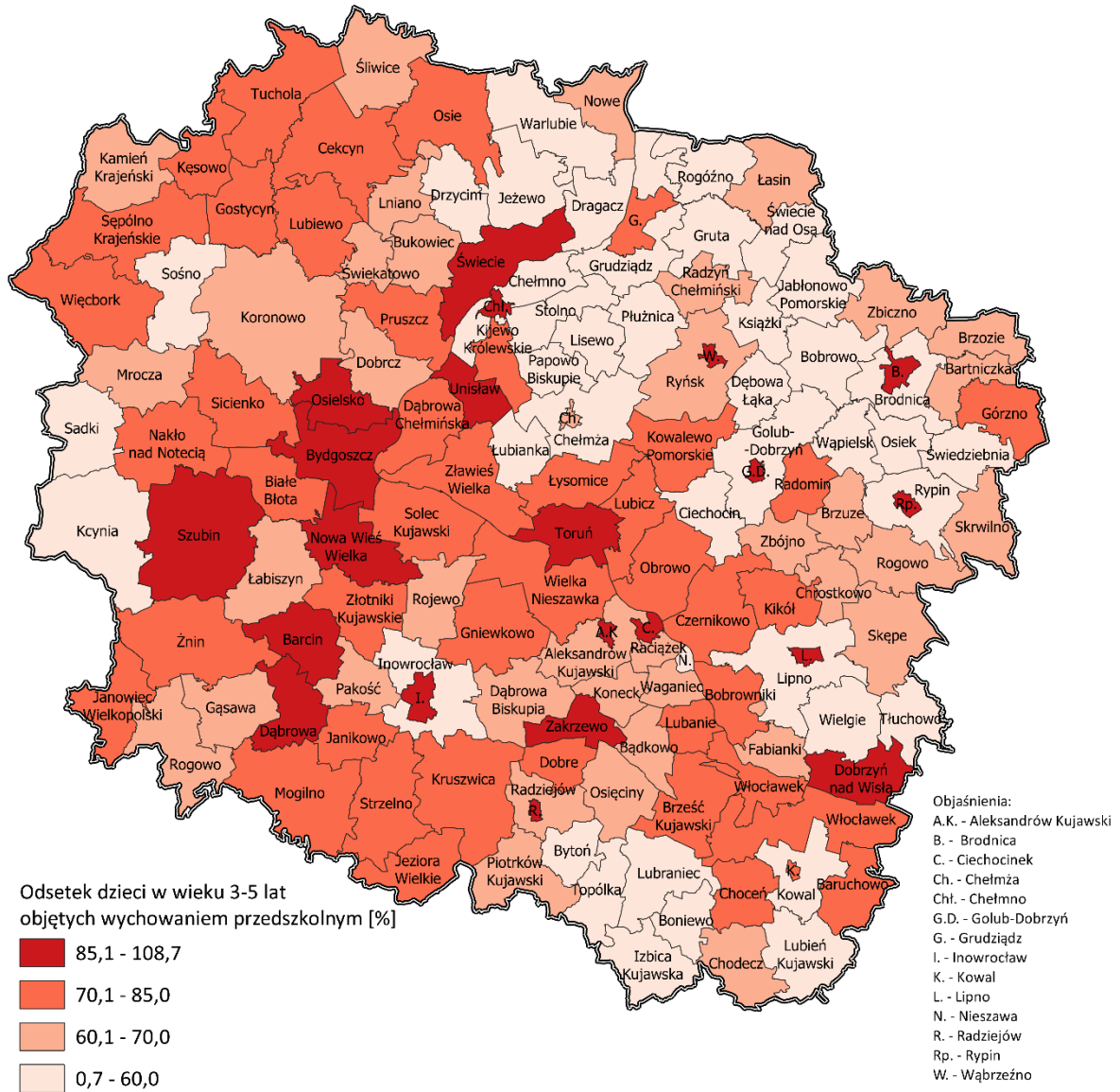

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

Analizując rozkład wg gmin, najwyższy odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym występował w gminach wiejskich: Unisław (108,7%), Osielsko (104,3%) oraz miejskiej Ciechocinek (100,9%), są to także jedyne jednostki gminne, w których wskaźnik ten przekroczył 100%. Wysokie wartości w tych jednostkach są wynikiem ich społeczno-gospodarczego charakteru, w którym znaczną rolę odgrywają strefy podmiejskie dla największych miast regionu. Łącznie w 33 gminach odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną przekroczył 80%, zaś w 15 gminach był poniżej poziomu 50%. Opieka nad dziećmi w wieku 3-5 lat najslabiej przedstawia się w gminie wiejskiej Płużnica, w której odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił zaledwie 0,7%. Na kolejnych miejscach uplasowały się gminy miejsko-wiejska Izbica Kujawska (32,1%) oraz wiejskie Rogóźno (32,1%) i Osiek (35,1%). Lata 2017-2018 przyniosły pozytywne zmiany wzrostu udziału dzieci uczęszczających do przedszkoli w aż 109 gminach. Największa zmiana nastąpiła w jednostkach wiejskich Bytoń (30,0 p.proc.) i Brzuze (26,9 p.proc.). Z kolei w 35 gminach wystąpił ich spadek, najwyraźniejszy w gminie wiejskiej Płużnica (-18,8 p.proc.) i miejsko-wiejskiej Lubraniec (-13,8 p.proc.).

Ujęcie przestrzenne informuje o polaryzacji w udziale dzieci objętych opieką przedszkolną, zdecydowanie najlepiej wypadające gminy gromadzą się w zachodniej części regionu, podczas gdy jednostki z najniższymi wartościami umiejscowione są przede wszystkim w północno-wschodnich powiatach województwa. Infrastruktura opieki na poziomie przedszkolnym cechuje się więc w kujawsko-pomorskim podziałem przestrzennym między jego wschodnią a zachodnią częścią.

Ryc. 45. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2018 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

3.9. Liczba obiektów przedszkolnych i dzieci do nich uczęszczających - na podstawie danych RSPO

Według informacji pochodzących z RSPO pobranych w dniu 02.11.2020 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowało 655 placówek wychowania przedszkolnego, na które składało się 581 przedszkoli, 83 punkty przedszkolne oraz 1 zespół wychowania przedszkolnego. Łącznie wychowaniem przedszkolnym objęto 57,7 tys. dzieci, z których 53,5 tys. przypadało na przedszkola a 1,3 tys. na punkty przedszkolne. Do jedyne funkcjonującego w województwie zespołu wychowania przedszkolnego (w powiecie żnińskim) uczęszczało 13 uczniów. We wszystkich 23 powiatach znajdowały się obiekty wychowania przedszkolnego, w największej liczbie koncentrując się w trzech miastach na prawach powiatu - Bydgoszczy (125), Toruniu (72) i Włocławku (41) oraz w powiatach bydgoskim (44), inowrocławskim (37) i toruńskim (35). Najmniejsza natomiast liczba przedszkoli i punktów przedszkolnym zaznaczyła się w powiatach sępoleńskim (6), grudziądzkim (7) oraz rypińskim i radziejowskim (po 9 obiektów). Liczba obiektów przedszkolnych przekłada się na liczbę uczniów objętych wychowaniem przedszkolnym, gdyż ponownie najlepiej wypadają miasta Bydgoszcz i Toruń, w których kształcą się odpowiednio 11,5 tys. i 6,3 tys. dzieci. Duża liczba uczniów przypadała również na powiaty inowrocławski (4 tys. os.), bydgoski (3,5 tys. os.) i miasto Grudziądz (3,0 tys. os.). Najmniejsza liczba dzieci podlegających wychowaniu przedszkolnemu dotyczyła z kolei powiatów grudziądzkiego (579 os.), sępoleńskiego (734 os.) i rypińskiego (775 os.).

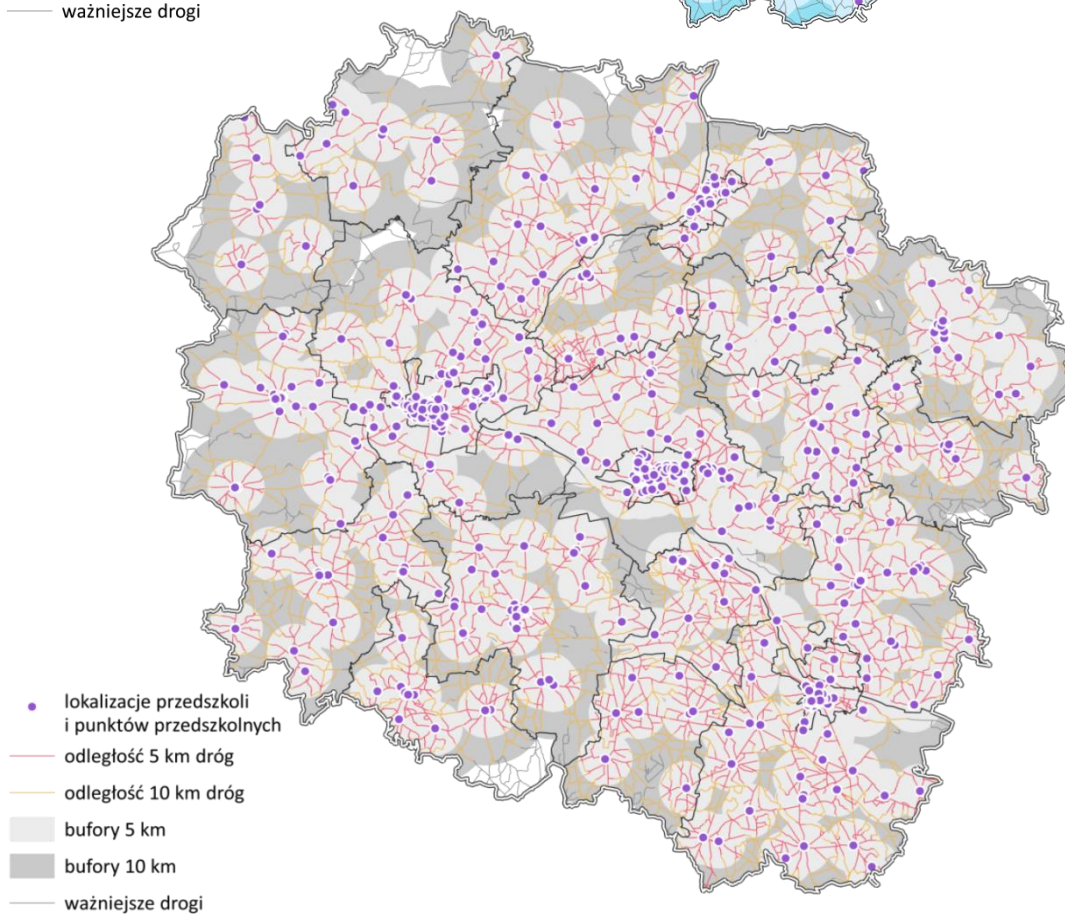
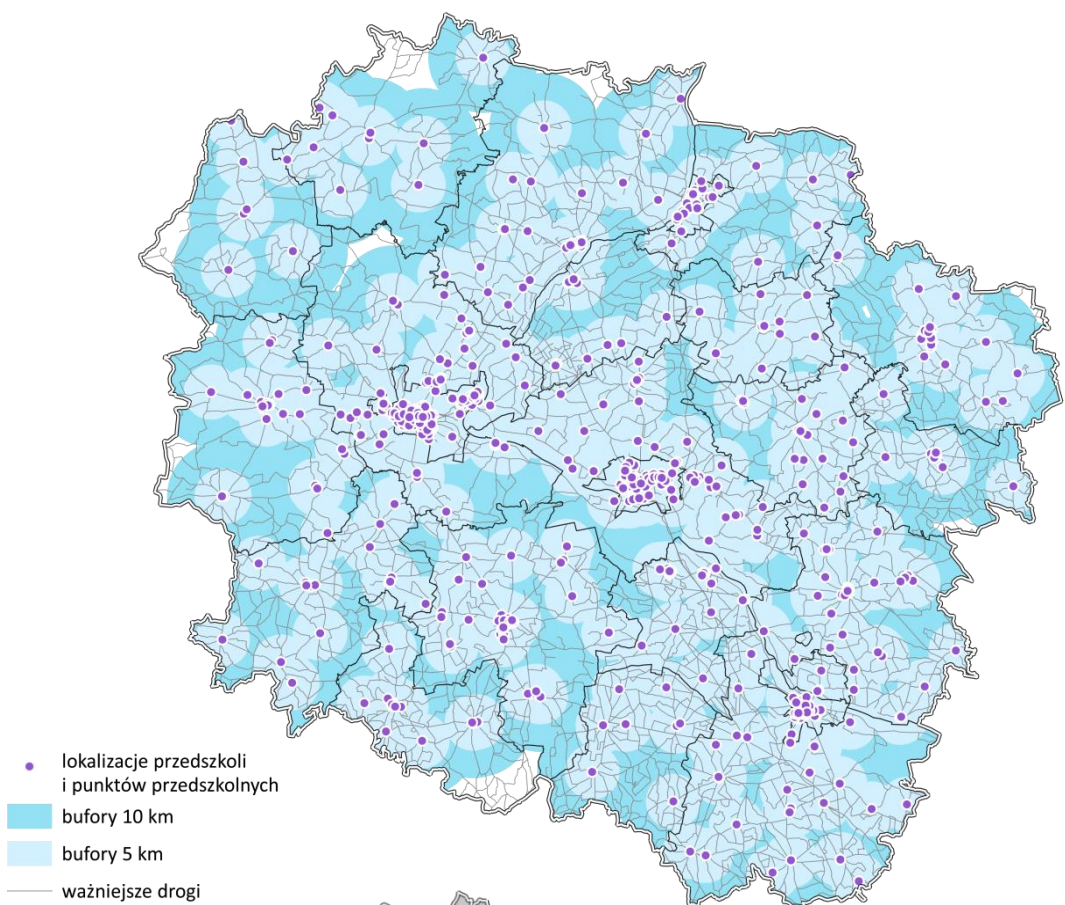
W układzie przestrzennym należy stwierdzić, że rozmieszczenie przedszkoli charakteryzuje się ich koncentracją w największych ośrodkach miejskich regionu. Niemalże cały obszar województwa znajduje się w zasięgu 10 km bufora od najbliższego obiektu przedszkolnego, jednakże po uwzględnieniu 10 km odcinka dróg, zasięg ten uległ zmianie. Najsilniej zaznacza się dosyć słaba dostępność do sieci przedszkoli w północno-zachodniej (tj. północne rejony powiatów świeckiego i tucholskiego), centralnej (północny region powiatu bydgoskiego) oraz południowej (wschodnia część powiatu mogileńskiego) części województwa kujawsko-pomorskiego. Podsumowując warto zaznaczyć, że rozmieszczenie geograficzne obiektów wychowania przedszkolnego pozwala na ich dostęp z odległości maksymalnie do 10 km, z większości terytorium regionu.

Tab. 21. Formy wychowania przedszkolnego wraz z liczbą uczniów wg powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku

Powiat	Przedszkola		Punkty przedszkolne		Zespół wychowania przedszkolnego		Łącznie	
	Liczba placówek	Liczba uczniów	Liczba placówek	Liczba uczniów	Liczba placówek	Liczba uczniów	Liczba placówek	Liczba uczniów
aleksandrowski	19	1.463	3	45	—	—	22	1.508
brodnicki	26	1.928	2	39	—	—	28	1.967
bydgoski	36	3.353	8	114	—	—	44	3.467
chełmiński	11	1.030	3	49	—	—	14	1.079
golubsko-dobrzyński	15	985	8	56	—	—	23	1.041
grudziądzki	7	579	—	—	—	—	7	579
inowrocławski	36	4.008	1	0	—	—	37	4.008
lipnowski	26	1.589	8	144	—	—	34	1.733
mogileński	13	1.130	—	—	—	—	13	1.130
nakielski	23	2.057	2	29	—	—	25	2.086
radziejowski	8	795	1	53	—	—	9	848
rypiński	9	775	—	—	—	—	9	775
sępoleński	6	734	—	—	—	—	6	734
świecki	25	2.112	—	—	—	—	25	2.112
toruński	29	2.296	6	77	—	—	35	2.373
tucholski	7	1.033	6	106	—	—	13	1.139
wąbrzeski	7	455	5	155	—	—	12	610
włocławski	21	1.525	4	44	—	—	25	1.569
żniński	16	1.757	—	—	1	13	17	1.770
Bydgoszcz	117	11.473	8	111	—	—	125	11.584
Grudziądz	27	3.254	2	28	—	—	29	3.282
Toruń	60	6.180	12	139	—	—	72	6.319
Włocławek	37	2.995	4	40	—	—	41	3.035
łącznie w woj. kujawsko-pomorskim	581	53.506	83	1.229	1	13	665	54.748

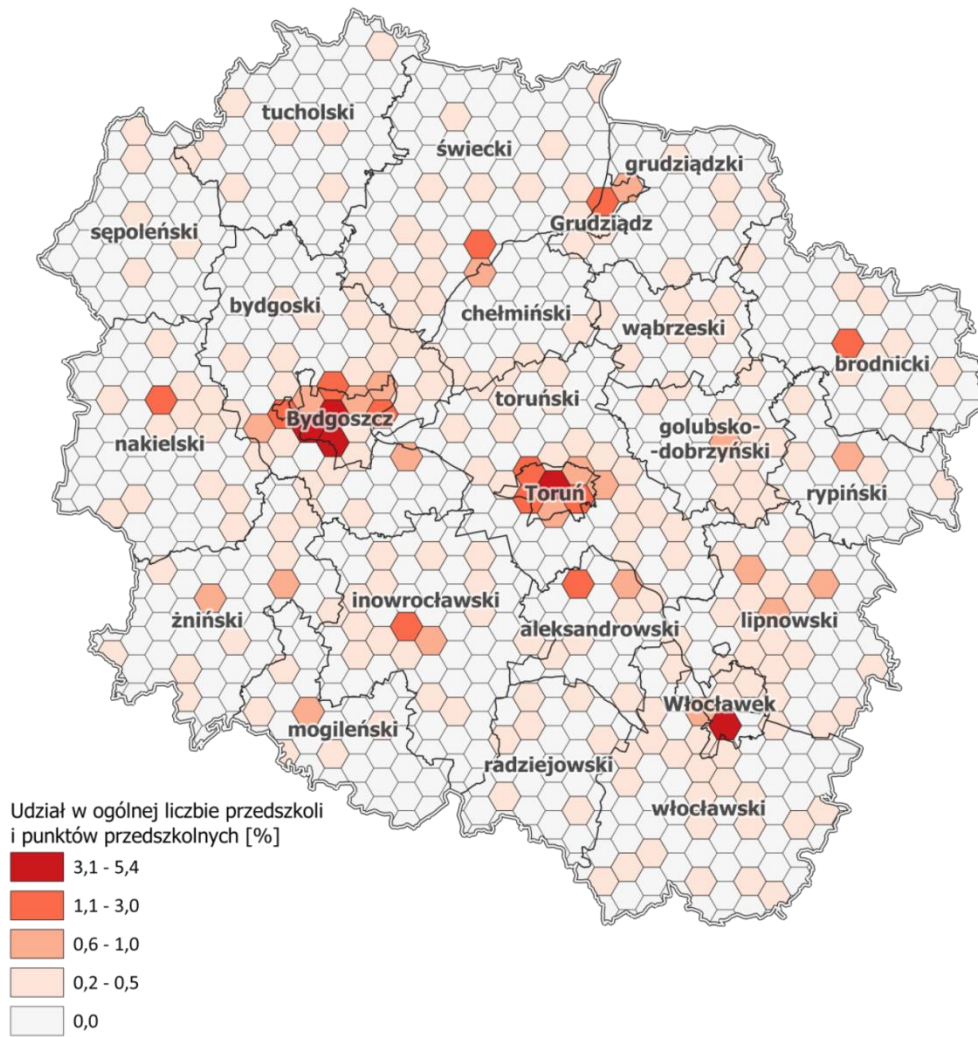
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rspo.men.gov.pl [02.11.2020]

Ryc. 46 i 47. Lokalizacje przedszkoli w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r.]

Ryc. 48. Koncentracja liczby przedszkoli w układzie klastrow 5x5 km w woj. kujawsko-pomorskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r.]

3.10. Liczba szkół podstawowych i gimnazjów w których jest doradca zawodowy (obowiązkowy)

Według danych SIO na 30.09. 2018 r., w szkołach podstawowych i likwidowanych gimnazjach doradcy zawodowi byli zatrudnieni łącznie w 296 placówkach edukacyjnych. Najwięcej szkół z doradcą zawodowym przypadało na miasto Bydgoszcz (30 placówek), powiaty bydgoski (27) i inowrocławski (24) oraz miasto Toruń (24). Najmniejsza liczba szkół podstawowych i gimnazjów z doradcą zawodowym dotyczyła powiatów wąbrzeskiego (8), aleksandrowskiego, radziejowskiego i rypińskiego (po 9 placówek w każdym).

Dostęp do doradztwa zawodowego odgrywa ważną rolę w odpowiednim wyborze dalszego etapu edukacji wśród dzieci i młodzieży, gdyż pozwala na profesjonalne konsultacje sprawdzające kompetencje, możliwości i pasje poszczególnych uczniów. Stanowi to kluczowy element podnoszący możliwości placówek edukacyjnych w zawodowym rozwoju podopiecznych szkół podstawowych i gimnazjów, który wpływa na ich decyzje związane z wyborem konkretnych branży i zawodów.

Tab. 22. Liczba szkół w których jest doradca zawodowy wg powiatów i stanu na 30.09.2018

Lp	Powiat	Liczba szkół z doradcą zawodowym
1.	aleksandrowski	9
2.	brodnicki	21
3.	bydgoski	27
4.	chełmiński	16
5.	golubsko-dobrzyński	11
6.	grudziądzki	10
7.	inowrocławski	24
8.	lipnowski	17
9.	mogileński	13
10.	nakielski	15
11.	radziejowski	9
12.	rypiński	9
13.	sępoleński	14
14.	świecki	25
15.	toruński	16
16.	tucholski	16
17.	wąbrzeski	8
18.	włocławski	22
19.	żniński	14
20.	Bydgoszcz	30
21.	Grudziądz	16
22.	Włocławek	10
23.	Toruń	24
łącznie w województwie		296

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO przekazanych przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy (stan na 30.09.2018)

3.11. Uczestnictwo osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym – uczących się i doksztalających się (obowiązkowy)

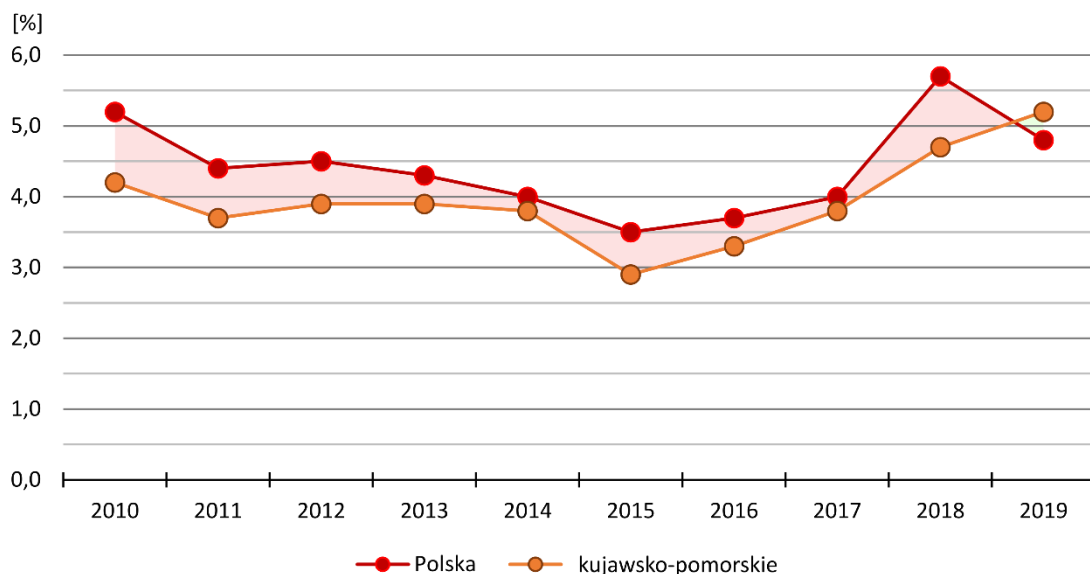
Kształcenie ustawiczne, zdefiniowane w ustawie Prawo oświatowe (art. 4, pkt 30) określane jest jako kształcenie w szkołach dla dorosłych, branżowych szkół II stopnia i szkół policealnych oraz w odniesieniu do osób, które spełniły obowiązek szkolny, uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych. Potencjalnymi zainteresowanymi kształceniem i szkoleniami zawodowymi jest pełnoletnia populacja kraju (powyżej 18. roku życia), jednak europejskim punktem odniesienia dla tego typu kształcenia są osoby w wieku 25-64 lata.

Formy, w jakich prowadzi się kształcenie ustawiczne określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2019 roku³², są to:

- kwalifikacyjny kurs zawodowy,
- kurs umiejętności zawodowych,
- kurs kompetencji ogólnych,
- turnus doksztalania teoretycznego młodocianych pracowników,
- kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3, umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych.

Dane dotyczące osób uczących i doksztalających się w wieku 25-64 się pochodzą z zasobów Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Analiza wskaźnika dokonana została w ujęciu całego województwa z powodu braku dostępnych danych na poziomie powiatów lub gmin.

Wyk. 31. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczące i doksztalające się (w %) w województwie w latach 2010-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

Udział osób dorosłych w wieku 25-64 lata, który uczyli bądź doksztalali się oszacowano w województwie kujawsko-pomorskim na 5,2% populacji tej grupy wiekowej wg stanu na 2019 rok. Stanowi to wzrost 1,0 p.proc w stosunku do 2010 r., i o 1,4 p.proc. w odniesieniu do 2017 roku oraz lokuje województwo na 6 pozycji w kraju. Warto również zaznaczyć, że udział osób doksztalających się w 2019 r. był, po raz pierwszy wyższy (o 0,4 p.proc.) niż średnia krajowa wynosząca 4,8%. Tendencja zmian udziału

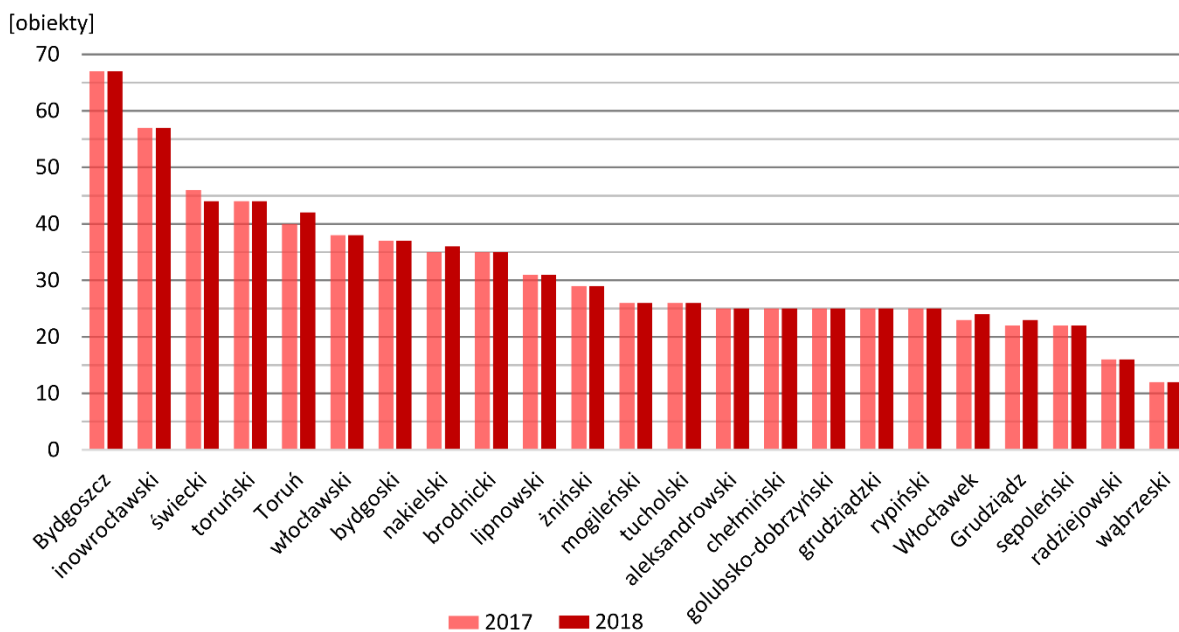
³²Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych

osób dorosłych uczących i kształcących się w kujawsko-pomorskim, ukazuje wyraźny trend wzrostowy notowany corocznie od 2015 roku. Warto zaznaczyć, że poziom uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym jest nadal dalece niezadowalający i odbiega od średniej unijnej (11,1% w roku 2018 – wg projektu Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030) oraz określanych na poziomie unijnym i krajowym celów. W Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL) odsetek osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu został ustalony na co najmniej 10% już na rok 2020. W projekcie nowej SRKL 2030 celem jest osiągnięcie średniej unijnej (11,1%) w roku 2030. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że mimo prowadzonej, za pomocą środków europejskich w dwóch perspektywach finansowych (2007-2013 i 2014-2020), interwencji w tym obszarze wzrost wskaźnika uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym jest niewielki, co wskazuje na fakt, iż na oczekiwany przyrost nie wpływa ewentualna czasowa dostępność z góry określonych i współfinansowanych z EFS form wsparcia osób dorosłych.

3.12. Liczba uczniów i szkół podstawowych

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) w 2018 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowały 734 szkoły podstawowe (w tym 7 dla dorosłych), a więc o 3 jednostki oświatowe więcej aniżeli w 2017 roku. Najwięcej szkół podstawowych występowało w mieście Bydgoszczy (67) oraz powiatach: inowrocławskim (57), świeckim (44) i toruńskim (44). Z kolei najmniej przypadło na powiaty: wąbrzeski (12), radziejowski (16) i sępoleńskim (22). Wzrost liczby szkół w latach 2017-2018 dotyczył miast: Torunia (wzrost o 2 placówki), Włocławka i Grudziądza oraz powiatu nakielskiego (wzrost o 1 placówkę w każdym). Spadek odnotowano w powiecie świeckim, gdzie zlikwidowano 2 szkoły podstawowe. Według stanu z 2018 r. we wszystkich 144 gminach regionu mieściły się placówki kształcące na poziomie podstawowym. Najliczniejsza koncentracja była w miastach województwa (od 67 w Bydgoszczy do 17 w Inowrocławiu), które łącznie opowiadały za ok. 25% wszystkich szkół podstawowych w kujawsko-pomorskim. W 13 gminach (dziewięć wiejskich, dwóch miejskich i dwóch miejsko-wiejskich) znajdowało się po jednej tego typu placówce edukacyjnej.

Wyk. 32. Liczba szkół podstawowych w 2017 i 2018 r. wg powiatów

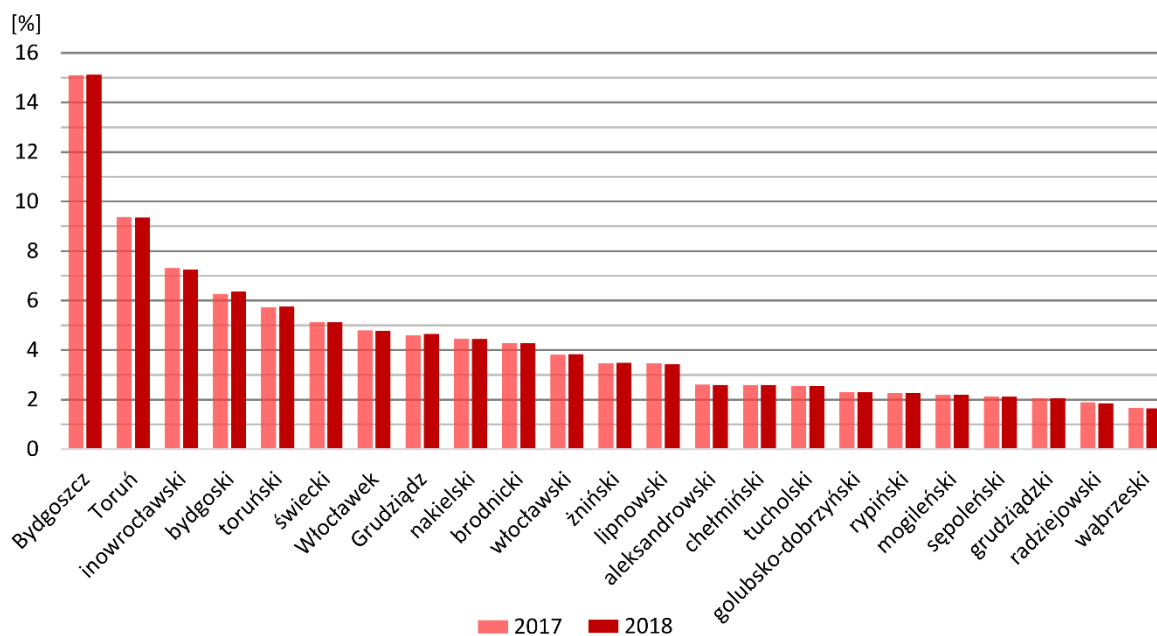

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

Łącznie do szkół podstawowych w 2018 r. uczęszczało 163 976 uczniów, a więc o ponad 20 tys. więcej niż w roku poprzednim. Wzrost ten jest przede wszystkim pokłosiem reformy edukacyjnej, w efekcie której okres edukacji podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat. Najwięcej uczniów kształciło się w

miastach Bydgoszczy i w Toruniu, które zgromadziły odpowiednio 15,1% i 9,4% wszystkich uczniów szkół podstawowych (odpowiednio 24,8 tys. i 15,3 tys. osób). Wysoki odsetek zauważalny był także w powiatach: inowrocławskim (7,3%, 11,9 tys. os.), bydgoskim (6,4%, 10,4 tys. os.) oraz toruńskim (5,8%, 9,4 tys. os.). Natomiast ostatnie pozycje zajęły powiaty: wąbrzeski (1,7%, 2,7 tys. os.), radziejowski (1,9%, 3,1 tys. os.) oraz grudziądzki (2,1%, 3,3 tys. os.).

Wyk. 33. Udział uczniów szkół podstawowych w ich ogólnej liczbie w 2017 i 2018 r. wg powiatów

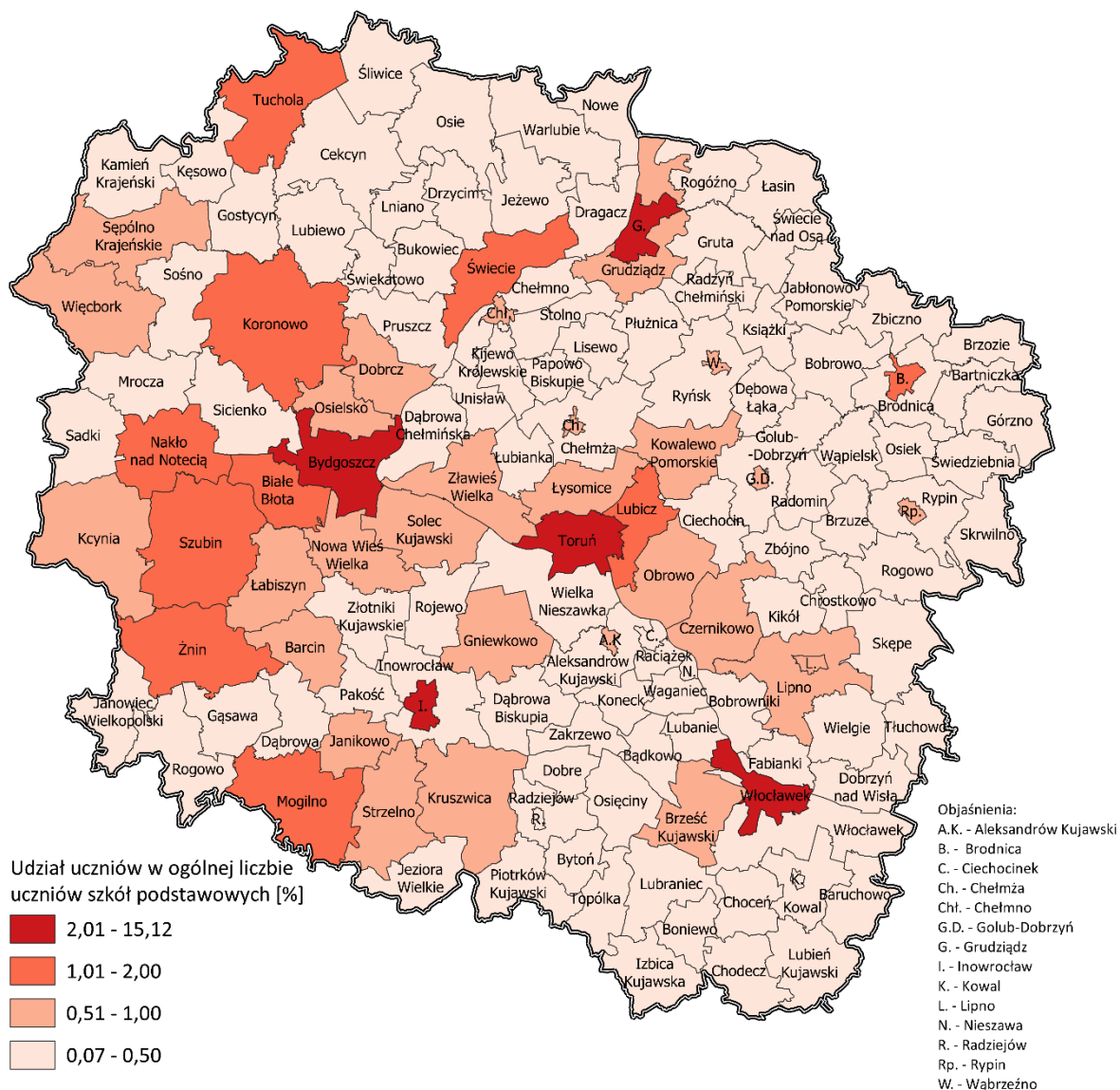

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

Spośród 10 gmin charakteryzujących się największą liczbą uczniów szkół podstawowych, sześć było jednostkami miejskimi (w tym 5 największych miast regionu), trzy jednostkami miejsko-wiejskimi (tj. Świecie, Nakło nad Notecią oraz Szubin), zaś jedna jednostką wiejską (Białe Błota). W 2018 r. w 34 gminach (zdecydowanej większości miejskich i miejsko-wiejskich) liczba uczniów przekraczała pułap tysiąca osób, zaś w 57 gminach (55 wiejskich, jednej miejskiej i jednej miejsko-wiejskiej) była poniżej progu 500 osób. Najmniej uczniów chodziło do placówek położonych w mieście Nieszawa (108 os.) oraz gminach wiejskich Radziejów (189 os.) i Kowal (200 os.).

Rozmieszczenie geograficzne ukazuje wyraźną dominację miast oraz stref podmiejskich największych ośrodków miejskich regionu w koncentracji uczniów szkół podstawowych. Widać to szczególnie na przykładzie Bydgoszczy i Torunia, w których pobliskie gminy takie jak Lubicz, Białe Błota czy Koronowo skupiają duży procent uczniów. Warto podkreślić że, wysokie wartości w gminach miejsko-wiejskich w zachodniej części województwa mogą wynikać ze specyfiki administracyjnej – przykładowo gminy miejsko-wiejska Nakło nad Notecią składa się z miasta Nakło nad Notecią o populacji 18,2 tys. osób, zaś miejsko-wiejska Żnin z miasta Żnin zamieszkiwanego przez 13,8 tys. osób. Cechą charakterystyczną zachodniej części regionu są więc jednostki miejsko-wiejskie zawierające zarówno obszary wiejskie jak i duże miasta, często większe niż będące osobnymi gminami miejskimi miasta we wschodnich powiatach województwa – np. Nieszawa (1,8 tys. os.) czy Kowal (3,5 tys. os.).

Ryc. 49. Udział uczniów szkół podstawowych w ich ogólnej liczbie w 2018 r. wg gmin

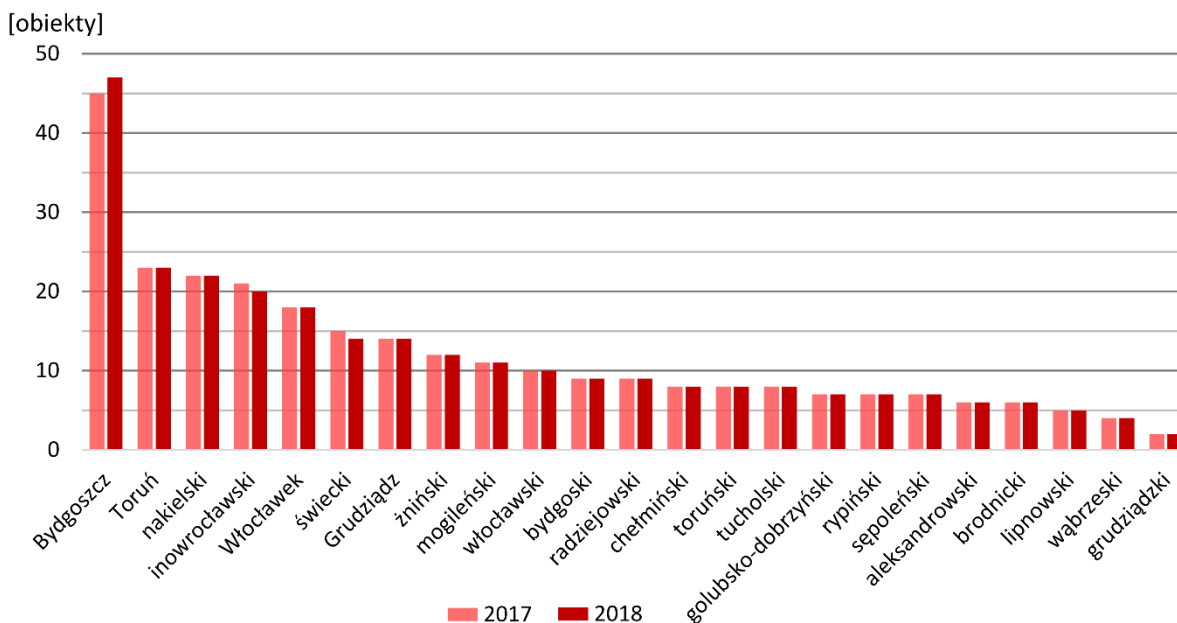

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

3.13. Liczba uczniów i szkół zawodowych (obowiązkowy)

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2018 r. działało 277³³ szkół zawodowych, co jest wynikiem identycznym jak w 2017 roku. Najwięcej placówek kształcących zawodowo znajdowało się w miastach Bydgoszczy (47) i Toruniu (23) oraz w powiatach: nakielskim (22) i inowrocławskim (20). Najmniej tego typu placówek było w powiatach: grudziądzkim (2 szkoły), wąbrzeskim (4) i lipnowskim (5). Należy zwrócić uwagę, iż cztery miasta na prawach powiatu (tj. Bydgoszcz, Toruń, Włocławek i Grudziądz) skupiały łącznie ok. 37% (102 placówki) wszystkich szkół zawodowych w regionie. W latach 2017-2018 w województwie ubyły dwie placówki: jedna w powiecie inowrocławskim, a druga w świeckim. Likwidacja została wyrównana poprzez pojawienie się dwóch nowych szkół zawodowych w Bydgoszczy.

Wyk. 34. Liczba szkół zawodowych w 2017 i 2018 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

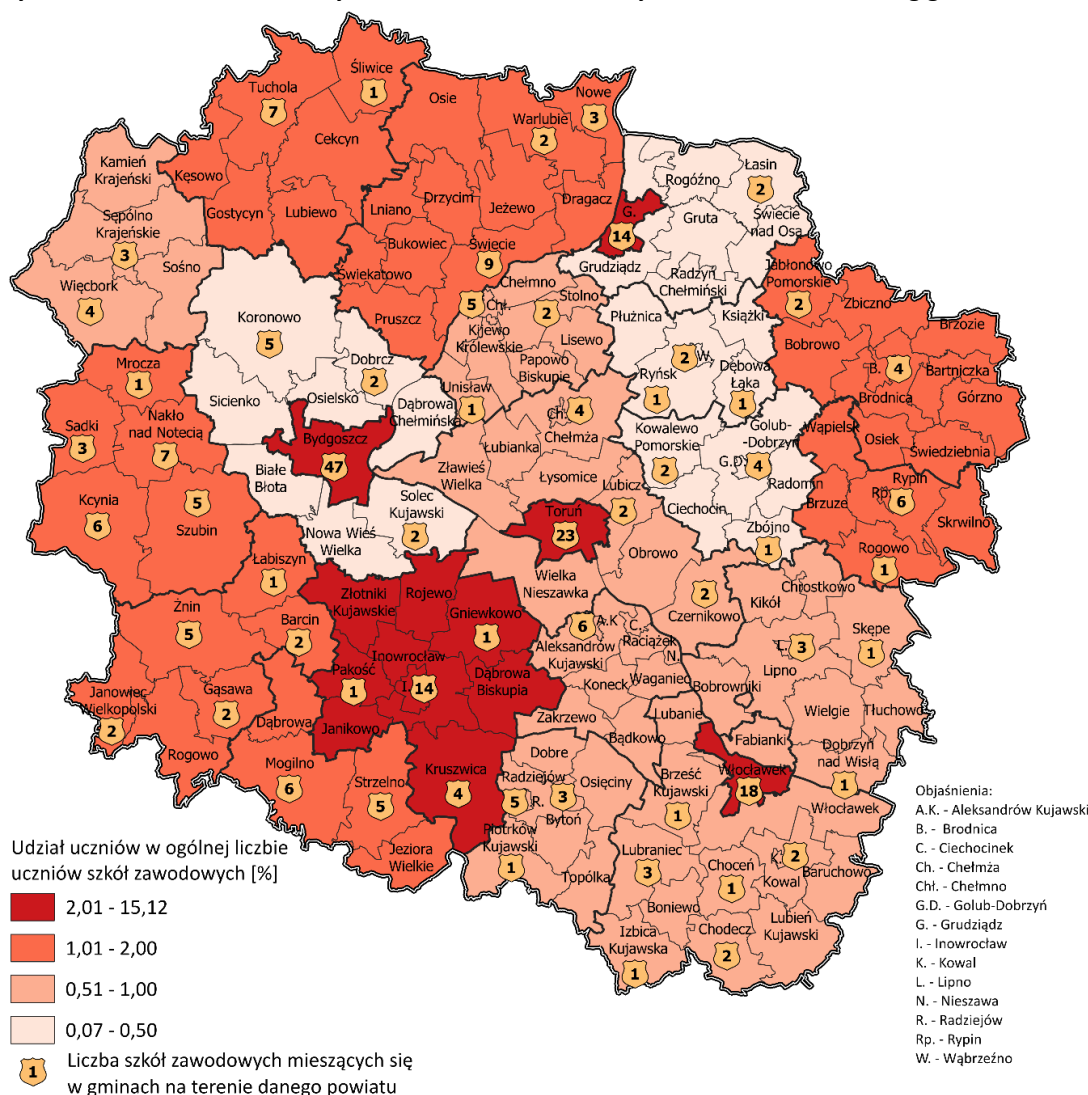
Szkoły zawodowe rozmieszczone były w 60 gminach województwa kujawsko-pomorskiego, z czego w 16 jednostkach gminnych w każdej z nich mieściła się tylko jedna tego typu placówka edukacyjna. Największe zgromadzenie szkół zawodowych dotyczy najważniejszych ośrodków miejskich regionu, pomijając miasta na prawach powiatu, dużą liczbę placówek można było zaobserwować w mieście Inowrocław (14), oraz gminach miejsko-wiejskich Świecie (9), Nakło nad Notecią i Tuchola (po 7). Rozmieszczenie szkół zawodowych wykazuje, że w regionie pojawiają się obszary o utrudnionym dostępie do placówek kształcenia zawodowego, są to – południowe części powiatu aleksandrowskiego, tucholskiego i świeckiego, jak również wschodnie rejony powiatu brodnickiego. W przypadku północno-zachodnich jednostek utrudniony dostęp wynika z niskiej gęstości zaludnienia i wysokiego poziomu lesistości, lecz w przypadku pozostałych regionów trudno jest znaleźć wytłumaczenie w uwarunkowaniach środowiskowo-geograficznych. Według opracowania Kujawsko-Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego pt. Szkolnictwo zawodowe w województwie kujawsko-pomorskim 2019, w województwie kujawsko-pomorskim istnieje dobrze rozwinięta sieć szkolnictwa zawodowego - 98,4% powierzchni WK-P znajduje się w dogodnej strefie dostępności do szkoły.

³³. wg danych Kujawsko-Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku w roku szkolnym 2018/2019 w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 255 szkół zawodowych (na podstawie SIO, RSPO i własnej weryfikacji – Szkolnictwo zawodowe w województwie kujawsko-pomorskim 2019).

Do szkół zawodowych w 2018 r. uczęszczało 41 460 osób (nieco mniej aniżeli w roku poprzednim), z czego ponad 21 tys. (50,8%) kształciło się w placówkach położonych w czterech miastach na prawach powiatu (najwięcej w Bydgoszczy 9,3 tys. os., najmniej w Grudziądzu 3,1 tys. os.). Pomijając najważniejsze miasta, duża liczba uczniów zaznaczała się również w powiatach inowrocławskim (ok. 2,9 tys. os.), brodnickim (1,9 tys. os.) i nakielskim (1,7 tys. os.), najmniejsza z kolei najbardziej widoczna była w powiatach grudziądzkim (107 os.), wąbrzeskim (519 os.) i golubsko-dobrzyńskim (578 os.). Należy również wspomnieć że wg opracowania Szkolnictwo zawodowe w województwie kujawsko-pomorskim 2019 KPBPPiR, region zaznacza się wysokim odsetkiem uczniów kształcących się w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe (liczba uczniów w szkołach zawodowych w stosunku do ogólnej liczby uczniów w szkołach ponadpodstawowych) – 63,9% (druga pozycja w kraju)

Podsumowując, należy pamiętać o strategicznym znaczeniu szkolnictwa zawodowego w strukturach gospodarczych województwa, gdyż coraz silniejszy staje się deficyt zawodów opartych na umiejętnościach praktyczno-fizycznych, co może mieć negatywne konsekwencje w niedalekiej przyszłości. Ważne jest aby koncepcja wspierania szkolnictwa zawodowego obejmowała zarówno rozwój samej infrastruktury, jak i jego promocje wśród potencjalnych uczniów, przedstawiając im katalog możliwości i zalet płynących z tego poziomu kształcenia.

Ryc. 50. Liczba szkół zawodowych oraz udział uczniów w tych szkołach w 2018 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 26.10.2020 r.]

3.14. Szkolnictwo podstawowe i średnie (ogólnokształcące i zawodowe) - na podstawie danych RSPO

Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych (RSPO) pozwala stwierdzić, że na terenie województwa kujawsko-pomorskiego prowadzono łącznie 733 szkoły podstawowe, do których uczęszczało 178 tys. uczniów. Najwięcej szkół podstawowych zgromadziło się w miastach Bydgoszcz (65) i Toruń (45) oraz w powiatach inowrocławskim (60), świeckim (44) i toruńskim (43), najmniej natomiast w powiatach wąbrzeskim (12), radziejowskim (16) i sępoleńskim (22). W czterech jednostkach administracyjnych liczba uczniów szkół podstawowych przekracza poziom 10 tys. uczniów, z wyraźną dominacją miasta Bydgoszczy (25,4 tys. os) dystansującego miasto Toruń (16,7 tys. os) oraz powiaty inowrocławski (12,7 tys. os) i toruński (11 tys.). Najmniejsza grupa uczniów kształcących się na poziomie podstawowym dotyczy, (podobnie jak w przypadku najmniejszej liczby szkół) powiatów wąbrzeskiego (3 tys. os), radziejowskiego (3,2 tys. os) i sępoleńskiego (4 tys. os).

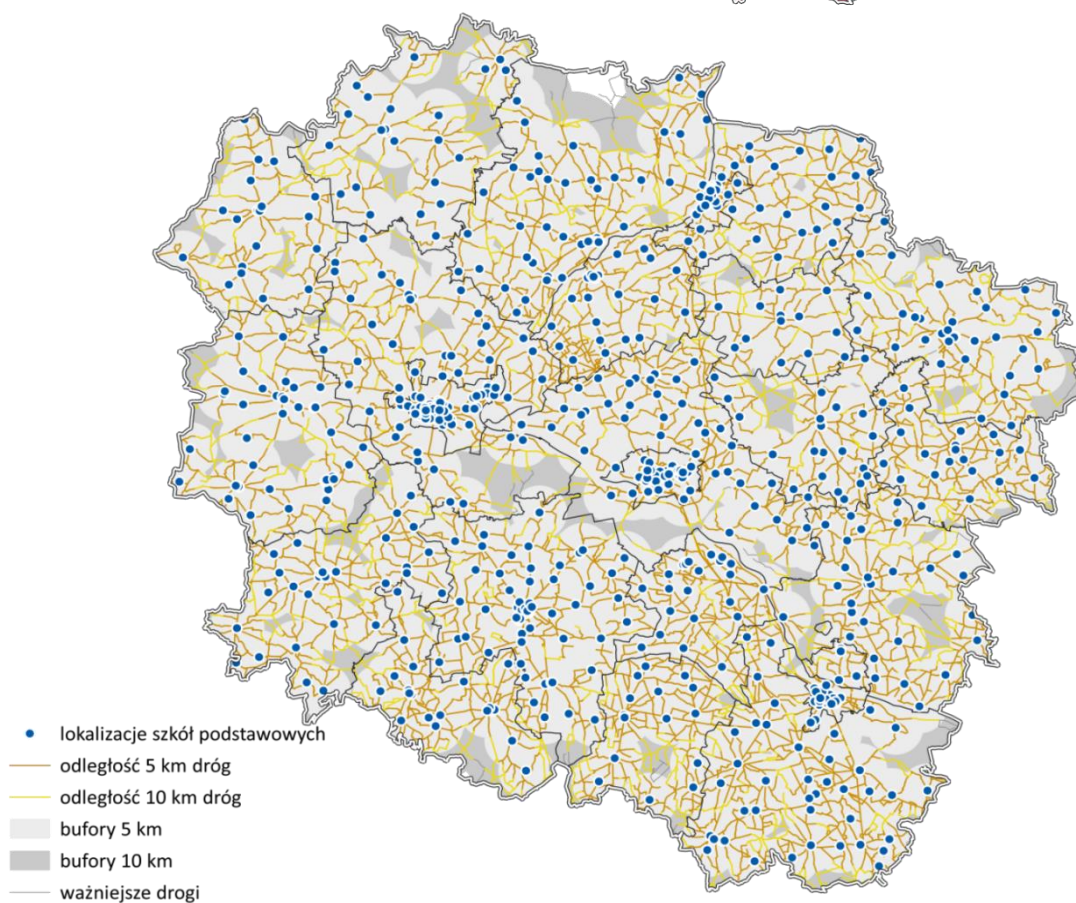
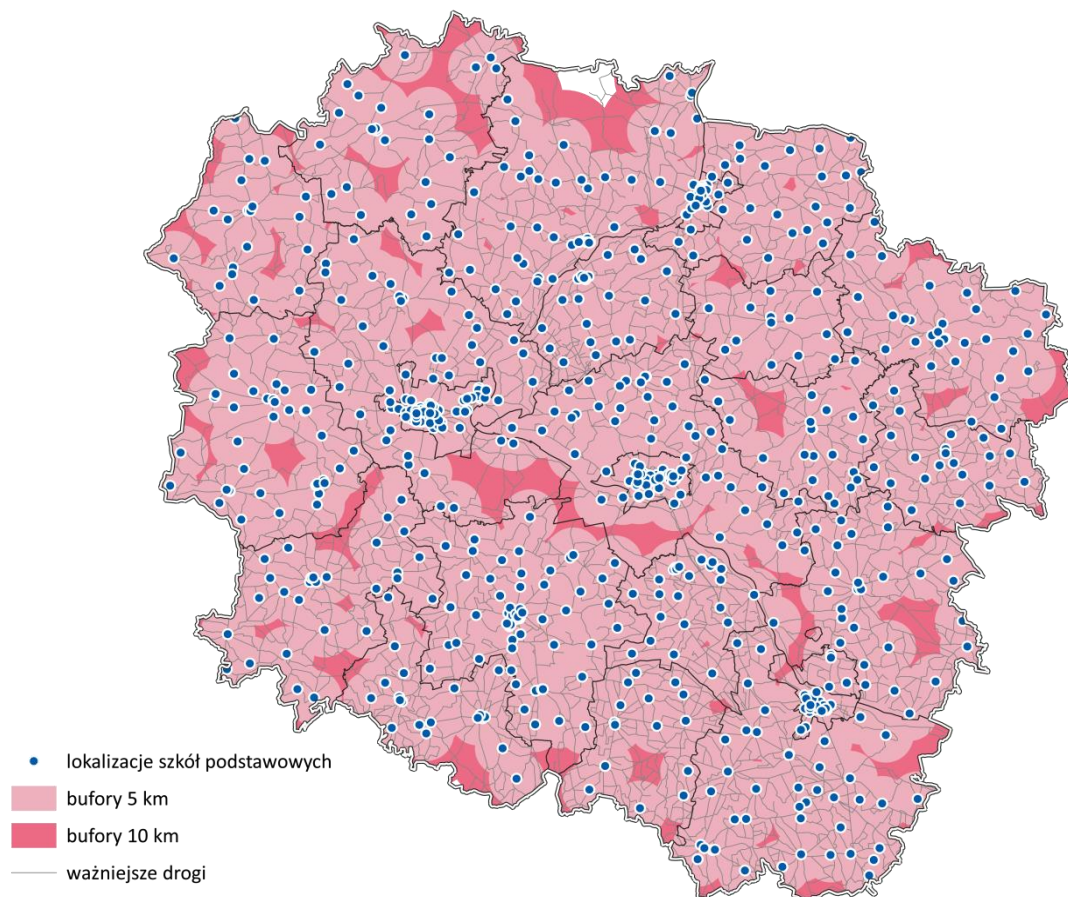
Korzystnym zjawiskiem w kontekście szkolnictwa podstawowego jest dobrze rozwinięta sieć placówek, która pozwala na dostęp do szkół z dystansu mniejszego niż 10 km dróg. Jedynym regionem województwa w którym dostępność do placówki kształcącej na poziomie podstawowym może sprawiać problemy, jest obszar północno-zachodni, a dokładniej północna część powiatu świeckiego. Obszar ten charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia oraz licznymi kompleksami leśnymi, wpływając tym samym na niską potrzebę występowania szkół podstawowych.

Tab. 23 Szkoły podstawowe wraz z liczbą uczniów wg powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku

Powiat	Szkoły podstawowe	
	Liczba placówek	Liczba uczniów
brodnicki	36	8.022
bydgoski	36	11.889
chełmiński	24	4.788
golubsko-dobrzyński	25	4.110
grudziądzki	25	3.882
inowrocławski	60	12.747
lipnowski	29	5.831
mogileński	23	3.918
nakielski	37	8.181
radziejowski	16	3.243
rypiński	25	4.226
sępoleński	22	4.002
świecki	44	9.518
toruński	43	11.005
tucholski	24	4.794
wąbrzeski	12	3.022
włocławski	37	7.012
żniński	29	6.040
Bydgoszcz	65	25.405
Grudziądz	25	7.544
Toruń	45	16.673
Włocławek	26	7.725
łącznie w woj. kujawsko-pomorskim	733	178.031

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r]

Ryc. 51 i 52. Lokalizacje szkół podstawowych w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r.]

Na terenie kujawsko-pomorskiego wg danych RSPO z dnia 02.11.2020 r. mieściło się 241 liceów, z czego 235 było placówkami ogólnokształcącymi, zaś 6 liceami sztuk plastycznych. Najwięcej tego typu ośrodków kształcenia przypadało na miasta Bydgoszcz (42), Toruń (24), Włocławek (19), Grudziądz (16) oraz powiat inowrocławski (21), najmniej z kolei na powiaty grudziądzki (2), tucholski (3) oraz wąbrzeski i golubsko-dobrzyński (4). Łącznie do liceów ogólnokształcących i sztuk plastycznych uczęszcza 37,9 tys. uczniów, z czego najwięcej kształciło się w szkołach umiejscowionych w Bydgoszczy (9,1 tys. os.), Toruniu (7,8 tys. os.), Włocławku (4 tys. os.) i Grudziądzu (3,3 tys. os.). Najmniejsza koncentracja uczniów liceów miała miejsce w powiatach w grudziądzkim (119 os.), toruńskim (206 os.), sępoleńskim (326 os.) oraz wąbrzeskim (329 os.)

Rozmieszczenie liceów pozwala stwierdzić, że oprócz naturalnego zjawiska koncentracji w ośrodkach miejskich, zauważalne są także strefy wyraźnego braku tego typu placówek kształcenia w różnych rejonach województwa. Widoczne jest to przede wszystkim w północno-zachodniej części kujawsko-pomorskiego, a także na obszarach peryferyjnych względem miast. Pozwala to stwierdzić, że dostępność liceów na pewnych terenach jest utrudniona i wymaga pokonania większego dystansu niż 10 km dróg czy 10 km bufora.

Tab. 24. Licea ogólnokształcące i plastyczne wraz z liczbą uczniów wg powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku

Powiat	Liceum ogólnokształcące		Liceum sztuk plastycznych		łącznie	
	Liczba placówek	Liczba uczniów	Liczba placówek	Liczba uczniów	Liczba placówek	Liczba uczniów
aleksandrowski	9	507	–	–	9	507
brodnicki	7	1280	–	–	7	1.280
bydgoski	6	428	–	–	6	428
chełmiński	6	477	–	–	6	477
golubsko-dobrzyński	4	335	1	17	5	352
grudziądzki	2	119	–	–	2	119
inowrocławski	21	2997	–	–	21	2.997
lipnowski	7	724	–	–	7	724
mogileński	6	755	–	–	6	755
nakielski	8	924	–	–	8	924
radziejowski	6	349	–	–	6	349
rypiński	5	536	1	60	6	596
sępoleński	4	326	–	–	4	326
świecki	12	1356	–	–	12	1.356
toruński	6	206	–	–	6	206
tucholski	3	546	–	–	3	546
wąbrzeski	4	329	–	–	4	329
włocławski	9	569	–	–	9	569
żniński	9	762	–	–	9	762
Bydgoszcz	42	8868	1	245	43	9.113
Grudziądz	16	3220	1	105	17	3.325
Toruń	24	7866	1	18	25	7.884
Włocławek	19	3939	1	83	20	4.022
łącznie w woj. kujawsko-pomorskim	235	37418	6	528	241	37.946

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rspo.men.gov.pl [02.11.2020 r.]

W ramach szeroko pojętego szkolnictwa zawodowego, w województwie kujawsko-pomorskim (wg danych RSPO) znajdowało się łącznie 393 szkoły i inne jednostki organizacyjne o charakterze zawodowym, na które składało się 137 techników, 165 szkół branżowych I i II stopnia, 34 szkoły specjalne przysposabiające do pracy, 29 Centrów Kształcenia Zawodowego oraz 28 szkół muzycznych I i II stopnia. Szkoły zawodowe kształciły łącznie 55,7 tys. uczniów, z których 38,5 tys. osób przypada na technika a 13,6 tys. osób szkoły branżowe I i II stopnia. Miasta na prawach powiatu skupiały łącznie 141 szkół zawodowych i ok. 27 tys. uczniów, co stanowiło 36% wszystkich placówek i 48% wszystkich uczniów. Wśród największych ośrodków miejskich, zdecydowanie najlepiej wypadła Bydgoszcz - 60 placówek i 11,7 tys. uczniów, najslabiej zaś Grudziądz - 23 placówki i 4,1 tys. uczniów. Korzystnie wypadł również powiat inowrocławski, w którym mieszczą się 34 placówki nauki zawodowej, uczące ok. 4 tys. osób, co w zdecydowanej mierze jest zasługą miasta Inowrocławia - największego w skali kraju ośrodka miejskiego niebędącego wyodrębnioną jednostką na poziomie powiatu. Najslabszą sieć szkolnictwa zawodowego odnotowano zaś w powiatach grudziądzkim (2 szkoły, 201 uczniów), wąbrzeskim (5 szkół, 694 uczniów) oraz sępoleńskim (7 szkół, 948 uczniów).

Dostępność przestrzenna do szkół i innych jednostek organizacyjnych o charakterze zawodowym (na podstawie RSPO) podkreśla się występowaniem obszarów o całkowitym braku infrastruktury szkolnictwa zawodowego, szczególnie podkreśla się on w północno-zachodniej części regionu. Utrudnionym dostępem do placówek zawodowych cechują się również gminy we wschodniej części województwa - tj. powiecie brodnickim i rypińskim, a także tereny oddalone od większych miejscowości - m.in. północna część powiatu inowrocławskiego, czy pas od powiatów inowrocławskiego, i radziejowskiego aż do lipnowskiego.

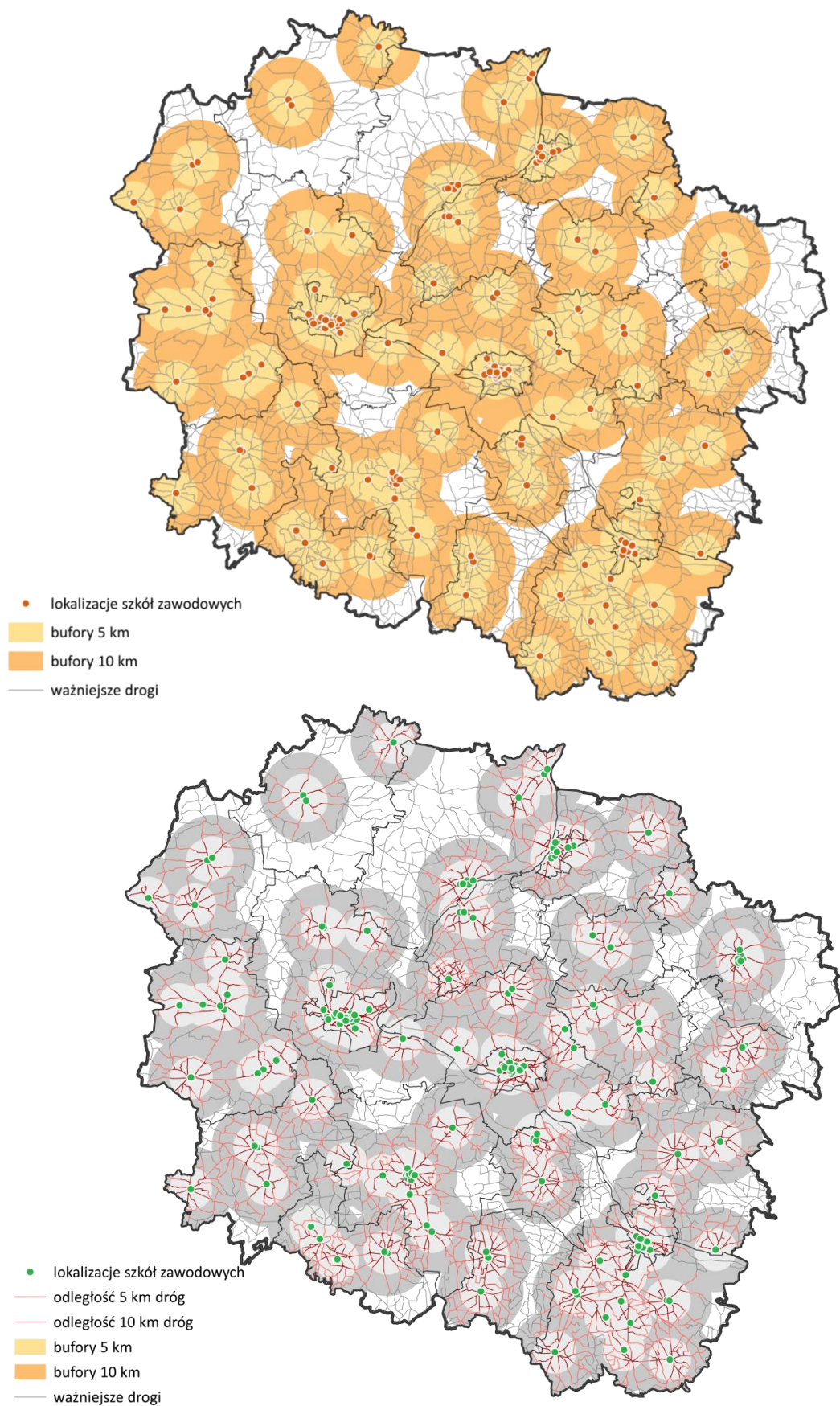
Analizując słabo rozwinięty poziom infrastruktury szkolnictwa zawodowego w północno-zachodnim rejonie kujawsko-pomorskiego, należy stwierdzić że obszar ten odznacza się pewną specyfiką wynikającą z jego naturalnych uwarunkowań takich jak - liczne kompleksy leśne oraz obszary chronione takie jak - NATURA 2000, czy obszary chronionego krajobrazu. Warto dodać, że północno-zachodnie gminy należą do jednostek o niskiej gęstości zaludnienia, co przekłada się na mniejszą populację osób objętych obowiązkiem edukacyjnym. Zarówno warunki naturalne jak i społeczne są więc elementami kształtującymi słaby poziom rozwoju sieci szkolnej w tym regionie.

Tab. 25. Szkoły i inne jednostki organizacyjne o charakterze zawodowym wraz z liczbą uczniów wg typu oraz powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku

Powiat	Branżowa szkoła I stopnia		Branżowa szkoła II stopnia		Centrum Kształcenia Zawodowego		Szkoła muzyczna I stopnia		Szkoła muzyczna II stopnia		Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy		Technikum		Łącznie	
	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów
aleksandrowski	3	235	–	–	–	b.d	2	79	–	–	1	28	3	676	9	1.018
brodnicki	3	801	1	–	2	b.d	1	115	–	–	1	21	3	1.630	11	2.567
bydgoski	5	306	–	–	–	b.d	1	113	–	–	1	9	3	409	10	837
chełmiński	4	400	–	–	–	b.d	1	149	–	–	1	29	3	887	9	1.465
golubsko-dobrzyński	3	256	2	–	–	b.d	3	148	1	–	2	35	3	483	14	922
grudziądzki	1	100	–	–	–	b.d	–	–	–	–	–	–	1	101	2	201
inowrocławski	15	1.012	1	–	2	b.d	1	219	1	97	2	58	12	2.609	34	3.995
lipnowski	4	368	–	–	2	b.d	1	182	–	–	1	20	3	747	11	1.317
mogileński	7	492	–	–	1	b.d	–	–	–	–	2	26	4	1.120	14	1.638
nakielski	12	619	1	–	–	b.d	1	68	–	–	3	61	8	1.596	25	2.344
radziejowski	4	229	1	–	–	b.d	1	308	–	–	1	34	2	766	9	1.337
rypiński	4	369	1	–	–	b.d	1	70	–	–	1	27	3	1.349	10	1.815
sępoleński	3	371	–	–	–	b.d	–	–	–	–	1	27	3	550	7	948
świecki	7	602	–	–	–	b.d	–	–	–	–	2	56	10	974	19	1.632
toruński	4	347	1	–	2	b.d	5	534	–	–	1	10	3	717	16	1.608
tucholski	4	497	1	–	1	b.d	–	–	–	–	1	19	3	1.210	10	1.726
wąbrzeski	1	245	1	–	1	b.d	–	–	–	–	1	13	1	436	5	694
włocławski	7	348	2	12	7	b.d	–	–	–	–	–	–	7	767	23	1.127
żniński	6	524	–	–	2	b.d	–	–	–	–	1	24	5	1.073	14	1.621
Bydgoszcz	20	2.230	3	21	2	b.d	1	90	1	64	5	160	28	9.130	60	11.695
Grudziądz	8	993	1	37	3	b.d	1	158	1	50	2	46	7	2.815	23	4.099
Toruń	11	1.179	1	–	3	b.d	1	146	1	95	3	73	14	4.880	34	6.373
Włocławek	10	999	2	37	1	b.d	1	49	1	86	1	79	8	3.542	24	4.792
łącznie w woj. kujawsko-pomorskim	146	13.522	19	107	29	b.d	22	2.428	6	392	34	855	137	38.467	393	55.771

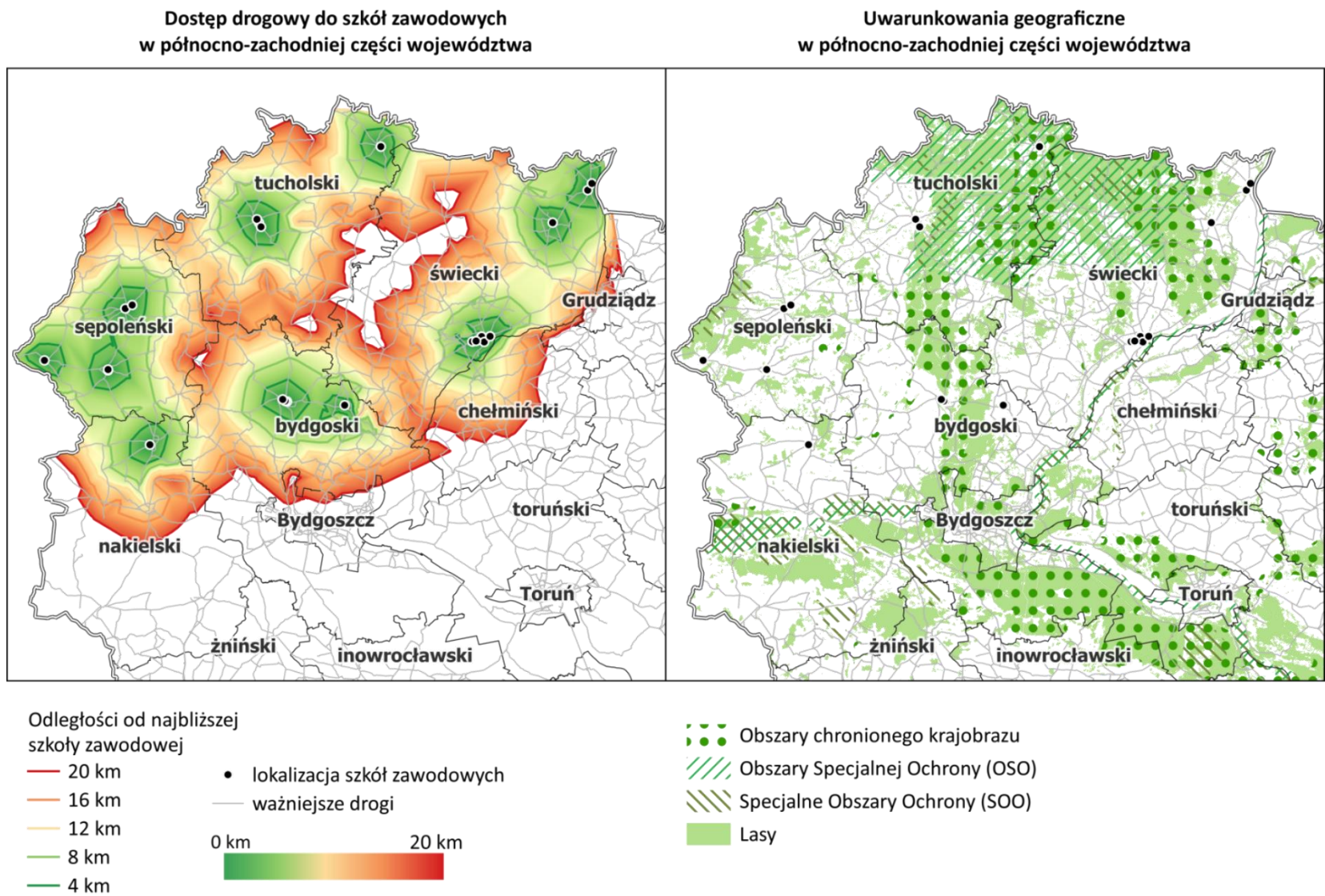
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rspo.men.gov.pl [02.11.2020 r.]

Ryc. 55 i 56. Lokalizacje szkół zawodowych w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg

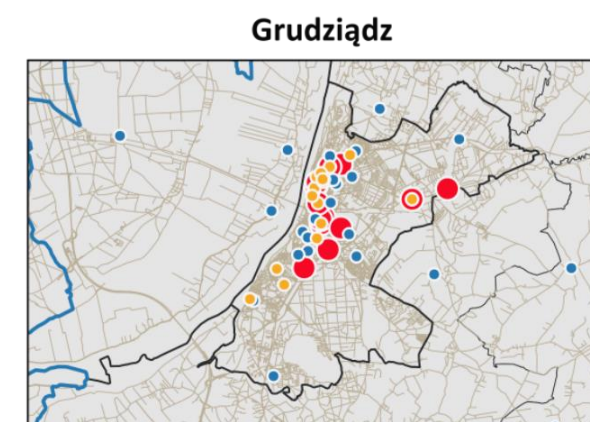
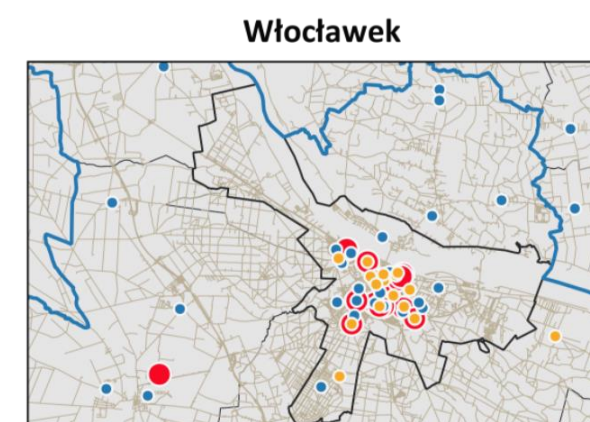
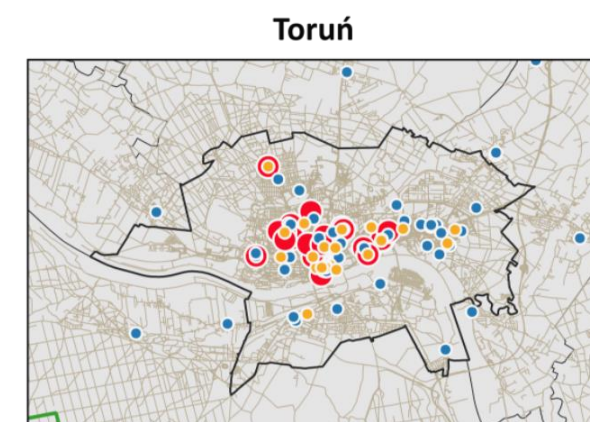
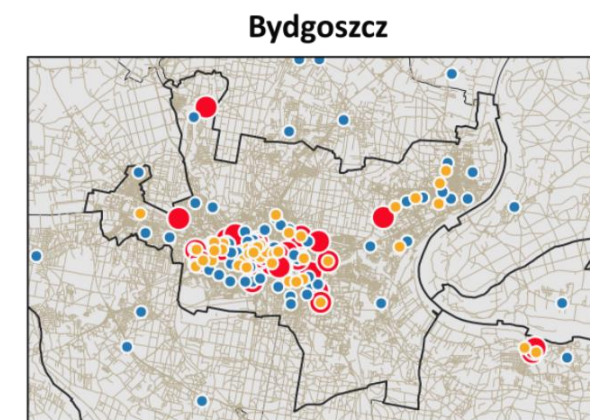
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r.]

Ryc. 57. Lokalizacje szkół zawodowych w północno-zachodniej części woj. kujawsko-pomorskim wraz z uwarunkowaniami środowiskowymi regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r.] oraz wtyczki QNEAT3 QGIS

Ryc. 58. Lokalizacja szkół podstawowych, liceów ogólnokształcących i plastycznych oraz szkół zawodowych w woj. kujawsko-pomorskim wg danych RSPO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z RSPO [02.11.2020 r.]

3.15. Wybory uczniów po szkole podstawowej i gimnazjum (obowiązkowy)

Wybory uczniów po szkole podstawowej i gimnazjum należą do kluczowego etapu ścieżki zawodowej młodzieży i dzieci, gdyż przez następne kilka lat będą kształcić się w określony sposób, nabierając umiejętności czy kwalifikacji, które będą miały wpływ na ich dalsze życie zawodowe. Według uzyskanych informacji w roku szkolnym 2018/2019 ostatnią klasę likwidowanych gimnazjów ukończyło 19 253 uczniów, zaś w roku szkolnym 2019/2020 było to już 39 855 uczniów, z czego na ostatnią klasę gimnazjum przypadało 19 630 osób, zaś na szkołę podstawową 20 225 osób.

Zarówno w roku szkolnym 2018/2019 jak i w 2019/2020 najpopularniejszym wyborem wśród kończących szkołę podstawową i gimnazjum było technikum (odpowiednio 43% i 40%), następnie liceum ogólnokształcące (38% i 40%), zaś na końcu branżowa szkoła I stopnia (w obydwu okresach wskazało ją 18% uczniów).

Słabszy wynik szkół branżowych, w porównaniu szczególnie do liceum ogólnokształcącego, jest kwestią, której należy poświęcić więcej uwagi, z racji rosnącego deficytu wśród pracowników w zawodach będących specjalnością szkół zawodowych, który może odbić się negatywnymi konsekwencjami społeczno-ekonomicznymi dla naszego województwa (patrz. 2.8. Lista zawodów deficytowych). Konieczne jest przełamanie stereotypu, że szkolnictwo zawodowe, a szczególnie szkoły branżowe kształcą w mniej potrzebnych, szanowanych i słabiej płatnych zawodach. Rozwój tego typu placówek edukacyjnych będzie sprzyjać korzystnym tendencjom na rynku pracy i większej elastyczności regionalnej gospodarki.

Tab. 26. Wybory uczniów po szkole podstawowej i gimnazjum w roku szkolnym 2018/2019 i 2019/2020 w województwie kujawsko-pomorskim

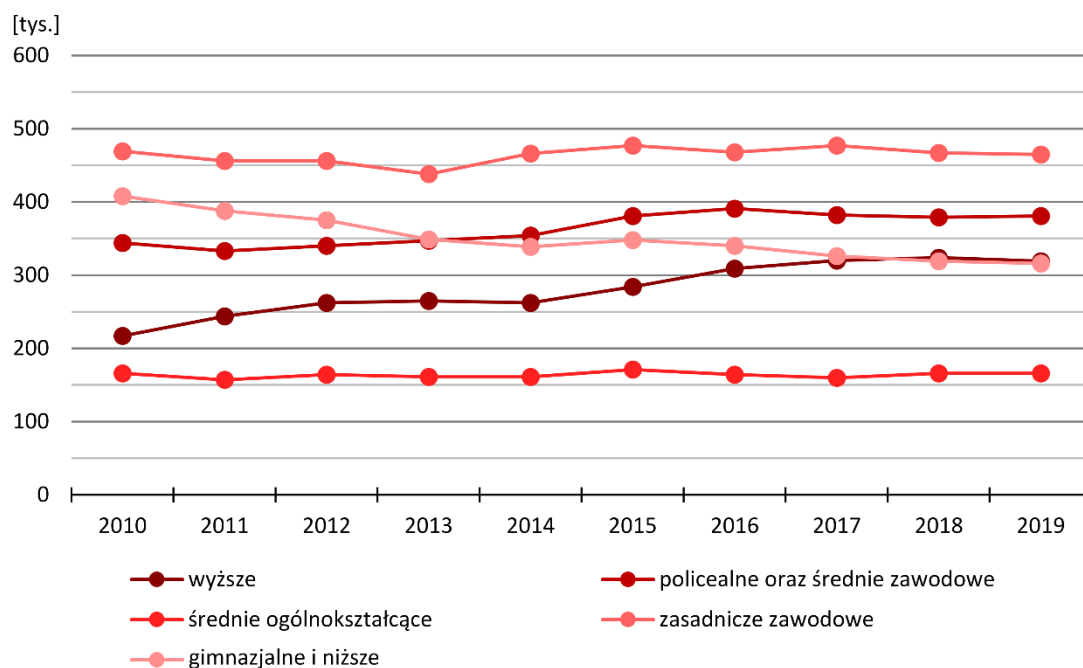
Rok	Liczba uczniów	Rok szkolny	Wybór typ szkoły	Liczba uczniów	Udział procentowy
2017	19253 Gimnazjum (III kl.)	2018/2019	Liceum Ogólnokształcące	7 258	38%
			Technikum	8 275	43%
			Branżowa Szkoła I stopnia	3 439	18%
2018	19 630 Gimnazjum (III kl.)	2019/2020	Liceum Ogólnokształcące	15 056	38%
			Technikum	15 940	40%
	20 225 Szk. Podstawowa (VIII kl.)		Branżowa Szkoła I stopnia	7 163	18%
2019	19 849 Szk. Podstawowa (VIII kl.)	2020/2021			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO przekazanych przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy (stan na 30.09. danego roku szkolnego)

3.16. Struktura wykształcenia ludności

Strukturę wykształcenia ludności przebadano na poziomie województwa, z racji braku bardziej szczegółowych danych w układzie gmin lub powiatów, na podstawie udostępnionych statystyk z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

Wyk. 35. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej w województwie w latach 2010-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

W 2019 roku województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało

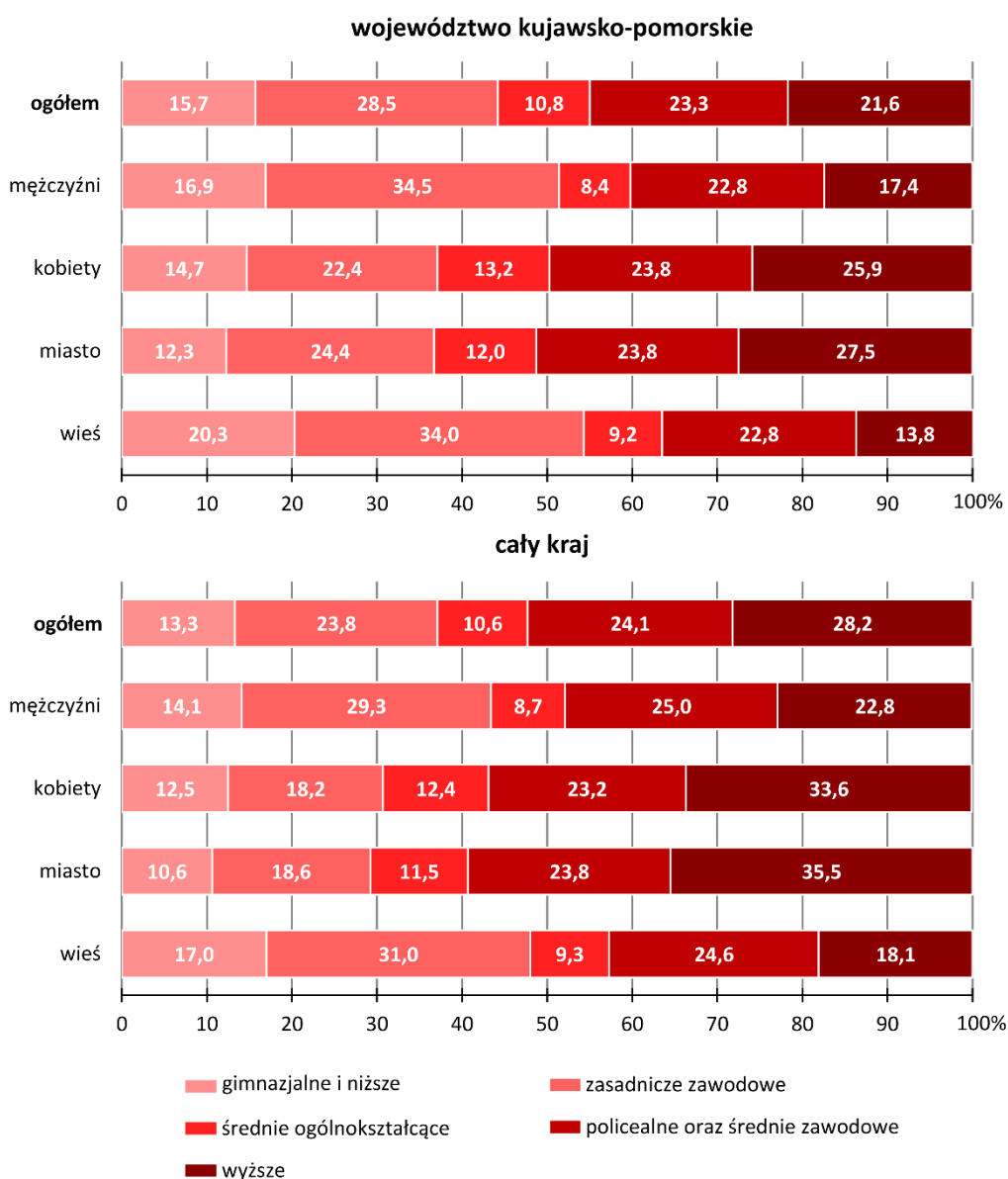
- 465 tys. osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym,
- 381 tys. osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym,
- 319 tys. osób z wykształceniem wyższym,
- 316 tys. osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym
- 166 tys. osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym.

W przeciągu dekady (2010-2019) podkreślają się trzy trendy – spadkowy, dotyczący zmniejszającej się liczby osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz wzrostowy objawiający się przyrostem populacji z wykształceniem wyższym oraz kolejny trend wzrostowy populacji z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym. Ubytek ludności z wykształceniem gimnazjalnym można uznać za pozytywną zmianę w obszarze edukacji, zwłaszcza gdy towarzyszy jej wzrost populacji z wykształceniem wyższym czy policealnym wraz ze średnim zawodowym.

Ujęcie w wartościach procentowych ludności w wieku 15-64 lata informuje, że blisko 45% (44,9%) mieszkańców województwa posiada wykształcenie policealne oraz średnie zawodowe lub wyższe. Z kolei niemalże co czwarta osoba (23,3%) w regionie ukończyła kształcenie na poziomie szkolnictwa policealnego i średniego zawodowego, zaś co dziesiąta (10,8%) posiada średnie ogólnokształcące. Blisko 30% (dokładnie 28,5%) ludności z kujawsko-pomorskiego może pochwalić się

wykształceniem zasadniczym zawodowym. W strukturze płci występuje widoczne zróżnicowanie: mężczyźni znacznie częściej posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe (34,5% wobec 22,4% kobiet) oraz gimnazjalne i niższe (13,2% w stosunku do 8,4% kobiet). Wśród kobiet występuje przewaga osób z wykształceniem wyższym (25,9% w stosunku do 17,4% mężczyzn), a także średnim ogólnokształcącym (13,2% wobec 8,4% mężczyzn). Różnice te wynikają z większego zainteresowania szkolnictwem zawodowym wśród mężczyzn, niż w przypadku kobiet, ponieważ wynika to z uwarunkowań kulturowych oraz relacji społeczno-gospodarczych. Współcześnie, coraz więcej kobiet w pierwszej kolejności koncentruje się na karierze zawodowej, w której za kluczowym elementem jest uzyskanie wyższego wykształcenia. Mężczyźni z kolei częściej decydują się na edukację na poziomie szkolnictwa zawodowego oferujące kierunki i zawody dedykowane mężczyznom.

Wyk. 36. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15-64 lata w województwie i kraju w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL, GUS (bdl.stat.gov.pl), [dostęp: 31.06.2020 r.]

Polaryzacja w strukturze wykształcenia pojawia się również w podziale wg miejsca zamieszkania na obszary miejskie i wiejskie. Mieszkańcy miast znacznie częściej posiadają wykształcenie wyższe (27,5 % wobec 13,8%), policealne i średnie zawodowe (23,8% w stosunku do 22,8%) oraz średnie ogólnokształcące (12,0% wobec 9,2%), podczas gdy wśród ludności wiejskiej ukazuje się przewaga wykształcenia zasadniczego zawodowego (34,0% wobec 24,4%) oraz gimnazjalnego i niższego (20,3% w stosunku do 34,0%). Różnice te są konsekwencją odmiennej specyfiki społeczno-gospodarczej i kulturowej na obszarach miejskich i wiejskich – miasta skupiają w szczególności uczelnie wyższe oraz różnorodne jednostki edukacyjne świadczące bogaty katalog poziomów i typów kształcenia, poza tym współczesną siłą napędową miast są szeroko pojmowane usługi związane z wykorzystywaniem kompetencji naukowych. W przypadku obszarów wiejskich najbardziej pożądane są kompetencje praktyczne, które można wykorzystywać przy pracach w sektorze rolniczym, warto także wspomnieć że regiony wiejskie nie dysponują tak dobrze rozwiniętą siecią placówek edukacyjnych, co często uniemożliwia dalszą ścieżkę kształcenia lub mocno ogranicza jej wybór.

Struktura wykształcenia ludności województwa kujawsko-pomorskiego (w wieku 15-64 lata) w odniesieniu do kraju, przedstawia różnice odznaczające się głównie niższym udziałem osób z wykształceniem wyższym (21,6% wobec 28,2%) oraz wyższym odsetkiem populacji, która zakończyła edukację na poziomie zasadniczym zawodowym (28,5% wobec 23,8%). Można więc uznać, że dominacja osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym jest korzystną sytuacją dla struktur społeczno-ekonomicznych i pozwala w mniejszym stopniu odczuwać deficyt w zawodach związanych z tym typem kształcenia. Jednakże niższy odsetek ludności mającej kompetencje uzyskane na wyższych uczelniach, nie sprzyja dynamicznemu rozwojowi innowacyjnych gałęzi gospodarki i jej unowocześnieniu

3.17. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie w obszarze edukacji i wykształcenia

Najważniejszymi wnioskami w obszarze edukacji i wykształcenia w województwie kujawsko-pomorskim, jakie można wyciągnąć na podstawie dostępnych danych to:

1. spadająca liczba dzieci w wieku do 3 lat oraz w wieku 3-6 lat w ujęciu całego województwa,
2. wyraźna polaryzacja przestrzenna w udziale dzieci w wieku do 3 lat i 3-6 lat zarysowująca się między południowo-wschodnią a pozostałą częścią kujawsko-pomorskiego,
3. rosnący udział dzieci objętych wychowaniem żłobkowym i przedszkolnym,
4. koncentracja miejsc opieki żłobkowej i przedszkolnej w największych miastach regionu oraz w zachodnich gminach województwa,
5. współczynnik użłobkowania i odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym przedstawia różnice między zachodnią, a wschodnią częścią regionu,
6. dosyć równomiernie rozłożona sieć przedszkoli w województwie kujawsko-pomorskim - dostępność do najbliższego przedszkola na większości obszaru mieści się w zakresie do 10 km,
7. niska liczba szkół podstawowych, w których zatrudniony jest doradca zawodowy, wyraźne różnice w dostępie do doradcy zawodowego między centralną częścią województwa kujawsko-pomorskiego, a resztą województwa,
8. korzystna struktura rozmieszczenia szkół podstawowych w regionie, niemalże cały obszar województwa znajduje się z zasięgu maksymalnie 10 km dostępności do najbliższej placówki,
9. szkoły licealne (ogólnokształcące i profilowane) położone przede wszystkim w najbliższych ośrodkach miejskich - występowanie licznych „plam braku dostępności” do tego typu placówek,
10. dominacja techników pod kątem liczby uczniów w szkolnictwie branżowym oraz szkół branżowych (I i II stopnia) w liczbie szkół kształcących zawodowo,
11. pewne ograniczenia w dostępności do szkół zawodowych, zauważalne zwłaszcza w północno-zachodnim obszarze województwa oraz na obszarach oddalonych od ośrodków miejskich w całym województwie,
12. województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się jednym z największych odsetków uczniów uczestniczących w kształceniu zawodowym w Polsce, co predestynuje region do uzyskania przewagi konkurencyjnej w tym zakresie –
13. wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz policealne wraz ze średnim zawodowym najpopularniejsze wśród mieszkańców kujawsko-pomorskiego,
14. tendencja zmian udziału osób dorosłych (w wieku 25-64 lata) uczących i doksztalających się w kujawsko-pomorskim, ukazuje wyraźny trend wzrostowy (udział osób doksztalających się w 2019 r. był, po raz pierwszy wyższy (o 0,4 p.proc.) niż średnia krajowa wynosząca 4,8%), przy czym uczestnictwo w kształceniu ustawicznym osób dorosłych nadal pozostaje na poziomie niższym niż cele krajowe i unijne

Obszar edukacji i wykształcenia nadal wymaga dalszej interwencji i działań jednostek samorządowych, które bardziej zorientują go na potrzeby rynku pracy i potencjały endogeniczne regionu. Do najważniejszych rekomendacji należy zaliczyć:

1. dalsze inwestycje w infrastrukturę wychowania żłobkowego i przedszkolnego, które oprócz zwiększenia miejsc pracy, pozwolą na aktywność ekonomiczną dużej grupy społecznej, zwłaszcza kobiet,
2. dążenie do zrównoważenia dostępu miejsc opieki żłobkowej i przedszkolnej między regionami województwa kujawsko-pomorskiego, zwłaszcza w jego wschodniej części,
3. inwestycje w istniejącą infrastrukturę wychowania przedszkolnego, w szczególności na obszarach, na których nie ma konieczności tworzenia nowych miejsc wychowania przedszkolnego, polegające na remoncie/doposażeniu tychże miejsc, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości prowadzonych zajęć edukacyjnych,
4. dążenie do podnoszenia jakości edukacji przedszkolnej poprzez doskonalenie kompetencji/kwalifikacji nauczycieli oraz innych pracowników pedagogicznych ośrodków wychowania przedszkolnego, jak również poprzez organizację zajęć dodatkowych dla dzieci,
5. dążenie do rozwoju i podnoszenia jakości doradztwa edukacyjno-zawodowego w szczególności w szkołach podstawowych, co przyczyni się do zwiększenia świadomości osób młodych odnośnie możliwych kierunków kształcenia, a co za tym idzie pozwoli na bardziej trafne decyzje dotyczące kariery zawodowej i skuteczniejszą budowę fachowej siły roboczej,
6. inwestycje w infrastrukturę kształcenia zawodowego, jako kluczowego elementu kształtującego regionalny rynek pracy i zachęcanie osób młodych do podjęcia tego typu ścieżki edukacyjnej,
7. wspieranie programów podnoszących kompetencje osób dorosłych, co pozwoli na większą elastyczność siły roboczej i skuteczniejsze przystosowanie do zmieniających się realiów rynku pracy,
8. oparcie modelu rozwoju szkolnictwa na regionalnych potrzebach, zasobach i potencjałach

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

Działania związane z inwestycjami w infrastrukturę wychowania przedszkolnego oraz upowszechnieniem edukacji przedszkolnej powinny skupiać się na tworzeniu nowych miejsc wychowania przedszkolnego oraz remoncie/doposażeniu miejsc wychowania przedszkolnego, a także finansowaniu dodatkowych zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz doskonaleniu kwalifikacji/kompetencji osób zaangażowanych w realizację wychowania przedszkolnego.

Ponadto kryteria wyboru projektów powinny premiować projekty kompleksowe obejmujące wszystkie wskazane elementy przyczyniające się do rozwoju wychowania przedszkolnego.

Kryteria wyboru projektów odnoszące się do kształcenia ogólnego powinny premiować projekty zakładające wsparcie w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz projekty zakładające

wsparcie nauczycieli lub innych pracowników pedagogicznych w zakresie zdobywania kwalifikacji doradcy zawodowego.

W RPO WK-P 2014-2020 nie przewiduje się kolejnych naborów wniosków o dofinansowanie projektów w obszarze kształcenia zawodowego i ustawicznego. W związku z tym rekomendacje będą wdrażane w ramach nowego Regionalnego Programu Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027.

W odniesieniu do rekomendacji nr 6 planowane są dalsze inwestycje w poprawę infrastruktury kształcenia zawodowego rozumianej zarówno jako budowa, rozbudowa czy modernizacja bazy szkolnej (działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego), jak i rozumianej jako wyposażenie pracowni lub warsztatów szkolnych dla zawodów szkolnictwa branżowego i artystycznego (działania finansowane również z EFS+). Unowocześnienie oferty kształcenia zawodowego z środków EFS+ będzie poprzedzane indywidualną diagnozą zapotrzebowania poszczególnych szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe, na którą powinien się składać spis inwentarza, ocena jego stanu technicznego i analiza trendów wyposażenia w kontekście danego zawodu we współpracy z branżowym otoczeniem społeczno-gospodarczym. Celem takiej diagnozy będzie zapewnienie zakupu sprzętu odpowiadającego potrzebom konkretnej jednostki oświatowej. Jednocześnie, we wdrożeniu rekomendacji, zostaną wykorzystane rezultaty badania ewaluacyjnego pt. „Ewaluacja działań podejmowanych na rzecz edukacji w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020”. Zgodnie z jedną z rekomendacji pobadawczych w perspektywie 2021-2027 zalecane jest koncentrowanie środków na wsparcie centrów kształcenia praktycznego i ustawicznego w zakresie modernizacji zaplecza warsztatowego, również na potrzeby kształcenia praktycznego uczniów szkół prowadzących kształcenie zawodowe. Wg autorów rekomendacji wprowadzenie takiego rozwiązania pozwoliłoby na kompleksowe rozwiązanie problemów związanych z niedoposażeniem warsztatów i niedoinwestowaniem infrastruktury kształcenia zawodowego. Należy zauważyć, że alternatywą wobec ograniczonej finansowo możliwości wyposażania warsztatów i pracowni zawodowych pozostaje realizacja działań w zakresie kształcenia praktycznego u pracodawcy, w tym staży uczniowskich ukierunkowanych na nabywanie kompetencji zawodowych w rzeczywistym środowisku pracy.

W odniesieniu do rekomendacji nr 7 planowane jest zaprogramowanie w nowym Regionalnym Programie Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027 możliwości realizacji działań ukierunkowanych na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji osób dorosłych. Wsparcie osób dorosłych będzie realizowane w formule popytowej, tzn. osoba dorosła zainteresowana z własnej inicjatywy udziałem w kursie będzie samodzielnie wybierać ofertę usług rozwojowych. Zmiana sposobu realizacji wsparcia z modelu podażowego na popytowy ma na celu zapewnienie większej trafności wyboru dróg kształcenia ustawicznego. Zakłada się premiowanie tych usług rozwojowych, które w największy sposób odpowiadają na zapotrzebowanie regionalnego rynku pracy. Aktualny projekt „Linii demarkacyjnej. Podział interwencji i zasad wdrażania krajowych i regionalnych programów operacyjnych w perspektywie finansowej” Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej przesądza o konieczności korzystania z Bazy Usług Rozwojowych, co oznacza, że wybór ofert szkoleniowych będzie odbywał się spośród usług dostępnych w ramach ww. narzędzia.

W odniesieniu do rekomendacji nr 8 planowane jest premiowanie wsparcia ze środków EFS+ tych zawodów, które zostały zidentyfikowane jako przyczyniające się do kształcenia kadr na potrzeby regionalnych inteligentnych specjalizacji, o których mowa w Strategii województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+. Wyodrębnienie powyższych zawodów ma na celu wykształcenie wysoce kompetentnej kadry specjalizującej się w dziedzinach gospodarki i nauki najistotniejszych z punktu widzenia potencjału regionu. Regionalne inteligentne specjalizacje zostaną zaktualizowane na potrzeby nowego Regionalnego Programu Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027, co pociągnie za sobą automatycznie aktualizację listy właściwych zawodów.

Środki EFS+ zostaną również skierowane na szczególne wsparcie tych zawodów, które zostały wskazane w ramach prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy. W zależności od aktualnych potrzeb zróżnicowana premia może dotyczyć wsparcia zawodów, na które prognozowane jest istotne lub umiarkowane zapotrzebowanie na pracowników na wojewódzkim rynku pracy. Kompleksowy charakter prognozy, przygotowywanej w oparciu o dane Instytutu Badań Edukacyjnych, GUS, ZUS i SIO oraz opinie sektorowych rad ds. kompetencji, Rady Programowej ds. kompetencji i ministrów właściwych dla zawodów szkolnictwa branżowego, gwarantuje absolwentom uzyskującym kwalifikacje zawodowe zdecydowanie większą szansę zatrudnienia na regionalnym rynku pracy.

W kontekście rozwoju kształcenia zawodowego w oparciu o regionalne zasoby, potrzeby i potencjału zasadne wydaje się zaangażowanie zasobów wiedzy i autorytetu Wojewódzkiej Rady Rynku Pracy, której zadaniem jest m. in. wydawanie opinii w sprawach dotyczących kierunków kształcenia. W sytuacji, gdy premiowanie zawodów wpisujących się w zakres regionalnych inteligentnych specjalizacji czy zawodów, na które zapotrzebowanie wynika z prognoz dotyczących regionalnego rynku pracy okazałoby się niewystarczające lub niecelowe Wojewódzka Rada Rynku Pracy mogłaby wydać opinię identyfikującą węższą listę zawodów, których powinno dotyczyć w pierwszej kolejności współfinansowanie EFS+.

Wsparcie ww. zawodów może przybrać kompleksowy charakter, którego zakres będzie zależny od decyzji danego organu prowadzącego, obejmujący np. dodatkowe zajęcia zawodowe skierowane do uczniów, organizację kursów umożliwiających zdobycie uprawnień zawodowych, staże uczniowskie w branżowych przedsiębiorstwach, doskonalenie nauczycieli poprzez staże u wiodących pracodawców czy modernizację wyposażenia szkoły poprzez pozyskanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych.

4. Integracja społeczna

4.1. Korzystający z pomocy społecznej

Pomoc społeczna ma na celu wspieranie osób i rodzin w przewyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić samodzielnie, wykorzystując własne możliwości i uprawnienia. Polega ona na wspieraniu osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych warunkach. Pozwala także zapobiegać trudnym sytuacjom życiowym, wspierając ich przy usamodzielnieniu się oraz integracji ze środowiskiem.³⁴

4.1.1. Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności (obowiązkowy)

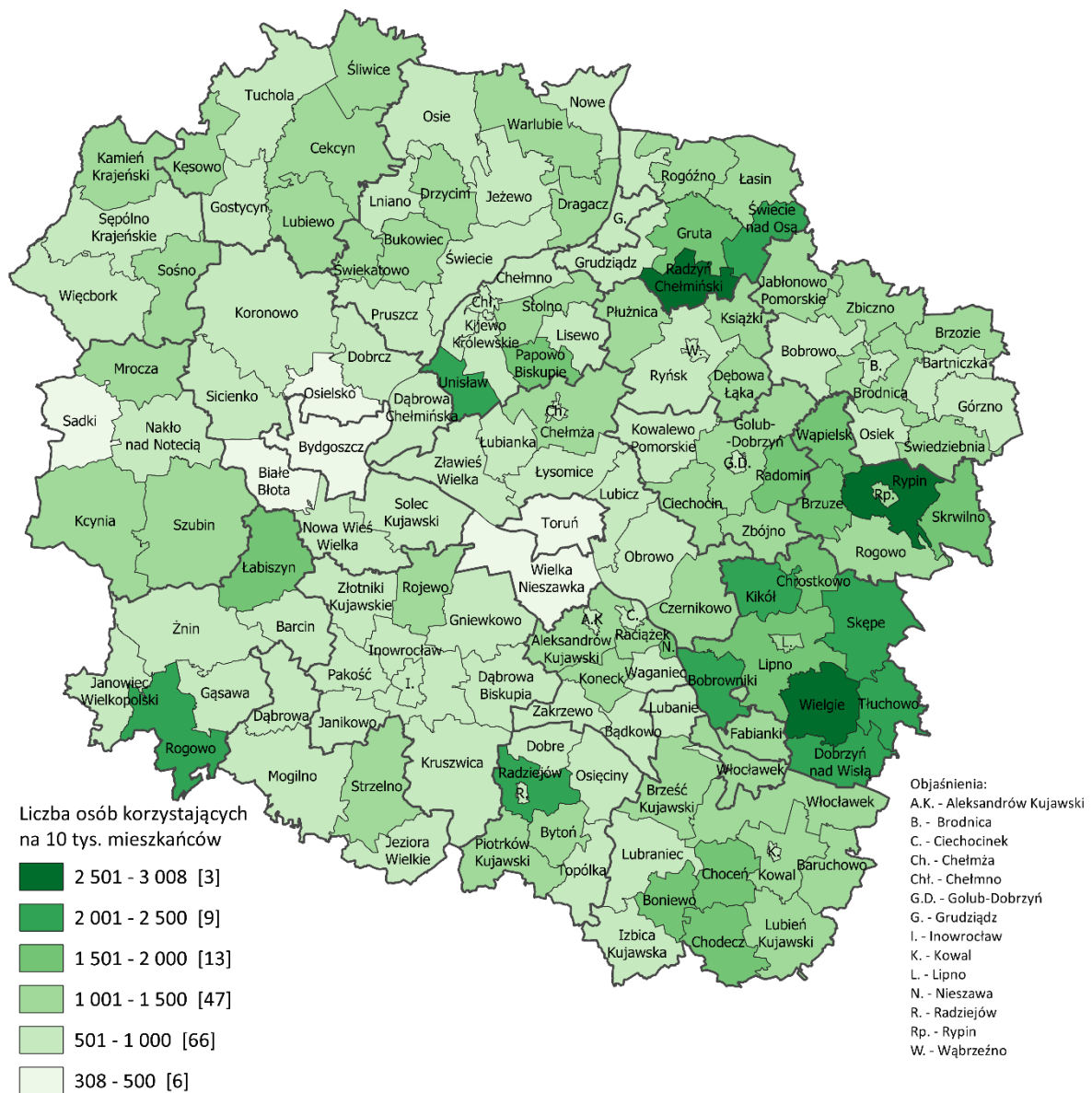
Od kilku lat obserwuje się systematyczny spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w ogóle mieszkańców województwa. Wskaźnik deprivacji lokalnej, czyli liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców zmalał z 827 do 685 (spadek o 142).

W liczbach bezwzględnych w 2017 roku z pomocy społecznej skorzystały 172 283 osoby, natomiast w 2019 liczba ta zmniejszyła się do 142 389 osób (tj. o 29 894 osób, 17,4%). Bez względu na fakt, iż co roku zmniejsza się natężenie klientów korzystających z pomocy społecznej, wciąż najmniej korzystna sytuacja występuje w gminach we wschodniej części regionu kujawsko-pomorskiego.

Analizując szczegółowe dane dot. wskaźnika deprivacji lokalnej, na terenie 46 gmin wskaźnik ten był niższy od średniej dla całego województwa (wzrost o 6 gmin w porównaniu z danymi sprzed 2 lat). Najlepszą sytuację (podobnie jak w latach poprzednich) odnotowano w Bydgoszczy (264) oraz gminie Białe Błota (285), najwyższy wskaźnik zaobserwowano w gminach wiejskich: Rypin (2 845) oraz Wielgie (2 542).

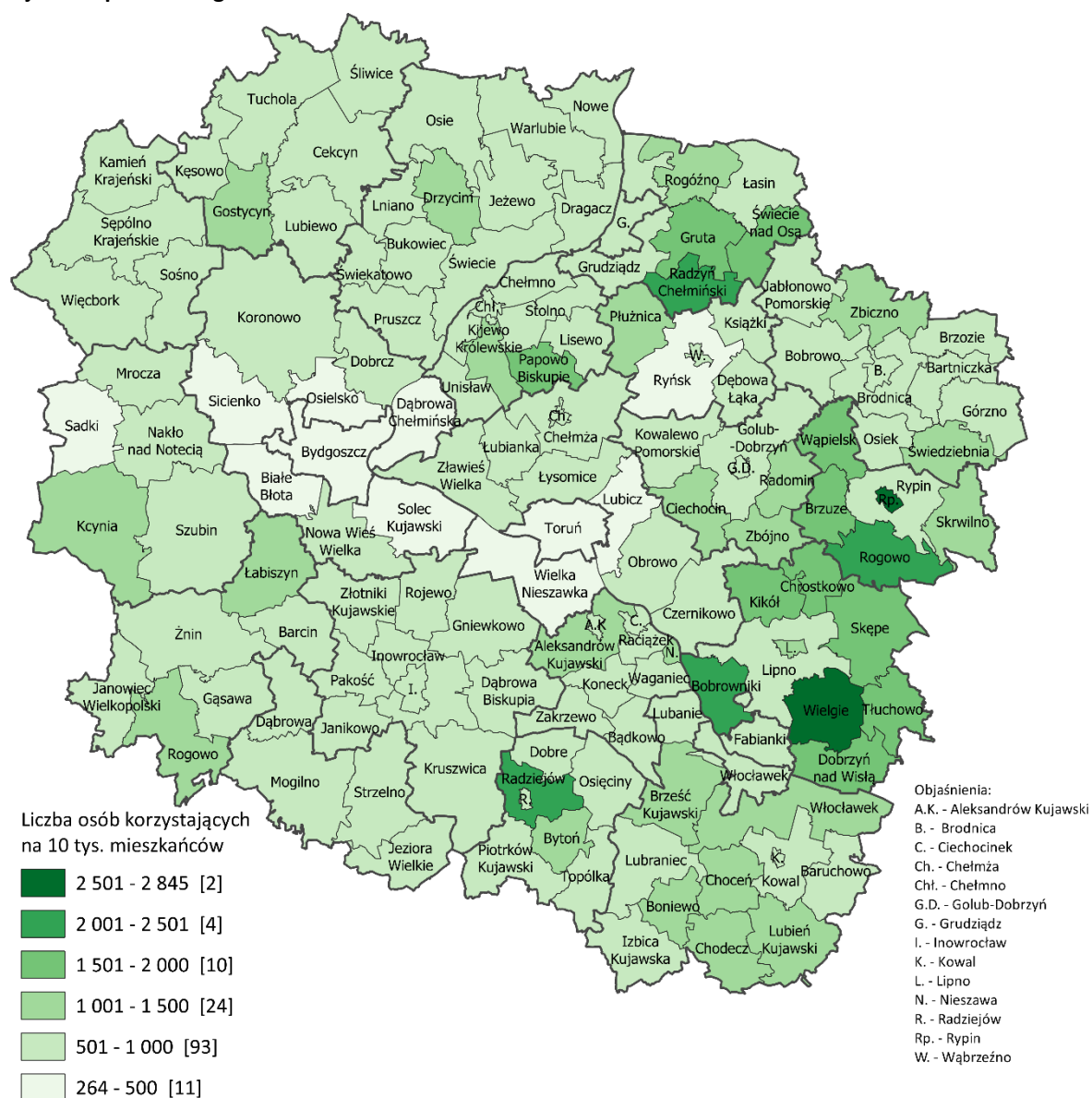
³⁴<https://www.gov.pl/web/rodzina/pomoc-spooleczna>[dostęp]: 06.07.2020 r.

Ryc. 59. Natężenie korzystania z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2017

Źródło danych: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie GUS BDL, Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 60. Natężenie korzystania z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2019

Źródło danych: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie GUS BDL, MRPiPS-03 za rok 2019 z dnia 04.05.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.1.2. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymania świadczeń (obowiązkowy)

Ubóstwo oraz bezrobocie niezmiennie od wielu lat są głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej³⁵. Z powodu ubóstwa w 2017 roku z pomocy społecznej skorzystało 113 690 osób, natomiast w 2019 roku liczba korzystających z tego powodu zmniejszyła się do 85 449 osób (spadek o 28 241 osób, tj. 24,8%). Spadek w liczbie bezwzględnej spowodował także spadek odsetka korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo, z 66% świadczeniobiorców do 60%.

³⁵ Należy zaznaczyć, iż w jednej rodzinie może występować jednocześnie kilka powodów, które uprawniają do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Odnotowano także zmniejszenie liczby świadczeniobiorców ze względu na bezrobocie (z 59,9% do 52,2%). Liczba osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na bezrobocie zmniejszyła się z 103 231 do 74 299 osób (spadek o 28%).

Największy odsetek świadczeniobiorców ze względu na ubóstwo odnotowano w gminie wiejskiej Rypin (100%) oraz Skępe (94,9%), najmniejszy natomiast w gminie Jeziora Wielkie (9,8%) oraz Rogowie w p. rypińskim (10,1%). W przypadku korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia największy odsetek klientów odnotowano w Choceniu (83,1%), Wagańcu (80,4%) oraz Włocławku w. (79,3%), najmniejszy natomiast w gminie wiejskiej Rypin (8,6%) oraz Świekatowie (17,1%).

Poza ubóstwem oraz bezrobociem głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej była długotrwała lub ciężka choroba (45 900 osób, tj. 32,2% świadczeniobiorców) oraz niepełnosprawność (43 070 osób, tj. 30,2% świadczeniobiorców pomocy społecznej).

Tab. 27. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w województwie w latach 2017-2019 wg powodu otrzymywania świadczeń

Rodzaj wskaźnika	2017	2018	2019
Ubóstwo	113 690	99 863	85 449
Bezrobocie	103 231	87 097	74 299
Niepełnosprawność	50 036	46 370	43 070
Długotrwała lub ciężka choroba	47 728	47 563	45 900
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	37 501	36 162	33 750
Alkoholizm	8 836	7 912	6 939
Narkomania	475	448	510

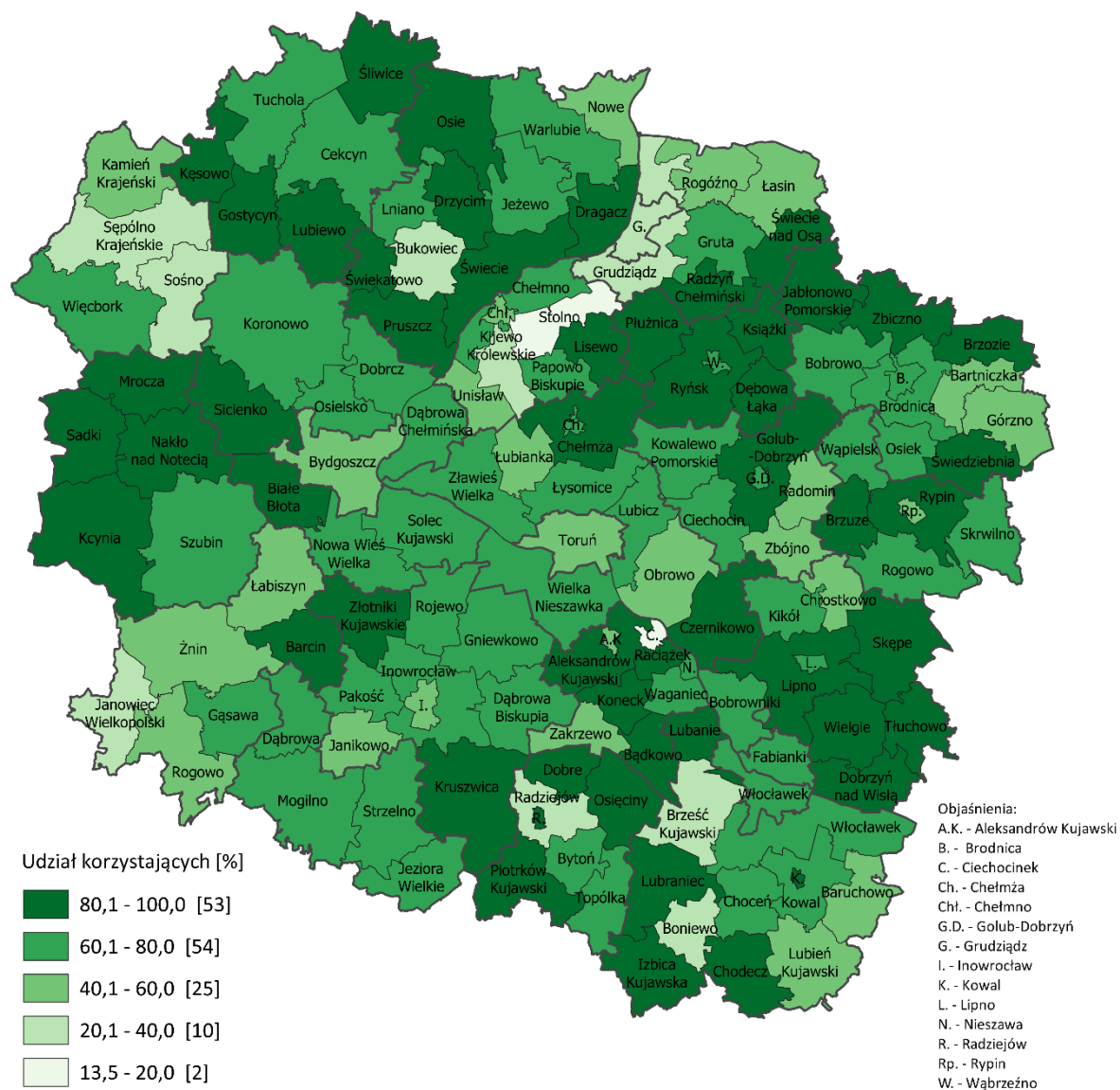
Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017 oraz MRPiPS-03 za lata 2018 oraz 2019 z dnia 04.05.2020 r.

4.1.3. Liczba i udział długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 36 miesięcy)

Pomimo systematycznego spadku liczby osób oraz liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, wzrasta odsetek rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej. W 2017 liczba rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej wyniosła blisko 48 tys., natomiast w 2019 r. liczba rodzin długotrwale korzystających spadła o 5 257 – tj. do 42 633 rodzin. W 2017 roku odsetek rodzin długotrwale korzystających wyniósł 65,3%, 2 lata później wzrósł do 67,6%.

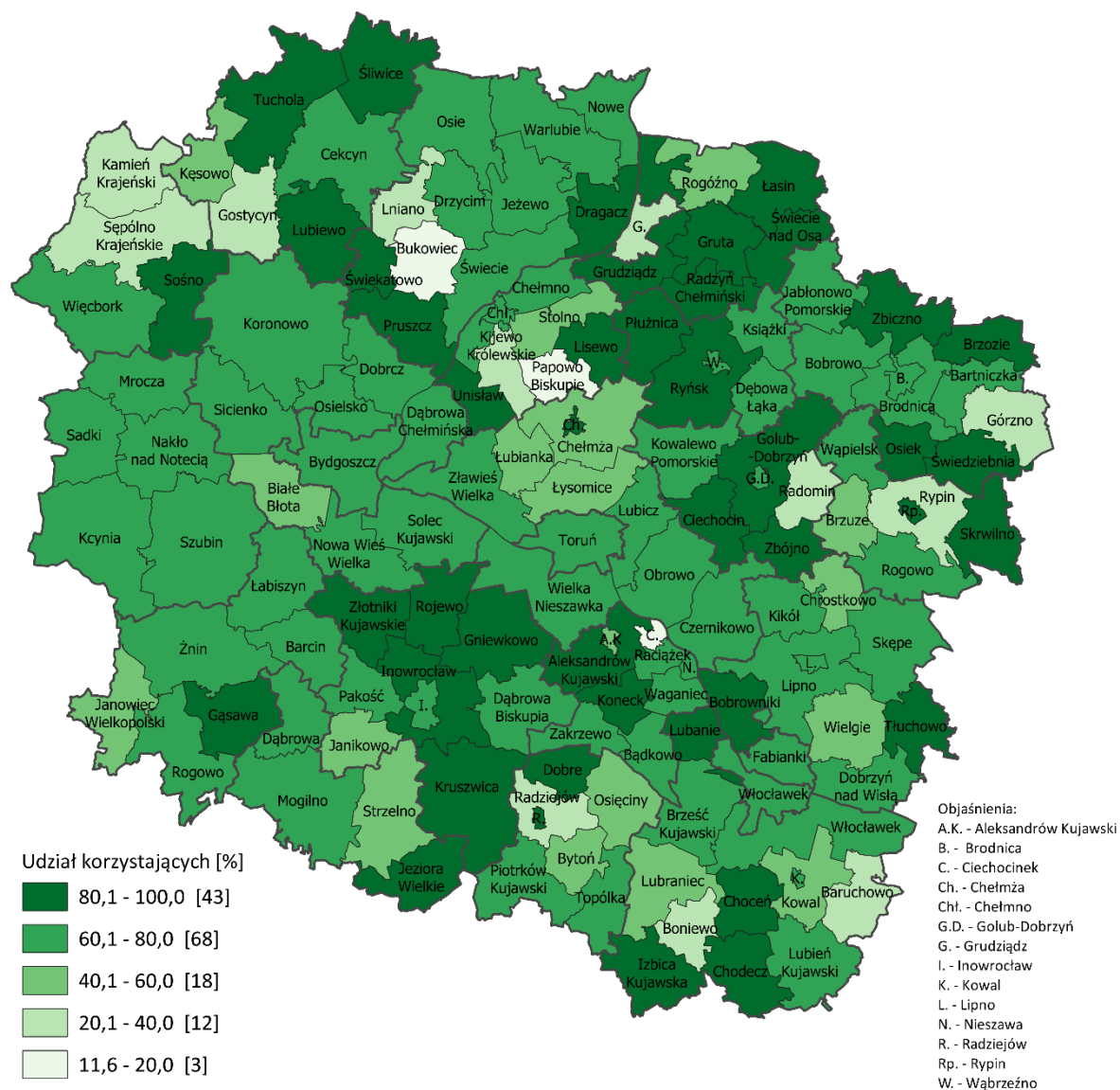
W 2017 roku na terenie 10 gmin odsetek rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej wyniósł 100%, w 2019 roku liczba gmin zmniejszyła się do 6 (gmina miejska Radziejów oraz gminy wiejskie: Golub-Dobrzyń, Inowrocław, Skrwilno, Zbiczno oraz Złotniki Kujawskie). Najmniejszy odsetek wystąpił natomiast w gminie Ciechocinek (11,6%), Papowo Biskupie (17,1%) oraz Bukowiec (18,4%).

Ryc. 61. Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2017 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Materiału uzupełniającego Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017 oraz Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 62. Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2019 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Materiału uzupełniającego Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2019 oraz MRPiPS-03 za rok 2019 z dnia 04.05.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

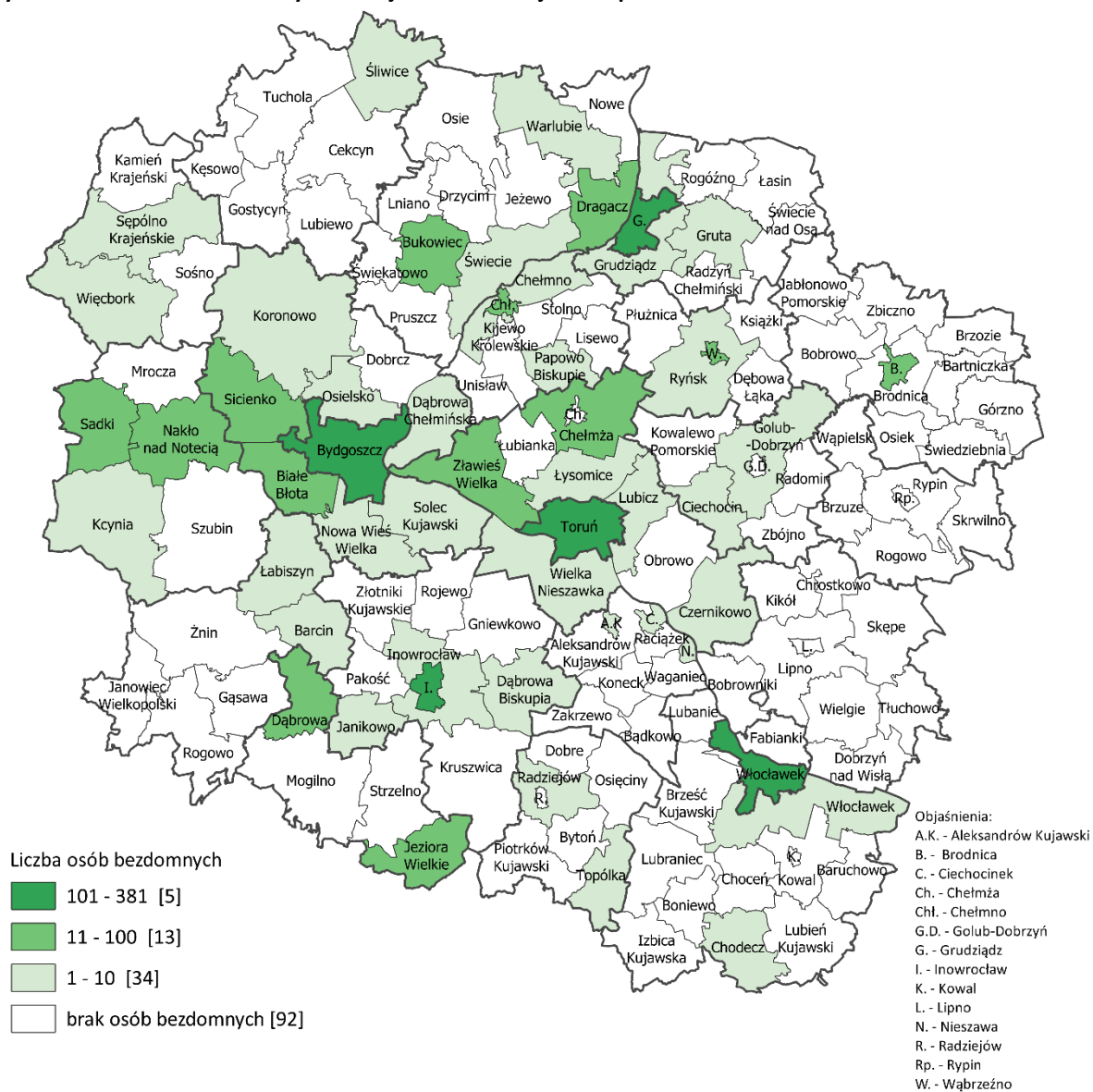
4.1.4. Liczba osób bezdomnych

Na przestrzeni lat 2017-2019 liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim zmniejszyła się o 258 osób. Na podstawie ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych zrealizowanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2019 roku przebywało 1 557 osób bezdomnych (2017 r. – 1 815).

W 2017 roku na terenie 92 gmin nie odnotowano żadnej osoby bezdomnej, w 2019 roku liczba gmin zmniejszyła się do 90. Na przestrzeni lat największy przyrost osób bezdomnych odnotowano w mieście Chełmży (23) oraz Koronowie (48), spadki natomiast zaobserwowano w Szubinie (-42), Toruniu (-47) oraz Bydgoszczy (-61).

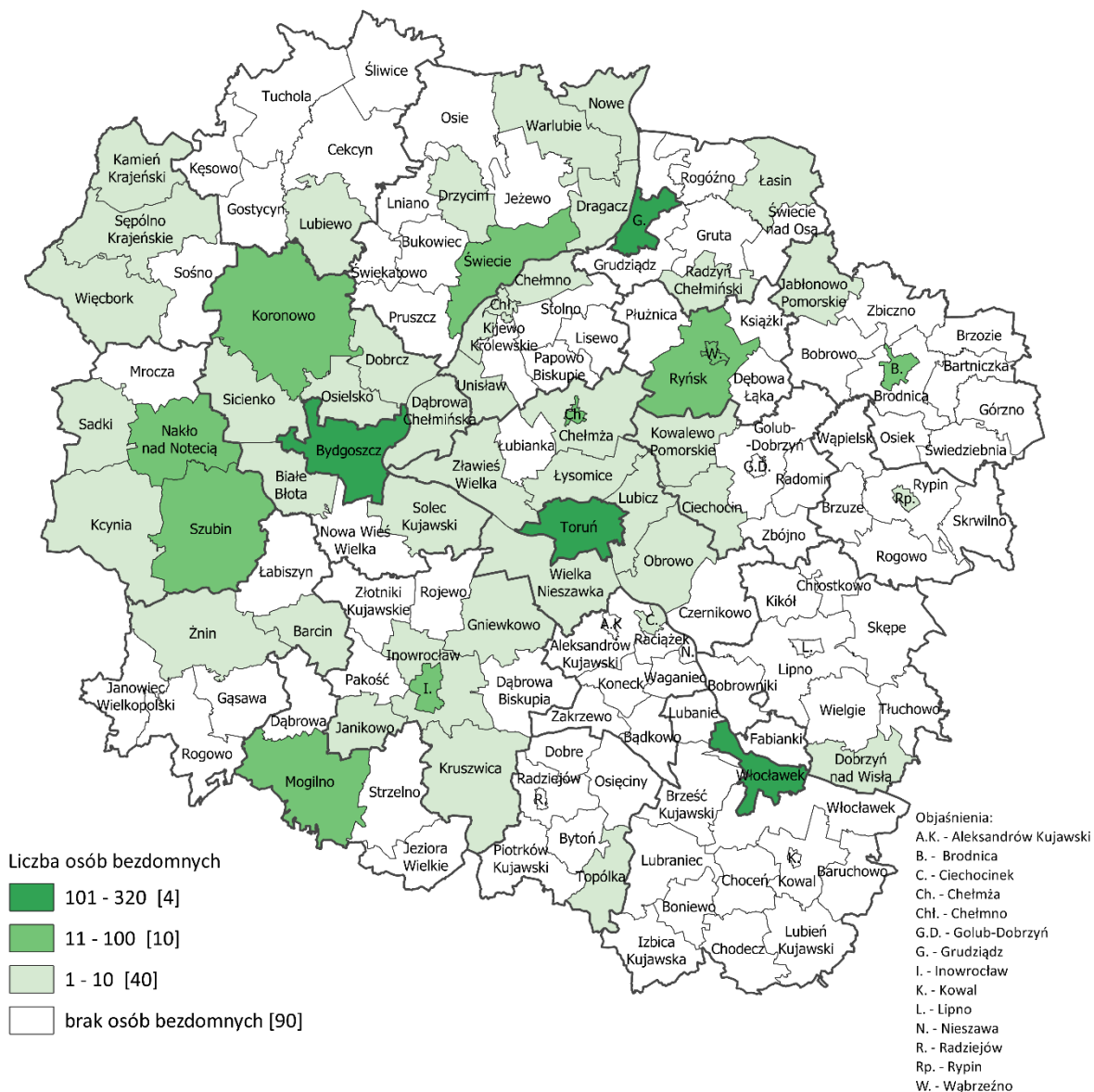
Podobnie jak w roku 2017 najwięcej osób bezdomnych było w miastach charakteryzujących się dużą liczbą mieszkańców: Bydgoszczy (320) oraz Toruniu (272).

Ryc. 63. Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.

Źródło: Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych luty 2017 r. MRPiPS, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 64. Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.

Źródło: Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych luty 2019 r. MRPiPS, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.1.5. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (obowiązkowy)

Usługi opiekuńcze to forma pomocy świadczona w miejscu zamieszkania osoby, która wymaga wsparcia w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opieki higienicznej, pielęgnacji zalecanej przez lekarza, jak również w miarę możliwości, zapewnienia kontaktów z otoczeniem. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej³⁶ świadczenie to przysługuje zwłaszcza osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają wsparcia innych osób, jak również osobom, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (m.in. psychologa, pedagoga, logopedę, terapeutę zajęciowego, fizjoterapeutę, pielęgniarkę). Wyróżnia się dodatkowy rodzaj specjalistycznych usług adresowany do osób z zaburzeniami psychicznymi, finansowany ze środków pochodzących z budżetu państwa.³⁷

Z roku na rok zwiększa się liczba osób, które objęte są usługami opiekuńczymi. W 2017 roku na terenie 130 gmin usługami opiekuńczymi objętych zostało 6 751 osób, natomiast dwa lata później liczba ta zwiększyła się do 8 116 osób (wzrost o 1 365 osób). Do 135 zwiększyła się także liczba gmin, na terenie których realizowano usługi opiekuńcze.

Najwięcej osób objętych usługami opiekuńczymi odnotowano w największych miastach województwa: Bydgoszczy (1 092), Toruniu (942) oraz Włocławku (733).

Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym zwiększył się z 1,6% do 1,9%. Największy odsetek odnotowano w gminie Lipno m. (5,1%), Nowe (4,8%) oraz Rogowo ż. (4,3%), najmniejszy natomiast w Dąbrowie Biskupiej, Kijewie, Rogóźnie oraz Wagańcu (0,1%)^{38, 39}.

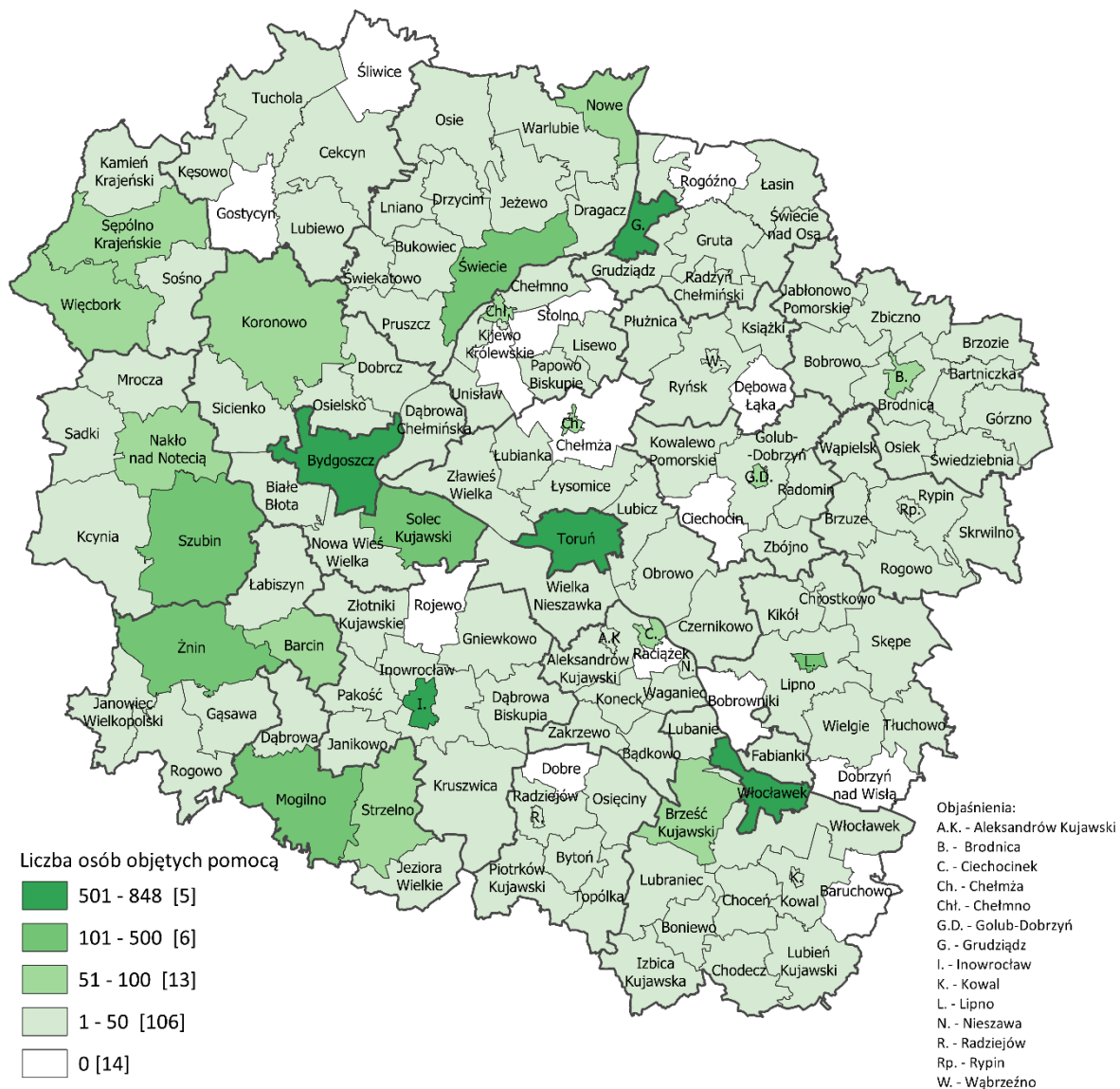
³⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

³⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.), rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 roku w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych

³⁸ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono gmin, na terenie których nie są realizowane usługi opiekuńcze.

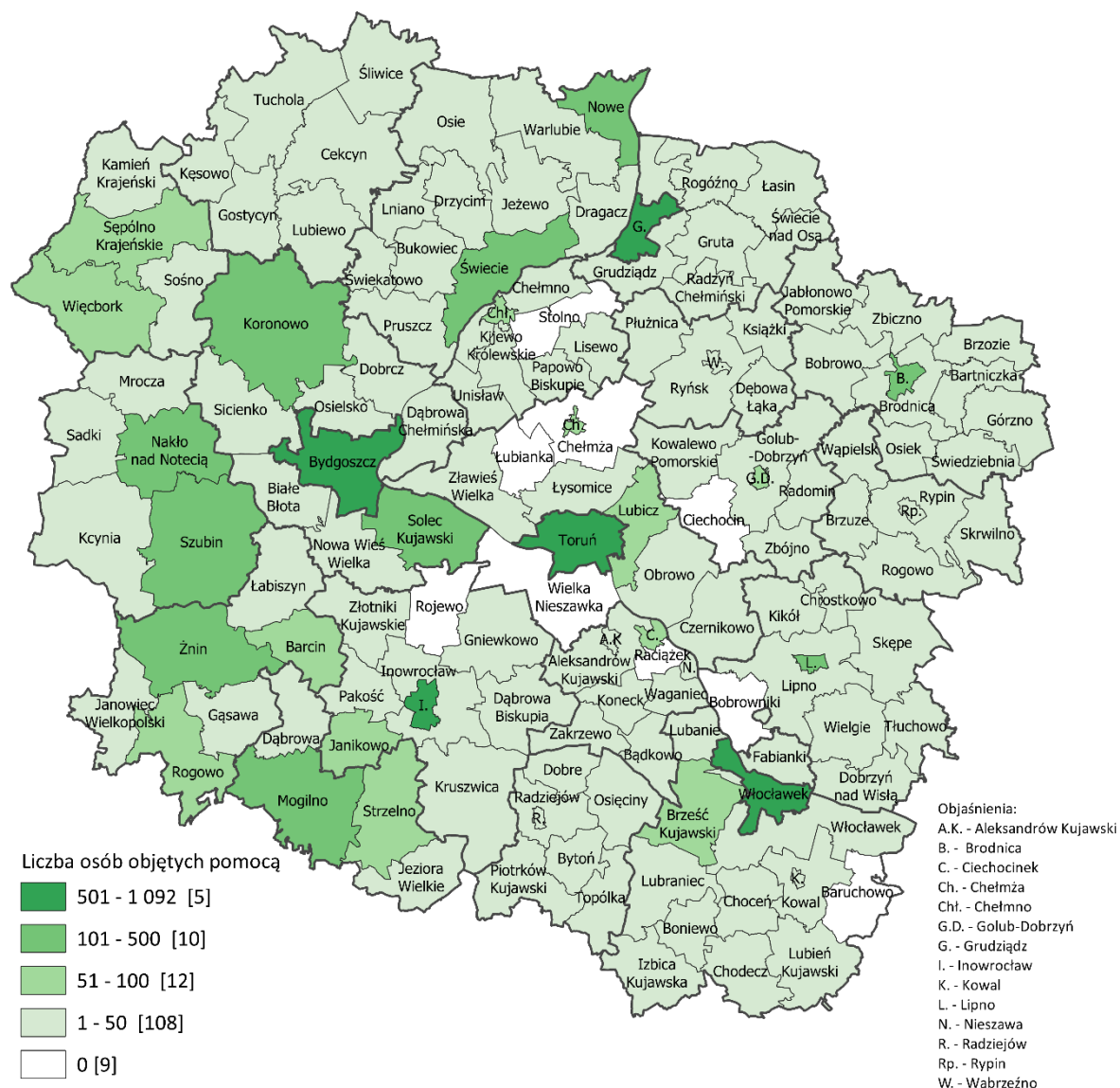
³⁹ Na podstawie danych MRPiPS-03 za rok 2019 z dnia 04.05.2020 r. oraz danych BDL GUS dot. ludności za rok 2019.

Ryc. 65. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych (w podziale na gminy) w 2017 roku

Źródło danych: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2017 rok, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 66. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych (w podziale na gminy) w 2019 roku

Źródło danych: MRPIPS-03 za rok 2019 z dnia 04.05.2020 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.1.6. Liczba pracowników socjalnych

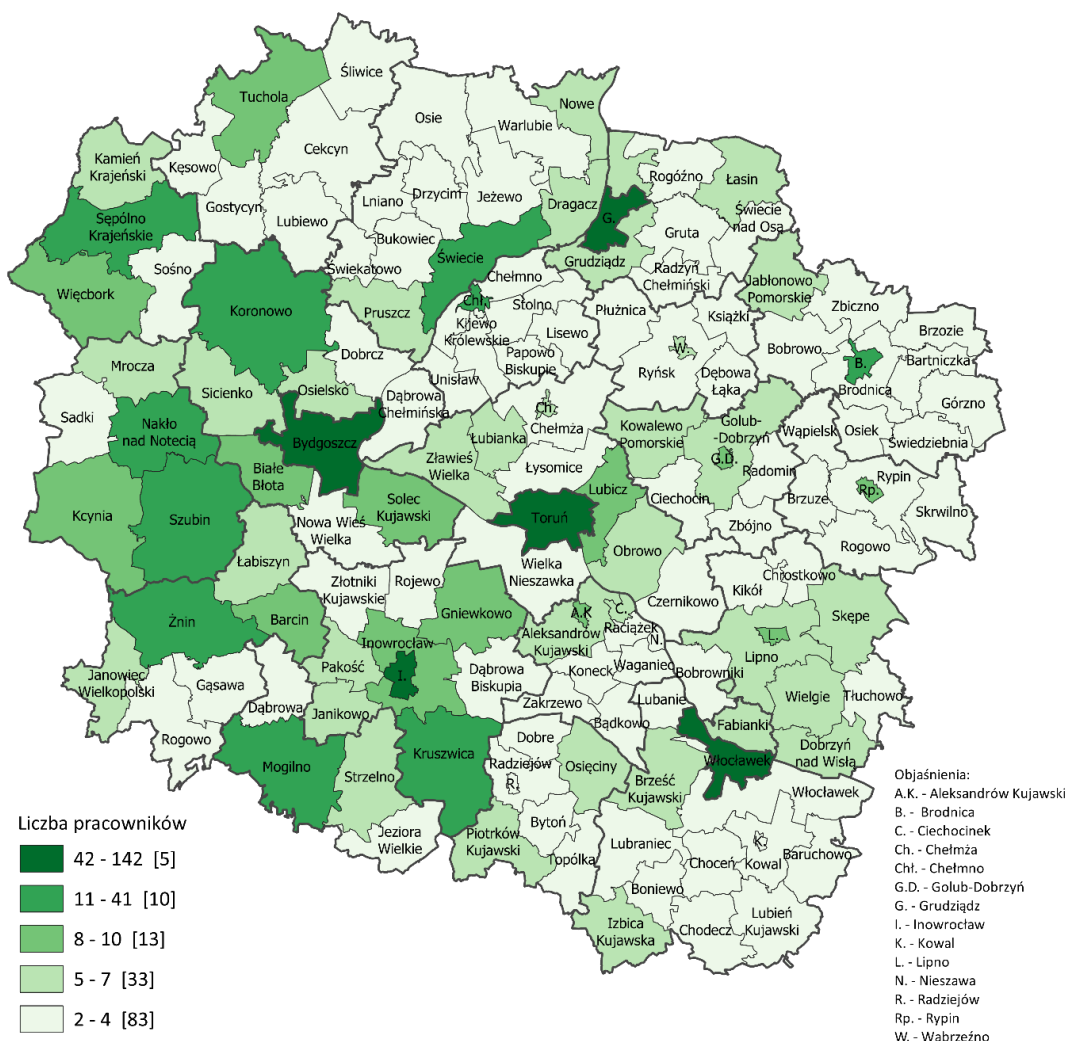
Pracownikiem socjalnym może zostać osoba posiadająca dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych lub studiów wyższych na kierunku praca socjalna (lub do dnia 31 grudnia 2013 r. ukończyła studia wyższe o specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego na jednym z kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie). Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej (OPS) powinno spełniać dwa ustawowo⁴⁰ określone kryteria:

⁴⁰Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn.zm.)

- jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2 tys. mieszkańców lub na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy przypada nie więcej niż 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną,
- ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.

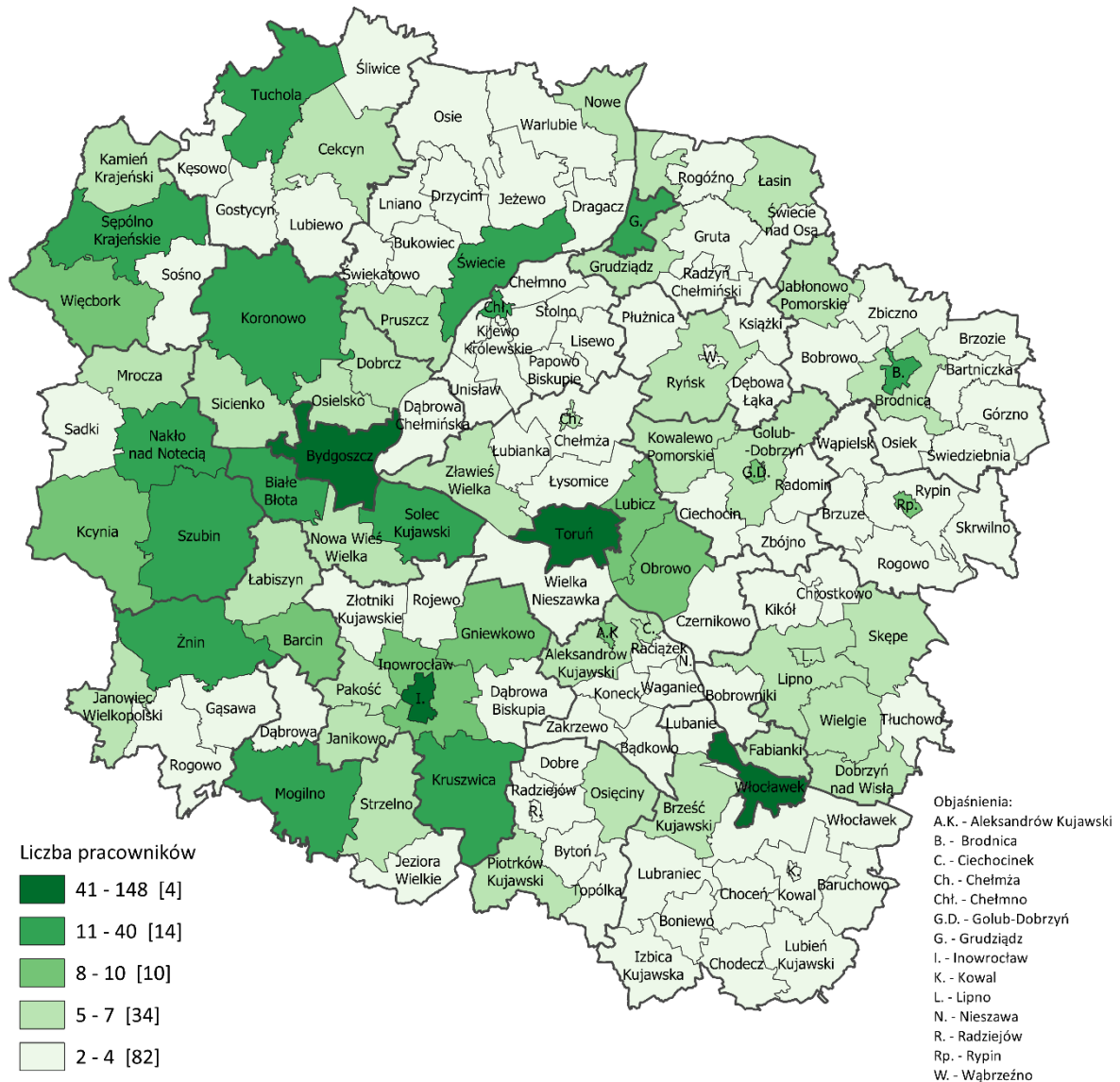
W analizowanym okresie liczba zatrudnionych pracowników socjalnych utrzymywała się na bardzo zbliżonym poziomie. W 2017 roku zatrudnionych było 1 113 pracowników, natomiast dwa lata później ich liczba spadła do 1 102. Zarówno w 2017 r., jak i w 2019 r. 41 ośrodków nie spełniało co najmniej jednego z dwóch ustawowo określonych kryteriów zatrudnienia pracowników socjalnych. Wśród nich 3 ośrodki nie spełniały żadnego z kryterium, natomiast w 2019 liczba takich ośrodków wzrosła do 7 (gminy: Bądkowo, Bobrowo, Kijewo Królewski, Lubień Kujawski, Radzyń Chełmiński, Wąpielsk, Sośno). Nadmienić należy, iż spośród wszystkich 144 OPS, 63 OPS zatrudniały 3 i mniej pracowników socjalnych, z czego w 16 ośrodkach zatrudnionych było zaledwie 2 pracowników. Najwięcej zatrudnionych pracowników socjalnych zatrudnionych było (podobnie jak w latach poprzednich) w Bydgoszczy (148), Toruniu (89) oraz Włocławku (82).

Ryc. 67. Liczba pracowników socjalnych w 2017 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-03 za 2017 r. , opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 68. Liczba pracowników socjalnych w 2019 r.

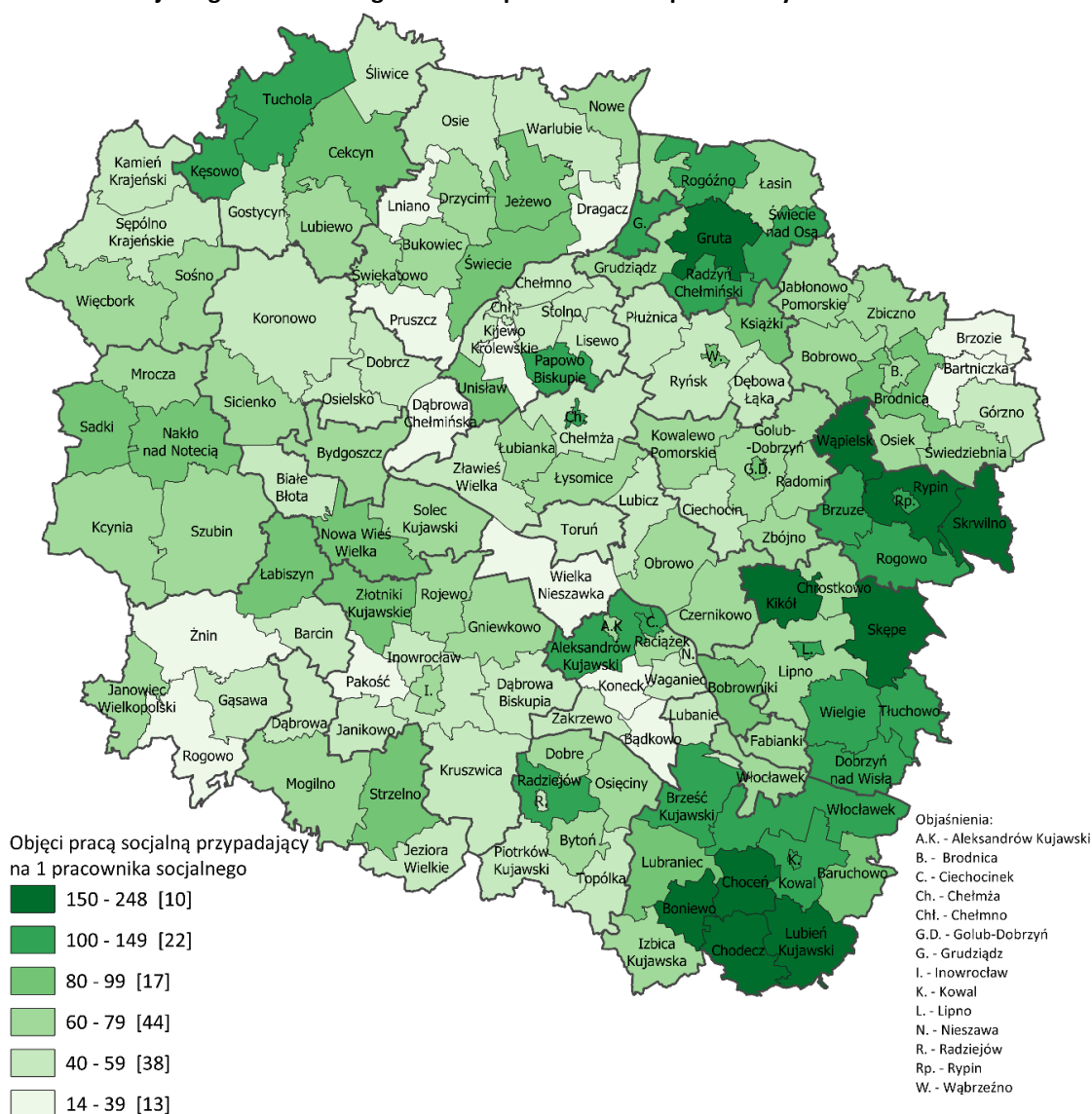

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-03 za 2019 r z dnia 04.05.2020 r. ,
opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.1.7. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy

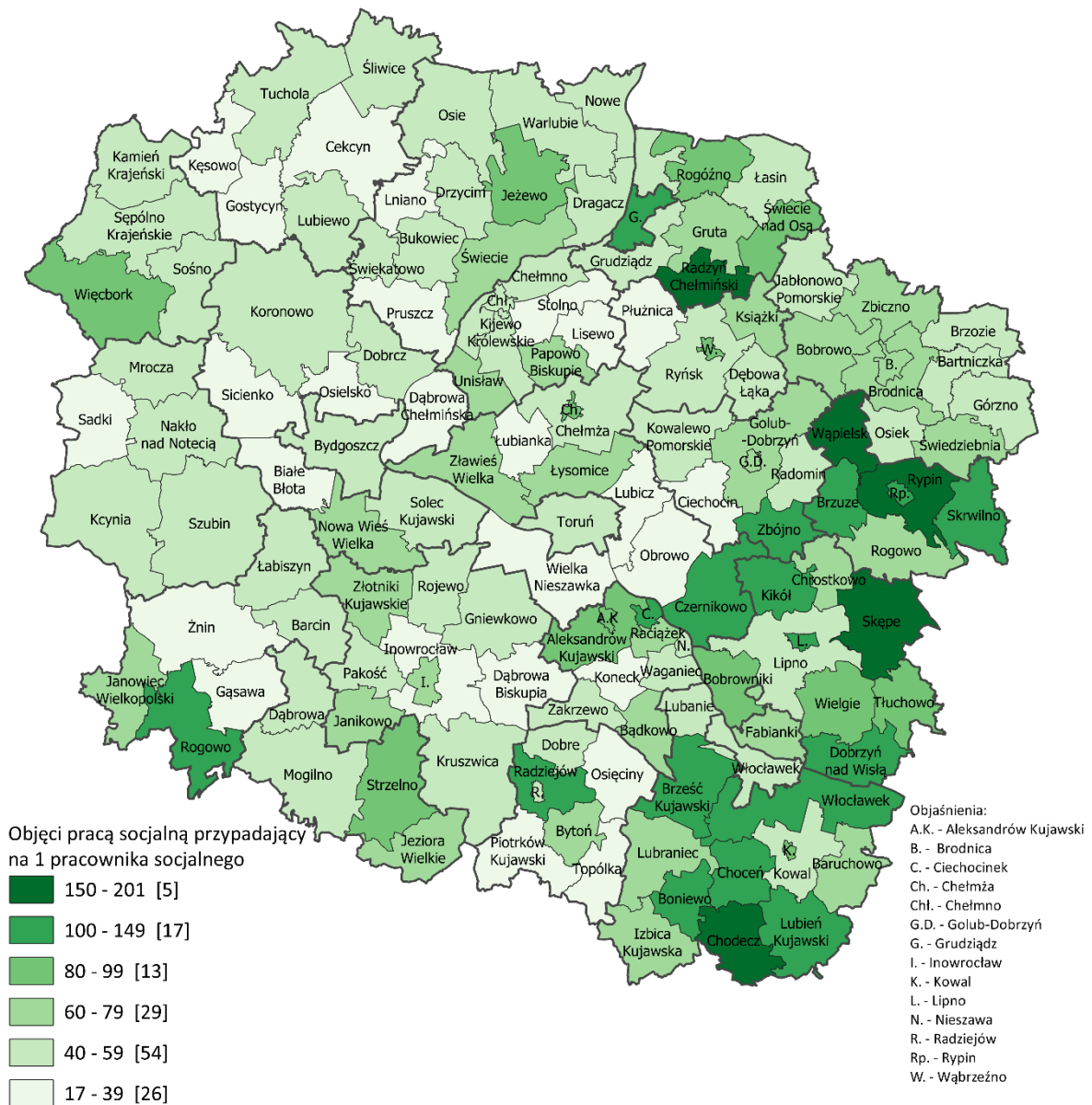
Średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy uległa zmniejszeniu, gdyż w 2017 r. liczba ta wyniosła 73, natomiast w 2019 r. spadła do 61. Najwięcej rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu odnotowano w gminie Rypin w. (201), Skępe (176) oraz Radzyń Chełmiński (174). Najmniej rodzin odnotowano natomiast na terenie gmin: Topólka (17), Sadki (18) oraz Kęsowo (19).

Ryc. 69. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w przeliczeniu na pełne etaty w 2017 r.

Źródło: Sprawozdanie MRPiPS-03 za 2017 r., Ocena Zasobów Pomocy Społecznej za 2017 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 70. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w przeliczeniu na pełne etaty w 2019 r.

Źródło: Sprawozdanie MRPIPS-03 za 2019 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.1.8. Liczba asystentów rodziny

Do zadań własnych gminy na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej należy m.in. zapewnienie rodzinie, która przeżywa trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej pomocy asystenta rodziny. Asystentura rodziny zakłada współpracę pomiędzy rodziną a asystentem, która ma celu poprawić funkcjonowanie życia rodzinnego oraz przewyżczanie trudności, które w konsekwencji mogłyby doprowadzić do umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej.

Ryc. 71. Asystenci rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za 2017 rok, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 72. Asystenci rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.

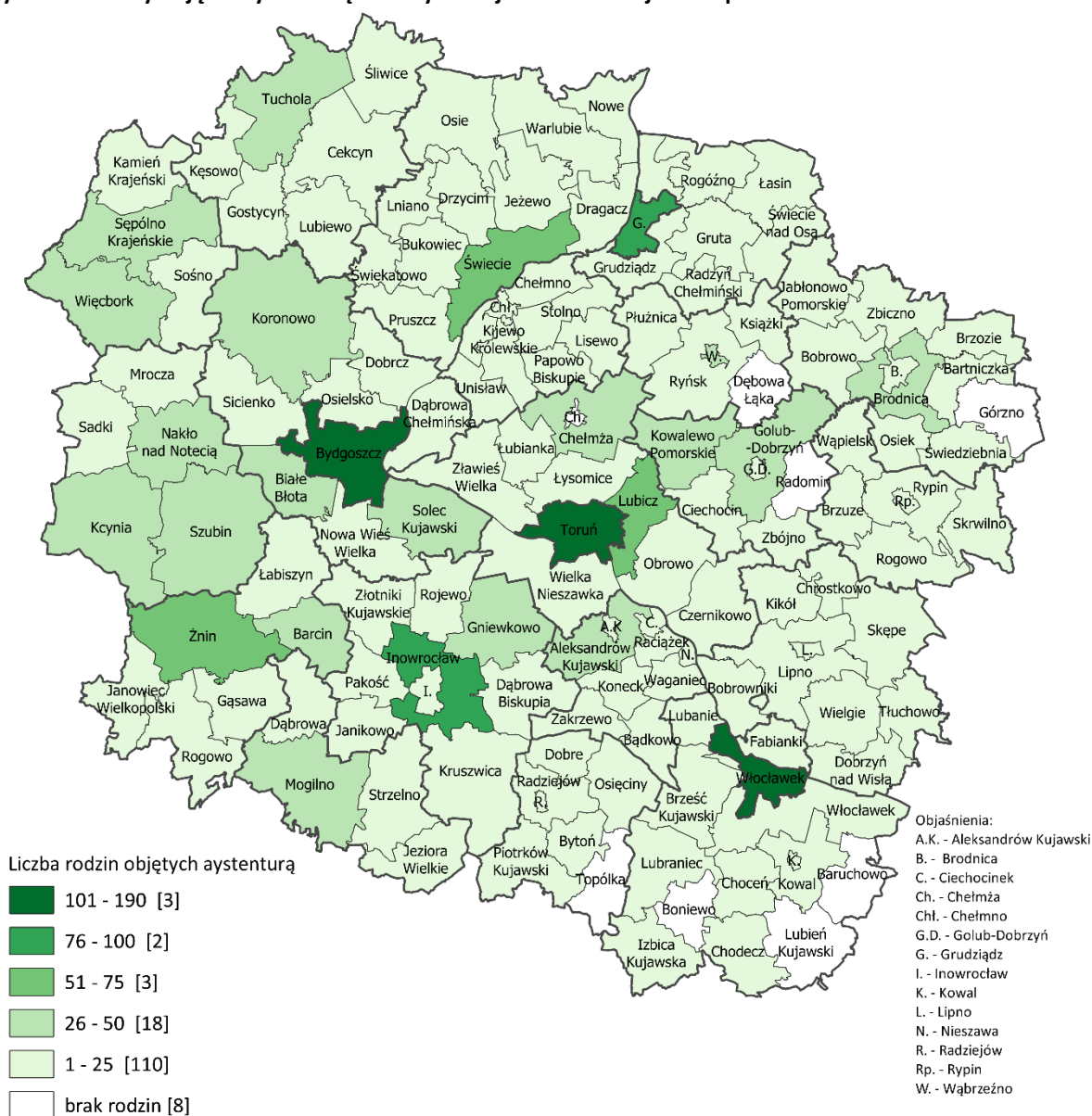
Źródło danych: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2019, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Liczba zatrudnionych asystentów rodziny od lat utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie. W 2017 roku na terenie 136 gmin zatrudnionych było 248 asystentów rodziny. W 2019 roku liczba asystentów rodziny zmniejszyła się nieznacznie – do 241 asystentów. Pomimo prawnego obowiązku zatrudniania w OPS asystenta rodziny, liczba gmin spełniająca ten wymóg od 2017 roku nadal pozostaje bez zmian (8 OPS nie zatrudniało żadnego asystenta). Ważnym odnotowania jest fakt, iż aż 60% gmin (93 OPS) województwa zatrudniało zaledwie 1 asystenta rodziny. Najwięcej asystentów rodziny zatrudnionych było w Bydgoszczy (12), Toruniu (12) oraz Włocławku (7).

4.1.9. Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny

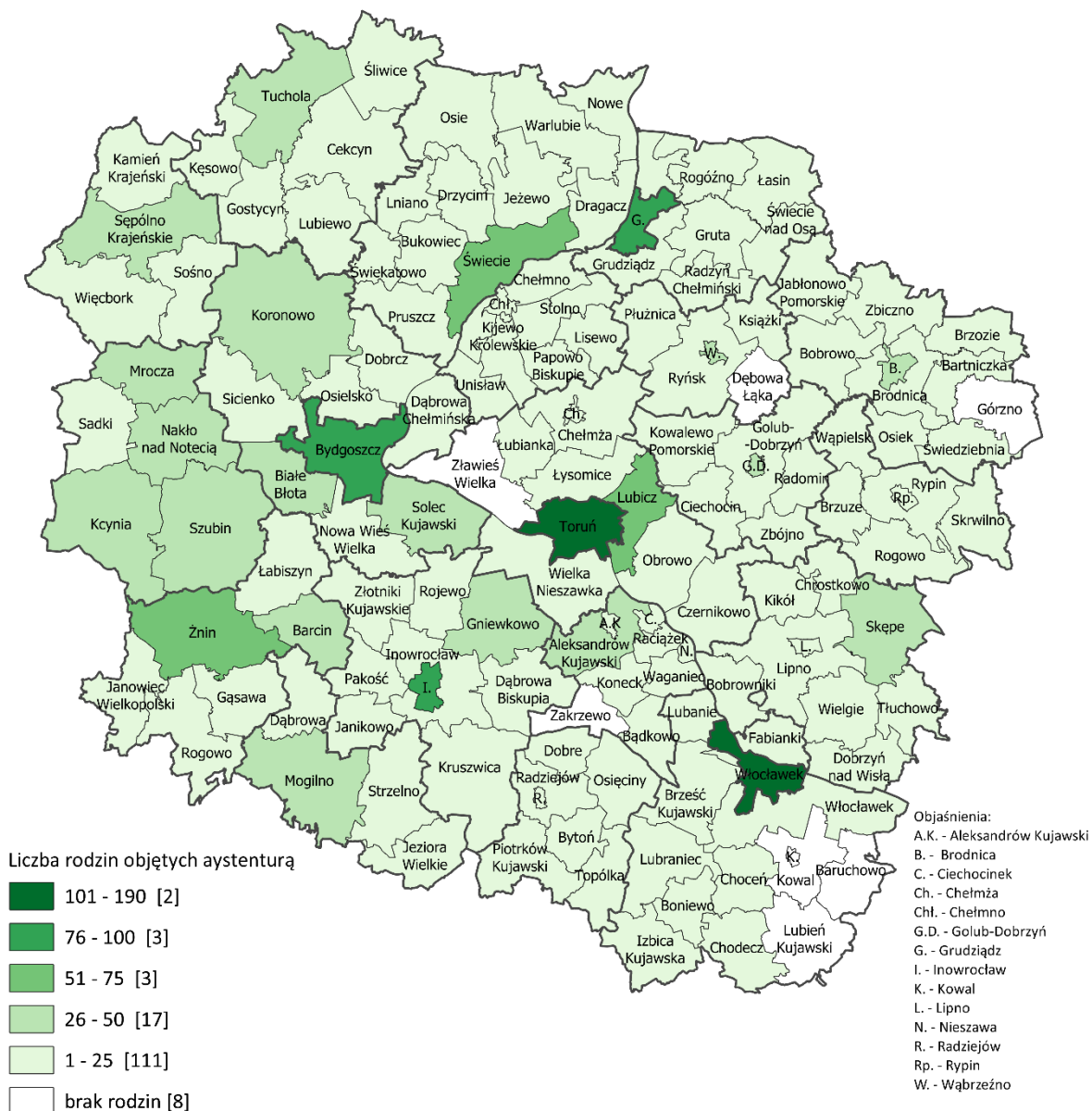
Liczba rodzin objętych asystenturą rodziny na przestrzeni lat zmniejszyła się o 70. W 2017 roku na terenie województwa 2 781 rodzin objętych było asystenturą, natomiast w 2019 roku liczba rodzin zmniejszyła się do 2 711. Według ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej liczba rodzin, z którymi jeden asystent może prowadzić w tym samym czasie prace, jest uzależniona od stopnia wykonywania zadań, jednak nie może przekroczyć 15 rodzin. W 2017 roku na terenie 23 gmin wymóg ten został przekroczony, natomiast w 2019 roku 18 gmin nie spełniło zapisu ustawy. W 2019 roku były to gminy wiejskie: Bukowiec, Cekcyn, Osiek, Ryńsk, Świdziebnia, Włocławek, Złotniki Kujawskie, gminy miejsko-wiejskie: Dobrzyń nad Wisłą, Kruszwica, Solec Kujawski, Świecie, Tuchola, gminy miejskie: Aleksandrów Kujawski, Chełmno, Ciechocinek oraz miasta: Grudziądz, Toruń, Włocławek. Najwięcej rodzin przypadających na jednego asystenta rodziny było w gminie Świdziebnia (21).

Ryc. 73. Rodziny objęte asystenturą rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za 2017 rok, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 74. Rodziny objęte asystenturą rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.

Źródło danych: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2019, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Najwięcej rodzin objętych asystenturą rodziny znajdowało się w Toruniu (190), Włocławku (124), Bydgoszczy (99), najmniej natomiast w Rojewie (3), Bądkowie, Boniewie oraz Radziejowie m. (4). Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny wzrósł o 1.4 p.proc. W 2017 roku wyniósł 25,5%, a w 2019 roku 26,9%.

4.2. Piecza zastępcza

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nakłada na powiat obowiązek zapewnienia czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadku niemożności sprawowania jej przez rodziców, poprzez organizację funkcjonowania systemu pieczy zastępczej, który może być realizowany w formie instytucjonalnej (przez umieszczenie dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych) lub rodzinnej (poprzez pobyt dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka).⁴¹

4.2.1. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (obowiązkowy)

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej systematycznie wzrasta. W 2017 roku w pieczy zastępczej umieszczono 4 426 dzieci, natomiast dwa lata później liczba dzieci wzrosła do 4 453. Największy przyrost umieszczonych dzieci odnotowano w powiecie toruńskim (+28), mogileńskim (+26) oraz lipnowskim (+24). Największy spadek w liczbie umieszczonych dzieci zaobserwowano w powiecie inowrocławskim (-73 dzieci) oraz Grudziądzu (-16). Najwięcej dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej było w Bydgoszczy (652) oraz Toruniu (519), najmniej natomiast w powiecie radziejowskim (44) oraz wąbrzeskim (63).

W 2017 roku 74,5% umieszczonych w pieczy zastępczej stanowiły dzieci pozostające w rodzinnych formach pieczy. W 2019 roku wskaźnik ten zmniejszył się o 1 p.proc., wyniósł 73,5%. Tylko na terenie powiatu grudziądzkiego (48,1%) oraz sępoleńskiego (47,7%) odnotowano niższy odsetek dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej aniżeli instytucjonalnej. Najwyższy odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnych formach odnotowano na terenie powiatu nakielskiego (92%).⁴²

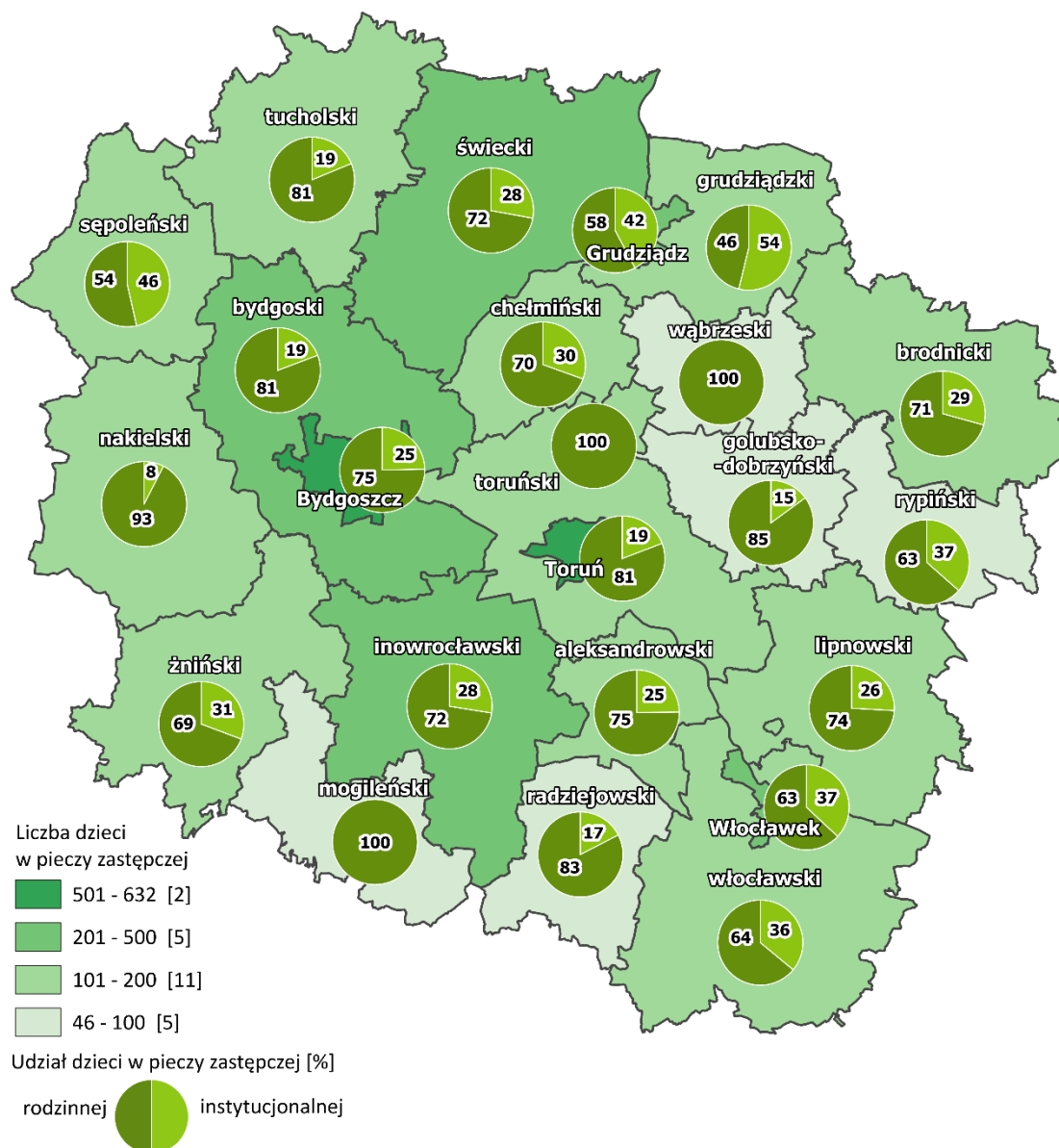
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej na przestrzeni lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie, w 2017 roku umieszczono łącznie 3 297 dzieci, natomiast w 2019 roku liczba dzieci zmniejszyła się o 25 – 3 272 dzieci. Najwięcej dzieci umieszczonych w rodzinnych formach odnotowano na terenie Bydgoszczy (479), Torunia (423) oraz powiatu toruńskiego (207), najmniej natomiast w powiecie radziejowskim (44) oraz grudziądzkim (50). Największy przyrost w liczbie umieszczonych dzieci zaobserwowano w powiecie toruńskim (+22) oraz żnińskim (+17), największy odpływ dzieci odnotowano natomiast w powiecie inowrocławskim (-71).

W 2017 roku w placówkach opiekuńczo-wychowawczych umieszczonych było 1 129 dzieci, a w 2019 roku liczba dzieci zwiększyła się o 52 dzieci (1 181 dzieci). Najwięcej dzieci umieszczonych mieściło się – analogicznie jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej – w Bydgoszczy (173) oraz Toruniu (103). Najmniej w powiecie nakielskim oraz mogileńskim (14 dzieci).

⁴¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

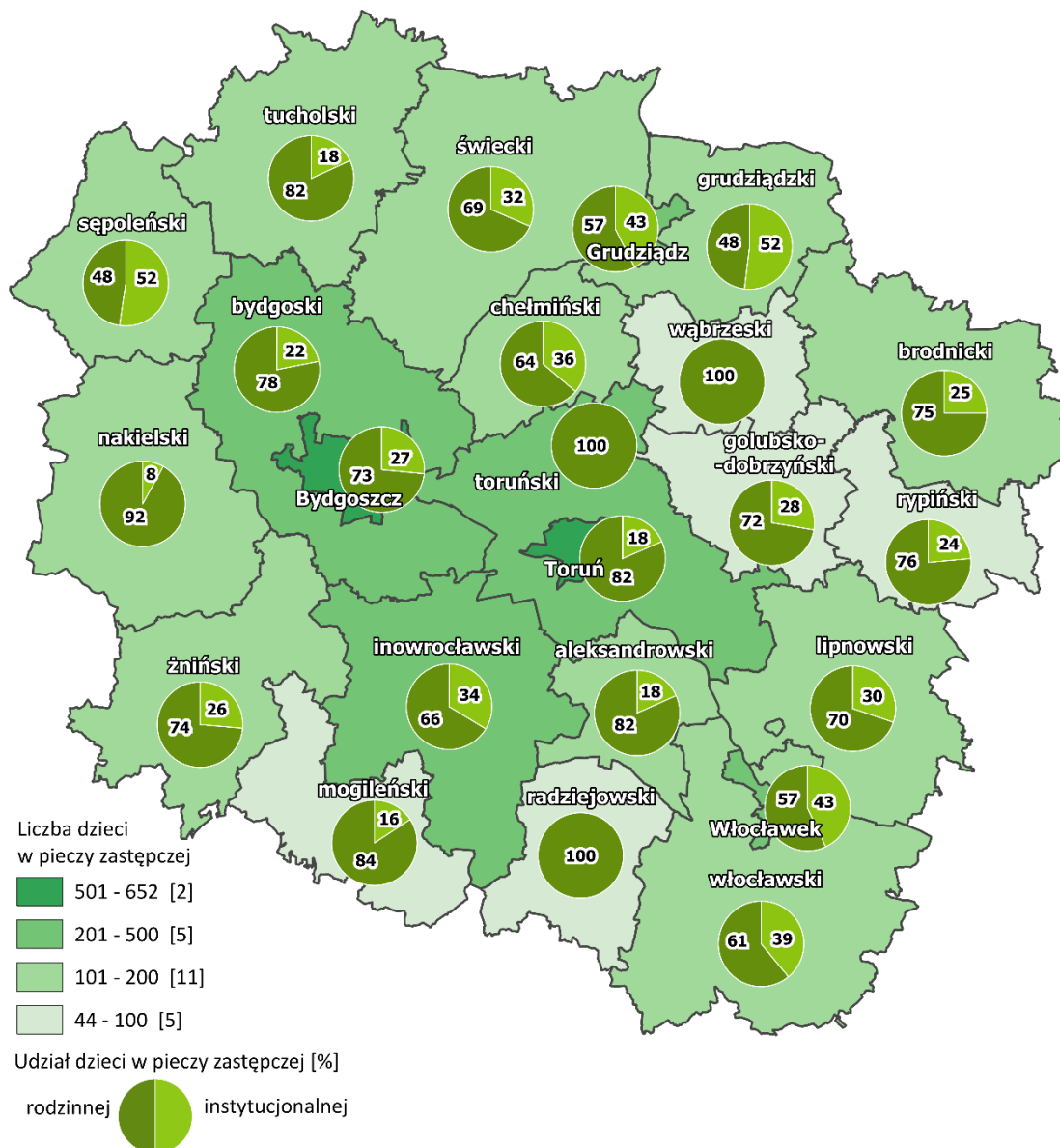
⁴² W powiecie radziejowskim, toruńskim oraz wąbrzeskim odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej wyniósł 100%. Wynika to z faktu, iż na terenie ww. powiatów w 2019 roku nie funkcjonowała żadna placówka opiekuńczo-wychowawcza.

Ryc. 75. Liczba dzieci umieszczona w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2017 roku

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2017 oraz rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 76. Liczba dzieci umieszczona w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2019 roku

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2019 oraz rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonego przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Tab. 28. Liczba dzieci umieszczona w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych			Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka			Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Powiat aleksandrowski	94	87	97	12	15	19	35	28	26
Powiat brodnicki	102	106	114	9	9	0	46	42	38
Powiat bydgoski	181	179	179	29	29	28	50	43	58
Powiat chełmiński	98	97	87	0	0	10	43	61	55
Powiat golubsko-dobrzyński	64	58	55	10	9	13	13	12	26
Powiat grudziądzki	49	51	50	0	0	0	57	53	54
Powiat inowrocławski	266	201	195	0	0	0	101	102	99
Powiat lipnowski	75	72	87	8	9	8	29	31	41
m. Bydgoszcz	440	434	445	36	44	34	156	160	173
m. Grudziądz	149	143	139	0	0	0	109	105	103
m. Toruń	371	361	352	58	69	71	102	95	96
m. Włocławek	149	147	135	8	7	0	92	81	102
Powiat mogileński	63	66	75	0	0	0	0	0	14
Powiat nakielski	112	106	114	36	38	47	12	14	14
Powiat radziejowski	38	41	44	0	0	0	8	8	0
Powiat rypiński	28	28	36	12	15	19	23	19	17
Powiat sępoleński	76	68	61	0	0	0	66	64	67
Powiat świecki	142	132	131	8	7	6	58	58	63
Powiat toruński	172	179	200	7	7	7	0	0	0
Powiat tucholski	116	112	114	5	11	17	28	28	29
Powiat wąbrzeski	72	58	63	0	0	0	0	0	0
Powiat włocławski	88	82	88	8	7	9	54	63	62
Powiat żniński	99	103	109	7	13	14	47	48	44
kujawsko-pomorskie	3 044	2 911	2 970	253	289	302	1 129	1 115	1 181

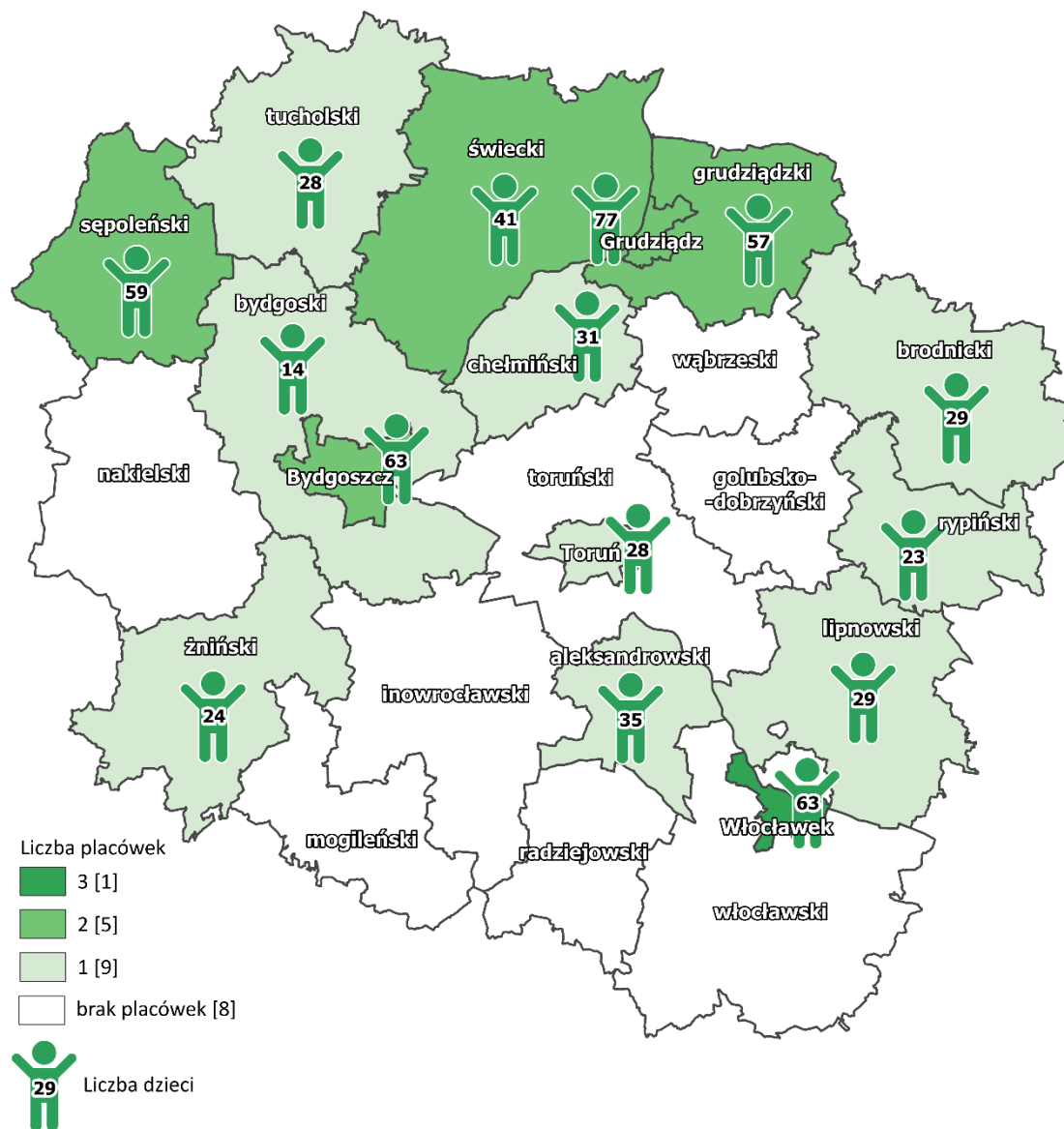
Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy oraz Sprawozdania z wykonania zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za rok 2017-2019

4.2.2. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14 (obowiązkowy)

Na terenie województwa kujawsko-pomorskie w 2017 roku łącznie funkcjonowały 72 placówki opiekuńczo-wychowawcze, natomiast w roku 2019 roku liczba placówek zwiększyła się do 81. W pierwszym roku analizowanego okresu spośród 72 funkcjonujących placówek, 22 to te, których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14. Dwa lata później liczba tychże placówek zmniejszyła się o połowę – funkcjonowało 11 placówek. Placówki tego typu istniały na terenie 8 powiatów (w 2017 r. - na terenie 15 powiatów). Na terenie 3 powiatów funkcjonowały po 2 placówki, w pozostałych 5 powiatach istniała 1 placówka tego typu. Łącznie w placówkach powyżej 14 miejsc umieszczonych było 296 dzieci – co oznacza spadek o 305 dzieci w porównaniu z rokiem 2017. Najwięcej dzieci

umieszczonych było w powiatach, gdzie występują 2 placówki tego typu – w Grudziądzu (59 dzieci), powiecie grudziądzkim (54) oraz świeckim (45).

Ryc. 77. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 78. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2019 r.

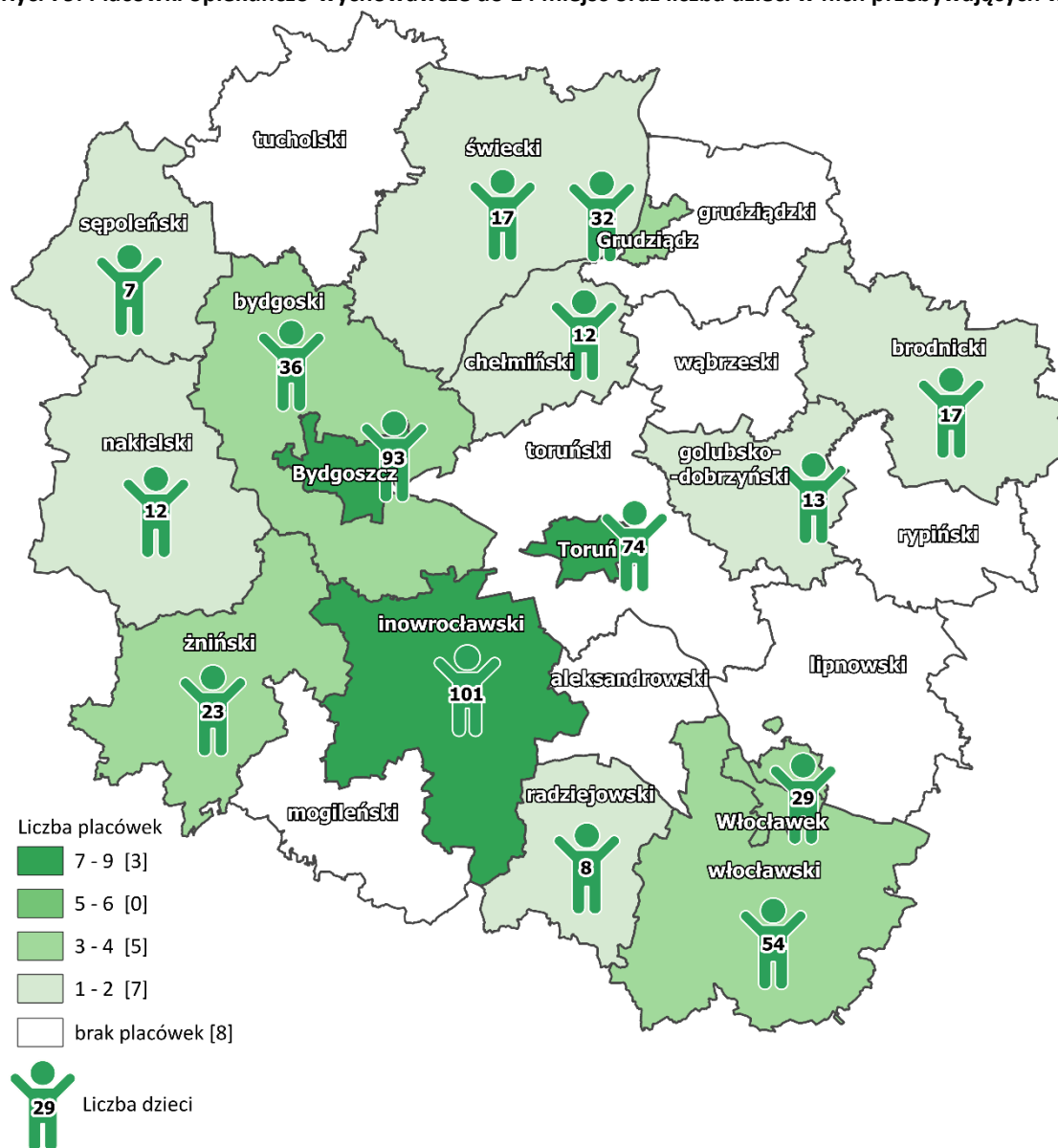
Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.2.3. Liczba dzieci przebywająca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci

W latach 2017-2019 liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci wzrosła z 50 do 70. Wzrost tego typu placówek wynika z faktu, iż część placówek dostosowała się do standardów określonych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Najwięcej nowych placówek powstało na terenie powiatu chełmińskiego (+3) oraz Włocławka (+3). Zlikwidowano natomiast placówkę w powiecie radziejowskim oraz żnińskim. Wśród wszystkich funkcjonujących 70 placówek w województwie najwięcej funkcjonowało na terenie Torunia (9) oraz Bydgoszczy (11). W 2017 roku na terenie 8 powiatów nie działała żadna placówka

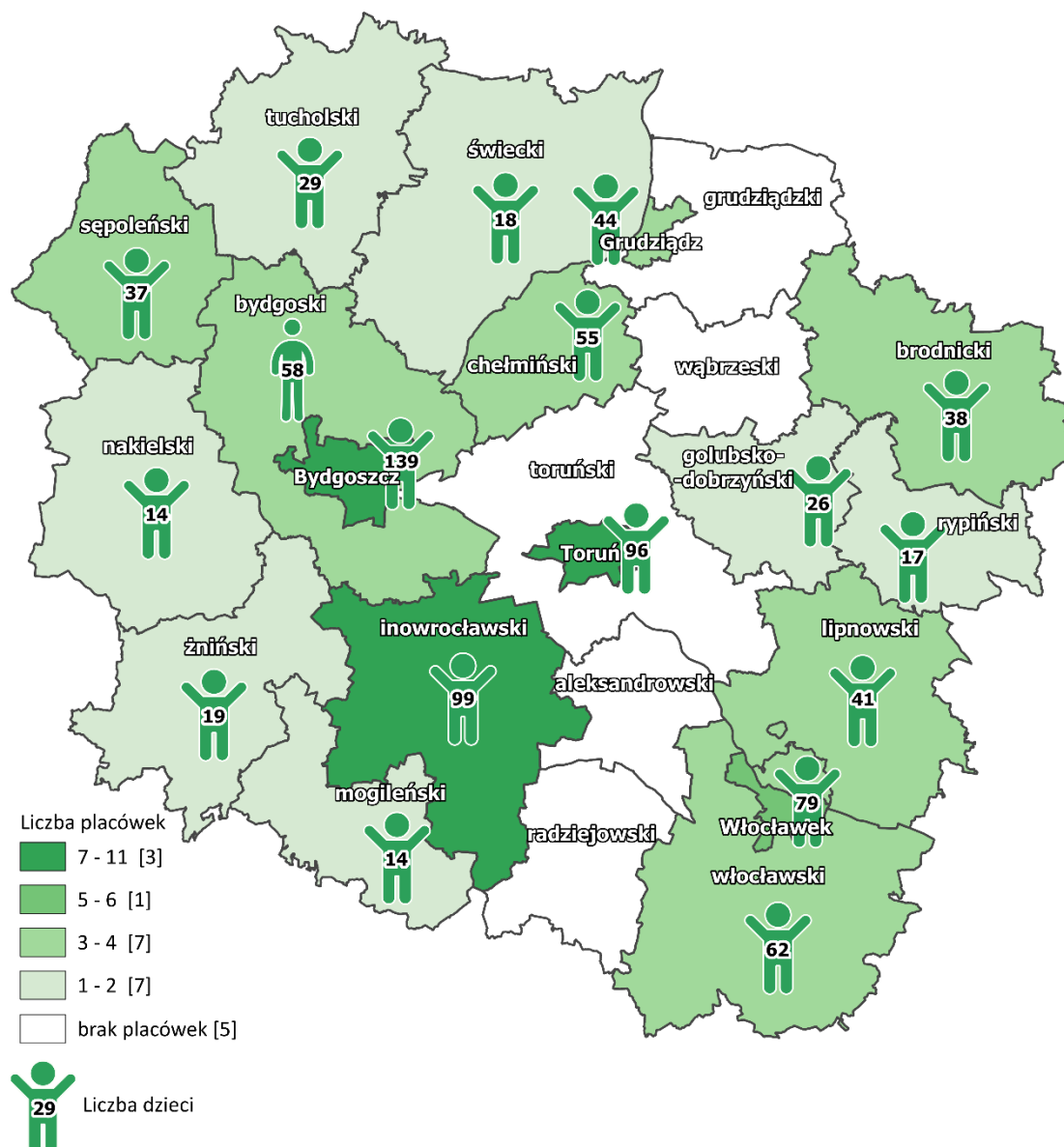
opiekuńczo-wychowawcza poniżej 14 dzieci, natomiast w 2019 roku liczba tychże powiatów zmniejszyła się do 5. Łącznie na terenie 18 powiatów w placówkach umieszczonych było 885 dzieci, co w porównaniu z rokiem 2017 jest wzrostem o 357 dzieci (2017 r. – 528 dzieci). Największa liczba dzieci umieszczona została na terenie powiatów, w których jest najwięcej tego typu placówek – w Bydgoszczy (139), powiecie inowrocławskim (99) oraz Toruniu (96). Wartym odnotowania jest fakt, iż w zakresie funkcjonowania placówek do 14 miejsc standardy określone w ustawie osiągnięto już na terenie 12 powiatów (w 2017 roku zaledwie 5 powiatów spełniało standardy).

Ryc. 79. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, z dnia 25.09.17 r. oraz 16.03.18 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 80. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2019 r.

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.2.4. Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego (obowiązkowy)

Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone przez gminę lub powiat, jak również na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego, albo przez inny podmiot, który uzyskał zezwolenie. Mogą być one prowadzone w formie: opiekuńczej (koła zainteresowań, świetlice, kluby i ogniska wychowawcze), specjalistycznej (zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne), pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (animacje, socjoterapia), a także w formach łączonych⁴³. Celem placówek wsparcia dziennego jest pomoc

⁴³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.).

rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka. Wsparcie szczególnie skierowane jest do takich rodzin, w których występują problemy opiekuńczo-wychowawcze. Pobyt dziecka jest bezpłatny i dobrowolny. Wyjątek stanowi nakaz sądu, mówiący o konieczności umieszczenia dziecka w takiej placówce⁴⁴.

W roku 2019 na terenie województwa kujawsko-pomorskie 27 gmin prowadziło placówki wsparcia dziennego (w 2017 roku – 22 gminy) i dysponowało łącznie 2 568 miejscami. W porównaniu z danymi z roku 2017 liczba miejsc zwiększyła się o 162. Największą liczbą miejsc w placówkach wsparcia dziennego dysponował Toruń (575), Włocławek (400) oraz Grudziądz (375). Porównując dane na przestrzeni 3 lat można zaobserwować, iż najwięcej nowych miejsc powstało w gminie Lubicz (+210) oraz Toruniu (+90). Największy spadek w liczbie miejsc odnotowano z kolei w gminie Nowa Wieś Wielka, gdzie w 2017 było 240 miejsc, a dwa lata później liczba spadła do zaledwie 30. Wynika to z faktu, iż w przeciągu 3 lat liczba funkcjonujących tam placówek zmniejszyła się z 6 do 2.

Przeciętna ogólna liczba umieszczonych dzieci na przestrzeni ostatnich 3 lat jest w zasadzie taka sama. W 2017 liczba ta wyniosła 1 426, a w 2019 roku 1 425 osób. Najwięcej dzieci umieszczonych było – podobnie jak w przypadku liczby miejsc – w Toruniu (325) oraz Włocławku (290), najmniej natomiast w gminie Mrocza (10) oraz Kamień Krajeński (12).

Tab. 29. Przeciętna liczba umieszczonych dzieci oraz liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego w latach 2017-2019 wg gmin i powiatów

Powiat	Gmina	2017		2018		2019	
		przeciętna liczba umieszczonych dzieci	liczba miejsc	przeciętna liczba umieszczonych dzieci	liczba miejsc	przeciętna liczba umieszczonych dzieci	liczba miejsc
brodnicki	Bartniczka	28	30	30	30	30	30
bydgoski	Nowa Wieś Wielka	140	240	17	90	16	30
bydgoski	Dobrcz	0	0	0	30	0	30
bydgoski	Osielsko	0	0	15	15	0	0
chełmiński	Chełmno (miejska)	35	50	40	50	0	50
golubsko-dobrzyński	Kowalewo Pomorskie	35	50	30	50	22	50
golubsko-dobrzyński	Golub-Dobrzyń (miejska)	27	30	30	30	30	30
inowrocławski	Inowrocław (miejska)	65	120	67	120	59	120
inowrocławski	Janikowo	0	0	0	0	19	20
m.Bydgoszcz	Bydgoszcz	20	30	25	30	23	30
m.Grudziądz	Grudziądz	99	360	120	375	116	375
m.Toruń	Toruń	325	481	325	511	398	571
m.Włocławek	Włocławek	290	370	276	385	269	400
nakielski	Nakło nad Notecią	44	60	24	30	29	35
nakielski	Szubin	19	30	0	0	0	0
nakielski	Sadki	7	15	44	60	56	60
nakielski	Mrocza	0	0	0	0	10	15
radziejowski	Piotrków Kujawski	0	0	40	40	40	40
radziejowski	Radziejów	0	0	20	20	20	20
rypiński	Rogowo	0	0	0	0	25	50

⁴⁴ [online:] <https://ops.pl/2016/07/czym-jest-placowka-wsparcia-dziennego-dla-dzieci/> [dostęp:] 06.08.2020 r.

sępoleński	Sępólno Krajeńskie	28	30	27	30	25	30
sępoleński	Więcbork	25	60	27	60	24	30
sępoleński	Kamień Krajeński	11	15	8	15	12	15
świecki	Świecie	17	90	32	80	30	80
toruński	Chełmża (miejska)	32	50	0	0	0	0
toruński	Lubicz	0	0	0	210	0	210
toruński	Zławieś Wielka	0	0	15	15	15	15
wąbrzeski	Dębowa Łąka	83	90	0	0	0	0
wąbrzeski	Płużnica	0	0	83	90	93	97
żniński	Żnin	58	120	46	120	49	120
żniński	Barcin	30	60	0	25	0	0
żniński	Gąsawa	8	25	0	0	0	0
żniński	Łabiszyn	0	0	15	15	15	15
żniński	Rogowo	0	0	30	60	0	0
kujawsko-pomorskie		1 426	2 406	1 386	2 586	1 425	2 568

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonania zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za lata 2017-2019

4.3. Ekonomia społeczna

Ekonomia społeczna – to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu.

Istotnym novum Ekonomii Solidarności Społecznej jest wyodrębnienie wewnątrz ekonomii społecznej tej grupy podmiotów, których podstawowym celem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Pokazując zatem całe spektrum podmiotów ekonomii społecznej, wskazuje się węższą grupę sektora, czyli podmioty realizujące wyraźny cel aktywizacyjny i reintegracyjny w ramach sektora ekonomii społecznej.⁴⁵

4.3.1. Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności (obowiązkowy)

W analizowanym okresie liczba spółdzielni socjalnych zwiększyła się o 7. W 2017 roku w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS) zarejestrowanych było 79 spółdzielni, natomiast w 2019 roku liczba ich liczba zwiększyła się do 86.

Tab. 30. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	Liczba spółdzielni		
	2017	2018	2019
Bydgoszcz	14	13	13
Grudziądz	1	0	0
Toruń	3	3	3
Włocławek	5	4	4

⁴⁵ [online:] <http://es.rops.torun.pl/strona-21-czym-jest-ekonomia-spoeczna.html> [dostęp:] 25.07.2020 r.

aleksandrowski	4	4	4
brodnicki	3	3	3
bydgoski	6	5	5
chełmiński	5	6	6
golubsko-dobrzyński	4	4	4
grudziądzki	3	3	3
inowrocławski	11	13	13
lipnowski	1	1	1
mogileński	3	3	3
nakielski	3	3	3
radziejowski	1	1	1
rypiński	0	0	0
sępoleński	0	0	0
świecki	2	2	2
toruński	5	5	5
tucholski	3	4	4
wąbrzeski	1	2	2
włocławski	0	2	6
żniński	1	1	1
kujawsko-pomorskie	79	82	86

Źródło: dane własne ROPS w Toruniu

Zdecydowana większość zarejestrowanych spółdzielni w województwie kujawsko-pomorskim utworzona była przez osoby fizyczne. W 2019 roku 60% wszystkich spółdzielni stanowiły spółdzielnie założone przez fizyczne (52 spółdzielnie), a w 2017 roku na 79 spółdzielni 22 utworzone były przez osoby prawne, z kolei pozostałe 57 przez osoby fizyczne. Na terenie województwa kujawsko-pomorskie spółdzielnie socjalne funkcjonowały na terenie 20 powiatów, z wyjątkiem Grudziądza, powiatu rypińskiego oraz sępoleńskiego w KRS nie zarejestrowano żadnej spółdzielni socjalnej.

Największy przyrost w liczbie nowych zarejestrowanych spółdzielni odnotowano w powiecie włocławskim. W 2017 roku na terenie powiatu nie odnotowano żadnej spółdzielni, natomiast w 2019 roku ich liczba wyniosła 6. W ogólnej liczbie zarejestrowanych spółdzielni socjalnych najwięcej funkcjonowało w Bydgoszczy oraz powiecie inowrocławskim (13).

4.3.2. Liczba funkcjonujących KIS/CIS/WTZ/ZAZ (obowiązkowy)

Kluby i Centra Integracji Społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz Zakłady Aktywności Zawodowej są podmiotami o charakterze integracyjnym, wchodzącymi w skład sektora ekonomii społecznej. Ich zadaniem jest umożliwienie reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym⁴⁶.

Kluby Integracji Społecznej oraz Centra Integracji Społecznej mogą być tworzone przez podmioty w oparciu o ustawę o zatrudnieniu socjalnym. Oba rodzaje jednostek prowadzą działania z zakresu

⁴⁶ [online:] <http://es.rops.torun.pl>, [dostęp:] 10.08.2020 r.

reintegracji zawodowej i społecznej. Natomiast różnice między nimi polegają na odmiennych formach organizacyjnych oraz procedurach ich powoływania i finansowania⁴⁷.

Infrastruktura w zakresie centrów i klubów integracji społecznej w województwie od wielu lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Zarówno w 2017 jak i 2019 roku na terenie Bydgoszczy, Torunia, Inowrocławia w. oraz Radzyna Chełmińskiego funkcjonowały łącznie 4 Centra Integracji Społecznej.

Liczba klubów integracji społecznej w analizowanym okresie zwiększyła się o 2. W 2017 roku odnotowano 20 KIS, natomiast w 2019 roku – 22. Kluby integracji społecznej w 2019 roku działały w 14 powiatach naszego województwa (we wszystkich miastach na prawach powiatu oraz 10 powiatach ziemskich⁴⁸)

Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz Zakłady Aktywności Zawodowej podobnie jak CIS i KIS prowadzą działalność z zakresu reintegracji, jednak jest to inna forma, aniżeli ta oferowana przez placówki integracji społecznej. WTZ to wyodrębnione placówki stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.⁴⁹

Zarówno w roku 2017, jak i 2019 liczba funkcjonujących WTZ na terenie województwa wyniosła 36. Warsztaty działały na terenie całego województwa, za wyjątkiem powiatu toruńskiego oraz włocławskiego.

Zakłady Aktywności Zawodowej podobnie jak WTZ działają w celu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, która odbywa się poprzez zatrudnienie. Ze wsparcia ZAZ korzystają osoby ze znacznym bądź umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe bądź chorobę psychiczną. Na przestrzeni lat 2017-2019 liczba funkcjonujących ZAZ była niezmienna. W analizowanym okresie 9 ZAZ działało na terenie: Bydgoszczy, Włocławka oraz powiatów ziemskich: brodnickiego, bydgoskiego, chełmińskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, tucholskiego oraz wąbrzeskiego.

Tab. 31. Liczba funkcjonujących w województwie jednostek CIS, KIS, WTZ i ZAZ w latach 2017-2019

Rodzaj funkcjonującej placówki	2017	2018	2019
Centra Integracji Społecznej	4	3	4
Kluby Integracji Społecznej	20	21	22
Warsztaty Terapii Zajęciowej	36	37	36
Zakłady Aktywności Zawodowej	9	9	9

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2017-2018, wykaz WTZ sporządzony przez Departament Spraw Społecznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, rejestr ZAZ, CIS, KIS prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy)

⁴⁷ por. Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020; ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003 r.

⁴⁸ W powiecie mogileńskim działa filia KIS prowadzona przez Fundację Ekspert-Kujawy z Inowrocławia)

⁴⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

4.3.3. Liczba korzystających z WTZ/ZAZ

Zarówno z Warsztatów Terapii Zajęciowej, jak i z Zakładów Aktywności Zawodowej, mogą korzystać osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym i umiarkowanym, autystyczne, chore psychicznie oraz upośledzone umysłowo. Ich uczestnictwo polega na braniu udziału w rehabilitacji społecznej i zawodowej, która ma umożliwić przywrócenie aktywności zawodowej i w miarę możliwości powrót na rynek pracy (w przypadku WTZ), a także rehabilitowanie i reintegrowanie w ramach zatrudnienia (ZAZ).

W analizowanym okresie liczba osób korzystających z WTZ utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie (2017 r. – 1 334, 2019 r. – 1348 uczestników). Najwięcej uczestników – niezmiennie od lat było na terenie Bydgoszczy (255), najmniej natomiast w gminie Brzuze (3 uczestników). Większy wzrost w liczbie korzystających odnotowano w przypadku ZAZ. W 9 funkcjonujących placówkach w województwie w 2019 roku było 410 korzystających (wzrost o 92 uczestników). Najwięcej osób korzystających z ZAZ odnotowano w powiecie radziejowskim (60) oraz Włocławku (58).

4.4. Infrastruktura pomocy i integracji społecznej

4.4.1. Liczba osób przebywających i oczekujących na miejsce w DPS (obowiązkowy)

Domy Pomocy Społecznej (DPS) są stacjonarnymi i całodobowymi placówkami zapewniającymi usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązujących standardów. Wyróżnia się kilka typów DPS, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone: dla osób w podeszłym wieku, dla osób przewlekle somatycznie chorych, dla osób przewlekle psychicznie chorych, dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, dla osób niepełnosprawnych fizycznie, dla osób uzależnionych od alkoholu⁵⁰

⁵⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

Tab. 32. Domy pomocy społecznej w latach 2017-2019 wg powiatów

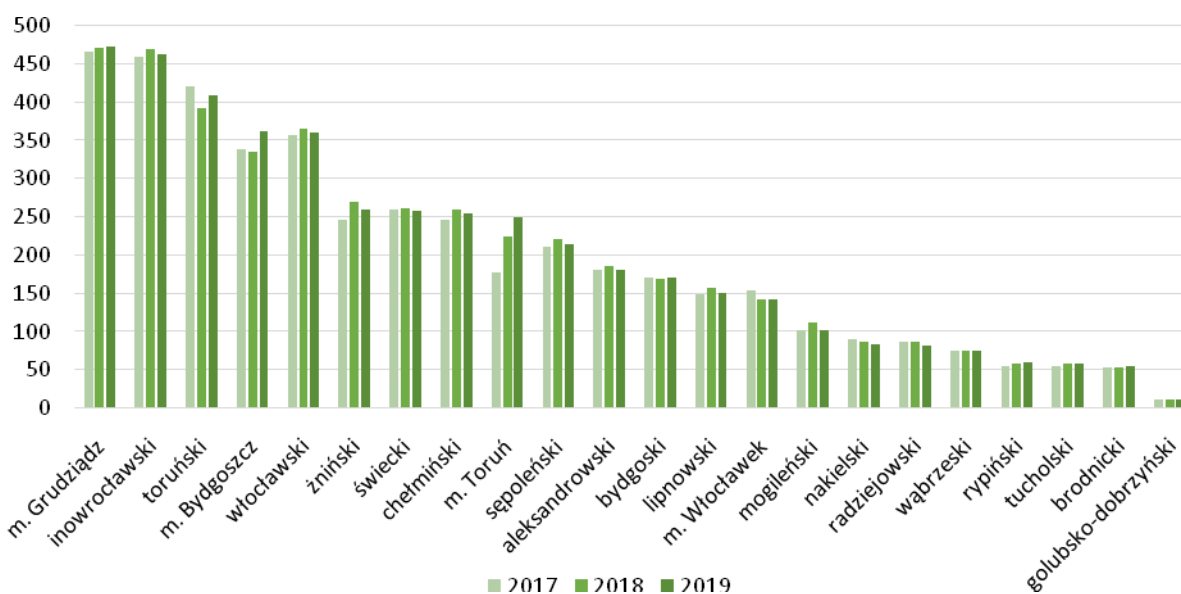
Powiat	2017			2018			2019		
	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących
aleksandrowski	2	182	8	2	187	7	2	182	9
brodnicki	2	54	18	2	54	22	2	55	31
bydgoski	2	171	10	2	170	11	2	171	10
chełmiński	2	247	10	2	260	10	2	255	12
golubsko-dobrzyński	1	12	3	1	12	4	1	12	0
grudziądzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0
inowrocławski	5	459	26	5	469	24	5	463	24
lipnowski	1	149	2	1	157	0	1	151	3
mogileński	1	103	7	1	112	11	1	103	4
nakielski	1	91	15	1	87	23	1	84	24
radziejowski	1	87	0	1	87	2	1	83	2
rypiński	1	56	0	1	59	4	1	61	4
sępoleński	3	212	12	3	221	6	3	214	15
świecki	3	260	26	3	262	23	3	259	26
toruński	4	421	71	4	392	56	4	410	68
tucholski	1	56	6	1	58	6	1	59	10
wąbrzeski	1	75	13	1	75	10	1	75	9
włocławski	5	357	13	5	366	13	5	361	13
żniński	4	247	33	4	270	24	3	260	27
Bydgoszcz	3	339	126	3	335	107	3	362	74
Grudziądz	1	466	55	1	472	54	1	473	53
Toruń	3	178	50	3	224	51	3	250	41
Włocławek	3	155	5	3	142	31	3	143	35
kujawsko-pomorskie	50	4 377	509	50	4 471	499	49	4 486	494

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za lata 2017-2019 oraz Rejestr DPS prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy

Liczba DPS w regionie utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie. W 2017 roku na terenie województwa funkcjonowało 50 DPS, natomiast w 2019 roku ich liczba spadła do 49. Najwięcej placówek działało w powiecie inowrocławskim, włocławskim (5) oraz toruńskim (4). Na terenie powiatu grudziądzkiego w latach 2017-2019 nie funkcjonowała żadna placówka DPS.

Pomimo spadku w liczbie DPS liczba osób korzystających z usług placówek wzrosła. W 2017 roku z DPS skorzystało 4 377 osób, natomiast w 2019 liczba ta wzrosła do 4 486 (+109 osób). Najwięcej osób korzystających z DPS odnotowano na terenie Grudziądza (473) oraz powiatu inowrocławskiego (463). Na terenie 7 powiatów liczba osób korzystających nie przekroczyła 100.

Wyk. 37. Liczba osób korzystających w DPS w latach 2017-2019 wg powiatów

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za lata 2017-2019

Nieznacznie zmniejszyła się ogólna liczba osób oczekujących na umieszczenie w DPS. W 2017 roku na umieszczenie w placówce oczekiwało 509, a dwa lata później liczba oczekujących zmniejszyła się do 494 osób. Powiaty charakteryzujące się największą liczbą oczekujących to niezmiennie od lat: Bydgoszcz (74) oraz powiat toruński (68). Jedynymi powiatami, na terenie których nie odnotowano osób oczekujących na umieszczenie były powiaty: golubsko-dobrzyński oraz grudziądzki.

4.4.2. Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w ŚDS (obowiązkowy)

Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS) to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Świadczą one usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym⁵¹.

W analizowanym okresie nieznacznie zwiększyła się liczba funkcjonujących w regionie ŚDS. W 2017 roku na terenie województwo działało 47 placówek, dwa lata później liczba ŚDS zwiększyła się do 49. Po jednej nowej placówki powstało w powiecie inowrocławskim oraz powiecie świeckim. W reszcie powiatów nie odnotowano żadnym zmian w zakresie liczby funkcjonujących ŚDS. W każdym powiecie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonował chociaż jeden ŚDS. Najwięcej placówek działało na terenie Bydgoszczy oraz powiatu inowrocławskiego (6).

Na terenie 23 powiatów województwa z placówek w 2017 roku skorzystały łącznie 1 834 osoby, natomiast w 2019 roku liczba korzystających zwiększyła się do 1 959. Najwięcej korzystających odnotowano – analogicznie jak w przypadku liczby placówek – w powiecie inowrocławskim (235) oraz Bydgoszczy (220). Najmniej natomiast w powiecie nakielskim (23) oraz mogileńskim (36). Największy wzrost korzystających z ŚDS odnotowano na terenie powiatu inowrocławskiego (+33) oraz Torunia (+30).

⁵¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

Z 55 do 89 zwiększyła się liczba osób oczekujących na umieszczenie w ŚDS. Najwięcej oczekujących odnotowano w powiecie grudziądzkim (13) oraz bydgoskim (12). Na terenie 5 powiatów nie było żadnej osoby oczekującej na umieszczenie w placówce typu ŚDS.

Tab. 33. Środowiskowe domy samopomocy w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	2017			2018			2019		
	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących
aleksandrowski	2	74	0	2	72	2	2	80	4
brodnicki	1	54	0	1	50	2	1	47	8
bydgoski	4	160	0	4	158	8	4	159	12
chełmiński	1	67	5	1	64	7	1	67	4
golubsko-dobrzyński	2	66	3	2	74	5	2	75	9
grudziądzki	3	88	6	3	83	8	3	90	13
inowrocławski	5	202	4	6	231	4	6	235	2
lipnowski	1	48	0	1	67	1	1	59	0
mogileński	1	35	0	1	35	0	1	36	0
nakielski	1	25	3	1	23	0	1	23	0
radziejowski	1	43	3	1	41	2	1	43	3
rypiński	1	47	0	1	45	4	1	45	2
sępoleński	1	37	2	1	36	2	1	36	3
świecki	1	37	0	2	34	0	2	65	0
toruński	2	85	3	2	85	2	2	86	2
tucholski	1	45	2	1	48	2	1	50	2
wąbrzeski	3	127	1	3	133	3	3	129	3
włocławski	2	58	6	2	58	5	2	58	7
żniński	2	81	4	2	80	5	2	82	3
Bydgoszcz	6	211	3	6	221	9	6	220	0
Grudziądz	1	44	2	1	41	3	1	44	3
Toruń	4	153	6	4	147	8	4	183	8
Włocławek	1	47	2	1	43	0	1	47	1
kujawsko-pomorskie	47	1834	55	49	1869	82	49	1959	89

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych OZPS za 2017-2019, Rejestru Urzędu Wojewódzkiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Bydgoszczy oraz sprawozdania MRPiPS-05 za lata 2017-2019

4.4.3. Liczba Dziennych Domów Pomocy Społecznej (obowiązkowy)

Dzienne domy pomocy (DDP) to ośrodki wsparcia świadczące pomoc w ciągu dnia, w tym oferujące posiłki, rehabilitację, zajęcia edukacyjno-kulturalne oraz wspólne spędzanie czasu przez osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Zazwyczaj placówki te adresowane są do osób starszych.⁵²

W analizowanym okresie liczba dziennych domów pomocy (wraz z filiami) zwiększyła się prawie trzykrotnie. W 2017 roku na terenie województwa funkcjonowało 19 tego typu placówek, natomiast w roku 2019 ich liczba wyniosła 55. Dla porównania, w 2017 roku dzienne domy funkcjonowały na terenie zaledwie 10 powiatów, natomiast po dwóch latach liczba powiatów wzrosła do 20 (brak placówek na terenie powiatu: grudziądzkiego, rypińskiego oraz wąbrzeskiego). Największa liczba placówek funkcjonowała na terenie Bydgoszczy (11) oraz powiatu inowrocławskiego (9). Największy przyrost w liczbie odnotowanych placówek zaobserwowano w Bydgoszczy (+8) oraz Toruniu (+4). Jedynym powiatem, którym zlikwidowano DDP był powiat lipnowski.

W 2019 roku 65% DDP (tj. 36) zostało uruchomionych i było prowadzonych dzięki środkom RPO WK-P 2014-2020. W 2017 roku 10 dziennych domów finansowanych było z tego źródła. Spośród wszystkich 55 dziennych domów w 2019 roku, 14 (w tym 3 filie) finansowane były ze środków gminy, a pozostałe 5 ze środków Senior +.

Tab. 34. Dienne domy pomocy społecznej w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	Liczba placówek		
	2017	2018	2019
aleksandrowski	-	2	3
brodnicki	1	2	2
bydgoski	-	1	1
chełmiński	-	1	1
golubsko-dobrzyński	-	2	2
inowrocławski	6	10	9
lipnowski	2	2	1
mogileński	-	2	2
nakielski	-	1	1
radziejowski	-	-	1
sępoleński	1	1	1
świecki	1	1	1
toruński	-	3	3
tucholski	1	2	2
włocławski	-	1	1
żniński	-	2	3
Bydgoszcz	3	8	11
Grudziądz	1	3	3
Toruń	2	5	6
Włocławek	1	1	1
kujawsko-pomorskie	19	50	55

Źródło: OZPS za rok 2017 oraz dane własne ROPS w Toruniu

⁵² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

4.4.4. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane.

W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.⁵³

Liczba mieszkań chronionych funkcjonujących na terenie województwa na przestrzeni lat 2017-2019 utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie. W 2017 roku na terenie 14 powiatów funkcjonowało 29 mieszkań, natomiast dwa lata później 28. W analizowanym okresie jedynymi powiatami, na terenie których powstały nowe mieszkania chronione był powiat nakielski (+2) oraz sępoleński (+1). Na terenie powiatu bydgoskiego, świeckiego, toruńskiego oraz wąbrzeskiego zlikwidowano po jednym mieszkaniu chronionym. W 2019 roku z 28 mieszkań chronionych skorzystało łącznie 170 osób (spadek o 24 osoby względem roku 2017).

Tab. 35. Mieszkania chronione na przestrzeni lat 2017-2019 wg powiatów

Powiat	2017		2018		2019	
	Liczba mieszkań chronionych ⁵⁴	Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia	Liczba mieszkań chronionych	Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia	Liczba mieszkań chronionych	Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia
m. Bydgoszcz	4	36	4	40	4	40
m. Grudziądz	2	15	2	10	2	8
m. Toruń	3	29	3	24	3	16
m. Włocławek	2	5	2	4	2	3
aleksandrowski	0	0	0	0	0	0
brodnicki	0	0	0	0	0	0
bydgoski	2	23	1	14	1	11
chełmiński	1	1	1	1	1	1
golubsko-dobrzyński	0	0	0	0	0	0
grudziądzki	0	0	0	0	0	0
inowrocławski	4	36	4	38	4	41
lipnowski	0	0	0	0	0	0
mogileński	1	1	1	0	1	1
nakielski	0	0	0	0	2	4
radziejowski	1	3	1	3	1	6
rypiński	0	0	0	0	0	0

⁵³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

⁵⁴ Liczba adresów pod którymi funkcjonuje mieszkanie chronione.

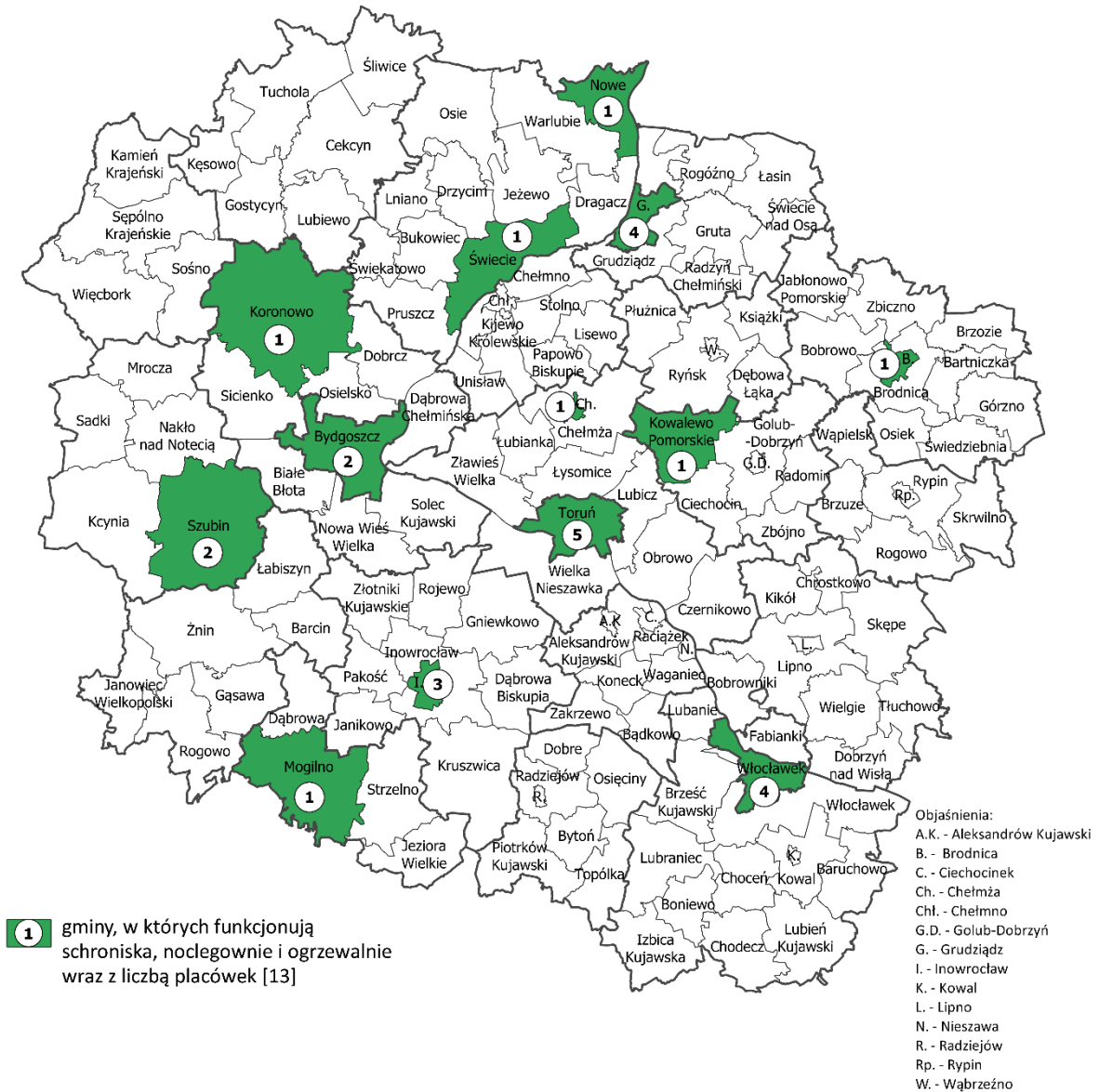
sępoleński	2	10	3	13	3	31
świecki	2	11	1	8	1	3
toruński	1	8	0	0	0	0
tucholski	0	0	0	0	0	0
wąbrzeski	2	8	1	0	1	1
włocławski	0	0	0	0	0	0
żniński	2	8	2	4	2	4
ogółem	29	194	26	159	28	170

Źródło: dane własne ROPS w Toruniu

4.4.5. Liczba schronisk, noclegowni oraz ogrzewalni

Dla osób pozostających bez schronienia oferowana jest m.in. pomoc instytucjonalna. Osoby bezdomne z terenu województwa kujawsko-pomorskiego skorzystać mogą ze wsparcia m.in. schronisk, noclegowni oraz ogrzewalni. W 2017 roku – podobnie jak w 2019 roku - liczba placówek skierowana dla osób bezdomnych wyniosła 27. W 2019 roku na 27 placówek składało się: 19 schronisk (+2 w porównaniu z rokiem 2017), 3 noclegownie (-2) oraz 5 ogrzewalni (+1). Placówki te funkcjonowały na terenie 12 gmin województwa. Nowe placówki dla osób bezdomnych powstały na terenie Bydgoszczy, Grudziądza oraz Koronowa. Zlikwidowano za to 2 placówki w Toruniu oraz 1 w Kowalewie Pomorskim. Niezmiennie od lat, największą infrastrukturę skierowano dla osób bezdomnych odnotowano w Grudziądzu (5), Włocławku (4) oraz Bydgoszczy, Inowrocławiu i Toruniu (3).

Ryc. 81. Liczba schronisk, noclegowni i ogrzewalni dla osób bezdomnych w 2017 r.

Źródło danych: Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko – pomorskim „Akcja Zima 2017/2018”, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

Ryc. 82. Liczba schronisk, noclegowni i ogrzewalni dla osób bezdomnych w 2019 r.

Źródło danych: Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko – pomorskim „Akcja Zima 2019/2020”, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.4.6. Liczba Klubów Seniora

Kluby Seniora są „ośrodkami, które zajmują się rozwojem życia kulturalnego, oświatowego, towarzyskiego i rekreacyjnego osób starszych”⁵⁵. Celem takich placówek jest aktywizowanie i integracja osób starszych. Kluby organizują zajęcia proponujące alternatywne formy spędzania wolnego czasu, rozwijające zainteresowania, umożliwiające poznanie ciekawych osób (spotkania ze specjalistami lub z kręgu kultury) oraz miejsc (wycieczki turystyczno-krajoznawcze). Przy klubach często działają amatorskie zespoły wokalnno-taneczne, grupy aktorskie/kabaretowe.

⁵⁵ A. Leszczyńska-Rejchert, Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości, Olsztyn 2007.

Na przestrzeni ostatnich lat liczba funkcjonujących klubów seniora na terenie województwa systematycznie wzrasta. W 2017 roku istniały 194 kluby seniora, natomiast dwa lata później było ich już 231. Najwięcej nowych klubów odnotowano w Bydgoszczy (+18), Toruniu (+14) oraz Grudziądzu (+12). Z kolei najwięcej klubów seniora uległo likwidacji w powiecie bydgoskim (-6) oraz brodnickim (-5). Spośród wszystkich 230 klubów najwięcej funkcjonowało na terenie Bydgoszczy (26), Grudziądza (22), powiatu inowrocławskiego (18) oraz bydgoskiego (17). Ważnym odnotowania jest fakt, iż na terenie każdego powiatu województwa kujawsko-pomorskiego działały kluby seniora.

Tab. 36. Liczba Klubów Seniora działających w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2017	2018	2019
aleksandrowski	4	4	7
brodnicki	17	18	12
bydgoski	23	21	17
chełmiński	4	4	4
golubsko-dobrzyński	2	2	2
grudziądzki	4	4	3
inowrocławski	18	18	18
lipnowski	8	8	8
mogileński	3	3	3
nakielski	5	5	6
radziejowski	6	6	6
rypiński	4	4	6
sępoleński	2	2	1
świecki	14	14	12
toruński	16	16	15
tucholski	9	9	10
wąbrzeski	10	10	10
włocławski	3	3	4
żniński	12	12	13
Bydgoszcz	9	10	27
Grudziądz	4	4	16
Toruń	8	8	22
Włocławek	9	9	9
kujawsko-pomorskie	194	194	231

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Informatora dla seniora 2017-2019

4.4.7. Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku

Uniwersytet Trzeciego Wieku (UTW) „to placówka dydaktyczna dla osób w podeszłym wieku, której celem jest poprawa jakości życia osób starszych”⁵⁶. Celem UTW jest szerzenie wiedzy i nauki, podtrzymywanie aktywności intelektualnej, a także integracja oraz stworzenie możliwości spędzania wolnego czasu. Uniwersytety Trzeciego Wieku oferują seniorom m.in. wykłady, seminaria, zajęcia artystyczne, sportowe i rekreacyjne, lektoraty języków obcych oraz koła zainteresowań. Najczęściej uczestnictwo w UTW jest bezpłatne. Jeżeli pojawia się odpłatność to jest ona ponoszona w formie

⁵⁶ K. Lewkowicz, Szkolenie ustawiczne seniorów jako jedna z form tworzenia społeczeństwa wiedzy, Warszawa 2008, s. 2.

wpisowego lub czesnego za semestr lub dodatkowej płatności za uczestnictwo w regularnych zajęciach.

Tab. 37. Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku działających w latach 2017-2019 wg powiatów

Powiat	2017		2018		2019	
	uniwersytety	filie	uniwersytety	filie	uniwersytety	filie
aleksandrowski	2	1	2	1	2	1
brodnicki	1	0	1	1	1	0
bydgoski	0	8	0	7	1	8
chełmiński	2	1	2	1	2	1
golubsko-dobrzyński	0	2	0	2	1	2
grudziądzki	0	0	0	0	0	0
inowrocławski	3	4	3	4	2	5
lipnowski	1	2	1	2	1	2
mogileński	1	0	1	0	2	0
nakielski	1	3	1	3	1	3
radziejowski	0	1	0	1	0	1
rypiński	1	1	1	1	3	0
sępoleński	1	1	1	1	1	1
świecki	1	1	1	1	6	2
toruński	0	4	0	4	1	4
tucholski	1	1	1	1	2	1
wąbrzeski	1	1	1	1	1	1
włocławski	0	0	0	0	0	2
żniński	2	0	2	0	3	0
Bydgoszcz	10	0	11	0	9	0
Grudziądz	2	0	2	0	2	0
Toruń	1	0	1	0	1	0
Włocławek	2	0	2	0	3	0
kujawsko-pomorskie	33	31	34	31	45	34

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Informatora dla seniora 2017-2019

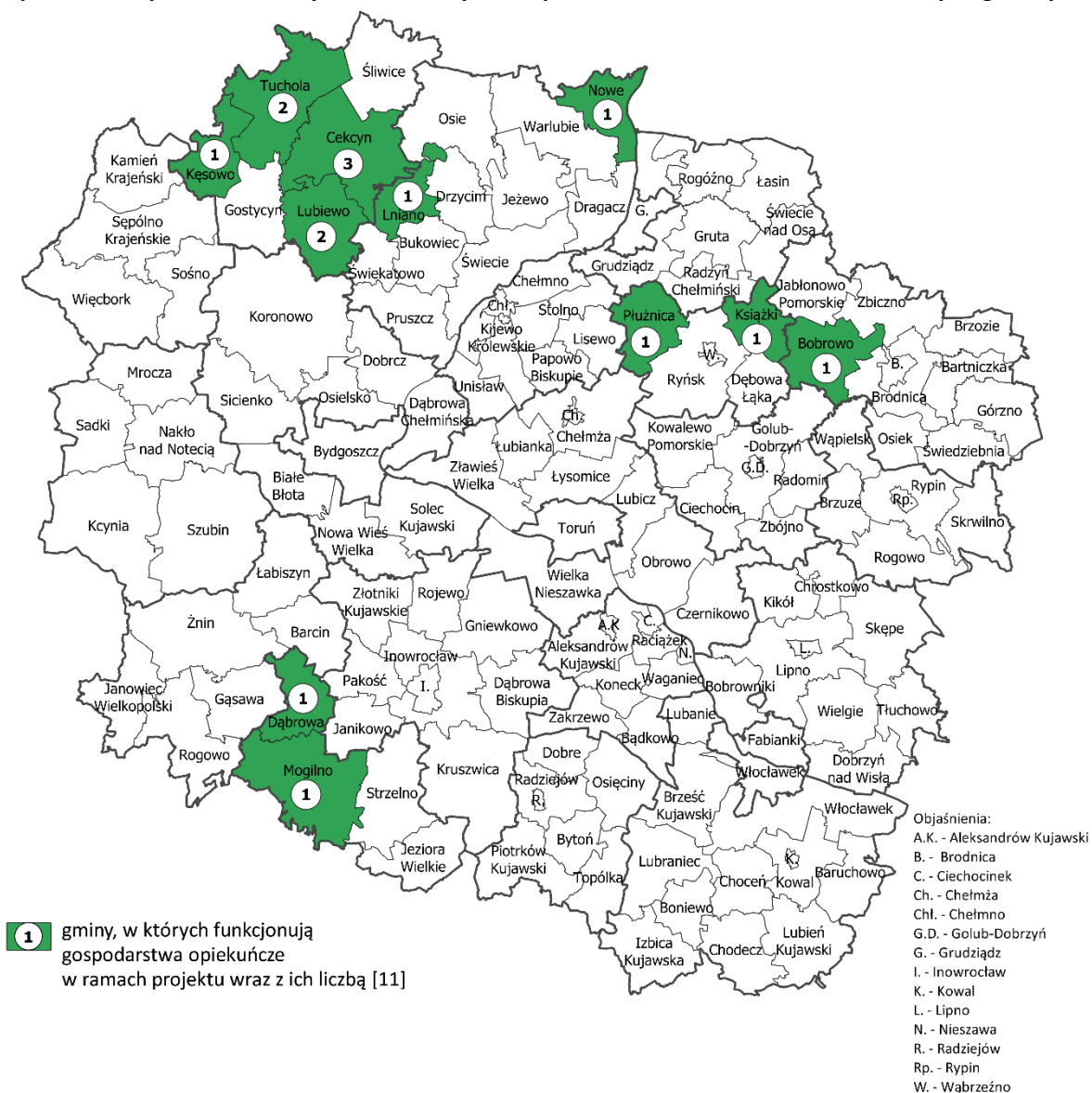
W analizowanym okresie liczba placówek dydaktycznych dla seniorów zwiększyła się o 15. W 2017 roku na terenie województwa seniorzy mogli skorzystać z 64 UTW (wraz z filiami), zaś w roku 2019 liczba uniwersytetów wzrosła do 79. Na przestrzeni lat liczba uniwersytetów wzrosła o 12, natomiast liczba filii o 3, z czego najwięcej nowych UTW powstało w powiecie świeckim - aż 5 uniwersytetów i jedna filia. We wszystkich badanych latach najwięcej placówek działało na terenie Bydgoszczy (2017 r. – 10, 2019 r. – 9). W pozostałych miastach na prawach powiatu funkcjonuje o wiele mniej uniwersytetów. We Włocławku 3, w Grudziądzu 2, a w Toruniu tylko 1. Jedynym powiatem, w którym w analizowanym okresie nie odnotowano żadnego UTW był powiat grudziądzki. W latach 2017-2018 na terenie powiatu włocławskiego również nie funkcjonowała placówka tego typu, ale już w 2019 roku funkcjonowały dwie filie.

4.4.8. Liczba Gospodarstw Opiekuńczych

Idea gospodarstwa opiekuńczego polega na łączeniu działalności rolniczej z opieką nad osobami wymagającymi wsparcia. Przez wykorzystywanie potencjału związanego z gospodarstwem rolnym prowadzone są zajęcia terapeutyczne, integracyjne i opiekuńcze, które mają na celu aktywizowanie i włączenie społeczne uczestników.

W 2017 roku gospodarstwa opiekuńcze realizowane były w ramach dofinansowania z RPO WK-P 2014-2020. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa w Minikowie prowadził projekt pn. „Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim”. W ramach projektu w regionie działało 15 gospodarstw o charakterze opiekuńczym, z których skorzystało łącznie 75 osób. Gospodarstwa opiekuńcze działały na terenie 5 powiatów województwa (brodnickiego, mogileńskiego, świeckiego, tucholskiego i wąbrzeskiego). W latach 2017-2018 beneficjentami projektu (wliczając w to również osoby z otoczenia) było 270 osób.

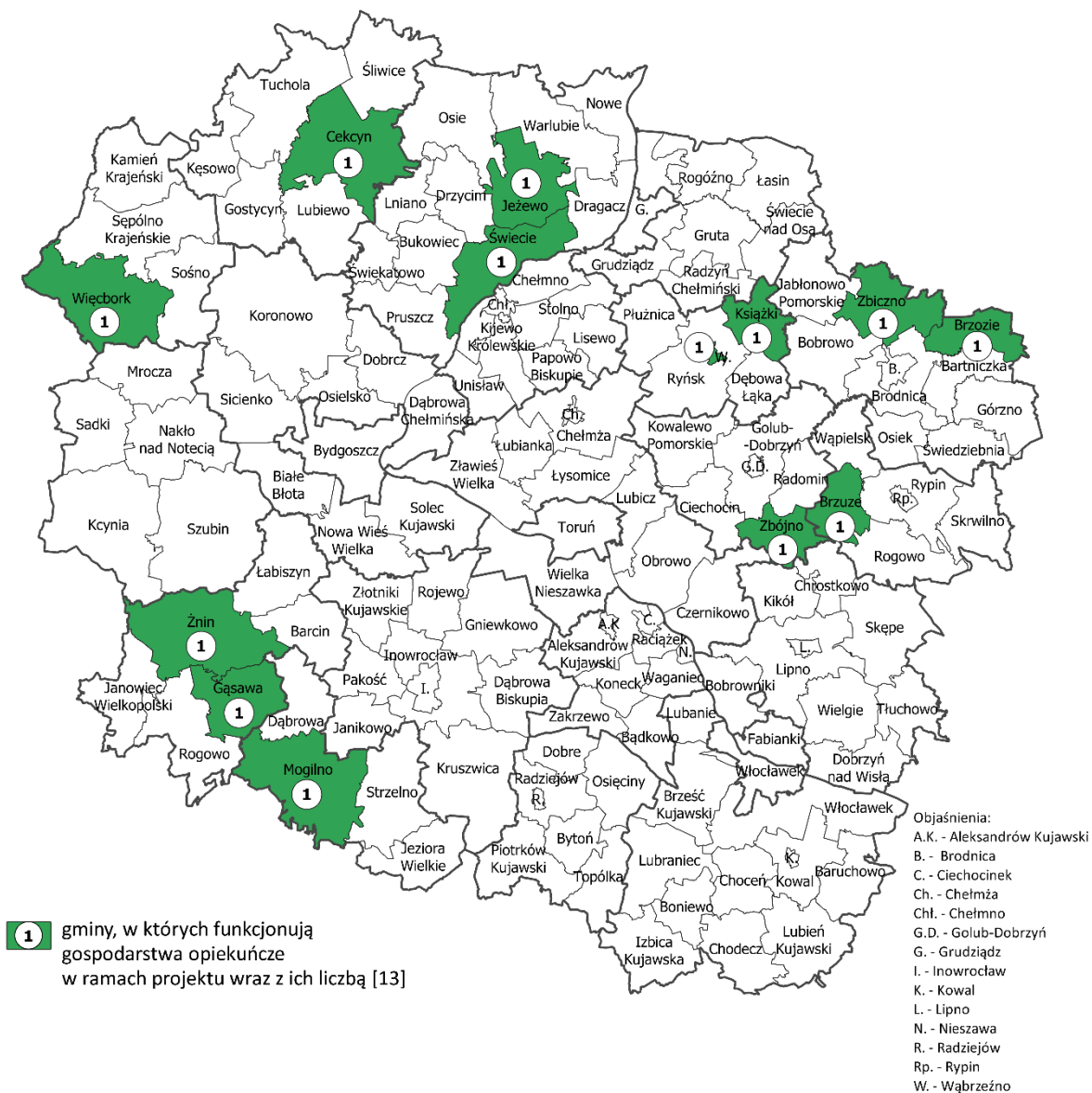
Ryc. 83. Liczba gospodarstw opiekuńczych funkcjonujących w ramach projektu "Zielona opieka - gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim" w latach 2017-2018 w zarysie gminnym

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie badania własnego nt. realizowanych usług społecznych w województwie kujawsko-pomorskim w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 Oś priorytetowa 9. Solidarne społeczeństwo Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych przekazanej przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie w 2017 r., opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

W roku 2019 w regionie ponownie dzięki środkom RPO WK-P 2014-2020 funkcjonowały gospodarstwa opiekuńcze. W ramach nowego projektu „Opieka w zagrodzie – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim” realizowanego przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa w Minikowie na terenie województwa działało 13 gospodarstw opiekuńczych. W nowej edycji projektu gospodarstwa funkcjonowały na terenie 9 powiatów, a działaniami opiekuńczo-aktywizującymi objętych było 225 osób.

Ryc. 84. Liczba gospodarstw opiekuńczych funkcjonujących w ramach projektu "Opieka w zagrodzie - gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim" w roku 2019 w zarysie gminnym

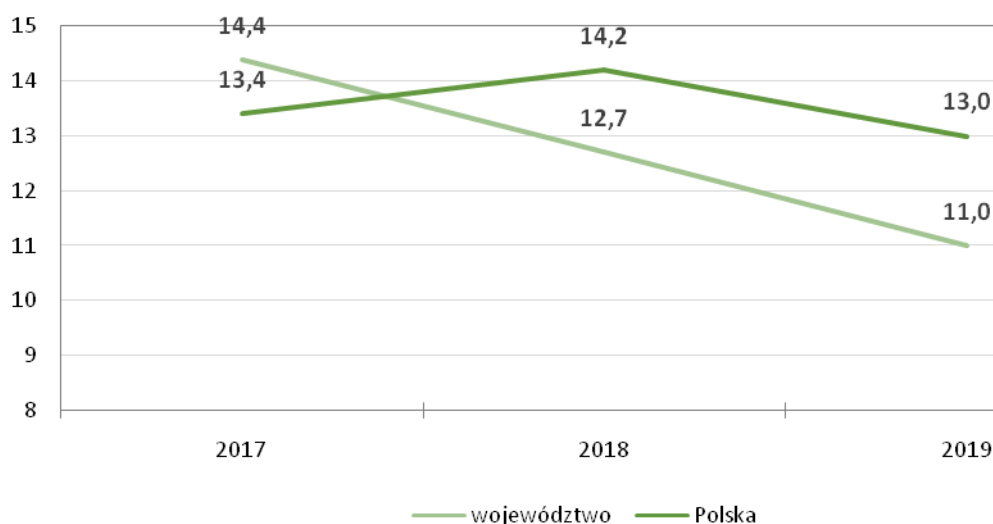
Źródło: <https://www.opieka.kpodr.pl/pl/front/o-projekcie-opieka-z-zagrodzie/> data korzystania: 11.08.2020 r., dane własne ROPS w Toruniu, opracowanie graficzne Biuro Analiz Funduszy Europejskich WAIE DFE UMWK-P

4.5. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym

W związku z brakiem danych dotyczących wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym na poziomie powiatów lub gmin, dla przedstawienia tej cechy wykorzystano dane na poziomie województwa dotyczące odsetka osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa, która stanowi 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁵⁷.

W 2019 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 11,0%, co oznacza spadek o 3,4 p.proc. w porównaniu z danymi sprzed dwóch lat (2017 r. – 14,4%). W analizowanym okresie zwiększeniu uległa różnica pomiędzy wartościami dla województwa i kraju. W 2017 roku różnica wyniosła 1,0 p.proc., natomiast w 2019 roku różnica ta pogłębiła się do 2 p.proc. na korzyść województwa kujawsko-pomorskiego (wskaźnik dla całego kraju wyniósł wówczas 13,0%).

Wyk. 38. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie za lata 2016-2018

Źródło: dane GUS BDL za lata 2016-2018

⁵⁷ Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych. Relatywna granica ubóstwa szacowana jest co roku przez GUS na podstawie wyników Badania Budżetów Gospodarstw Domowych.

4.6. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej

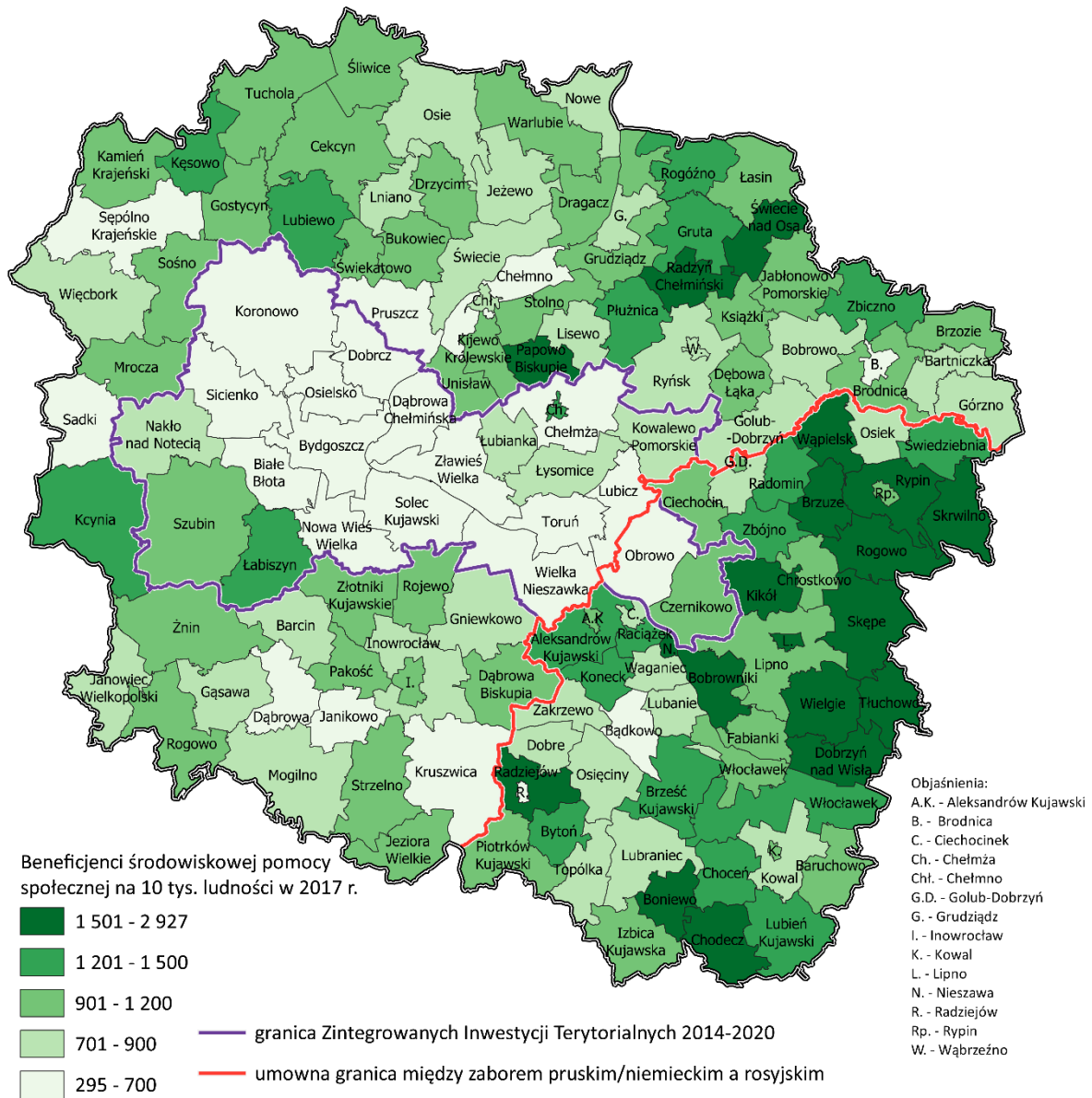
Środowiskowa pomoc społeczna jest świadczeniem wykonywanym przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu pobytu/zamieszkania świadczeniobiorcy. Beneficjentami takiego wsparcia są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, które uzyskały przynajmniej jednokrotnie jakąkolwiek pomoc uzyskaną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające ze wsparcia gminy w roku badania. Ubogimi beneficjentami środowiskowej pomocy społecznej określani są beneficjenci o przeciętnym miesięcznym dochodzie na osobę w wysokości kryterium dochodowego określonego zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. Według tej ustawy prawo do świadczeń społecznych ma osoba samotnie gospodarująca, której dochód nie przekracza kwoty 701zł lub osoba w rodzinie, której dochód na osobę nie przekracza kwoty 528 zł⁵⁸ (1 od października 2018 r.).

W województwie kujawsko-pomorskim zauważalna jest silna regionalna polaryzacja w liczbie osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, której podłożem są uwarunkowania społeczno-gospodarcze i historyczne. Gminy charakteryzujące się największym udziałem beneficjentów tej formy wsparcia znajdują się przede wszystkim we wschodniej części (powiaty rypiński lipnowski i golubsko-dobrzyński), oraz w północno-wschodnim regionie obejmującym jednostki powiatu grudziądzkiego. Wyrażna koncentracja gmin we wschodnim rejonie kujawsko-pomorskiego może wynikać z podłoża historycznego, gdyż przez ponad 100 lat obszar ten był częścią zaboru rosyjskiego, cechującego się niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego niż tereny będące pod zaborem pruskim, a następnie niemieckim. Najniższa liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej znajduje się w miastach Bydgoszcz i Toruń oraz w pobliskich gminach, a więc na obszarze Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych 2014-2020. ZIT bydgosko-toruński odznacza się najkorzystniejszą kondycją gospodarczą w województwie, co sprzyja niższej skali środowiskowej pomocy społecznej.

Należy jednakże zaznaczyć, że liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2017-2019 odnotowała spadek, z poziomu 802 osób na 10 tys. mieszkańców w 2017 r., do 659 osób na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku. W 2017 r. w aż 11 gminach liczba korzystających z tej formy pomocy przekraczała 2 tys. os. na 10 tys. ludności, z najwyższym wynikiem w gminach wiejskiej Wielgie (2 927 os. na 10 tys.) oraz miejsko-wiejskiej Radzyń Chełmiński (2 472 os. na 10 tys.). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast miasto Bydgoszcz (295 os. na 10 tys.) oraz gmina wiejska Białe Błota (337 os. na 10 tys.). Do 2019 r. liczba gmin w których ze środowiskowej pomocy społecznej skorzystało więcej niż 2 tys. os. na 10 tys. ludności zmniejszyła się do 4 jednostek (gminy wiejskie Wielkie, Radziejów i Rogowo, oraz miejsko-wiejska Radzyń Chełmiński). Miasto Bydgoszcz i gmina wiejska Białe Błota ponownie zaznaczyły się najkorzystniejszą sytuacją, gdyż liczba osób wspieranych przez środowiskową pomoc społeczną oscylowała wokół odpowiednio 286 i 296 os. na 10 tys. mieszkańców.

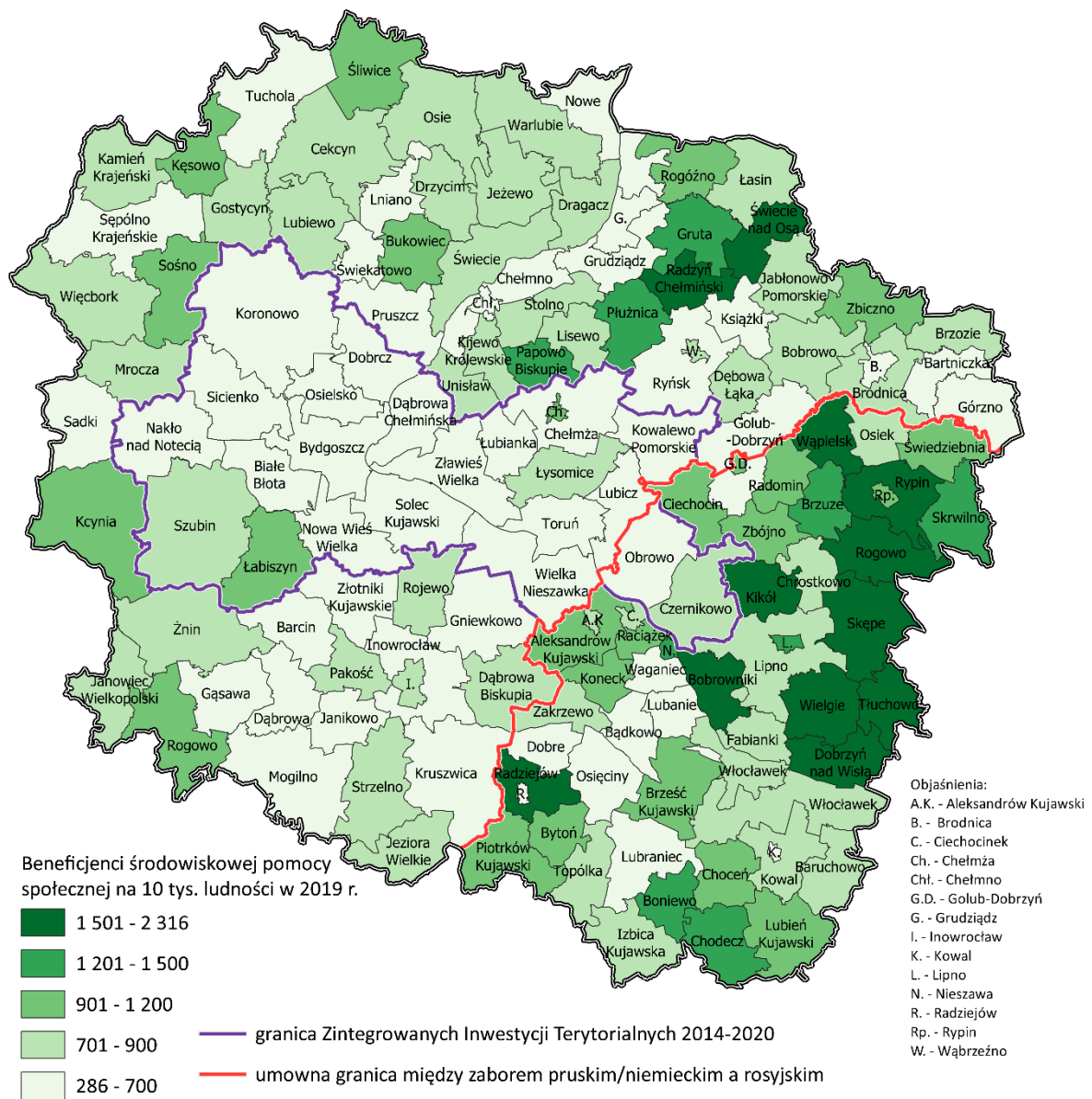
⁵⁸ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny (stat.gov.pl)

Ryc. 85. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy europejskich na podstawie danych z BDL, GUS (stat.gov.pl) [22.10.2020 r.]

Ryc. 86. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w 2019

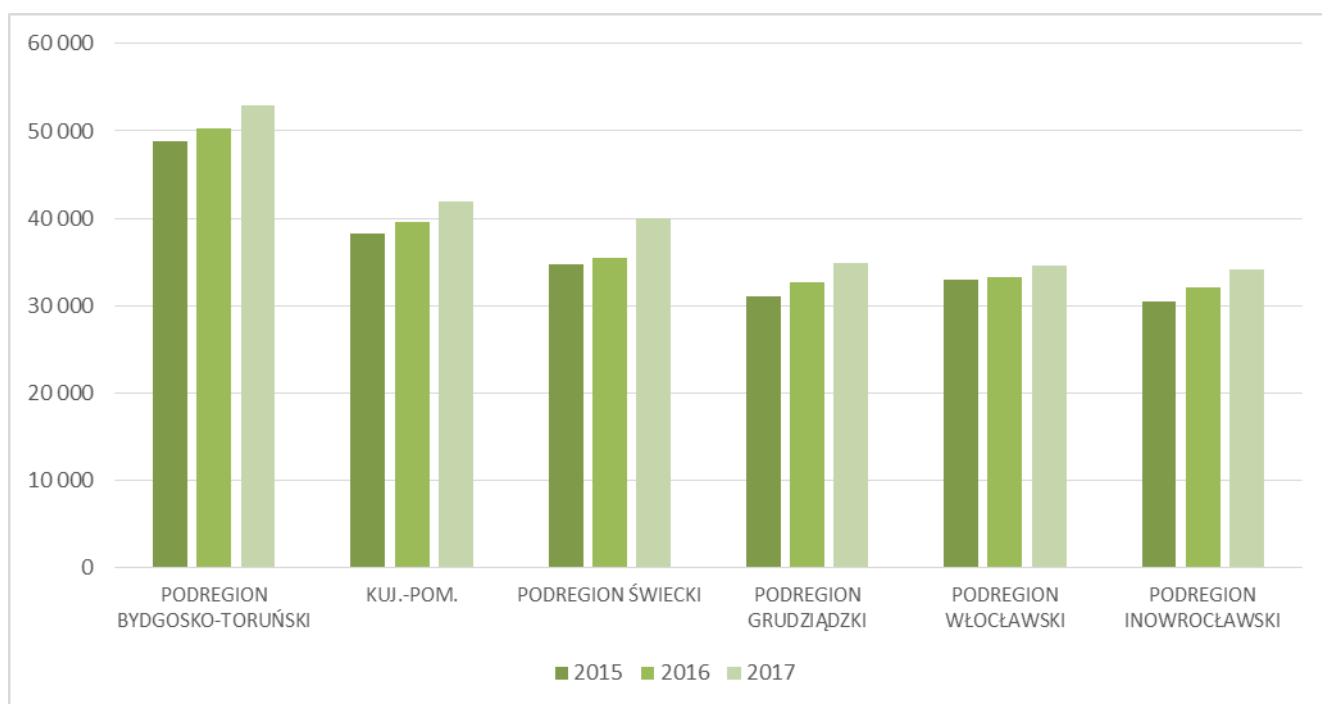
Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych z BDL, GUS (stat.gov.pl) [22.10.2020 r.]

4.7. PKB na 1 mieszkańca⁵⁹

Produkt Krajowy Brutto (PKB) „stanowi sumę końcowego wykorzystania wyrobów i usług przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami (spożycia i akumulacji brutto), powiększonego o eksport i pomniejszonego o import towarów i usług”⁶⁰.

W analizowanym okresie 2015-2017 nastąpił wzrost PKB na 1 mieszkańca. W 2015 roku PKB na jednego mieszkańca w województwie wyniósł 38 202 zł, natomiast dwa lata później wzrósł o 3 673 zł i osiągnął wartość 41 875zł. Na przestrzeni lat niezmiennie największą wartość wskaźnika odnotowano w podregionie bydgosko-toruńskim (2017 r. – 52 917 zł, czyli więcej o 11 042 zł, aniżeli w województwie). Najniższy poziom PKB na 1 mieszkańca od lat obserwuje się w podregionie inowrocławskim - w 2017 roku było to 34 131 zł, czyli mniej o blisko 36% niż w podregionie bydgosko-toruńskim. We wszystkich podregionach województwa kujawsko-pomorskiego wartość PKB na 1 mieszkańca wzrosła. Najwięcej o 5 248 zł PKB wzrosło w podregionie świeckim, najmniej natomiast w podregionie włocławskim (1 638zł).

Wyk. 39. PKB na 1 mieszkańca w latach 2015-2017 wg podregionów

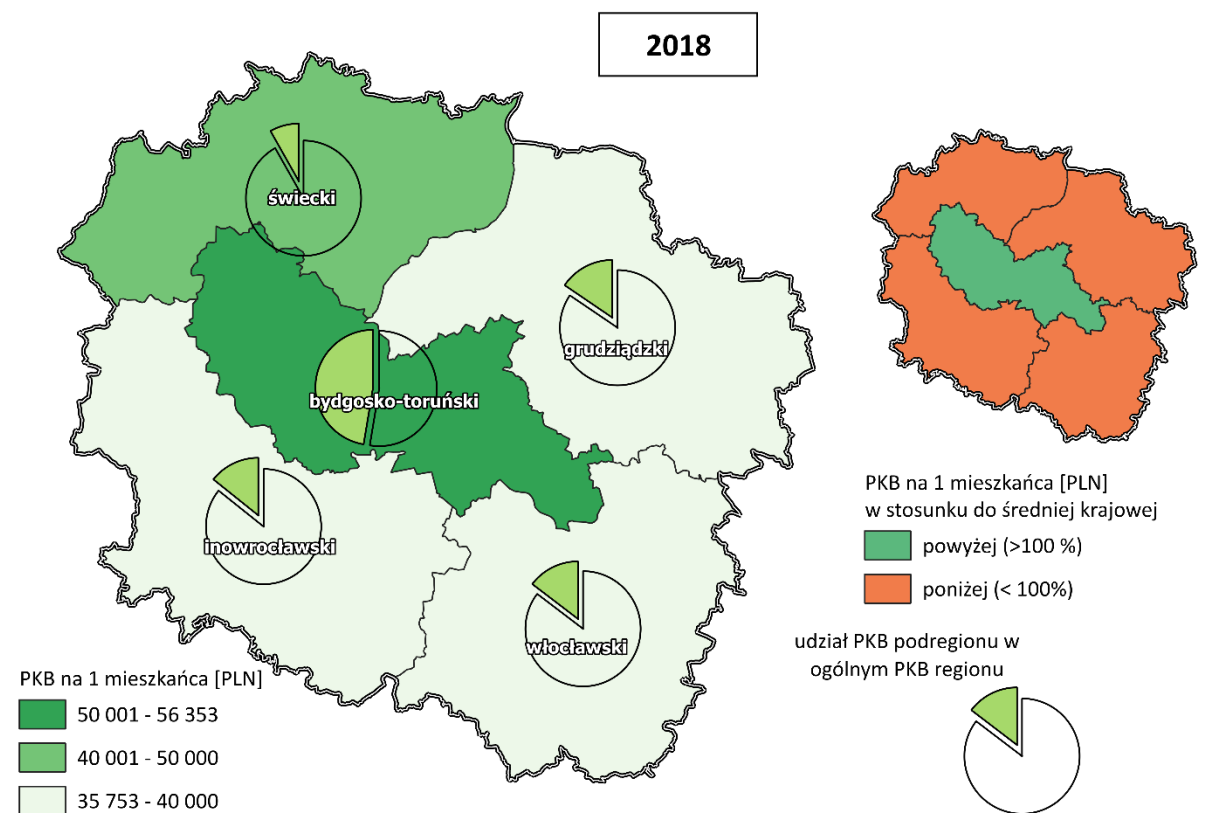
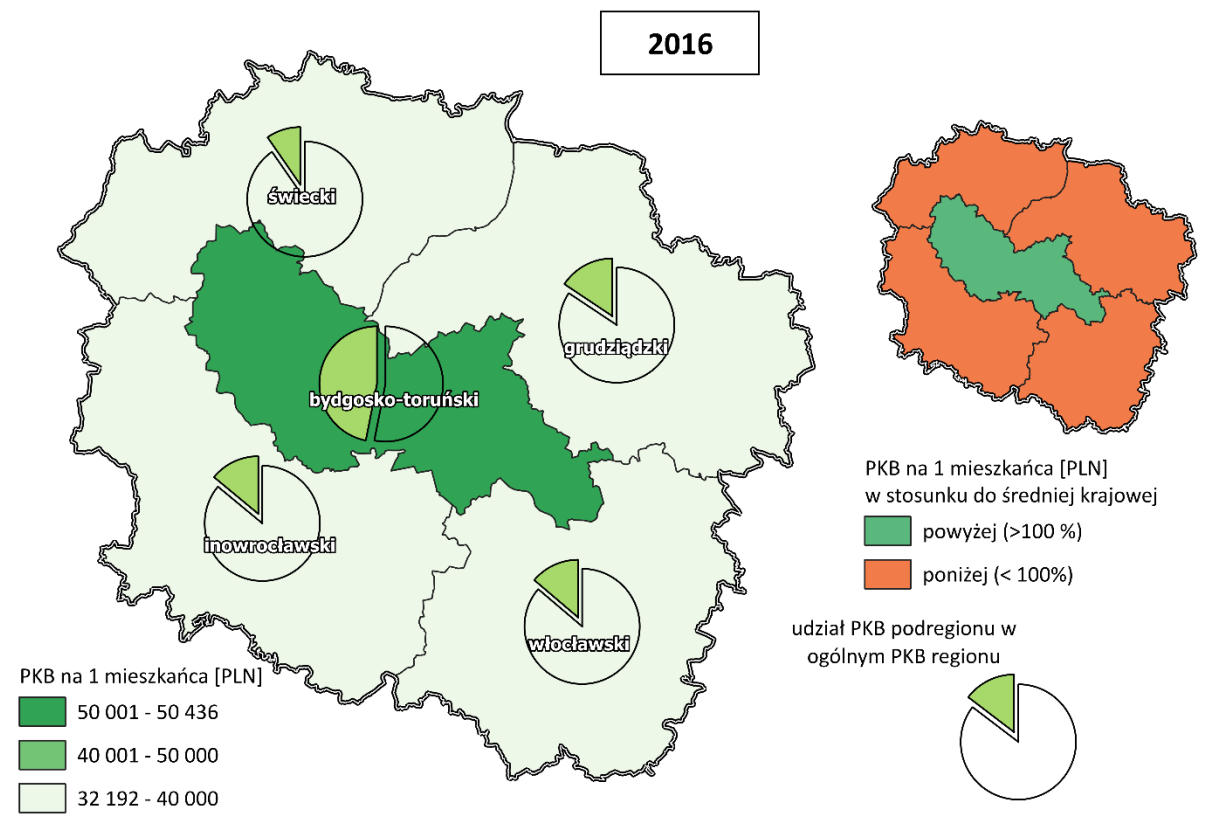

Źródło: dane BDL GUS za lata 2015-2017

⁵⁹ W cenach bieżących (PKD 2007 – ESA 2010).

⁶⁰ GUS, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/364,pojecie.html>

Ryc. 87. PKB na 1 mieszkańca wg podregionów w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2016-2018

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych z BDL, GUS (stat.gov.pl) [02.12.2020 r.]

4.8. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie w obszarze integracji społecznej

Najważniejszymi wnioskami dotyczącymi sytuacji w obszarze integracji społecznej jakie powinny zostać wyodrębnione to:

1. zmniejszający się odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności, przy jednoczesnym obserwowaniu przestrzennego różnicowania zjawiska między wschodnią a zachodnią częścią województwa,
2. wzrost odsetka rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej, mimo spadku liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej,
3. spadek liczby osób bezdomnych, których koncentracja ma miejsce przede wszystkim w obszarze Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych i na obszarach miejskich,
4. zwiększa się liczba osób objętych usługami opiekuńczymi, jednak w sposób niewystarczający w stosunku do rosnących potrzeb. Wciąż na terenie 9 gmin naszego województwa nie jest świadczona ta forma pomocy,
5. systematycznie spada liczba zatrudnionych przez OPS pracowników socjalnych, a ponadto 41 OPS nie spełnia co najmniej jednego z dwóch ustawowo określonych kryteriów zatrudnienia pracowników socjalnych (natomiast 7 ośrodków nie spełnia żadnego kryterium),
6. liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadającą na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze pracy uległa zmniejszeniu, warto przy tym zaznaczyć, że w ujęciu geograficznym ponownie zauważalna jest wyraźna polaryzacja między wschodnimi a zachodnimi gminami kujawsko-pomorskiego,
7. liczba zatrudnionych asystentów rodziny utrzymuje się od lat na bardzo zbliżonym poziomie. Pomimo prawnego obowiązku zatrudniania przez OPS asystentów rodziny, wciąż 8 gmin nie spełniało tego wymogu, a na terenie 18 gmin przekroczony został limit rodzin, z którymi jednocześnie pracować może asystent rodziny.
8. liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej systematycznie spada, przy czym zdecydowana większość z nich umieszczona była w rodzinnej pieczy zastępczej,
9. liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych powyżej 14 miejsc wzrosła, a rozmieszczenie placówek koncentruje się w północnej części województwa, wzrost zanotowano także w przypadku liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc, lecz ich nagromadzenie dotyczy przede wszystkim największych miast i południowych powiatów regionu,
10. niewielkim wahaniom uległa liczba Klubów Integracji Społecznej i Warsztatów Terapii Zajęciowej, natomiast bez zmian pozostaje liczba Zakładów Aktywności Zawodowej i Centrów Integracji Społecznej, z kolei liczba Dziennych Domów Pomocy Społecznej uległa zwiększeniu,
11. liczba mieszkań chronionych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego na przestrzeni lat pozostaje na porównywalnym poziomie.

12. liczba osób korzystających z Domów Pomocy Społecznej zaznaczyła się lekkim wzrostem, przy podobnej liczbie samych obiektów. Zmniejszeniu uległa natomiast liczba osób oczekujących na umieszczenie w placówce.
13. liczba Klubów Seniora charakteryzowała się wzrostem liczby tego typu placówek, podobnie jak liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku,
14. wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w kujawsko-pomorskim jest niższy niż w kraju i charakteryzuje się tendencją spadkową,
15. natężenie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej spadło, przy czym warto zwrócić uwagę na uwarunkowania gospodarcze (obszar ZIT) i historyczne (granica dawnych zaborów).

Dokonując analizy przedstawionych danych obrazujących sytuację integracji społecznej w województwie kujawsko-pomorskim należy wskazać, iż:

- zmniejsza się liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa oraz bezrobocia, choć nadal są to główne powody korzystania ze wsparcia,
- zauważalny jest nieznaczny spadek wśród liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności, długotrwałej choroby czy też bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, jednakże nadal są to główne powody wsparcia, od lat kształtujące się na dosyć wysokim poziomie,
- znacznie spadła liczba osób bezdomnych z zastrzeżeniem jednocześnie, że na sam spadek może mieć wpływ zmiana w metodologii liczenia tychże osób.

Wartym odnotowania jest również to, iż:

- zmienia się struktura osób korzystających z pomocy społecznej – ogólna liczba objętych pomocą nieznacznie spada, natomiast zauważalny jest systematyczny wzrost udziału rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 3 lata) w ogólnej liczbie korzystających ze wsparcia,
- ponad 28% ośrodków pomocy społecznej nie spełniało co najmniej jednego z dwóch ustawowo określonych kryteriów zatrudniania pracowników socjalnych, jednocześnie wzrosła w województwie średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy,
- pomimo wzrostu liczby osób objętych usługami opiekuńczymi, nadal skala realizacji tego typu usług w gminach naszego województwa jest niewystarczająca w stosunku do rosnących potrzeb,
- ekonomia społeczna może stanowić ważne ogniwo w realizacji działań dla osób objętych pomocą społeczną bądź kwalifikujących się do tej pomocy, jednak aktualnie ze względu na swoją kondycję, nie jest w pełni angażowana w rozwiązywanie problemów dotyczących wykluczenia społecznego i zapobiegania ubóstwu,
- w obszarze pomocy społecznej zdecydowanie trudniejsza sytuacja występuje na terenach gmin wiejskich,
- wzrosła liczba oczekujących na umieszczenie w DPS,
- zaledwie na terenie 22 gmin (tj. 15% ogółu) funkcjonowały placówki wsparcia dziennego działające na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- na terenie 10 powiatów funkcjonowało 19 dziennych domów pomocy
- na stałym poziomie utrzymuje się liczba WTZ (36),
- na stałym poziomie utrzymuje się liczba CIS i KIS (odpowiednio 4 i 20),

- wzrosła liczba ŚDS i ZAZ (odpowiednio do 47 i 9).

Mimo pozytywnych przemian w wielu elementach integracji społecznej, nadal wymaga ona dalszych skutecznych działań ukierunkowanych na wspieranie rozwoju infrastruktury społecznej.

Najważniejszymi rekomendacjami są:

1. dalsze wspieranie osób z niepełnosprawnościami poprzez ich włączanie w struktury społeczne i gospodarcze, co pozwoli na aktywność zawodową i integrację społeczną tej grupy zagrożonej wykluczeniem,
2. zwiększanie społecznej świadomości w zakresie integracji społecznej, rozumianej jako kampanie publiczne, z jednej strony wzywające społeczeństwo do akceptacji osób zagrożonych wykluczeniem, z drugiej strony skierowane właśnie do tej grupy, informujące o możliwościach i formach wsparcia,
3. rozbudowa infrastruktury i programów których odbiorcami będą osoby starsze, z racji rosnącej liczebności tej grupy wiekowej w województwie. Programy powinny być skierowane zarówno na rozwój form opiekuńczych, jak i na rozszerzanie umiejętności zawodowych, co pozwoli im na dłuższą aktywność na rynku pracy i większą samodzielność,
4. udzielanie pomocy rodzinom w ciężkiej sytuacji materialnej, poprzez nie tylko zabezpieczenie podstawowych potrzeb życiowych, ale także pomoc specjalistyczną i edukacyjną, dającą możliwości na likwidację przyczyn trudności, a także samodzielną działalność w społeczeństwie i na rynku pracy,
5. pogłębienie współpracy różnorodnych podmiotów integracji społecznej zmierzającej do wypracowania skutecznej regionalnej polityki społecznej dla różnych grup społecznych - np. W przypadku seniorów niezwykle korzystna byłaby współpraca Klubów Seniora z Uniwersytetami Trzeciego Wieku,
6. działania podejmowane wspólnie z instytucjami i podmiotami spoza obszaru integracji społecznej, np. z przedsiębiorstwami, urzędami pracy, ośrodkami kultury, umożliwiające zarówno skuteczną integrację społeczną osób zagrożonych wykluczeniem, jak i integrację instytucji, podmiotów i organizacji w działaniach na rzecz mieszkańców
7. uważna analiza metod i form przyjętej pomocy społecznej w innych krajach europejskich, możliwość implementacji części rozwiązań do regionalnej polityki, co w konsekwencji przyczyni się do zwiększenia efektywności pomocy społecznej w województwie,
8. rozwój mieszkalnictwa chronionego jako formy wsparcia różnych grup odbiorców, m.in.: seniorów, pełnoletnich wychowanków opuszczających pieczę zastępczą oraz dla osób bezdomnych. Infrastruktura w tym zakresie jest nadal niewystarczająca w porównaniu ze zgłaszanymi potrzebami,
9. konieczne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia prestiżu zawodów pomocowych (poprzez umożliwienie podnoszenia kompetencji oraz wzrostu wynagrodzeń) w celu zwiększenia kadr pomocy społecznej,

10. pomimo faktu, iż na terenie województwa ogólna liczba osób bezdomnych spada, to blisko 30% populacji bezdomnych stanowią osoby powyżej 60 r.ż.⁶¹. Należy skupić się na dalszym rozwijaniu schronisk z usługami opiekuńczymi,
11. ze względu na widoczne zróżnicowanie specyfiki regionu rekomenduje się, skierowanie działań do gmin najbardziej dotkniętych skalą korzystania z systemu pomocy społecznej, w celu wyrównywania poziomu życia mieszkańców naszego województwa

Wyzwania stojące przed podmiotami wspierającymi osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym powinny uwzględniać zachodzące w społeczeństwie, jak i gospodarce, zmiany oraz potrzeby m.in.:

- coraz większe wewnętrzne zróżnicowanie grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym powoduje konieczność intensyfikacji działań integrujących, animujących oraz włączających te grupy klientów w największym stopniu zagrożonych długotrwałym korzystaniem ze świadczeń pomocy społecznej w społeczność lokalną, m.in. w oparciu o programy reintegracji zawodowej i społecznej realizowane przez podmioty o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ciągle aktualną potrzebę tworzenia społecznych i infrastrukturalnych możliwości do realizacji działań międzypokoleniowych, angażujących całe społeczności lokalne (kilka różnych usług, skierowanych do najmłodszych – np. opieka żłobkowa, jak i do seniorów – np. dzienny dom pobytu, w jednym miejscu), w szczególności na terenach wiejskich, gdzie dana infrastruktura może być wykorzystywana przez różne grupy docelowe,
- zwiększanie dostępu do usług społecznych, w tym usług opiekuńczych, w szczególności nad osobami niepełnosprawnymi, starszymi, chorymi oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu koordynacji wsparcia w tym zakresie z poziomu regionalnego,
- wspomaganie rozwoju nowych form pracy z rodziną oraz działań w obszarze pieczy zastępczej, realizowanych w myśl ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, na terenie każdej z gmin oraz powiatów województwa kujawsko-pomorskiego,
- wykorzystanie potencjału podmiotów ekonomii społecznej oraz tworzenie środowiska przyjaznego rozwojowi ekonomii społecznej w województwie, np. poprzez większy nacisk na realizację/zlecenie usług społecznych przez gminę podmiotom ekonomii społecznej (wyspecjalizowanie podmiotów ekonomii społecznej jako długotrwałych realizatorów tychże usług), wprowadzenie obowiązku zlecenia podmiotom ekonomii społecznej części zadań w projektach finansowanych w ramach regionalnych programów operacyjnych,
- podniesienie jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, poprawę trwałości funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, wzmocnienie efektywności podmiotów reintegracyjnych,
- promowanie działań na terenach gmin wiejskich zwiększających dostępność wysokiej jakości usług społecznych i opiekuńczych (w tym z wykorzystaniem nowoczesnych form wsparcia),

⁶¹ Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych 2019 MRPiPS

- utworzenie Centrum Teleopieki na poziomie województwa jako najbardziej racjonalnego i ekonomicznego systemu wsparcia w tej formie dla niesamodzielnych mieszkańców naszego regionu.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

Zauważając zachodzące zmiany, w szczególności w zakresie demografii oraz na rynku pracy, które mają swoje odniesienie do problemu bezrobocia, ubóstwa, jak również starzejącego się społeczeństwa, a co za tym idzie potrzeby szerszego/większego wachlarza wsparcia realizowanego w ramach integracji społecznej, należy:

- wykorzystać potencjał finansowy działań w ramach RPO WK-P 2014-2020, jednakże ze zwiększeniem środków na usługi społeczne, w tym opiekuńcze,
- wykorzystać potencjał leżący w środowisku lokalnym przy dodatkowym wsparciu ukierunkowanym na ekonomię społeczną,
- wykorzystać potencjał regionalnego koordynatora sektora ekonomii społecznej (ROPS w Toruniu) w celu wsparcia OWES w sytuacjach kryzysowych,
- zaplanować wsparcie w oparciu o partnerstwo lub współpracę z samorządami gminnymi, co zwiększy szanse na utrzymanie trwałości powstałej infrastruktury oraz podejmowanych działań,
- konstruować kryteria wyboru projektów w oparciu o trendy i potrzeby wynikające z niniejszej analizy,
- zaplanować nowe modele wdrażania (np. projekt grantowy), które ułatwią dostęp do środków EFS podmiotom odpowiedzialnym za wsparcie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

5. Ujęcie przestrzenne sytuacji społeczno-gospodarczej w 2018/19 roku

Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się zróżnicowanymi uwarunkowaniami społeczno-gospodarczymi i naturalnymi, których rozwój może przyczynić się do poprawy sytuacji społecznej i ekonomicznej regionu.

Wśród najważniejszych **korzystnych czynników** należy wymienić:

1. **położenie na skrzyżowaniu połączeń kolejowych i drogowych** między północną a południową częścią kraju,
2. **liczne obszary leśne, często stanowiące element natury prawnie chronionej** takiej jak parki krajobrazowe, obszary NATURA 2000, obszary chronionego krajobrazu czy pomniki przyrody, szczególnie w rejonie północno-zachodnim (tj. powiaty świecki, tucholski i sępoleński) - możliwość wdrażania elementów edukacji ekologicznej i turystyki opartej na walorach przyrodniczych,
3. **liczne ciek wodne i jeziora**, sprzyjające rozwojowi turystyki wodnej,
4. ośrodki uzdrowiskowe: Ciechocinek, Inowrocław i Wieniec Zdrój, oprócz pełnienia funkcji leczniczych, stwarzają **korzystne warunki dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej**,
5. **równomiernie rozłożona sieć osadnicza** z czytelną hierarchią jednostek, gwarantuje zapewnienie prawidłowej obsługi wszystkich mieszkańców regionu,
6. **dorobek kulturowo-historyczny** sprzyjający atrakcyjności regionu
7. **możliwości rozwoju energetyki odnawialnej** - głównie na bazie zasobów wodnych, biomasy, a także energii słońca i energii geotermalnej,
8. **korzystne warunki glebowe**, zwłaszcza w południowej części regionu - obszar Kujaw

Jednakże województwo kujawsko-pomorskie musi zmierzyć się również z wieloma problemami wynikającymi zarówno z globalnych jak i regionalnych uwarunkowań:

1. **niskie zasoby wodne** stanowią zagrożenia dla rozwoju rolnictwa i dostępu wody pitnej dla mieszkańców regionu,
2. prognozowane zmiany liczby ludności oraz widoczny **proces starzenia się społeczeństwa** stanowią jeden z ważniejszych czynników wpływających na kształtowanie rozwoju województwa,
3. **zróżnicowanie procesów demograficznych** zaznacza się między północną i południową częścią województwa,
4. zauważalny jest nadal **podział geograficzno-historyczny w poziomie rozwoju gospodarczego** regionu, między zachodnimi a wschodnimi częściami kujawsko-pomorskiego (często wynikający z przebiegu dawnej linii zaborów pruskiego i rosyjskiego)

W zestawieniach poniżej zaprezentowano w następującej kolejności:

- **tabele najważniejszych wydarzeń historycznych** obszaru województwa kujawsko-pomorskiego,

- **graficzno-tabelaryczne zestawianie procesów z obszaru demografii, rynku pracy, edukacji i integracji społecznej** w różnorodnych układach - administracyjnych, społeczno-gospodarczych i historycznym,

- **graficzno-tabelaryczne zestawienie wsparcia z Europejskiego Funduszu Społecznego** w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-

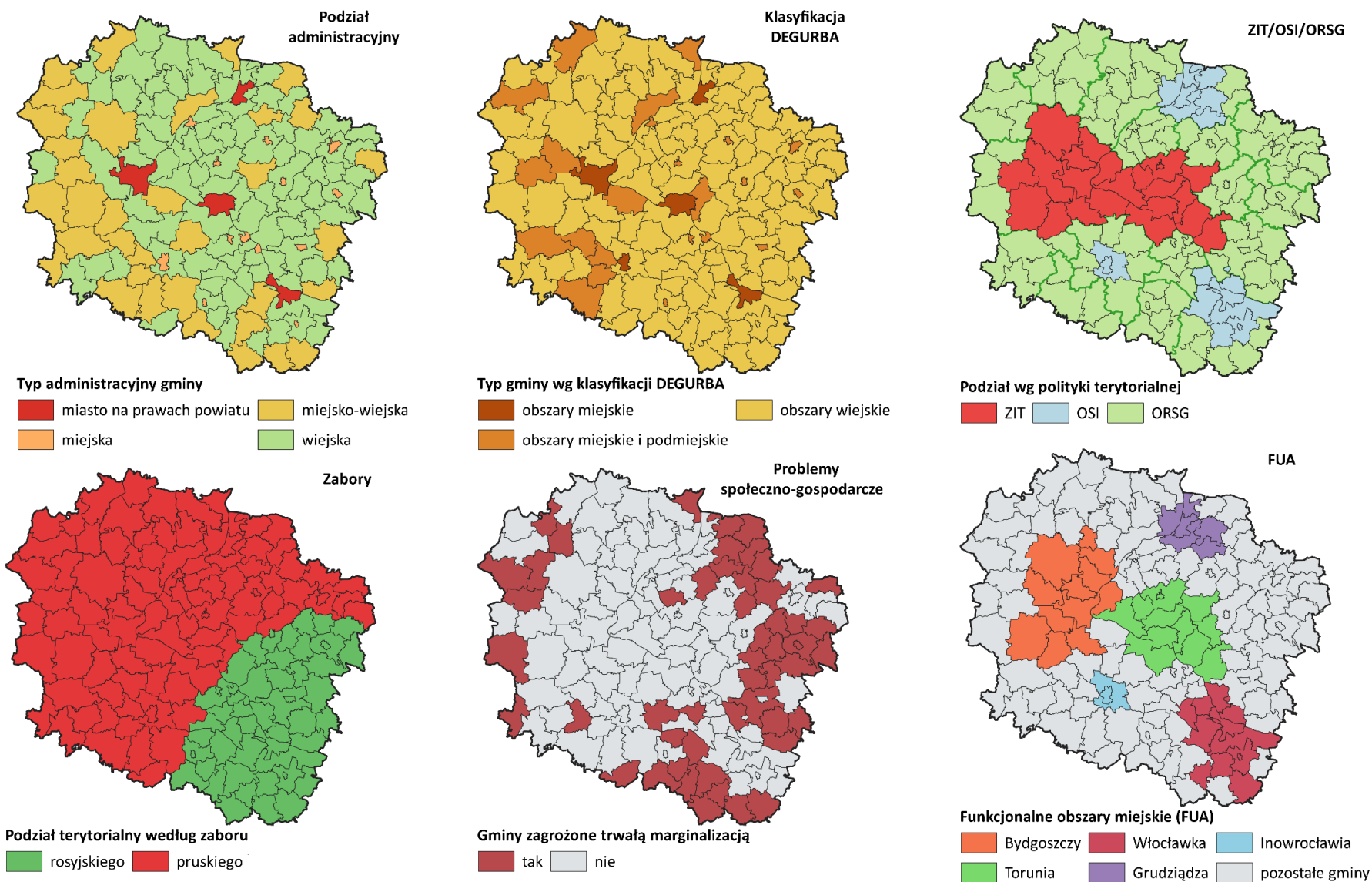
2020 wg stanu na 30.06.2020 r. w różnorodnych układach - administracyjnych, społeczno-gospodarczych i historycznym.

Tab. 38. Chronologiczny przebieg najważniejszych wydarzeń w historii z odniesieniem do terenów woj. kujawsko-pomorskiego

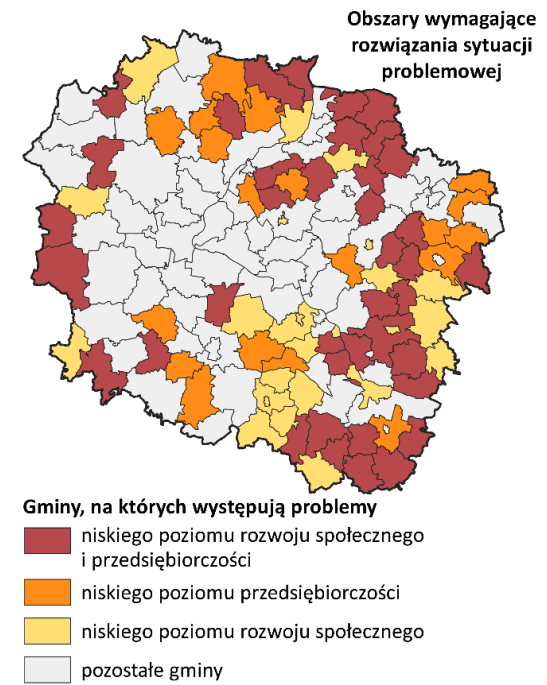
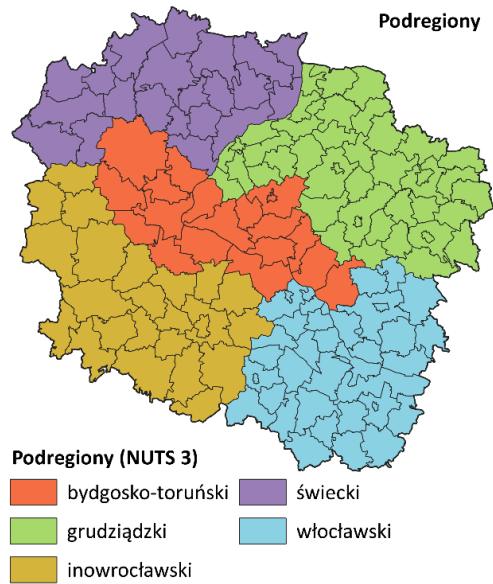
Okres	Wydarzenie	Znaczenie dla dziedzictwa społeczno-gospodarczego regionu
XII-XIV wiek	Ekspansja Krzyżaków - zajęcie m.in. Pomorza	- tworzenie nowych miast oraz budowla imponujących zamków i katedr, których najlepszym przykładem są Stare Miasto w Toruniu (Pomnik Historii i obiekt UNESCO) lub Zamek w Golubiu Dobrzyniu
1466 r.	Pokój toruński - powrót Ziemi Chełmińskiej i Dobrzyńskiej oraz Pomorza do Rzeczypospolitej	- rozwój gospodarczy i kulturowy regionu, w którym ważną rolę odegrali m.in. osadnicy holenderscy zwani Menonitami lub Olędrami, zajmujący się przede wszystkim melioracją rzek i cieków wodnych - rozkwit i wzrost znaczenia Torunia
II połowa XVII wieku	Potop szwedzki, wojna północna, epidemia dżumy	- niszczycielski okres dla Kujaw i Pomorza objawiający się upadkiem gospodarczym, wyludnieniem i grabieżą bogactw kulturalnych np. bombardowanie Torunia przez Szwedów w 1703 r.
II połowa XVIII wieku	Rozbiory Polski, upadek I Rzeczypospolitej	- stopniowe zajmowanie terenu Pomorza i Kujaw przez Prusy, germanizacja społeczno-kulturowa regionu
1815	Kongres Wiedeński	- część Kujaw włączona do Królestwa Polskiego będącego częścią Cesarstwa Rosyjskiego
XIX, początek XX wieku	Okres germanizacji i rusyfikacji	- lepsza kondycja gospodarcza pruskiej części województwa, dzięki korzystniejszym uwarunkowaniom i działaniom gospodarczym - budowa twierdzy Toruń i Grudziądz, których pozostałością są liczne fortyfikacje - różnice społeczno-gospodarcze między zaborami widoczne w pewnych zjawiskach
1918 r.	Ogłoszenie niepodległości i powrót regionu w granice II Rzeczypospolitej	- utworzenie województwa pomorskiego ze stolicą w Toruniu, powrót Kujaw i części Pomorza do Polski
1939 - 1945	Okupacja Niemiec	- łapanki i rozstrzeliwania Polaków - Zbrodnia Pomorska, m.in. represje wobec ludności cywilnej Bydgoszczy, egzekucje w fordońskiej „dolinie śmierci” upamiętnione Pomnikiem w „Dolinie Śmierci” - budowa nazistowskiej infrastruktury, np. DAG Fabrik Bromberg, którego część obecnie pełni rolę Exploseum w Bydgoszczy
1945 - 1989	Powrót w granice Polski i okres PRL-u	- okres przemysłowego rozwoju regionu oraz rolnictwa szczególnie na południu województwa
> 1989	III Rzeczpospolita	- rewitalizacja obszarów poprzemysłowych (np. w Bydgoszczy) - renowacja strategicznych budowli kulturowych i historycznych (m.in. Toruń, Ciechocinek) - poszukiwanie oraz rozwój lokalnych marek wśród których przykładem są festiwale np. <i>Bella Skyway</i> , <i>Camerimagew</i> Toruniu lub <i>Festyn Archeologiczny w Biskupinie</i> lub promocja turystyki uzdrowiskowej w Ciechocinku i Inowrocławiu - próba wyznaczenia polityki regionalnej opartej na uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych Kujaw i Pomorza

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie badania pt. „Analiza projektów wspierających kulturę w ramach RPO WK-P 2014-2020”- Biura Analiz Funduszy Europejskich, WAIE DFE UMWK-P i publikacjach pt. *Polska Wielka Księga Historii*, wyd. Bellona oraz *Historia Polski Tysiąc Lat Burzliwych Dziejów*, wyd. Fenix

Ryc. 88. Województwo kujawsko-pomorskie w różnych układach administracyjnych oraz społeczno-gospodarczych

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych zawartych w Tab. 43

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych zawartych w Tab. 43

Tab. 39. Ujęcie przestrzenne – Demografia w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.

Typy	Liczba gmin	Liczba ludności (stan na 31.12.19)	Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (< 15 lat) [%]	Udział ludności w wieku produkcyjnym (kobiety 15-59 lat, mężczyźni 15-64 lat) [%]	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiety > 59 lat, mężczyźni > 64 lat) [%]	Wskaźnik feminizacji	Przyrost/ubytek naturalny na 1 tys. ludności	Saldo migracji na 1 tys. ludności	Przyrost/ubytek rzeczywisty na 1 tys. ludności	Wskaźnik obciążenia demograficznego - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób wieku produkcyjnego	Wskaźnik obciążenia demograficznego - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób wieku przedprodukcyjnego
Typ gminy wg podziału administracyjnego											
miasto na prawach powiatu	4	753.888	13,8	61,0	25,2	113	-2,50	-2,89	-5,39	43,1	153,0
miejska	13	225.549	14,3	62,5	23,1	110	-2,87	-4,23	-7,10	38,6	136,3
miejsko-wiejska	35	473.966	15,5	64,1	20,4	103	-0,94	-3,49	-4,43	33,4	110,7
wiejska	92	618.970	16,8	65,6	17,6	100	0,38	3,45	3,82	28,3	88,2
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Typ jednostki wg klasyfikacji DEGRUBA											
obszary miejskie	5	826.449	13,8	61,1	25,1	113	-2,69	-3,00	-5,69	42,9	153,3
obszary miejskie i podmiejskie	23	392.980	15,3	63,5	21,2	106	-0,64	-2,87	-3,51	35,0	116,7
obszary wiejskie	116	852.944	16,4	65,2	18,4	100	-0,32	1,12	0,80	29,6	94,2
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Zintegrowane Inwestycje Terytorialne/Obszary Strategicznej Interwencji/Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego											
ORSG	105	844.669	15,8	64,2	20,1	102	-1,01	-3,27	-4,28	32,8	107,3
OSI	16	372.902	14,1	62,6	23,3	109	-3,38	-2,52	-5,90	39,0	137,1
ZIT	23	854.802	15,0	62,6	22,4	109	-0,75	1,22	0,48	37,5	125,9
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Podział historyczny - zabory*											
pruski	90,5	1.606.634	15,2	63,1	21,7	107	-1,05	-0,96	-2,01	36,0	120,1
rosyjski	53,5	465.739	14,9	63,8	21,3	105	-2,28	-2,41	-4,69	35,0	119,2
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Gminy zagrożone marginalizacją											
gminy zagrożone trwałą marginalizacją	51	319.215	16,0	64,4	19,6	100	-1,51	-4,94	-6,46	31,9	103,7
pozostałe gminy	93	1.753.158	15,0	63,0	22,0	108	-1,29	-0,62	-1,91	36,5	123,0
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Funkcjonalne obszary miejskie (FUA)											
FUA Bydgoszcz	12	498.274	14,6	62,1	23,3	109	-1,49	0,81	-0,68	39,2	134,6
FUA Grudziądz	5	125.572	15,2	62,2	22,6	108	-2,65	-1,62	-4,27	38,2	124,2
FUA Inowrocław	2	84.386	13,3	63,0	23,7	110	-4,05	-2,55	-6,61	39,2	148,8
FUA Toruń	12	325.267	15,6	63,3	21,2	110	0,29	2,46	2,75	35,1	114,2
FUA Włocławek	12	176.702	13,6	62,9	23,4	108	-3,69	-3,44	-7,13	39,0	141,8
pozostałe gminy	101	862.172	15,8	64,1	20,1	103	-0,90	-3,29	-4,18	32,8	107,3
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Wojewódzkich											
Bydgoszczy	12	533.557	14,7	62,2	23,1	109	-1,37	0,41	-0,96	38,9	133,2
Torunia	11	321.245	15,6	63,2	21,2	110	0,29	2,58	2,86	35,2	114,4
pozostałe gminy	121	1.217.571	15,2	63,7	21,0	104	-1,73	-3,04	-4,78	34,6	115,8
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
NUTS 3 - podregiony											
bydgosko-toruński	19	776.665	14,9	62,4	22,7	110	-0,85	1,48	0,64	38,1	128,7
grudziądzki	41	388.326	16,0	63,6	20,4	104	-0,89	-2,91	-3,80	33,7	107,5
inowrocławski	24	361.934	15,0	64,0	21,0	104	-1,68	-2,84	-4,52	34,3	116,9
świecki	21	188.391	16,3	64,0	19,7	102	-0,07	-2,56	-2,64	32,4	101,7
włocławski	39	357.057	14,3	63,6	22,1	106	-3,14	-3,28	-6,42	36,5	129,2
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9
Gminy, na obszarze których występują problemy											
niskiego poziomu przedsiębiorczości	19	119.893	16,2	64,8	19,1	100	-0,87	-3,08	-3,95	30,9	99,7
niskiego poziomu rozwoju społecznego	25	309.501	14,6	63,1	22,3	107	-2,55	-4,47	-7,01	37,0	127,2
niskiego poziomu rozwoju społecznego i przedsiębiorczości	39	230.664	15,9	64,9	19,1	99	-1,66	-4,12	-5,79	30,9	101,3
pozostałe gminy	61	1.412.315	15,1	62,9	22,1	108	-1,04	0,03	-1,01	36,8	123,4
łącznie	144	2.072.373	15,2	63,2	21,6	106	-1,33	-1,29	-2,61	35,8	119,9

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych zawartych w Tab. 44

Tab. 40. Ujęcie przestrzenne – Rynek pracy w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.

Typy	Liczba gmin	Liczba ludności (31.12.2019 r.)	Liczba podmiotów zarejestrowanych na 1 tys. ludności	Liczba podmiotów zarejestrowanych > 250 osób na 10 tys osób	Liczba osób bezrobotnych na 1 tys. osób	Udział bezrobotnych powyżej 50 roku życia w ogóle bezrobotnych	Pracujący na 1 tys. ludności
Typ gminy wg podziału administracyjnego							
miasto na prawach powiatu	4	753.888	118,1	1,8	20,8	29,7	326,0
miejska	13	225.549	101,4	1,6	40,9	25,7	279,0
miejsko-wiejska	35	473.966	81,4	0,5	37,2	25,0	190,9
wiejska	92	618.970	85,7	0,2	34,7	22,6	132,1
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Typ jednostki wg klasyfikacji DEGURBA							
obszary miejskie	5	826.449	115,9	1,8	22,5	29,2	319,9
obszary miejskie i podmiejskie	23	392.980	95,1	1,1	34,5	25,3	252,8
obszary wiejskie	116	852.944	82,6	0,2	37,4	23,3	137,4
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Zintegrowane Inwestycje Terytorialne /Obszary Strategicznej Interwencji/Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego							
ORSG	105	844.669	79,9	0,5	40,2	23,5	168,8
OSI	16	372.902	92,1	1,3	37,3	29,8	240,9
ZIT	23	854.802	119,0	1,4	18,9	25,7	290,7
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Podział historyczny - zabory*							
pruski	90,5	1.606.634	101,3	1,1	26,5	25,4	248,9
rosyjski	53,5	465.739	87,6	0,7	46,3	25,6	173,8
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Gminy zagrożone marginalizacją							
gminy zagrożone trwałą marginalizacją	51	319.215	71,6	0,2	47,4	23,3	105,6
pozostałe gminy	93	1.753.158	103,1	1,2	27,9	26,1	255,1
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Funkcjonalne obszary miejskie (FUA)							
FUA Bydgoszcz	12	498.274	120,3	1,3	15,2	28,6	301,8
FUA Grudziądz	5	125.572	89,3	1,3	30,5	30,2	225,7
FUA Inowrocław	2	84.386	94,0	1,4	39,8	25,7	248,2
FUA Toruń	12	325.267	119,0	1,4	23,6	22,9	268,9
FUA Włocławek	12	176.702	91,2	1,1	42,8	30,9	236,8
pozostałe gminy	101	862.172	80,8	0,6	39,5	23,6	176,2
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Wojewódzkich							
Bydgoszczy	12	533.557	118,5	1,4	16,2	28,2	302,6
Torunia	11	321.245	119,7	1,4	23,5	22,9	271,0
pozostałe gminy	121	1.217.571	83,7	0,8	39,3	25,4	190,9
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
NUTS 3 - podregiony							
bydgosko-toruński	19	776.665	122,3	1,4	17,6	25,9	299,8
grudziądzki	41	388.326	83,1	0,9	35,1	25,2	198,2
inowrocławski	24	361.934	82,3	0,7	37,1	24,0	188,6
świecki	21	188.391	79,7	0,5	31,3	25,3	196,6
włocławski	39	357.057	88,2	0,7	48,8	26,5	184,2
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1
Gminy, na obszarze których występują problemy							
niskiego poziomu rozwoju społecznego	19	119.893	66,4	0,7	31,6	22,8	173,9
niskiego poziomu rozwoju społecznego i przedsiębiorczości	25	309.501	91,8	1,0	45,3	26,1	208,8
pozostałe gminy	39	230.664	64,7	0,0	47,1	23,8	96,6
pozostałe gminy	61	1.412.315	107,8	1,2	25,1	26,0	264,2
łącznie	144	2.072.373	98,2	1,0	30,9	25,5	232,1

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych zawartych w Tab. 44

Tab. 41. Ujęcie przestrzenne – Edukacja w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 lub 2018 r.

Typy	Liczba gmin	Liczba ludności (31.12.2019 r.)	Liczba dzieci do 3 lat na 1 tys. ludności	Liczba dzieci w wieku 3-5 lat na 1 tys. ludności	Liczba miejsc opieki żłobkowej na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat	Udział dzieci uczęszczających do przedszkoli (2018)	Liczba uczniów szkół podstawowych na 1 tys. ludności (2018)	Liczba uczniów szkół zawodowych na 1 tys. ludności (2018)
Typ gminy wg podziału administracyjnego								
miasto na prawach powiatu	4	753.888	27,9	27,1	208,5	91,6	73,3	27,8
miejska	13	225.549	27,8	27,3	120,0	89,7	84,2	38,8
miejsko-wiejska	35	473.966	28,6	28,4	62,2	74,2	81,3	19,9
wiejska	92	618.970	30,0	30,6	45,4	66,0	82,0	3,5
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Typ jednostki wg klasyfikacji DEGURBA								
obszary miejskie	5	826.449	27,7	27,0	207,9	91,3	73,2	28,1
obszary miejskie i podmiejskie	23	392.980	29,0	28,3	86,7	84,4	85,8	32,4
obszary wiejskie	116	852.944	29,5	30,0	42,8	66,5	81,4	6,3
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Zintegrowane Inwestycje Terytorialne/Obszary Strategicznej Interwencji/Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego								
ORSG	105	844.669	29,2	29,1	48,4	71,0	82,2	17,5
OSI	16	372.902	26,2	26,3	130,4	80,0	73,9	25,8
ZIT	23	854.802	29,3	28,8	174,2	87,2	77,9	19,8
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Podział historyczny - zabory*								
pruski	90,5	1.606.635	29,1	28,7	123,8	81,0	79,1	20,3
rosyjski	53,5	465.739	27,4	27,5	82,0	72,6	78,2	18,6
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Gminy zagrożone marginalizacją								
gminy zagrożone trwałą marginalizacją	51	319.215	29,0	29,2	28,6	60,5	81,7	9,5
pozostałe gminy	93	1.753.158	28,6	28,3	130,7	82,8	78,4	21,9
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Funkcjonalne obszary miejskie (FUA)								
FUA Bydgoszcz	12	498.274	28,5	27,9	157,5	88,9	75,7	20,4
FUA Grudziądz	5	125.572	27,9	28,5	95,5	77,9	80,7	24,8
FUA Inowrocław	2	84.386	26,2	25,1	170,1	84,4	69,8	26,9
FUA Toruń	12	325.267	30,9	30,4	202,1	84,8	80,1	17,4
FUA Włocławek	12	176.702	24,8	25,1	139,7	79,3	71,3	24,1
pozostałe gminy	101	862.172	29,1	29,1	49,3	71,5	82,6	18,4
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Wojewódzkich								
Bydgoszczy	12	533.557	28,3	27,8	154,0	88,6	76,5	21,1
Torunia	11	321.245	30,9	30,4	204,8	85,1	80,2	17,6
pozostałe gminy	121	1.217.571	28,3	28,2	71,7	73,6	79,6	20,1
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
NUTS 3 - podregiony								
bydgosko-toruński	19	776.665	29,2	28,8	187,6	88,0	77,3	19,8
grudziądzki	41	388.326	30,1	29,6	58,0	72,1	83,2	22,0
inowrocławski	24	361.934	28,1	27,7	67,6	77,5	78,4	19,7
świecki	21	188.391	30,1	29,9	70,8	72,5	84,8	18,0
włocławski	39	357.057	25,9	26,6	87,1	73,5	75,2	19,3
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0
Gminy, na obszarze których występują problemy								
niskiego poziomu przedsiębiorczości	19	119.893	30,1	29,9	27,7	68,0	81,5	3,3
niskiego poziomu rozwoju społecznego	25	309.501	27,0	26,9	99,6	76,0	78,8	27,2
niskiego poziomu rozwoju społecznego i przedsiębiorczości	39	230.664	28,6	29,7	28,4	58,7	80,0	7,3
pozostałe gminy	61	1.412.315	29,0	28,5	139,6	84,4	78,5	21,9
łącznie	144	2.072.373	28,7	28,5	114,8	79,2	78,9	20,0

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych zawartych w Tab. 44

Tab. 42. Ujęcie przestrzenne – Integracja społeczna w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 lub 2018 r.

Typy	Liczba gmin	Liczba ludności (31.12.2019 r.)	Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych na 1 tys. ludności	Liczba pracowników socjalnych na 10 tys. ludności	Liczba asystentów rodziny w województwie kujawsko-pomorskim na 100 tys. ludności	Liczba rodzin objętych asystenturą rodziny na 10 tys. mieszkańców	Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim na 10 tys ludności	Liczba osób bezdomnych przypadających na 1 schronisko, noclegownie lub ogrzewalnie
Typ gminy wg podziału administracyjnego								
miasto na prawach powiatu	4	753.888	4,6	4,7	4,8	6,6	13,69	68,8
miejska	13	225.549	5,6	5,5	12,4	14,7	9,09	41,0
miejsko-wiejska	35	473.966	4,4	5,8	15,2	17,9	5,49	37,1
wiejska	92	618.970	2,1	5,6	17,0	16,8	0,97	0,0
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Typ jednostki wg klasyfikacji DEGURBA								
obszary miejskie	5	826.449	4,9	4,8	5,2	7,2	13,49	61,9
obszary miejskie i podmiejskie	23	392.980	4,9	5,4	14,8	17,3	6,26	49,2
obszary wiejskie	116	852.944	2,5	5,8	16,4	16,9	2,30	49,0
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Zintegrowane Inwestycje Terytorialne/Obszary Strategicznej Interwencji/Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego								
ORSG	105	844.669	3,5	5,8	17,2	18,3	2,38	50,3
OSI	16	372.902	6,0	5,7	8,6	12,0	14,32	44,5
ZIT	23	854.802	3,5	4,7	7,5	8,4	9,62	74,7
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Podział historyczny - zabory*								
pruski	90,5	1.606.634	3,9	5,1	11,0	12,4	8,33	58,0
rosyjski	53,5	465.739	3,9	6,2	13,9	15,5	4,83	55,8
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Gminy zagrożone marginalizacją								
gminy zagrożone trwałą marginalizacją	51	319.215	2,9	6,0	19,1	19,4	0,41	13,0
pozostałe gminy	93	1.753.158	4,1	5,2	10,3	11,9	8,81	59,4
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Funkcjonalne obszary miejskie (FUA)								
FUA Bydgoszcz	12	498.274	3,1	4,6	6,4	6,2	8,87	63,1
FUA Grudziądz	5	125.572	6,1	4,2	8,0	10,0	18,40	46,2
FUA Inowrocław	2	84.386	7,1	5,8	9,5	13,3	10,43	29,3
FUA Toruń	12	325.267	3,7	4,6	9,2	11,1	10,64	86,5
FUA Włocławek	12	176.702	5,1	6,6	9,1	12,0	12,17	53,8
pozostałe gminy	101	862.172	3,6	5,8	16,8	18,5	2,73	58,8
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Wojewódzkich								
Bydgoszczy	12	533.557	3,3	4,7	6,6	6,8	8,94	68,1
Torunia	11	321.245	3,8	4,6	9,0	11,1	10,74	86,3
pozostałe gminy	121	1.217.571	4,2	5,8	14,5	16,4	6,04	45,9
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
NUTS 3 - podregiony								
bydgosko-toruński	19	776.665	3,4	4,5	6,6	7,7	9,46	81,7
grudziądzki	41	388.326	3,6	5,3	14,2	15,3	8,47	54,8
inowrocławski	24	361.934	5,0	5,8	15,2	16,9	5,80	35,0
świecki	21	188.391	4,0	5,8	18,6	19,9	3,34	31,5
włocławski	39	357.057	4,3	6,3	12,6	14,9	6,16	55,0
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7
Gminy, na obszarze których występują problemy								
niskiego poziomu przedsiębiorczości	19	119.893	3,1	5,9	16,7	19,4	0,58	0,0
niskiego poziomu rozwoju społecznego	25	309.501	4,7	6,6	14,5	17,3	8,76	54,2
niskiego poziomu rozwoju społecznego i przedsiębiorczości	39	230.664	3,0	5,9	19,5	18,9	0,48	11,0
pozostałe gminy	61	1.412.315	4,0	4,9	9,3	10,7	8,98	60,4
łącznie	144	2.072.373	3,9	5,3	11,6	13,1	7,51	57,7

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych zawartych w Tab. 44

Tab. 43. Źródła danych przedstawianych ujęć przestrzennych województwa kujawsko-pomorskiego (w tabelach 39-42)

Przedstawiane zjawisko	Źródło danych
1. Gminy wg podziału administracyjnego	1. Główny Urząd Statystyczny – stat.gov.pl
2. Gminy wg klasyfikacji DEURBA	2. Eurostat - ec.europa.eu/Eurostat
3. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Obszary Strategicznej Interwencji, Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego	3. Internetowy Atlas Województwa Kujawsko-Pomorskiego
4. Podział wg zaboru rosyjskiego i pruskiego	4. Atlasy Historyczne Polski
5. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją	5. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 - Aktualizacja Delimitacji Obszarów Problemowych na 2018 r. opracowanej dla potrzeb programowania kolejnej perspektywy finansowej na lata 2021-2027
6. Gminy wg Funkcjonalnych obszarów miejskich (FUA)	6. Eurostat - ec.europa.eu/Eurostat
7. Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Wojewódzkich	7. Internetowy Atlas Województwa Kujawsko-Pomorskiego
8. Gminy wg podregionów NUTS 3	8. Eurostat - ec.europa.eu/Eurostat
9. Gminy, na obszarze których występują problemy niskiego poziomu rozwoju przedsiębiorczości i lub rozwoju społecznego	9. Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku „Strategia Przyspieszenia 2030+” – załącznik nr 2, https://kujawsko-pomorskie.pl/planowanie-strategiczne-i-przestrzenne/planowanie-strategiczne/35295-prace-nad-strategia-2030

Tab. 44. Źródła danych przedstawionych w ujęciu tabelarycznym województwa kujawsko-pomorskiego (tabela 39-42)

Tytuł rozdziału	Źródło danych
1. Demografia	Bank Danych Lokalnych, GUS, stat.gov.pl
2. Rynek pracy	Bank Danych Lokalnych, GUS, stat.gov.pl
3. Edukacja	Bank Danych Lokalnych, GUS, stat.gov.pl
4. Integracja Społeczna	Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2019 Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych luty 2019 r. MRPiPS Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko – pomorskim „Akcja Zima 2019/2020” Sprawozdanie MRPiPS-03 za 2019 r.

6. Ujęcie przestrzenne wsparcia z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WK-P w latach 2014-2020

W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, spośród 12 osi priorytetowych, pięć finansowanych jest w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Według stanu na 30.06.2020 r. w ramach RPO WK-P 2014-2020 w osiach związanych z EFS **podpisano łącznie 1072 umowy** na kwotę dofinansowania UE w wysokości **1 837 mln zł**, z czego **110 umów** z wkładem UE na poziomie **575 mln zł** przypada na **projekty ogólnowojewódzkie** (realizowane na terenie województwa, bez wskazywania konkretnego powiatu).

Najwięcej projektów realizowanych jest w osiach 8. Aktywni na rynku pracy (359 umów), 10. Innowacyjna edukacja (339 umów) i 9. Solidarne społeczeństwo (292 umowy). W przypadku kwoty unijnego dofinansowania, największy wkład zaznacza się w osi 8 – 603,9 mln zł i 9 – 480,1 mln zł, natomiast najniższy w osi 11. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność – 110,0 mln zł.

Tab. 45. Liczba umów oraz dofinansowanie UE w osiach finansowanych przez EFS w RPO WK-P 2014-2020

Osie w RPO WK-P 2014-2020 finansowane przez EFS	ogółem		w tym:			
			w projektach ogólnowojewódzkich		w pozostałych	
	Dofinansowanie UE (PLN)	Liczba umów	Dofinansowanie UE (PLN)	Liczba umów	Dofinansowanie UE (PLN)	Liczba umów
8. Aktywni na rynku pracy	603 896 017	359	119 401 510	80	484 494 507	279
9. Solidarne społeczeństwo	480 070 010	293	104 781 539	14	375 288 471	279
10. Innowacyjna edukacja	389 865 405	339	97 966 715	6	291 898 690	333
11. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność	109 991 415	71	–	–	109 991 415	71
12. Pomoc Techniczna	253 236 389	10	253 236 389	10	–	–
Suma końcowa	1 837 059 236	1072	575 386 152	110	1 261 673 083	962

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014, stan na 30.06.2020 r.

Spośród **1072 umów** w osiach związanych z Europejskim Funduszem Społecznym, w **1014 projektach** (w tym dwie umowy z beneficjentami spoza regionu) **siedziba beneficjenta znajdowała się w województwie kujawsko-pomorskim**. W pozostałych **58 umowach beneficjenci pochodzili z 12 województw**, z największą liczbą zawartych umów w woj. **wielkopolskim** (28 umów), i **mazowieckim** (10 umów). Najczęściej beneficjentami były jednostki samorządu terytorialnego lub samorządowe jednostki prawne (572 umowy), krajowe jednostki prywatne (267 projektów) oraz krajowe osoby fizyczne (228 projektów).

Warto podkreślić, że pod kątem zakresu interwencji, najwięcej umów odnosiło się do ograniczania i zapobiegania przedwczesnemu kończeniu nauki jak i zapewniania równego dostępu do edukacji (251 umów) oraz do ułatwiania dostępu do wysokiej jakości usług socjalnych i zdrowotnych (168 umów).

Łącznie, kwota wsparcia UE w realizowanych projektach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach RPO WK-P 2014-2020 stanowiła (wg stanu na 30.06.2020 r.) 27,5% całej kontraktacji programu.

Tab. 46. Liczba podpisanych umów oraz dofinansowanie UE w ujęciu przestrzennym w województwie kujawsko-pomorskim

Typy	Liczba gmin	Liczba ludności (31.12.2019 r.)	Wkład UE [PLN] wg miejsca realizacji ¹	Liczba umów wg siedziby beneficjenta ²	Wkład UE [PLN] per capita wg miejsca realizacji ¹	Liczba umów wg siedziby beneficjenta na 10 tys. mieszkańców ²
Typ gminy wg podziału administracyjnego						
miasto na prawach powiatu	4	753.888	376.962.233	393	500,0	5,2
miejska	13	225.549	119.541.079	229	530,0	10,2
miejsko-wiejska	35	473.966	267.149.198	170	563,6	3,6
wiejska	92	618.970	498.020.574	222	804,6	3,6
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Typ jednostki wg klasyfikacji DEGURBA						
obszary miejskie	5	826.449	400.534.246	459	484,6	5,6
obszary miejskie i podmiejskie	23	392.980	216.669.525	297	551,4	7,6
obszary wiejskie	116	852.944	644.469.312	258	755,6	3,0
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Zintegrowane Inwestycje Terytorialne/Obszary Strategicznej Interwencji/Obszary Rozwoju Społeczno-Gospodarczego						
ORSG	105	844.669	613.752.972	408	726,6	4,8
OSI	16	372.902	198.924.819	178	533,5	4,8
ZIT	23	854.802	448.995.292	428	525,3	5,0
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Podział historyczny - zabory*						
pruski	90,5	1.606.634	942.174.211	795	586,4	4,9
rosyjski	53,5	465.739	319.498.873	219	686,0	4,7
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Gminy zagrożone marginalizacją						
gminy zagrożone trwałą marginalizacją	51	319.215	275.941.988	117	864,4	3,7
pozostałe gminy	93	1.753.158	985.731.096	897	562,3	5,1
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Funkcjonalne obszary miejskie (FUA)						
FUA Bydgoszcz	12	498.274	198.970.970	155	399,3	3,1
FUA Grudziądz	5	125.572	69.408.269	48	552,7	3,8
FUA Inowrocław	2	84.386	35.780.646	69	424,0	8,2
FUA Toruń	12	325.267	242.570.039	264	745,8	8,1
FUA Włocławek	12	176.702	107.885.907	69	610,6	3,9
pozostałe gminy	101	862.172	607.057.252	409	704,1	4,7
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Wojewódzkich						
Bydgoszczy	12	533.557	211.811.998	167	397,0	3,1
Toruń	11	321.245	237.183.293	261	738,3	8,1
pozostałe gminy	121	1.217.571	812.677.792	586	667,5	4,8
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
NUTS 3 - podregiony						
bydgosko-toruński	19	776.665	413.379.590	406	532,2	5,2
grudziądzki	41	388.326	284.762.789	203	733,3	5,2
inowrocławski	24	361.934	208.356.642	143	575,7	4,0
świecki	21	188.391	115.311.544	97	612,1	5,1
włocławski	39	357.057	239.862.518	165	671,8	4,6
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9
Gminy, na obszarze których występują problemy						
niskiego poziomu przedsiębiorczości	19	119.893	85.397.538	29	712,3	2,4
niskiego poziomu rozwoju społecznego	25	309.501	199.336.182	158	644,1	5,1
niskiego poziomu rozwoju społecznego i przedsiębiorczości	39	230.664	209.044.956	84	906,3	3,6
pozostałe gminy	61	1.412.315	767.894.407	743	543,7	5,3
łącznie	144	2.072.373	1.261.673.083	1014	608,8	4,9

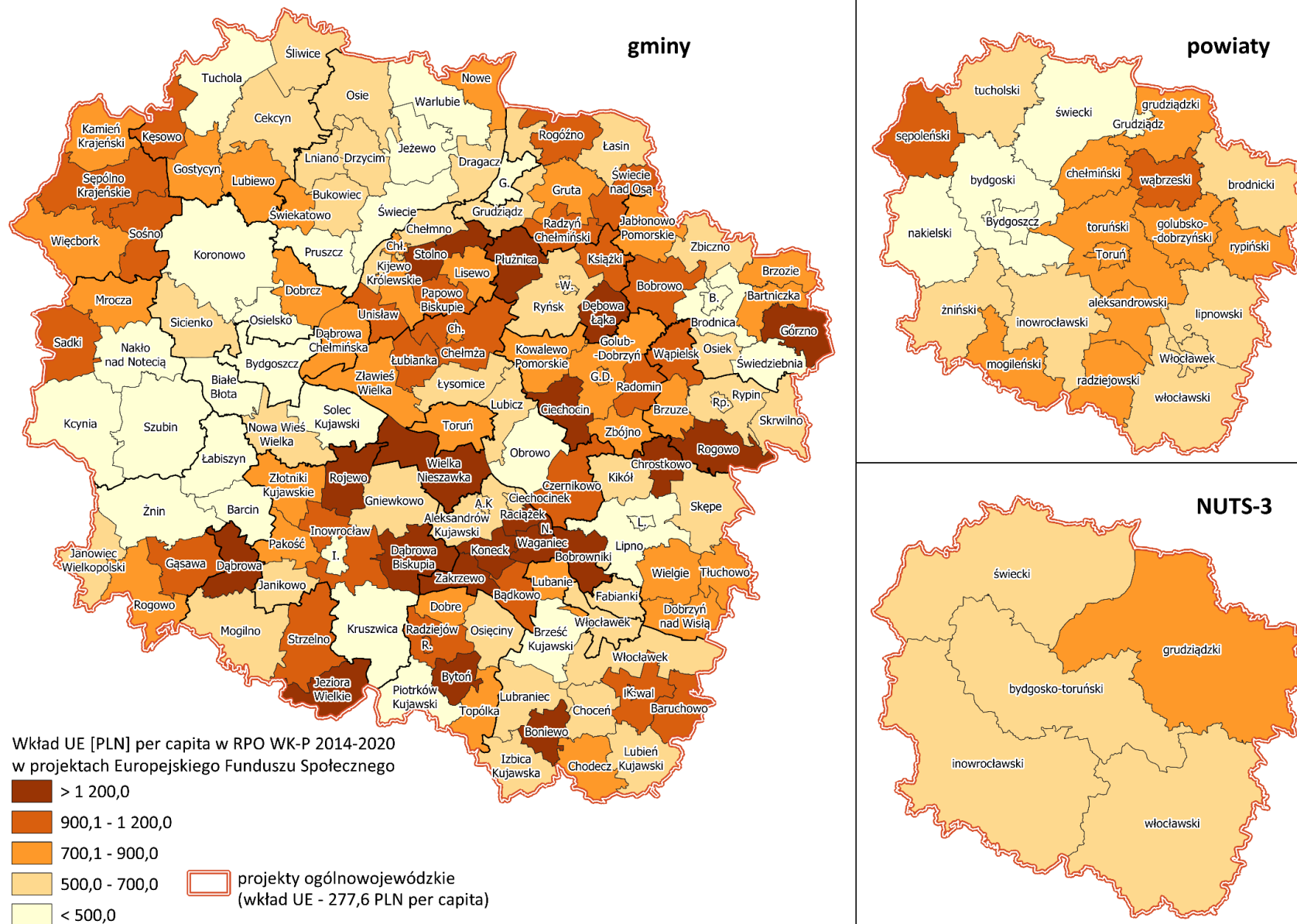
*obszar powiatu golubsko-dobrzyńskiego w okresie zabór podzielony był między Rosję a Prusy/Niemcy, podobnie postąpiono w tabeli dzieląc wartości dla tej jednostki na pół

1. łączny wkład UE w podpisanych umowach w EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020 wyniósł 1 837 059 236 zł, z czego 575 386 152 przypada na projekty ogólnowojewódzkie

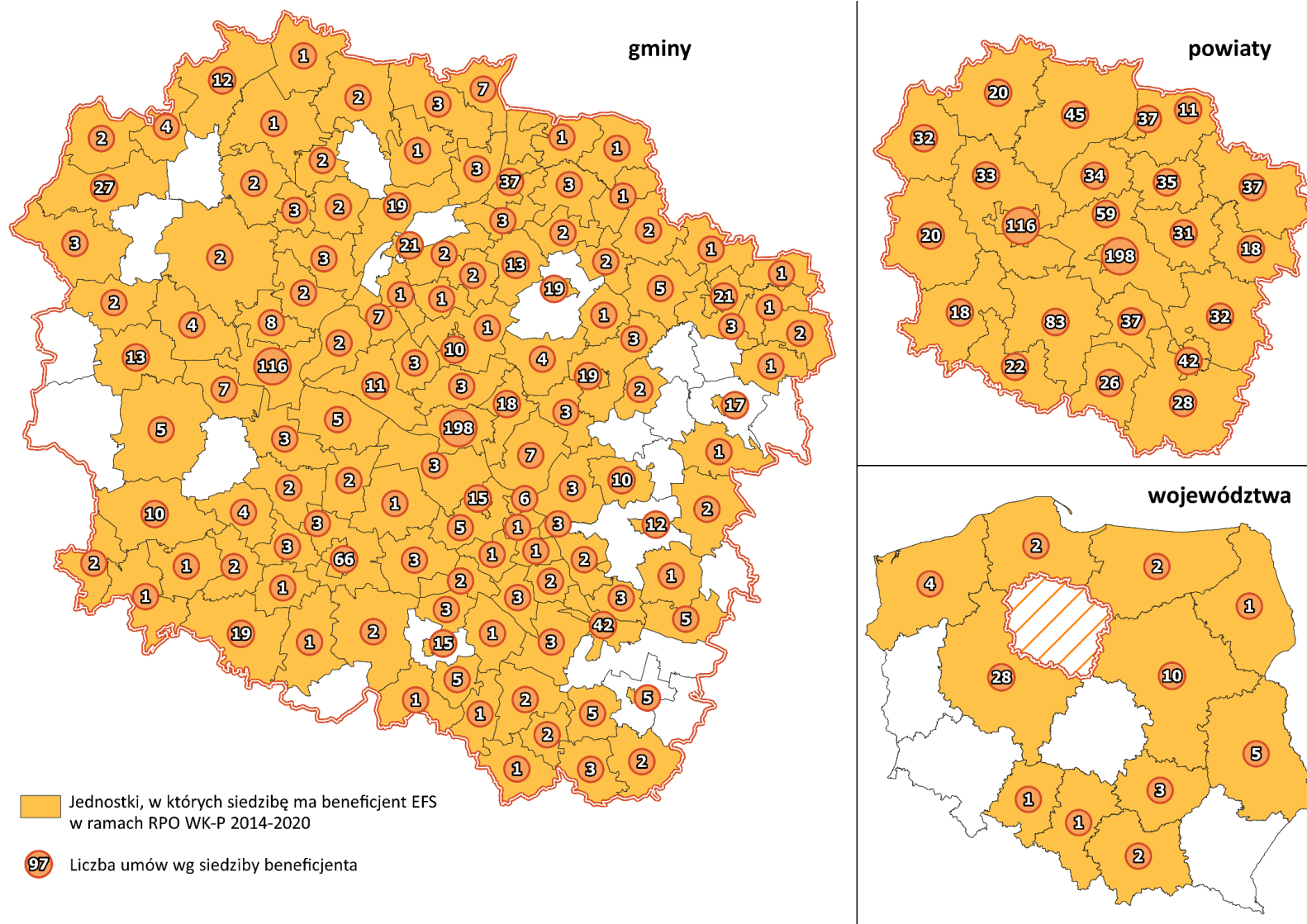
2. łącznie w EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020 podpisano 1072 umowy, z których w 1014 umowach siedziba beneficjenta znajduje się w województwie kujawsko-pomorskim (w tym 2 projekty z beneficjentami również spoza województwa)

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014, stan na 30.06.2020 r..

Ryc. 89. Dofinansowanie UE [PLN] per capita w RPO WK-P 2014-2020 w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ryc. 90. Liczba umów wg siedziby beneficjenta w RPO WK-P 2014-2020 w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Źródło: Opracowanie własne Biura Analiz Funduszy Europejskich na podstawie danych z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014, stan na 30.06.2020 r.

7. Zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe

Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach w województwie kujawsko-pomorskim

Demografia

Malejąca liczba mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego spowodowana zarówno ubytkiem naturalnymi jak i ujemnym saldem migracji.

Malejąca liczba urodzeń przy jednoczesnym wzroście liczby osób starszych (wydłużanie przeciętnego trwania życia).

Spółeczeństwo starzejące się (spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym na rzecz osób w wieku poprodukcyjnym).

Ujemny współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym.

Malejąca liczba ludności w największych ośrodkach miejskich wynikająca m.in. ze zjawiska suburbanizacji i powstawania dosyć rozległej strefy podmiejskiej.

Konieczność rozbudowy infrastruktury na terenach wiejskich, co związane jest z intensywną migracją ludności z terenów miejskich, wpływa na antropogeniczne przekształcenia gruntów oraz negatywne oddziaływanie na lokalną florę i faunę.

Prognozowany dalszy spadek liczby ludności ogółem w województwie (do 2030 roku w 97 gminach liczba ludności spadnie, najbardziej w jednostkach umiejscowionych w południowo-wschodniej części województwa).

Prognozowany spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (wg prognozy w 127 gminach spadnie liczba osób wieku produkcyjnego, z czego w 43 jednostkach spadek przewyższy pułap - 10%).

Prognozowany wzrost liczby gmin charakteryzujących się udziałem osób w wieku poprodukcyjnym. Niemalże wszystkie gminy (143 ze 144) odnotują przyrost osób w wieku poprodukcyjnym, z czego w aż 76 jednostkach wzrost ten przekroczy 20%.

Prognozowany spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (do 18 roku życia). W aż 130 gminach zaznaczy się spadek osób w wieku przedprodukcyjnym, z czego w 49 jednostkach osiągnie on pułap ponad > -10%.

Rynek pracy

Ograniczona liczba atrakcyjnych miejsc pracy oraz niski poziom wynagrodzeń w regionie w zestawieniu z licznymi dostępnymi świadczeniami socjalnymi (społecznymi) wpływa na niską aktywność zawodową większości ze wskazanych grup mających trudności na rynku pracy a także utrudnia ich aktywizację.

Ponadto niski, na tle średniej krajowej, poziom wynagrodzeń może skutkować emigracją wykwalifikowanej kadry do innych województw lub krajów, co skutkować może osłabieniem potencjału kadrowego i spowolnić rozwój gospodarczy oraz obniżyć zdolności innowacyjne

regionu.

Wyzwaniem może być również dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza, która wymusza na przedsiębiorcach oraz potencjalnych przedsiębiorcach potrzebę stałego poszukiwania skutecznych instrumentów zapewniających poprawę efektywności przedsiębiorstw oraz ich zdolności do szybkiego reagowania na zachodzące zmiany, w tym rosnące ceny towarów i usług.

Z uwagi na proces starzenia się społeczeństwa należy zwrócić uwagę, iż potencjalne zasoby kadrowe, które wejdą na rynek pracy będą mniejsze niż pula osób, które z niego wychodzą, wkraczają w wiek emerytalny. W celu zniwelowania ubytku w podaży pracy wywołanym starzeniem się społeczeństwa ważne jest dotarcie do osób biernych zawodowo stanowiących niewykorzystany potencjał rynku pracy. Jednak utrudniony dostęp do osób biernych zawodowo, które nie wykazywały chęci do zatrudnienia (w tym w związku z kontynuowaniem edukacji lub konieczności opieki nad dzieckiem, rodziną) pomimo posiadania zdolności do podjęcia pracy, stanowi na ten moment znaczny problem.

W nadchodzących latach ogromnym wyzwaniem dla instytucji rynku pracy będzie radzenie sobie ze skutkami gospodarczymi zaistniałej sytuacji epidemicznej. Skala negatywnego oddziaływania epidemii koronawirusa na regionalny jak i globalny rynek pracy jest aktualnie trudna do przewidzenia. Należy się spodziewać się jednak odwrócenia pozytywnych trendów związanych z poprawą sytuacji na rynku pracy i wzrostu poziomu bezrobocia. Wymagać to będzie realizacji polityki rynku pracy w taki sposób aby zapewnić zarówno ochronę dotychczasowych miejsc pracy jak i osób, które utraciły zatrudnienie.

Należy zauważyć, że najważniejszymi wyzwaniami jest:

- **brak wykwalifikowanych pracowników.** Obecnie niski poziom bezrobocia i wciąż malejąca grupa ludzi w wieku produkcyjnym powoduje, że pracodawcy zmagają się z trudnościami obsadzenia wakatów. Ważne jest wykorzystanie posiadanych zasobów wśród osób bezrobotnych i biernych zawodowo, w tym osób o niskich kwalifikacjach i niskim poziomie wykształcenia (wykorzystanie umiejętności i chęci pracy w związku z licznymi potrzebami pracodawców na wykonywanie prac niewymagających specjalistycznych kwalifikacji poprzez zastosowanie krótkich form wsparcia). Ważne byłoby również wsparcie osób już zmotywowanych do pracy, które z własnej inicjatywy poszukują możliwości wsparcia w wejściu/powrocie na rynek pracy np. ubogich pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy.
- **odpowiedź na potrzeby rynku a w szczególności społeczeństwa.** Niezbędne jest przygotowanie rynku pracy do zaspokojenia potrzeb poprzez inwestycje w kwalifikacje/kompetencje zawodowe/ umiejętności w obszarze usług społecznych, opieki zdrowotnej i przystosowanie się do zmieniającej sytuacji na rynku pracy. Istotne jest promowanie wskazanych zawodów poprzez podkreślanie jak są potrzebne i znaczące. Wpłynie to na wzrost szacunku do wskazanych zawodów i zainteresowania ich wykonywania. Istotne jest zwiększenie opłacalności wykonywania zawodów, w

szczegółności w obszarze usług społecznych.

- **demografia.** Bardzo ważne jest obecnie obserwowane zjawisko starzejącego się społeczeństwa przy jednoczesnym ubytku osób aktywnych zawodowo. Niedobór kadr będzie mógł być uzupełniany pracownikami z zagranicy, albo poprzez wydłużenie czasu aktywności zawodowej. Ważne byłyby również działania np. kierowane bezpośrednio do osób biernych, takie jak pomoc w podniesieniu kwalifikacji / lub działania uświadamiające przedsiębiorców dot. utrzymania/pozyskania zasobów ludzkich.
- **aktywność zawodowa kobiet.** Wyzwaniem jest umożliwienie pogodzenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową. Ważne jest zwrócenie uwagi na przedstawiane problemy związane z m.in. zachowaniem równowagi pomiędzy życiem zawodowym i osobistym czy brakiem elastycznego czasu pracy.
- **potrzeba automatyzacji i robotyzacji.** Wymagane będzie wypracowanie rozwiązań, które ułatwią firmom funkcjonowanie na rynku pracy w prognozowanej sytuacji demograficznej.
- **jakość życia.** Wyzwaniem jest sprostanie nowym potrzebom i oczekiwaniom pracowników. Ważne jest zapewnienie zatrudnienia z uwzględnieniem zachowania zdrowia i jakości życia w kontekście aktywności zawodowej. Ważna jest również stabilność zatrudnienia i możliwość rozwoju zawodowego (wsparcie osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy, w ramach umów cywilno-prawnych). W związku z wcześniej opisanym problemem demograficznym będzie to miało coraz większe znaczenie. Należy podkreślić, że samopoczucie i stan zdrowia przekładają się na zdolność do wykonywania pracy, w tym występowania mniejszej liczby zwolnień lekarskich. Ważne byłoby wprowadzanie pakietów świadczeń dodatkowych, prywatnej opieki medycznej, kart sportowych, ubezpieczeń na życie, programów emerytalnych oraz dofinansowań edukacji, nauki języków obcych itp.
- **niska mobilność.** Zgodnie z przedstawioną analizą zasobów ludzkich zauważalne jest występowanie niewykorzystanego potencjału ludzkiego na pewnych obszarach województwa w związku z brakiem miejsc pracy lub w związku ze znacznym zatrudnieniem w rolnictwie. Wynika to częściowo z niskiej mobilności a ważne jest sprostanie oczekiwaniom rynku pracy poprzez umożliwienie wykonywania pracy osobom z jednego obszaru o nadmiarze osób posiadających potrzebne umiejętności/kwalifikacje w innym, w którym brakuje pracowników o określonych kwalifikacjach. Wyzwaniem w tym zakresie jest:
 - a) rozbudzenie gotowości do zmiany miejsca zamieszkania w celach zarobkowych. Ważne jest zagwarantowanie możliwości dojazdu do pracy (rozwój infrastruktury drogowo-kolejowej, samochód/ transport służbowy) czy wykonywanie pracy w formie zdalnej (dostępność infrastruktury teleinformatycznej);
 - b) zapewnienie miejsca zamieszkania, w tym dla rodziny/najbliższych i miejsc opieki nad osobami zależnymi, np. żłobków, przedszkoli, miejsc opieki nad osobami

starszymi, chorymi, z niepełnosprawnościami.

- **edukacja ustawiczna.** Należy zauważyć, że istotą w życiu zawodowym jest proces uczenia się przez całe życie. Obecnie ukończenie danej szkoły czy zdobycie dyplomu nie stanowi już gwarancji długotrwałego sukcesu na rynku pracy.
- **wsparcie pracowników instytucji rynku pracy (IRP), w szczególności publicznych służb zatrudnienia (PSZ).** Bardzo ważne jest zapewnienie możliwości dostosowania umiejętności i kwalifikacji osób bezpośrednio zajmujących się wsparciem osób poszukujących pracy, które pozostają bez zatrudnienia lub planują dokonać zmian w tym obszarze.
- **partnerstwo.** Istotne jest sprostanie wyzwaniu polegającemu na zagwarantowaniu współpracy pomiędzy PSZ a innymi IRP, w tym w szczególności agencjami zatrudnienia, instytucjami szkoleniowymi, instytucjami dialogu społecznego i instytucjami partnerstwa lokalnego w takim zakresie, aby utworzone partnerstwo wpłynęło na efektywne zaspokojenie potrzeb rynku pracy i możliwości zatrudnienia oraz rozwoju mieszkańców województwa. Bardzo ważne jest wykorzystanie wiedzy i doświadczenia wskazanych podmiotów w celu aktywizacji społeczno-zawodowej niewykorzystanego potencjału mieszkańców województwa poprzez wsparcie lokalnych grup działań i innych inicjatyw oddolnych.
- **rozwój przedsiębiorczości.** Zarówno powstawanie nowych przedsiębiorstw, jak ich stabilność ma ogromne znaczenie na zwiększenie potencjału rozwoju województwa. Istotne jest propagowanie samozatrudnienia i rozwoju przedsiębiorczości poprzez tworzenie miejsc pracy na obszarach z niewielką liczbą podmiotów gospodarczych poprzez aktywizację dostępnego potencjału ludzkiego, w tym na obszarach rolniczych w celu zmiany struktury zatrudnienia.
- **dobór pracowników i ich utrzymanie.** Oznacza to konieczność zapewnienia efektywnej rekrutacji i przygotowanie się do rotacji pracowników. Należy zauważyć, że pandemia koronawirusa sprawiła, że rynek pracy doświadczył gwałtownych zmian. Nie wiadomo jeszcze jakie nowe wyzwania zostaną zidentyfikowane w związku z obecną sytuacją na świecie, kraju i regionie. Opisane wcześniej wyzwania mogą zostać zmodyfikowane poprzez zmniejszenie się benefitów przy wzroście oczekiwań ze strony pracodawców. Przedsiębiorcy/ pracodawcy szukając oszczędności mogą ograniczać koszty pracownicze. Niemniej jednak sytuacja może wpłynąć na konieczność zatrudniania tylko osób z dużym doświadczeniem, odpowiednim wykształceniem i innymi niezbędnymi cechami, które umożliwią podmiotom na utrzymanie się na rynku a czasami wręcz podźwignięcie się w związku ze zmianą sytuacji gospodarczej. Na pewno ważnym wyzwaniem będzie zastosowanie wysokiej elastyczności, szybkiego reagowania na zmiany oraz umiejętność podejmowania decyzji w niepewnych warunkach. Ważne będzie zatrudnianie pracowników posiadających umiejętność szybkiego uczenia się i dostosowywania do gwałtownych zmian.

Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach w województwie kujawsko-pomorskim

- **zwolnienia z przyczyn dotyczących zakładu pracy.** Ważne jest przeanalizowanie konieczności utrzymania wsparcia outplacementowego, które mogłoby stanowić jeden z typów projektu w konkursach co dawałoby możliwość elastycznego podejścia w związku z dynamiczną sytuacją na rynku pracy.

Podsumowując najistotniejszym wyzwaniem jest zapewnienie wysokiego wskaźnika zatrudnienia poprzez działania zarówno zachęcające ludzi do aktywności zawodowej, jak również dawanie na nią szansę. Istotne jest tworzenie atrakcyjnych, w tym dobrze płatnych miejsc pracy co pozwoli na rozwój i realizację planów zarówno przedsiębiorców, jak i ich pracowników.

Edukacja i wykształcenie

Realizacja wsparcia edukacyjnego jest oparta na diagnozach poszczególnych jednostek edukacyjnych przygotowywanych przez organy prowadzące, co pozytywnie wpływa na trafność inwestycji dokonywanych w szkołach i placówkach prowadzących zarówno kształcenie ogólne jak i zawodowe. Niemniej jednak upływ czasu między przeprowadzeniem diagnozy, na który składa się m. in. proces przygotowania wniosku o dofinansowanie projektu, oceny projektu, zawarcia umowy o dofinansowanie i prac przygotowawczych do uruchomienia działań projektowych, powoduje, że w momencie rozpoczęcia projektu niektóre aspekty przeprowadzonej diagnozy mogą być już zdezaktualizowane.

Nadal identyfikuje się, na podstawie sygnałów napływających od organów prowadzących szkoły i placówki prowadzące kształcenie zawodowe, niewystarczające zaangażowanie pracodawców i podmiotów zrzeszających różne kategorie pracodawców we współpracę (szeroko rozumianego otoczenia społeczno-gospodarczego) w procesie kształcenia zawodowego (np. udostępnienie miejsc stażowych, współtworzenie programów nauczania poszczególnych zawodów, współdziałanie w organizacji egzaminów zawodowych itp.), co w konsekwencji może mieć negatywny wpływ na dostosowanie kształcenia zawodowego do oczekiwań potencjalnych pracodawców, a także zatrudnialność absolwentów szkół zawodowych na regionalnym rynku pracy. Na wzmocnienie udziału pracodawców w szeroko rozumianym kształceniu zawodowym zwraca się uwagę m. in. w Strategii województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+.

Wyzwaniem pozostaje wciąż ograniczony wpływ środków EFS i EFS+ inwestowanych z poziomu regionalnego na pożądane zmiany systemowe w obszarze kształcenia zawodowego (np. kształt sieci szkół i placówek kształcenia zawodowego; dobór zawodów, w których kształcą poszczególne szkoły; niwelowanie barier współpracy między otoczeniem społeczno-gospodarczym a organami prowadzącymi szkoły i placówki kształcenia zawodowego).

Przy bardzo szybkim tempie postępu technicznego i zmian technologicznych utrudnione jest odzwierciedlenie skutków tych zjawisk w postaci zakupu najnowocześniejszych sprzętów do pracowni i warsztatów szkolnictwa zawodowego. Czas mijający od przeprowadzenia diagnozy, złożenia wniosku o dofinansowanie, oceny projektu, podpisania umowy i wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego negatywnie wpływa na aktualność sprzętu w momencie zainstalowania i uruchomienia go w docelowej szkole czy placówce prowadzącej kształcenie zawodowe. Problem ten jedynie w niewielkim stopniu może być złagodzony poprzez

Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach w województwie kujawsko-pomorskim

ewentualne doposażenie CKP lub CKU zamiast szkół zawodowych.

Jednym z wyzwań stojących przed szkołami kształcenia ogólnego jest zapewnienie odpowiedniej jakości doradztwa edukacyjno-zawodowego, które odpowiadałoby wymaganiom zarówno uczniów jak i zmieniającego się rynku pracy. Zbyt niska liczba godzin doradztwa, zbyt mała liczba doradców zawodowych zatrudnionych w szkołach kształcenia ogólnego posiadających aktualną wiedzę z zakresu rynku pracy, nowych zawodów czy technik pomagających uczniom w ustaleniu swoich mocnych i słabych stron, w negatywny sposób wpływa na kształtowanie się wyborów edukacyjnych młodych ludzi.

Co prawda doradztwo zawodowe od 1 września 2019 r. jest realizowane w szkołach zawodowych na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego i z zakresu kształcenia w zawodzie, na zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego, na zajęciach związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, na zajęciach z nauczycielem wychowawcą opiekującym się oddziałem (z wyjątkiem branżowych szkół II stopnia) czy w ramach wizyt zawodoznawczych mających na celu poznanie przez dzieci i uczniów środowiska pracy w wybranych zawodach, organizowanych m. in. u pracodawców (z wyjątkiem branżowych szkół II stopnia), to zajęcia te są w przeważającej mierze przeprowadzane przez szkolnych nauczycieli. Jak pokazują liczne analizy (w tym Strategia województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+) – znaczna część kadry nauczycielskiej nie posiada wystarczającej wiedzy na temat regionalnego rynku pracy czy specyfiki poszczególnych zawodów, stąd jakość szkolnego doradztwa zawodowego należy określić jako niezadowalającą.

Identyfikowany od wielu lat niski udział osób dorosłych w poza formalnym kształceniu ustawicznym (ok. 5%) negatywnie wpływa na przydatność umiejętności siły roboczej do wymagań gospodarki opartej na wiedzy. W dłuższym okresie dezaktualizacja kompetencji i kwalifikacji osób uczestniczących w regionalnym rynku pracy połączona z drenażem najlepiej wykwalifikowanej kadry może rzutować na osłabienie konkurencyjności regionu.

Coraz aktualniejszym wyzwaniem, szczególnie w kontekście pandemii COVID-19, staje się konieczność stałego podnoszenia poziomu kompetencji i kwalifikacji cyfrowych wszystkich grup mieszkańców zamieszkujących region. Wg badań coraz większa liczba miejsc pracy wymaga opanowania technologii cyfrowych w przynajmniej podstawowym stopniu, a ciągły rozwój technik cyfrowych wymusza nadążanie za obecnymi trendami technologicznymi, co jest wymogiem przetrwania przedsiębiorstw na zglobalizowanym rynku towarów i usług.

Realizacja przedsięwzięć edukacyjnych wszelkiego rodzaju (np. zajęcia, kursy, szkolenia, wizyty w przedsiębiorstwach itp.) jest zdecydowanie utrudniona w czasie pandemii COVID-19. Nie każda forma wsparcia jest możliwa do przeniesienia do świata cyfrowego, a niektóre z nich są realizowane za pomocą środków porozumiewania się na odległość ze znaczną stratą jakości pomocy dla interesariuszy. Część z działań charakterystycznych dla kształcenia zawodowego nie jest możliwa do przeprowadzenia w warunkach stanu epidemii, ponieważ wymagają one bezpośredniego kontaktu uczestnika z rzeczywistym środowiskiem pracy niemożliwym do wirtualnego odtworzenia (np. praktyczna nauka zawodu – praktyki i zajęcia praktyczne, staże uczniowskie).

Integracja społeczna

Bierność społeczeństwa zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej jest wyzwaniem dla wzrostu atrakcyjności obszarów województwa kujawsko-pomorskiego. Brak motywacji i postaw pro-społecznych stanowi przejaw niskiego stopnia rozwoju społeczeństwa, tym bardziej, iż widoczny jest wzrost w liczbie mieszkańców w wieku senioralnym. Zauważalny w analizie jest m.in. problem niewystarczającej liczby miejsc w placówkach wsparcia osób niesamodzielnych (w tym DPS, DDP, ŚDS) na co ma wpływ szybko postępujący proces starzenia się populacji oraz zwiększenie długotrwałego korzystania ze świadczeń pomocy społecznej i konieczność dostosowania oferty usług publicznych do dynamicznie zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczo-ekonomicznej. Wciąż usługi społeczne i zdrowotne nie zaspokajają rosnących potrzeb mieszkańców województwa i jednocześnie wymagają tworzenia trwałych systemów inwestowania w ich rozwój oraz dostępność, szczególnie na terenach charakteryzujących się najtrudniejszą sytuacją w zakresie wykluczenia społecznego i ubóstwa. Coraz bardziej nacisk powinien iść na specjalistyczne usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (m.in. psychologa, pedagoga, logopedę, terapeutę zajęciowego, fizjoterapeutę, pielęgniarkę). Zapoczątkowane w tym okresie programowania wykorzystanie nowych technologii, w tym teleopieki jako elementu wsparcia systemu usług opiekuńczych jest ciągle aktualne. Pomimo odnotowania zmniejszenia liczby świadczeniobiorców ze względu na bezrobocie, zwiększy się liczba korzystających ze wsparcia w zakresie usług społecznych co wskazano powyżej. Stworzenie powszechnego systemu aktywizacji społecznej i rozwoju społecznego dzieci i młodzieży – na bazie sieci placówek kultury i świetlic wiejskich stanowi również podstawę do łączenia usług w jednym miejscu, np. poprzez wsparcie również osób starszych (miejsca integracji wielopokoleniowej). Również ważnym jest wsparcie funkcjonowania rodzinie tylko tej w ciężkiej sytuacji materialnej, poprzez wsparcie finansowe, ale także pomoc psychologiczną i edukacyjną, dającą możliwości na samodzielną działalność w społeczeństwie a później na rynku pracy.

8. Spis rycin

Ryc. 1. Podział gmin w województwie kujawsko-pomorskim wg klasyfikacji DEGURBA	10
Ryc. 2. Podział administracyjny woj. kujawsko-pomorskiego wg gmin w 2019 r.....	11
Ryc. 3. Udział ludności gmin w populacji ogółem woj. kujawsko-pomorskiego w 2019 r.....	17
Ryc. 4. Zmiany liczby ludności w gminach woj. kujawsko-pomorskiego w latach 2010-2019	19
Ryc. 5. Zmiana liczby kobiet i mężczyzn w latach 2010-2019 wg gmin	22
Ryc. 6. Wskaźnik feminizacji w 2019 r. wg gmin.....	25
Ryc. 7. Współczynnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat wg gmin	27
Ryc. 8. Gęstość zaludnienia w 2019 r. wg gmin	28
Ryc. 8. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg powiatów.....	31
Ryc. 9. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg gmin.....	33
Ryc. 10. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin.....	35
Ryc. 11. Udział ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin	38
Ryc. 12. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet powyżej 59 lat, mężczyzn powyżej 64 lat) w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin	40
Ryc. 13. Udział ludności w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin	42
Ryc. 14. Udział ludności w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2019 r. wg gmin	44
Ryc. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2019 r. wg gmin	46
Ryc. 16. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w 2019 r. wg gmin.....	48
Ryc. 17. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2019 r. wg gmin.....	50
Ryc. 18. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w 2019 r. wg powiatów	52
Ryc. 19. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w latach 2019-2030 wg gmin	53
Ryc. 20. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w latach 2019-2030 wg gmin.....	55
Ryc. 21. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w latach 2019-2030 wg gmin.....	56
Ryc. 22. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 64 lata i więcej) w latach 2019-2030 wg gmin.....	57
Ryc. 23. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w latach 2019-2030 wg gmin	59
Ryc. 24. Udział zatrudnionych w rolnictwie w 2019 r. wg powiatów	68
Ryc. 25. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2019 r. wg powiatów	71
Ryc. 26. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w końcu grudnia w 2019 r. wg gmin.....	73
Ryc. 27. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2019 r. wg gmin	75
Ryc. 27. Branże narażone na deficyt pracowników w województwie w 2019 r.....	78
Ryc. 28. Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów.....	81

Ryc. 29. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w końcu grudnia 2019 r. wg gmin	83
Ryc. 30. Udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów	85
Ryc. 31. Udział kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów	87
Ryc. 32. Udział osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów	89
Ryc. 33. Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg gmin.....	94
Ryc. 34. Udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów	95
Ryc. 35. Udział bezrobotnych niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów	97
Ryc. 36. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2019 r. wg powiatów	102
Ryc. 37. Struktura biernych zawodowo w województwie w 2019 r. wg przyczyn	106
Ryc. 38. Dzieci w wieku do 3 lat w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w 2019 r. wg gmin	113
Ryc. 39. Liczba miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat w 2019 r. wg gmin	116
Ryc. 40. Liczba dzieci w wieku do 3 lat przypadająca na 1 miejsce opieki w placówkach żłobkowych w 2019 r. wg gmin.....	119
Ryc. 41. Współczynnik użłobkowania w 2019 r. wg gmin.....	120
Ryc. 42. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) na 1 tys. ludności w 2019 r. wg gmin	122
Ryc. 43. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) na 1 tys. ludności w 2019 r. wg gmin	125
Ryc. 44. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w placówkach wychowania przedszkolnego w 2018 r. wg gmin	127
Ryc. 45. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2018 r. wg gmin	130
Ryc. 46 i 47. Lokalizacje przedszkoli w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg.....	133
Ryc. 48. Koncentracja liczby przedszkoli w układzie kłastrów 5x5 km w woj. kujawsko-pomorskim	134
Ryc. 49. Udział uczniów szkół podstawowych w ich ogólnej liczbie w 2018 r. wg gmin	139
Ryc. 50. Liczba szkół zawodowych oraz udział uczniów w tych szkołach w 2018 r. wg gmin.....	141
Ryc. 51 i 52. Lokalizacje szkół podstawowych w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg	143
Ryc. 53 i 54. Lokalizacje liceów ogólnokształcących i profilowanych w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg	145
Ryc. 55 i 56. Lokalizacje szkół zawodowych w woj. kujawsko-pomorskim wraz z 5 i 10 km buforem i odległością dróg.....	148
Ryc. 57. Lokalizacje szkół zawodowych w północno-zachodniej części woj. kujawsko-pomorskim wraz z uwarunkowaniami środowiskowymi regionu.....	149
Ryc. 58. Lokalizacja szkół podstawowych, liceów ogólnokształcących i plastycznych oraz szkół zawodowych w woj. kujawsko-pomorskim wg danych RSPO	150
Ryc. 59. Natężenie korzystania z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2017	160

Ryc. 60. Natężenie korzystania z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2019	161
Ryc. 61. Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2017 r.	163
Ryc. 62. Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2019 r.	164
Ryc. 63. Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.....	165
Ryc. 64. Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.....	166
Ryc. 65. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych (w podziale na gminy) w 2017 roku.....	168
Ryc. 66. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych (w podziale na gminy) w 2019 roku.....	169
Ryc. 67. Liczba pracowników socjalnych w 2017 r.	170
Ryc. 68. Liczba pracowników socjalnych w 2019 r.	171
Ryc. 69. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w przeliczeniu na pełne etaty w 2017 r.....	172
Ryc. 70. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w przeliczeniu na pełne etaty w 2019 r.....	173
Ryc. 71. Asystenci rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.....	174
Ryc. 72. Asystenci rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.....	175
Ryc. 73. Rodziny objęte asystenturą rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.	176
Ryc. 74. Rodziny objęte asystenturą rodziny w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.	177
Ryc. 75. Liczba dzieci umieszczona w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2017 roku .	179
Ryc. 76. Liczba dzieci umieszczona w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2019 roku .	180
Ryc. 77. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r.	182
Ryc. 78. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2019 r.	183
Ryc. 79. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r.	184
Ryc. 80. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2019 r.	185
Ryc. 81. Liczba schronisk, noclegowni i ogrzewalni dla osób bezdomnych w 2017 r.....	197
Ryc. 82. Liczba schronisk, noclegowni i ogrzewalni dla osób bezdomnych w 2019 r.....	198
Ryc. 83. Liczba gospodarstw opiekuńczych funkcjonujących w ramach projektu "Zielona opieka - gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim" w latach 2017-2018 w zarysie gminnym	201
Ryc. 84. Liczba gospodarstw opiekuńczych funkcjonujących w ramach projektu "Opieka w zagrodzie - gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim" w roku 2019 w zarysie gminnym	202
Ryc. 85. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w 2017 r.	205
Ryc. 86. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w 2019.....	206
Ryc. 87. PKB na 1 mieszkańca wg podregionów w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2016-2018.....	208
Ryc. 88. Województwo kujawsko-pomorskie w różnych układach administracyjnych oraz społeczno-gospodarczych	216

Ryc. 89. Dofinansowanie UE [PLN] per capita w RPO WK-P 2014-2020 w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.....	225
Ryc. 90. Liczba umów wg siedziby beneficjenta w RPO WK-P 2014-2020 w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.....	226

9. Spis wykresów

Wyk. 1. Trajektorie zmian liczby ludności ogółem, ludności miejskiej i wiejskiej w woj. kujawsko-pomorskim.....	16
Wyk. 2. Zmiana liczby ludności w powiatach woj. kujawsko-pomorskiego w latach 2010-2019.....	18
Wyk. 3. Udział ludności zamieszkującej miasta w latach 2010-2019	20
Wyk. 4. Struktura ludności w podziale na płeć wg powiatów w 2019 r.	21
Wyk. 5. Piramida płci i wieku dla województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r.-	23
Wyk. 6. Współczynnik feminizacji w 2019 r. wg powiatów	24
Wyk. 7. Współczynnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w 2019 r. wg powiatów	26
Wyk. 8. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg powiatów	30
Wyk. 9. Przyrost/ubytek rzeczywisty oraz saldo migracji w 2019 r. wg gmin	32
Wyk. 10. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem wg powiatów w 2010, 2015 i 2019 r.	34
Wyk. 11. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ludności ogółem wg powiatów w 2010, 2015 i 2019 r.	37
Wyk. 12. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet powyżej 59 lat, mężczyzn powyżej 64 lat) w ludności ogółem wg powiatów w 2010, 2015 i 2019 r.	39
Wyk. 13. Udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów ..	41
Wyk. 14. Udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów	43
Wyk. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów	45
Wyk. 16. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów.....	47
Wyk. 17. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2019 r. wg powiatów	49
Wyk. 18. Saldo migracji oraz przyrost/ubytek naturalny w 2010 i 2019 r. wg powiatów	60
Wyk. 19. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim	61
Wyk. 20. Wskaźniki obciążenia demograficznego w latach 2010-2019 w województwie kujawsko-pomorskim.....	62
Wyk. 21. Struktura pracujących w województwie w 2018 r. wg grup sekcji PKD	67
Wyk. 22. Struktura (%) pracujących w 2019 r. wg sektorów i powiatów	67
Wyk. 23. Stopa bezrobocia w województwie w latach 2017-2019	80
Wyk. 24. Struktura bezrobotnych (%) w województwie wg płci i czasu pozostawania bez pracy, stan w końcu 2019 r	86
Wyk. 25. Struktura (w %) bezrobotnych w powiatach w końcu maja 2019 r. wg ustalonego profilu pomocy	103

Wyk. 26. Liczba dzieci w wieku do 3 lat w przeliczeniu na 1 tys. ludności w 2010, 2017 i 2019 r. wg powiatów	112
Wyk. 27. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2010, 2017 i 2019 r. wg powiatów	121
Wyk. 28. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2010, 2017 i 2019 r. wg powiatów	123
Wyk. 29. Udział w ogólnej liczbie miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w 2017 i 2018 r. wg powiatów	126
Wyk. 30. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 i 2018 r. wg powiatów	129
Wyk. 31. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczące i doksztalające się (w %) w województwie w latach 2010-2019	136
Wyk. 32. Liczba szkół podstawowych w 2017 i 2018 r. wg powiatów.....	137
Wyk. 33. Udział uczniów szkół podstawowych w ich ogólnej liczbie w 2017 i 2018 r. wg powiatów	138
Wyk. 34. Liczba szkół zawodowych w 2017 i 2018 r. wg powiatów	140
Wyk. 35. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej w województwie w latach 2010-2019	152
Wyk. 36. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15-64 lata w województwie i kraju w 2019 r.	153
Wyk. 37. Liczba osób korzystających w DPS w latach 2017-2019 wg powiatów.....	192
Wyk. 38. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie za lata 2016-2018.....	203
Wyk. 39. PKB na 1 mieszkańca w latach 2015-2017 wg podregionów.....	207

10. Spis tabel

Tab. 1. Wykaz zagadnień przedstawionych w opracowaniu	12
Tab. 2. Osoby ubezpieczone w KRUS w województwie w latach 2017-2019 wg placówek terenowych	69
Tab. 3. Podmioty gospodarki narodowej w województwie w końcu 2019 r. wg działów sekcji PKD (powyżej 5 tys. jednostek)	74
Tab. 4. Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w latach 2017-2019 wg powiatów	76
Tab. 5. Bezrobotni w latach 2017-2019 wg powiatów	82
Tab. 6. Bezrobotne kobiety w latach 2017 i 2019 (stan w końcu okresu) wg powiatów	84
Tab. 7. Bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów.....	88
Tab. 8. Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy w końcu 2019 r. wg powiatów	90
Tab. 9. Bezrobotni w województwie w latach 2017 i 2019 wg wieku	91
Tab. 10. Bezrobotni do 30 roku życia w latach 2017 i 2019 wg powiatów.....	92
Tab. 11. Bezrobotni powyżej 50 roku życia w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów	93
Tab. 12. Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów	96
Tab. 13. Bezrobotni niepełnosprawni w latach 2017 i 2019 (stan w końcu roku) wg powiatów.....	98
Tab. 14. Bezrobotni w województwie w latach 2017 i 2019 wg poziomu wykształcenia	99
Tab. 15. Bezrobotni w latach 2017 i 2019 wg poziomu wykształcenia i powiatów.....	100
Tab. 16. Struktura bezrobotnych w województwie w 2019 r. wg poziomu wykształcenia i wieku .	101
Tab. 17. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2019 r. wg form wsparcia	104
Tab. 18. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2019 r. wg powiatowych urzędów pracy.....	105
Tab. 19. Liczba ubezpieczonych niań (zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej przez płatników z siedzibą na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego) w latach 2017-2019	117
Tab. 20. Liczba miejsc w przedszkolach specjalnych w 2017 i 2018 r. wg gmin.....	128
Tab. 21. Formy wychowania przedszkolnego wraz z liczbą uczniów wg powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku.....	132
Tab. 22. Liczba szkół w których jest doradca zawodowy wg powiatów i stanu na 30.09.2018	135
Tab. 23 Szkoły podstawowe wraz z liczbą uczniów wg powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku.....	142
Tab. 24. Licea ogólnokształcące i plastyczne wraz z liczbą uczniów wg powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku.....	144
Tab. 25. Szkoły i inne jednostki organizacyjne o charakterze zawodowym wraz z liczbą uczniów wg typu oraz powiatów w woj. kujawsko-pomorskim w 2020 roku.....	147
Tab. 26. Wybory uczniów po szkole podstawowej i gimnazjum w roku szkolnym 2018/2019 i 2019/2020 w województwie kujawsko-pomorskim.....	151
Tab. 27. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w województwie w latach 2017-2019 wg powodu otrzymywania świadczeń.....	162
Tab. 28. Liczba dzieci umieszczona w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2017-2019 wg powiatów	181

Tab. 29. Przeciętna liczba umieszczonych dzieci oraz liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego w latach 2017-2019 wg gmin i powiatów	186
Tab. 30. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w latach 2017-2019 wg powiatów	187
Tab. 31. Liczba funkcjonujących w województwie jednostek CIS, KIS, WTZ I ZAZ w latach 2017-2019	189
Tab. 32. Domy pomocy społecznej w latach 2017-2019 wg powiatów	191
Tab. 33. Środowiskowe domy samopomocy w latach 2017-2019 wg powiatów	193
Tab. 34. Dzielne domy pomocy społecznej w latach 2017-2019 wg powiatów	194
Tab. 35. Mieszkania chronione na przestrzeni lat 2017-2019 wg powiatów	195
Tab. 36. Liczba Klubów Seniora działających w latach 2015-2017 wg powiatów	199
Tab. 37. Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku działających w latach 2017-2019 wg powiatów .	200
Tab. 38. Chronologiczny przebieg najważniejszych wydarzeń w historii z odniesieniem do terenów woj. kujawsko-pomorskiego	215
Tab. 39. Ujęcie przestrzenne – Demografia w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.	218
Tab. 40. Ujęcie przestrzenne – Rynek pracy w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r.	219
Tab. 41. Ujęcie przestrzenne – Edukacja w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 lub 2018 r.	220
Tab. 42. Ujęcie przestrzenne – Integracja społeczna w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 lub 2018 r.	221
Tab. 43. Źródła danych przedstawianych ujęć przestrzennych województwa kujawsko-pomorskiego (w tabelach 39-42)	222
Tab. 44. Źródła danych przedstawionych w ujęciu tabelarycznym województwa kujawsko-pomorskiego (tabele 39-42)	222
Tab. 45. Liczba umów oraz dofinansowanie UE w osiach finansowanych przez EFS w RPO WK-P 2014-2020	223
Tab. 46. Liczba podpisanych umów oraz dofinansowanie UE w ujęciu przestrzennym w województwie kujawsko-pomorskim	224